

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
Кафедра фінансового права

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ АКАДЕМІКА ЮРІЯ БУГАЯ»
Кафедра права

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ПРАВА: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

**Матеріали науково-практичної конференції
(м. Харків, 4 листопада 2024 року)**

*До 220-річчя Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Електронне наукове видання

Харків
«Право»
2024

Редакційна колегія:

Дмитрик Ольга Олександрівна, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувачка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Токарева Катерина Олегівна, кандидат юридичних наук, доцент, завідувачка кафедри права Закладу вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»;

Єфремова Катерина Вікторівна, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Маринів Наталія Анатоліївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Рецензенти:

Солдатенко Оксана Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, професорка кафедри правознавства Полтавського університету економіки і торгівлі;

Ковалко Наталія Миколаївна, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професорка Київського національного університету імені Тараса Шевченка

А43 **Актуальні проблеми фінансового права: виклики сьогодення та перспективи розвитку** : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 4 листоп. 2024 р.) : до 220-річчя Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого : електрон. наук. вид. / [редкол.: О. О. Дмитрик, К. В. Єфремова, К. О. Токарева, Н. А. Маринів] ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. фінанс. права ; ЗВО «Міжнар. наук.-техн. ун-т ім. акад. Юрія Бугая», Каф. права. – Харків : Право, 2024. – 333 с.
ISBN 978-617-8411-58-9

У збірнику представлено тези доповідей науковців, викладачів, юристів-практиків, молодих учених, аспірантів і студентів, що взяли участь у науково-практичній конференції. Відображено широкий спектр тематики наукових досліджень, які проводяться в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого, Закладі вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая» та Науково-дослідному інституті приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України.

Розраховано на широкий загал дослідників, науковців і практичних працівників.

УДК 347.73

Для опису видання чи посилання на нього слід використовувати пряме посилання на збірник.

ЗМІСТ

Вінник Оксана Мар'янівна

Правові проблеми євроінтеграції у сферах стратегічного інвестування (окремі аспекти).....9

Дмитрик Ольга Олександрівна

Зміни до Податкового кодексу України: вимушений крок чи нагальна необхідність?.....15

Нестерович Олексій Сергійович

Іноземний досвід фінансування спорту.....19

Марченко Ольга Сергіївна, Шевченко Людмила Степанівна

Мобілізаційна фінансова економіка воєнного часу: характеристики та державно-правове регулювання.....23

Дамірчиєв Мушфік Іскендер огли

Правові механізми скорочення дефіциту державного бюджету України.....27

Дмитрик Ольга Олександрівна, Паращенко Олександра Костянтинівна

Результати камеральних перевірок фізичних осіб платників ПДФО як джерело інформації для системи фінансового моніторингу.....31

Маринів Наталія Анатоліївна

До питання про адвокатську таємницю в контексті фінансового моніторингу...40

Товкун Людмила Вікторівна

Цифрові валюти світу та Е-гривня: інновації у глобальній та національній фінансових системах.....45

Котенко Артем Михайлович

Клуб білого бізнесу. Новий підхід до адміністрування податків.....49

Шаренко Максим Сергійович

Правове регулювання FINTECH в королівстві Бельгія.....54

Єфремова Катерина Вікторівна

Правове регулювання автоматизації платежів в електронній комерції.....58

Березовський Данило Олегович, Токарєва Катерина Олегівна Фінансова політика держави в умовах цифровізації.....	62
Овчаренко Анастасія Сергіївна Щодо окремих питань контролю за використанням коштів міжнародної допомоги у період воєнного стану в Україні.....	65
Галинська Каріна Юріївна Актуальні напрямки адаптації фінансового законодавства України до права Європейського Союзу.....	73
Маринів Наталія Анатоліївна, Васільєва Валерія Анатоліївна Віртуальні активи в Україні: аналіз законопроектів і правових ризиків.....	78
Бабарицький Олександр Васильович Адміністрування плати за землю в Україні: системні проблеми та шляхи їх вирішення.....	69
Галинська Каріна Юріївна Забезпечення ефективності використання публічних коштів на період повномасштабної російської агресії на території України.....	82
Токарєва Катерина Олегівна, Карпова Наталія Юріївна Актуальні питання удосконалення системи захисту фінансових інтересів України та ЄС.....	86
Павлуненко Катерина Леонідівна Деякі аспекти співвідношення норм Податкового кодексу України і Закону України «Про адміністративну процедуру».....	90
Новіков Дмитро Олександрович Щодо окремих правових аспектів відновлення середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні в умовах воєнного стану в Україні.....	95
Лифар Вадим Вадимович Правове регулювання віртуальних активів.....	98
Захаров Станіслав Володимирович Механізми санкцій та відчуження активів: фінансово-правова оцінка.....	102

Пінчук Андрій Ярославович

Нейтралізація гібридних структур на глобальному рівні: особливості імплементації Директиви ATAD 2.....106

Аксьонов Даніїл Вадимович

Реформування податкових пільг як інструмент післявоєнного відновлення економіки України: виклики, стратегія та перспективи.....110

Доброштан Дмитро Вікторович

Зміни до Податкового кодексу України в умовах воєнного стану: якісна та змістовна характеристика.....114

Мікрюков Андрій Олександрович

До питаання визначення змісту податкового планування.....118

Сороколат Ілля Юрійович

Правовий режим ДІЯ СІТІ: деякі питання в контексті оподаткування.....122

Водолазький Станіслав Геннадійович

Аналіз стану правового регулювання віртуальних активів як засобу надання благодійної допомоги в Україні.....127

Кріцин Костянтин Олександрович

Деякі аспекти боротьби із відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.....131

Пилипенко Максим Павлович

Про обмін інформацією між контролюючим органом і платником податків...136

Шевчук Дмитро Сергійович

Валютні обмеження та їх значення в сучасних умовах.....139

Алєєва Анна Сергіївна

Правове регулювання електронних договорів в Україні та ЄС: аналіз чинного законодавства, проблеми.....143

Бензелюк Аліна Вячеславівна

Сучасні проблеми функціонування грошової системи України.....146

Брянкін Андрій Сергійович Детінізація економіки як засіб забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану.....	149
Ведмеденко Діана Олексіївна Фінансова система України під час війни.....	152
Гуцалюк Олександра Василівна COMPLIANCE WITH THE GDPR BY UKRAINIAN COMPANIES IN THE FRAMEWORK OF E-COMMERCE IN THE EU.....	155
Дмитрук Мар'яна Петрівна Заходи впливу НБУ за порушення банками у сфері фінансового моніторингу.....	158
Дроздовська Альона Леонідівна Фінансові правовідносини між державами та міжнародними організаціями: проблеми та перспективи регулювання.....	162
Дягілева Єлизавета Михайлівна Фінансовий моніторинг в Україні під час воєнного стану.....	165
Дяконенко Владислава Іванівна Захист персональних даних в електронній комерції: правові норми та практичні виклики.....	169
Євграфов Павло Романович Правові аспекти інтернет-маркетингу.....	172
Єрмаков Максим / Yermakov Maksym Activation of socially responsible activity of enterprises in Ukraine.....	175
Єрофєєва Марія Миколаївна Національний банк України як суб'єкт фінансових правовідносин.....	179
Жвоніг Станіслав Олександрович Перспективи розвитку краудфандингу в Україні.....	182

Жукова Марина Юріївна Фінансові технології (FinTech) та правове регулювання: виклики та можливості для фінансових установ.....	185
Касап Ганна Валеріївна Особливості фінансового моніторингу на період воєнного стану.....	190
Катрук Валентин Юрійович Правові аспекти формування і виконання державного бюджету під час воєнного стану.....	194
Кириченко Варвара Олексіївна Зелені фінанси та інвестиції в екологічні проєкти.....	198
Климчук Єва Григорівна До питання захисту прав споживачів при здійсненні електронної комерції...	201
Кожевник Юлія Сергіївна Розмежування понять «оферта» і «реклама» в електронній комерції: правові наслідки.....	206
Козлова Тетяна Борисівна З «копійки» на «шаг»: доцільність змін.....	209
Кононенко Орина Сергіївна Трансформація системи фінансового моніторингу.....	212
Кострова Анастасія Віталіївна Правове визначення вірусного маркетингу як інструмента електронної комерції.....	215
Коханова Олександра Вікторівна Фінансово-правове регулювання грошового обігу.....	220
Кудрик Вікторія Михайлівна Досвід зарубіжних країн у сфері законодавчого регулювання податкової системи.....	224

Кулик Аріна Ігорівна	
Міжнародне регулювання електронних (цифрових) грошей.....	228
Манасян Каріне Норіківна	
Право на інформацію як складова захисту прав споживачів електронної комерції.....	232
Миронюк Єлизавета Геннадіївна	
Безготівкова економіка в Україні та проблеми її реалізації і розвитку в умовах воєнного стану.....	236
Огурцова Єлизавета Володимирівна	
Кібербезпека у фінансовому секторі та відповідальність за кібератаки.....	240
Падалко Олександр	
Регулювання ринку криптовалют: вітчизняний і зарубіжний досвід.....	244
Пивовар Ірина Віталіївна	
Правове регулювання обігу віртуальних активів (криптовалют) в Україні.....	247
Пилипова Вікторія Сергіївна	
Деякі особливості правового регулювання криптовалют в Україні.....	251
Руденко Наталія Віталіївна	
Проблеми впровадження штучного інтелекту в електронній комерції.....	255
Сафонов Дмитро Вячеславович	
Бюджет участі в місцевому самоврядуванні України.....	261
Свергун Родіон Віталійович	
Облік та фінансова звітність в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України.....	265
Синяк Олег Сергійович	
Виклики фінансовій системі в умовах збройної агресії російської федерації.....	269

Сікан Єлізавета Відновлення України через запровадження зелених фінансів перспективи та переваги.....	273
Сікун Максим Владиславович «Європейський DMA та британський DMCC - порівняльно-правовий аналіз та проблематика»	277
Сірова Ангеліна Олександрівна Правове забезпечення функціонування грошової системи України.....	280
Сломінський Ілля Русланович Особливості впровадження та перспективи використання цифрових грошей (Е-гривні) в Україні.....	284
Соболєв Данило Миколайович Фінансові та нефінансові платіжні послуги.....	288
Токарєва Катерина Андріївна Забезпечення добросовісної конкуренції в цифровому просторі.....	291
Тоток Дарія Олександрівна Сутність віртуальних активів та їх правове регулювання.....	296
Фролов Ярослав Андрійович Правовий аналіз застосування засобів електронної комерції виробниками сільськогосподарської продукції.....	302
Харченко Марія Олександрівна Фінансова безпека держави в умовах воєнного стану.....	307
Хижняк Ярослава Петрівна Європейський досвід регулювання ринків капіталу.....	311
Чернявський В'ячеслав В'ячеславович Управління грошовим обігом.....	315

Чугай Костянтин В'ячеславович

Державна казначейська служба України: адаптація до екстремальних умов.....318

Чухно Марія Іванівна

Роль міжнародних фінансових інституцій у підтримці післявоєнного відновлення: механізми, умови та ризики.....329

Шабельник Поліна Олександрівна

Виклики фінансовій системі України в умовах повномасштабного вторгнення.....322

Яковлева Лоліта Максимівна

Міжнародне фінансове право та інтеграція України у світову фінансову систему.....326

*Вінник Оксана Мар'янівна,
д.ю.н., професорка, член-кор. НАПрН України,
головний науковий співробітник відділу правового забезпечення
ринкової економіки НДІ приватного права і підприємництва
імені акад. Бурчака Ф.Г. НАПрН України*

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ У СФЕРАХ СТРАТЕГІЧНОГО ІНВЕСТУВАННЯ (ОКРЕМІ АСПЕКТИ)

У роботі розглянуто правові проблеми євроінтеграції України у сфері стратегічного інвестування, які пов'язані з необхідністю адаптації українського законодавства до динамічного права ЄС. На прикладі Європейського Союзу досліджено інституційну модель державно-приватного партнерства (ДПП) та особливості регулювання стратегічно важливих галузей, таких як виробництво мікросхем. Зроблено висновки щодо переваг такої моделі для України в контексті повоєнного відновлення та розвитку національної економіки, запропоновано зміни до законодавства для імплементації аналогічного ДПП в Україні.

Ключові слова: євроінтеграція, стратегічне інвестування, державно-приватне партнерство, Chips Act, інституційне партнерство, правова адаптація.

Правові проблема Євроінтеграції залишаються вельми актуальними з огляду на необхідність виконання Україною всіх вимог до її перспективного членства в ЄС та, відповідно, адаптації українського законодавства до досить динамічного права ЄС. Останнє зумовлене змінами в суспільному житті, появою нових загроз суспільному благополуччю, серед яких ризики цифровізації, погіршення стану екології, нові військові загрози (розв'язана російським сусідом повномасштабна війна в Україні, ізраїльсько-палестинський конфлікт, ядерні загрози керівництва російської держави та ін.), негативні наслідки світової спеціалізації в економічній сфері, що у разі погіршення міжнародного становища (війни, інші конфлікти) загрожує припиненню постачань продукції, на виготовленні якої спеціалізується певна країна/група країн. Прикладом останнього є виробництво важливих в умовах цифровізації мікросхем, що зосереджено в азійських країнах: Тайвані, Японії, Південній Кореї [1].

У відповідь на загрозу дефіциту мікросхем Європейський Союз вжив низку заходів, серед яких прийняття нового акту про мікросхеми - Chips Act [2] та внесення змін в Регламент 2021/2085 of 19.11.2021 [3], що регулює відносини щодо створення спільних підприємств на рівні ЄС як інституційних державно-приватних партнерств, стосовно особливостей правового статусу СП Chips, відповідального за забезпечення країн ЄС мікросхемами та вдосконалення технологій їх виробництва.

Положення зазначеного Регламенту варто стисло проаналізувати з огляду на такі обставини:

- цей акт регулює відносини міжнародного (в межах ЄС) державно-приватного партнерства з використанням його інституційної форми, що передбачає створення спільного підприємства за участі державних (країн-учасниць ЄС та самого Співтовариства) та приватних партнерів (суб'єктів підприємництва, що спеціалізуються на виробництві мікросхем та їх вдосконаленні);

- спрямований на задоволення інтересів низки дружніх країн (членів ЄС) в мікросхемах;

- забезпечує акумулювання ресурсів/коштів у великих розмірах з метою інвестування в стратегічно-важливі для ЄС сфери, завдяки участі в партнерстві низки дружніх держав та бізнесу.

Регламент 2021/2085 [3] (175 статей) закріплює особливості застосування інституційної форми державно-приватного партнерства/ДПП загальноєвропейського рівня в рамках програми Horizon Europe [4] щодо заснування 9 *спільних підприємств* (далі – СП) як ДПП для: зміцнення та інтеграції наукового, інноваційного та технологічного потенціалу та співпраці; вирішення проблем глобальних викликів; покращення впровадження інноваційних рішень, спрямованих на вирішення проблем клімату, навколишнього середовища, охорони здоров'я та інших глобальних проблем. Однією з цілей цього Регламенту є забезпечення відкритості спільних підприємств та їхніх дій для широкого кола суб'єктів.

Інституційне ДПП відповідно до Регламенту 2021/2085 передбачає створення його партнерами СП. Членами такого СП є: *держави-учасниці ЄС; члени-засновники* (будь-які юридичні особи, засновані в державі-члені, країні, асоційованій з Horizon Europe [4], або міжнародній організації, яка визначена як член спільного підприємства відповідно до зазначеного Регламенту); *асоційовані члени* (юридичні особи, засновані в державі-члені, країні, асоційованій з Horizon Europe, або міжнародній організації, які приєднуються до СП шляхом підписання листа-зобов'язання відповідно до встановлених вимог). Отже, засновниками та учасниками подібних інституційних ДПП можуть бути кілька дружніх держав (відповідно до Регламенту – члени ЄС) та суб'єкти підприємництва, спроможні виконати інвестиційні зобов'язання та інші обов'язки приватних партнерів. Для України цей досвід важливий з огляду на можливість залучення до реалізації пріоритетних інвестиційно-інноваційних проектів, які потребують великих коштів, не лише суб'єктів бізнесу (вітчизняного та іноземного) та України в особі уповноважених органів, а й держав, що мають намір та можливість надати підтримку нашій країні в реалізації таких проектів в іншій, ніж безоплатна

допомога, формі. Зазначений Регламент встановлює досить жорсткі вимоги до СП за участі партнерів інституційного ДПП, а саме щодо: мети і принципів створення СП, оперативних цілей та завдань таких СП, правового становища членів та партнерів СП, їх внесків; організаційної структури СП, в тому числі органів СП; фінансового забезпечення, звітності, аудиту, внутрішніх ревізій; до персоналу СП, їх привілеїв, імунітету, відповідальності, порядку вирішення конфлікту інтересів; припинення СП. Друга частина зазначеного Регламенту присвячена особливостям правового становища окремих СП (Circular Bio-based Europe, «Чиста авіація», СП з виробництва чистого водню, Європейського залізничного СП, СП Global Health EDCPT3, СП «Інноваційна ініціатива у здоров'ї», СП «Chips», СП щодо дослідження Єдиного європейського неба ATM Research 3 Joint Undertaking, СП Smart Networks and Services).

Варто коротко проаналізувати положення зазначеного Регламенту щодо СП Chips (перейменоване з СП «Ключові цифрові технології» Регламентом Ради (ЄС) 2023/1782 від 25 липня 2023 року [5], яким було внесено зміни до Регламенту (ЄС) 2021/2085 [3]), оскільки ця сфера є особливо злободенною не лише в ЄС, а й в Україні з огляду на використання цифрових технологій в усіх сферах суспільного життя, їх потенціалі щодо вирішення не лише суто цивільних проблем суспільства, а й у сфері оборони, в подоланні наслідків російської агресії проти України, у справі повоєнної відбудови України. Додаткове регулювання щодо СП Chips, пов'язане з виключно важливою роллю такого підприємства в рамках ініціативи «Чіпси для Європи» [6], яке має забезпечувати підвищення стійкості Союзу у сфері напівпровідникових технологій, зміцнення напівпровідникової екосистеми Союзу шляхом зменшення залежності, посилення цифрового суверенітету, стимулювання інвестицій тощо, а власне, вирішити низку проблем: нестачі мікрочіпів у Європі, зменшення залежності від іноземних постачальників, поліпшення технологічного суверенітету.

Особливостям правового становища СП Chips присвячено розділ УІ Регламенту 2021/2085 [3], що включає статті 126-141, відповідно до яких закріплено *загальні* (посилити стратегічну автономію Союзу в електронних компонентах і системах тощо) та *конкретні цілі* (підтримати дослідження та розробки щодо вдосконалення компонентних технологій, які гарантують безпеку, довіру та енергоефективність для критичних інфраструктур і секторів у Європі), а також визначено особливості корпоративних відносин в СП, які створюються як інституційні партнерства, щодо:

- забезпечення пріоритету публічного інтересу загальноєвропейського значення в діяльності СП, попри врахування інтересів членів СП Chips як приватних партнерів ДПП при виконанні ним завдань партнерства;

- *складу членів/учасників СП Chips: публічні партнери: ЄС в особі Комісії; країни-учасниці ЄС (кожна держава-учасниця призначає своїх представників в органи СП Chips та призначає національну установу чи установи, відповідальні за виконання своїх зобов'язань щодо забезпечення діяльності СП Chips); приватні члени у складі низки промислових асоціацій;*
- *значних вимог до фінансових внесків ЄС та інших членів СП до СП Chips ;*
- *системи органів управління СП Chips (правління/керівна рада; виконавчий директор; рада державних органів; рада приватних членів), їх складу та діяльності, а також принципу голосування за прийняття рішень правлінням (кількість голосів членів правління як представників партнерів ДПП у формі СП залежить від виконання ними зобов'язань перед СП; якщо рада органів державної влади, що складається з уповноважених представників органів державної влади держав-партнерів, має забезпечити врахування насамперед публічних інтересів ЄС при прийнятті стратегічних рішень з питань діяльності СП, то рада приватних членів, що складається з представників приватних членів СП Chips, має регулярно оновлювати проект програми стратегічних досліджень та інновацій для досягнення цілей СП Chips, інформувати зацікавлених осіб про проект Порядку денного стратегічних досліджень та інновацій на певний рік та збирати відгуки щодо нього тощо.*

Отже, СП Chips має низку специфічних рис, що характеризують таке СП як приклад інституційного ДПП за участі держав-членів ЄС та приватного бізнесу в стратегічно важливій сфері економіки, а саме цифрових технологій. Особливості корпоративних відносин в СП Chips можна побачити не лише в порядку його створенні, домінуванні публічного інтересу загальноєвропейського рівня, вимогам до учасників та системі управління, а й в принципі прийнятті рішень органами СП, відповідно до якого враховується ступінь виконання членом СП своїх зобов'язань перед партнерством. Відтак, більше можливостей впливу на прийняття рішень мають ті партнери, які сумлінно виконують свої зобов'язання перед СП, що є своєрідним механізмом впливу на порушників взятих на себе зобов'язань і водночас стимулом для належного їх виконання, що, своєю чергою, сприяє успішній діяльності СП.

Хоча переваги вищезгаданого інституційного ДПП за участі кількох дружніх держав та бізнесу у справі реалізації надважливих інвестиційно-інноваційних проектів міжнародного значення, незаперечні і варті уваги для справи повоєнної відбудови України, проте використанню цього досвіду в Україні заважає чинне нормативно-правове регулювання, а саме: лаконізм Закону України «Про державно-приватне партнерство» (далі – Закон про ДПП) [7], в якому відсутня навіть згадка про таку форму ДПП, а тим більш – про

можливість співпраці в межах одного ДПП двох і більше держав (України та дружніх країн) нарівні з представниками бізнесу. Однак, крім цих прогалин в Законі України про ДПП [7], існує і міжнародна правова складова, адже в подібному до європейського партнерстві мають брати участь дві і більше держав і приватний бізнес, а, отже, між такими державами мають бути відповідні договірні відносини. Членство України в ЄС вирішило б цю проблему при встановленні партнерства за участю держав-членів ЄС. Оскільки поки що це лише бажана перспектива, існує потреба у врегулюванні можливості міжнародного (за участі дружніх держав та бізнесу) ДПП з використанням не лише договірної, а й інституційної форми ДПП.

Попри пов'язані з війною складнощі, Україні варто сприйняти зазначений досвід ЄС, а саме: передбачити в Законі про ДПП [7] механізм застосування інституційної форми ДПП та врегулювати питання залучення до партнерства інших держав (відповідно до укладених між Україною та потенційними державами-партнерами міжнародних угод).

Подібне до передбаченого Регламентом 2021/2085 [3] інституційне ДПП дозволить вирішити низку важливих для проблем, в тому числі:

- залучити в Україну значно більші за обсягом інвестиції, ніж за партнерства, передбаченого чинним Законом України про ДПП, та за інших форм інвестування;
- забезпечити ефективність управління інвестиціями в проекти ДПП та контролю за їх реалізацією шляхом використання потенціалу корпоративних відносин;
- врахувати вплив на партнерство з боку партнерів залежно від фактичного виконання ними взятих зобов'язань за основною угодою ДПП;
- зменшити загрозу корупційних порушень у відносинах ДПП шляхом встановленням механізмів контролю з боку партнерів та міжнародних експертів у складі основних та дорадчих органів СП;
- сприяти адаптації українського законодавства до права ЄС;
- забезпечити баланс інтересів: дружніх держав-партнерів – щодо отримання статусу інвестора за надану Україні підтримку; українського суспільства – в значних міжнародних інвестиціях, необхідних для повоєнної відбудови; приватного бізнесу – щодо надання сприяння з боку України за участь в такому партнерстві, а в підсумку – в забезпеченні реалізації інвестиційних проектів не лише загальнонаціонального, а й міжнародного значення [8].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виробництво мікрочіпів: найбільші компанії, світові ринки, тенденції у 2022 році. URL: <https://worldbank.org.ua/3825-virobnitstvo-mikrochipiv.html>.
2. European Chips Act: URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-chips-act>.
3. Council Regulation (EU) 2021/2085 of 19 November 2021 establishing the Joint Undertakings under Horizon Europe and repealing Regulations (EC) No 219/2007, (EU) No 557/2014, (EU) No 558/2014, (EU) No 559/2014, (EU) No 560/2014, (EU) No 561/2014 and (EU) No 642/2014. ST/12156/2021/INIT. Consolidated text: URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2085>.
4. Horizon Europe - Research and innovation. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en.
5. Council Regulation (EU) 2023/1782 of 25 July 2023 amending Regulation (EU) 2021/2085 establishing the Joint Undertakings under Horizon Europe, as regards the Chips Joint Undertaking (Text with EEA relevance). ST/10164/2023/INIT. OJ L 229, 18.9.2023, p. 55–62. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1782/oj>.
6. EU Chips Industry. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-chips-industry/>.
7. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 1 липня 2010 року № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>.
8. Вінник О. М. Потенціал інституційного державно-приватного партнерства для стратегічного інвестування: використання досвіду ЄС для повоєнної відбудови України. Монографія. Київ: НДІ приватного права ім. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2024. 108 с. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/934>.

*Дмитрик Ольга Олександрівна,
докторка юридичних наук, професорка,
заслужена діячка науки і техніки України,
завідувачка кафедри фінансового права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЗМІНИ ДО ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ВИМУШЕНИЙ КРОК ЧИ НАГАЛЬНА НЕОБХІДНІСТЬ?

Позначено на необхідність під час дії правового режиму воєнного стану Україна оперативного внесення змін до Податкового кодексу України з метою забезпечення наповнення бюджетів, підтримання суб'єктів господарювання і економіки в цілому та створення умов для національної безпеки. Встановлено проблеми, що ставлять під сумнів ефективність і правомірність запроваджених змін податкового законодавства під час війни.

Ключові слова: воєнний стан, стабільність законодавства, податкове законодавство, податковий тиск, зворотня дія.

Податкове законодавство завжди було і залишається тим засобом, що дозволяє забезпечити надходження грошових коштів до державного і місцевих бюджетів. І це не змінюється навіть у найскладніші часи, які переживає Україна у зв'язку із повномасштабною збройною агресією РФ на українську територію. Під час запровадження правового режиму воєнного стану Україна зіткнулася з необхідністю оперативного внесення змін до Податкового кодексу (далі – ПК України), аби забезпечити наповнення бюджетів, підтримати економіку та створити умови для національної безпеки. Однак такі зміни супроводжуються численними проблемами, що ставлять під сумнів їхню ефективність і правомірність.

Однією з головних характеристик сьогоденних змін ПК України є оперативність прийняття рішень. І це цілком об'єктивно і обґрунтовано, адже обумовлюється необхідністю швидко реагувати на нові проблеми, що виникають в надскладних умовах. Зокрема, на початку 2022 року було введено податкові пільги для платників податків, які змушені працювати в умовах воєнних руйнувань, вимушеного переміщення і релокації. Очевидно, що такі заходи є виправданими, бо вони мають на меті підтримати суб'єктів господарювання і зберегти їх економічну активність.

Водночас ми спостерігаємо і протилежну ситуацію, коли отримуючи великі суми як зовнішні державні запозичення, як міжнародна допомога партнерів, зміни до ПК України супроводжуються підвищенням податкового тиску на платників податків, наприклад, збільшення податку на прибуток для

банків, збільшення воєнного збору та ін., ускладненням податкового адміністрування тощо. Як вбачається, незважаючи на необхідність наповнення бюджету, такі рішення викликають сумніви через потенційний негативний вплив на економіку та ризик переходу в тінь господарювання.

Однією із вкрай важливих питань є непослідовність законодавця у внесенні змін, порушення процедури внесення змін, нехтування вимогами щодо строків набуття чинності нових податкових норм та відсутність належного обґрунтування впливу змін на економічні відносини. Звичайно можна знаходити обґрунтування такої ситуації у нестабільності законодавчого процесу, який намагається адаптуватися до складних умов воєнного часу, коли швидкість прийняття відповідних рішень переважає над їхньою якістю та відповідністю нормам права. Крім того, постійна потреба у фінансуванні воєнних видатків, відновлення інфраструктури, надання підтримки постраждалим, і в цілому складність економічної ситуації в країні підштовхує до підвищення податкового навантаження, хоча воно може бути критичним для суб'єктів господарювання, який працює в умовах воєнних численних і повсякденних ризиків. Але ж виникає риторичне питання: чи можна порушення одних положень закону при прийнятті інших вважати належним з огляду на воєнні умови? Як вбачається, ні, адже наша держава має бути за будь яких умов правовою, як це закріплено у Конституції України.

Аналіз динаміки податкового законодавства протягом дії воєнного стану дозволяє виокремити наступні ознаки такої трансформації, що вказують на когнітивний дисонанс цієї сфери: непослідовність законодавця у внесенні змін до ПК України; введення податкових пільг для платників податків; збільшення ставок податків; внесення змін до ПК України шляхом порушення процедури внесення змін, зокрема, приписів принципу стабільності – однієї із засад податкового законодавства України; внесення змін до ПК України шляхом порушення приписів статті 58 Конституції України щодо зворотної дії законів у часі. І цей перелік можна розширювати.

Позначимо проєкт Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» № 11416-д (далі – законопроект № 11416-д), зареєстрований у Верховній Раді України 30 серпня 2024 р [8]. Його було прийнято Верховною Радою України 10 жовтня 2024 року і направлено на підпис Президенту України [8].

Звертаємо увагу, що вказаний проєкт закону, прийнятий парламентом 10 жовтня 2024 року [8], однак Президент України ще й дотепер не підписав його. Тим самим ним було пропущений строк – п'ятнадцять днів, протягом яких має відбутися або (1) підписання закону; (2) або повернення такого закону зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України

для повторного розгляду (накладення вето), установлений приписами статті 94 Конституції України [6].

Аналіз законопроекту № 11416-д, а саме п. 1 Розділу II. Прикінцеві та перехідні положення, засвідчують, що він має набирати чинність з 1 жовтня 2024 року, тобто має ретроактивну дію, окрім пунктів 2, 3, 8- 12 розділу I цього проекту Закону (щодо змін до статей 51, 70, 170, 172-174, 176 ПК України) та пункту 5 розділу I цього Закону (щодо змін до пункту 136.1-1 статті 136 ПК України), які набирають чинності з 1 січня 2025 року [9].

Водночас системний аналіз змісту ст. 58 Конституції України [6] та п.п. 4.1.9 п. 4.1 ст. 4 ПК України [7] дозволяють констатувати, що закони, зокрема ті, якими вносяться зміни до ПК України, і навіть під час режиму воєнного стану: по-перше, не повинні містити приписів, якими передбачено зворотню дію таких законів, окрім випадків – пом'якшення або скасування відповідальності особи; по-друге, не повинні містити приписів, якими змінюються будь-які елементи податків та зборів пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки; по-третє, не повинні містити приписів, якими протягом бюджетного року змінюються податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги.

Показово, що аналіз Пояснювальної записки до проекту Закону України «Про внесення змін до податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» № 11416-д [10] дозволяє зробити наступні висновки.

По-перше, обґрунтування необхідності прийняття цього проекту закону полягає у необхідності наповнення дохідної частини бюджету за рахунок надходження податкових платежів з (1) метою підтримки функціонування економіки та (2) забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування у зв'язку з війною РФ проти України [10]. При цьому, вмотивування необхідності наповнення бюджету воюючої країни жодним чином не пояснювало реалізацію такої необхідності шляхом порушення приписів Основного Закону України та податкового законодавства.

По-друге, метою законопроекту № 11416-д визначено удосконалення норм ПК України, створення умов належного функціонування економіки та наповнення бюджету [10]. На наше переконання, доволі сумнівною вбачається мета удосконалення норм ПК України, яка досягається шляхом порушення положень ПК України.

По-третє, надаючи загальну характеристику проекту закону та описуючи основні його положення, суб'єкти законодавчої ініціативи чітко наголошують про прийняття такого проекту закону звороньою дією та окреслюють зміни саме

до елементів податків / зборів [10]. Тож цей факт також не має пояснення необхідності порушення чинного законодавства під час прийняття змін.

По-четверте, у фінансово-економічному обґрунтуванні серед іншого наведено тезу, що реалізація положень вказаного проекту не призведе до скорочення бюджетних надходжень [10]. Однак суб'єктами законодавчої ініціативи не враховується, що підвищення податків шляхом порушення законної процедури може стати причиною тінізації економіки. Очевидно, що для платників податків держави, яка здійснює відсіч збройної агресії, а її господарюючі суб'єкти прикладають максимум зусиль для провадження своєї діяльності у надскладних умовах, будь-яке підвищення податкового навантаження маже стати критичним, а тим більше, впроваджене незаконним шляхом збільшення податкового тиску.

Таким чином, ми вважаємо такі зміни вкрай сумнівними, коли відбувається порушення ст. 58 Конституції України в контексті зворотної дії законів у часі та порушення процедури внесення змін до ПК України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Картка законопроєкту - Законотворчість. *Електронний кабінет громадянина*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44809>.
2. Конституція України : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
3. Податковий кодекс України . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> .
4. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» № 11416-д від 16.09.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44809> .
5. Проєкт Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану»: проєкт від 16.09.2024 № 11416-д. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44809> .

Нестерович Олексій Сергійович
доктор філософії,
проректор з навчально-виховної роботи
та соціального розвитку
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ СПОРТУ

Публікація присвячена дослідженню Європейської моделі фінансування спорту на прикладі досвіду Естонії та Австрії. Автор визначає особливості системи управління розвитком спорту в кожній з країн. Зроблено висновок про необхідність впровадження у вітчизняну систему фінансування спорту системи грантів.

Ключові слова: спорт і фізична культура, фінансування спорту, Європейська модель.

Спорт є основою формування ефективної молодіжної політики, забезпечення зниження соціальних видатків бюджету на медицину, мінімізації економічних наслідків, що викликані професійними захворюваннями у працездатного населення. Пріоритетність цієї галузі для системи публічного управління визначається роллю фізичної культури та спорту у суспільному розвитку [1]. Проте, серед головних проблем галузі виступає неефективність фінансування.

Українська система розвитку спорту базується на радянських механізмах, де кошти платників податків витрачаються на підтримувальне фінансування спорту, а не на його розвиток. Така система не працює в ринковій економіці і вимагає переведення фінансування спорту на європейську модель.

Європейська модель – це загальний термін для різноманіття підходів в різних країнах та містах, які об'єднані спільними рисами. Кожна європейська країна має свої особливості, зумовлені унікальністю історії їх становлення та розвитку. Різноманіття моделей фінансування спорту вимагає повноцінного дослідження для визначення найефективніших європейських моделей управління, розвитку та фінансування спорту.

Європейська модель спортивного управління базується на мінімальному втручанні держави у спорт і розвинутих механізмах фінансової підтримки спортивною спільноті. Спортивна система часто зображується у вигляді піраміди, у фундаменті якої знаходяться спортивні клуби. В європейській моделі під клубами розуміють неприбуткові громадські організації (non-profit organizations), а не комерційні клуби [2]. Більш того, саме факт того, що спортивні клуби ЄС – це не бізнес і є фундаментальним для розуміння європейської моделі поняття автономії в спорті.

Так, організація спорту в Естонії історично побудована навколо клубів – добровільних громадських організацій. Окремо в бюджеті закладено фінансування на підтримку міжнародних та місцевих змагань, що проводяться федераціями та клубами, та інвестиції у спортивні об'єкти та на інфраструктуру.

Місто Таллінн реалізує задачі щодо розвитку спорту двома шляхами: гранти клубам та членство клубів у Талліннській спортивній школі.

Гранти на спортивну діяльність направлені на підтримку клубів, що надають послуги дітям від 7 до 19 років і людям з інвалідністю. Заявки на грант подаються раз на рік через онлайн систему міста. Комісія з 7 людей розглядає заявки та приймає рішення. У випадку позитивного рішення з клубом підписується контракт. Умови для отримання гранту: мати щонайменше 25 постійних членів, в клубі працюють тренери щонайменше 4-ї категорії, послуги мають надаватися не в межах спортзалів (не «оздоровчий спорт» чи аеробіка) [3].

Після закінчення періоду гранту клуб має надіслати звіт та всі банківські виписки до спортдепартаменту. Той, в свою чергу, може проводити позапланові перевірки і вимагати документи, що підтверджують цільове використання коштів. У разі невиконання умов гранту контракт скасовується, а кошти підлягають поверненню. Крім того накладається заборона на 3 роки на отримання грантів про що публікується інформація на сайті міської ради.

Таллінн використовує схему коефіцієнтів для вирахування суми підтримки для кожної заявки на грант. Туди входять такі параметри, як кількість членів, вікові групи, тип спорту, пріоритет спорту, рейтинг у федерації свого спорту, кваліфікації тренерів та рівень клубу.

Досвід фінансування та організації спорту і фізичної культури іншої європейської країни – Австрії, розкриває свою складну систему управління. Вона має одну з найзаплутаніших систем організації спорту в Європі. На ряду з федераціями, регіональними та місцевими асоціаціями, існує три загальнодержавні рівноправні асоціації – ASKÖ (Австрійська асоціація спорту та фізичної культури - Arbeitsgemeinschaft für Sport und Körperkultur Österreich), ASVÖ (Австрійська загальна спортивна асоціація - Allgemeiner Sportverband Österreich) та SPORTUNION (перейменована у Австрійську Спортивну Спілку у 2002-му) – з громадською організацією BSO над ними. Таким чином, кожен клуб Австрії належить як до федерацій зі свого виду спорту, так і до однієї з трьох асоціацій. На національному рівні існує зазначена громадська організація «Австрійська Федеральна Спортивна Асоціація» (Österreichische Bundessportorganisation, BSO), яка складається з представників федерацій та трьох спортивних асоціацій [3].

Управління системою спорту у Відні (Австрія) реалізується муніципальним департаментом «МА51», який має 3 головних напрямки: муніципальні спортзали, популяризація спорту, розвиток спортивної інфраструктури. Розвиток та популяризація спорту відбувається за рахунок надання грантів спортивним клубам. Департамент Відня пропонує спортивним клубам 3 види грантів: 1) на оренду спортивної інфраструктури; 2) на проведення спортивних заходів; 3) на проекти для популяризації спорту. Рішення про надання гранту приймає комітет МА51 шляхом оцінки якості поданої заявки, важливості проекту для міста, визначення цільових груп, які проект залучає до спорту, та інших факторів [3].

Одержувач гранту зобов'язаний подати звіт щодо реалізації проекту та надати детальні виписки витрат. У разі неможливості доведення цільового використання коштів, вони мають бути повернуті. Крім того, департамент МА51 має право проводити перевірку чеків та інших документів. У разі невиконання умов надання гранту фінансування припиняється, і клуб повинен повернути отримані кошти. За серйозні порушення клуб може бути виключений з подальших програм фінансування.

Європейська модель фінансування спорту демонструє ефективний підхід до підтримки спортивних клубів та федерацій з мінімальним державним втручанням, зосереджуючи фінансування на розвитку спорту через надання грантів. На відміну від української системи, фінансування спорту в Європі підтримує незалежність спортивних організацій, зокрема неприбуткових клубів, що дозволяє їм ефективно спрямовувати кошти на спортивні ініціативи та розвиток інфраструктури. Приклад Таллінна та Відня ілюструє чітко структуровані механізми виділення грантів, де фінансування надається на прозорих умовах і підкріплюється вимогами щодо звітності та відповідального використання коштів. Гранти спрямовуються на підтримку спортивних заходів, інфраструктури та розвитку юнацького спорту, що стимулює залучення громадян до активного способу життя.

Таким чином, досвід європейських країн може стати цінним орієнтиром для України у створенні ефективної системи фінансування спорту та його популяризації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Прошук Е. П. Європейський досвід теоретико-методологічних підходів до державного управління фізичною культурою і спортом. *Право та державне управління*. 2022. № 1. С. 189-196. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.1.28>.

2. Данилюк І. Чому спортклуби ЄС – громадські організації? Коаліція EU Sport. 2022. URL: <https://eusport.org.ua/2022/07/nonprofits/>.

3. Данилюк І. Як фінансується спорт у 10 містах Європи. Коаліція EU Sport. 2022. URL: <https://eusport.org.ua/2022/09/ten-cities/>.

Марченко Ольга Сергіївна
докторка економічних наук,
професорка кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Шевченко Людмила Степанівна
докторка економічних наук,
професорка кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
У імені Ярослава Мудрого

МОБІЛІЗАЦІЙНА ФІНАНСОВА ЕКОНОМІКА ВОЄННОГО ЧАСУ: ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ДЕРЖАВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Обґрунтовано основні характеристики фінансової економіки воєнного часу як мобілізаційної фінансової системи країни. Розкрито завдання державної фінансової та грошово-кредитної політик із забезпечення мобілізаційної спрямованості національної фінансової економіки.

Ключові слова: воєнна економіка, фінансова економіка, мобілізаційна фінансова система, мобілізаційні фінансова та грошово-кредитна політики держави.

Економіка – це суспільний вибір в умовах обмежених ресурсів, ціна якого – потреби, що не визнані пріоритетними для їх задоволення. Воєнна економіка – це вибір суспільства на користь потреб воєнного часу щодо забезпеченості їх ресурсами. Це мобілізаційна економічна система [1; 2], функціями якої є акумуляція та переорієнтація ресурсів країни на потреби воєнного часу. Одним із пріоритетних завдань держави при цьому є спрямування воєнної економіки на максимальне ресурсне забезпечення національної воєнної безпеки і оборони.

В умовах повномасштабної війни найважливішою складовою воєнної економіки стає фінансова економіка. Остання являє собою систему економічних відносин акумуляції, розподілу, перерозподілу, використання та контролю руху фінансових ресурсів і грошових потоків, пов'язаних із діяльністю національних і глобальних суб'єктів світового економічного простору. Як складова воєнної економіки фінансова економіка забезпечує мобілізацію фінансових ресурсів для воєнних потреб.

Мобілізаційна фінансова економіка – це система фінансових відносин між суб'єктами національної економіки, включаючи її зовнішньоекономічний сектор, із приводу мобілізації фінансових ресурсів для задоволення потреб воєнного часу, їх перерозподілу та використання для фінансування оборонно-

промислового комплексу, армії, воєнної інфраструктури країни та ін. У такому розумінні національна фінансова економіка є обов'язковим об'єктом державно-правового регулювання. Йдеться насамперед про систему державних заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, спрямованих на мобілізацію, перерозподіл та ефективне використання фінансових ресурсів воєнної економіки, забезпечення мобілізаційної спрямованості фінансової системи загалом та її складових.

По-перше, мобілізаційна функція публічних (централізованих) фінансів державного та місцевого рівнів і приватних (децентралізованих) фінансів, до яких належать фінанси бізнесу, домогосподарств, недержавних некомерційних установ, полягає в переорієнтації їх використання на потреби воєнного часу. Важливим завданням державного регулювання є забезпечення синергії публічних і приватних фінансів щодо формування та ефективного функціонування мобілізаційної фінансової системи країни;

по-друге, функціонування фінансового сектору, представленого фінансовими корпораціями, які надають фінансові послуги, спрямовується державою на забезпечення руху фінансових ресурсів і грошових потоків відповідно до потреб воєнної економіки [3];

по-третє, державне регулювання фінансової інфраструктури як сукупності інститутів, організацій і послуг, що формують організаційно-економічні умови ефективного руху грошових коштів, забезпечує мобілізацію, розподіл та перерозподіл грошових коштів у системі воєнної економіки;

по-четверте, змінюються завдання держави щодо національного фінансового ринку як регулятора грошових потоків суспільного відтворення, складовими якого є грошовий ринок, ринок капіталу та валютний ринок. Державний вплив на його функціонування тепер спрямований на активне використання ринкового механізму для цілей фінансування воєнної економіки.

Регулюючий вплив держави на фінансову економіку реалізується у її фінансовій та кредитно-грошовій політиках.

Фінансова (бюджетно-податкова) політика охоплює сукупність державних заходів з організації управління фінансовими ресурсами – їх мобілізації, розподілу та використання для виконання державою її функцій. Мобілізаційна фінансова політика держави – це система цілей, напрямів, форм, інструментів, методів, важелів впливу держави на грошові потоки з метою їх акумуляції та спрямування на реалізацію регіональних, національних, міжнародних програм. У мирний час на національному рівні держава мобілізує та перерозподіляє фінансові ресурси для забезпечення суспільного добробуту. У воєнний час державна мобілізаційна фінансова політика спрямована на розв'язання завдань воєнної економіки. Слід підкреслити, що пріоритетне спрямування фінансових

ресурсів на користь воєнних потреб обмежує можливості фінансування соціальної сфери суспільства. Тому важливим завданням мобілізаційної фінансової політики держави є підтримка необхідного рівня фінансування виробництва цивільної продукції, соціального забезпечення та захисту населення.

Здійснюючи мобілізаційну грошово-кредитну (монетарну) політику, держава регулює обсяг і структуру грошової маси в обігу, розміри кредитів, рівень процентних ставок та інші показники грошового обігу з метою забезпечення спрямованості грошових потоків на потреби воєнного часу. Рада НБУ 15 квітня 2022 р. ухвалила «Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану», що діятимуть до нормалізації функціонування економіки й фінансової системи. В умовах війни перед Національним банком України поставлене завдання забезпечення оптимального балансу між зростанням інфляції та інфляційних очікувань в країні та необхідністю забезпечення боєздатності ЗСУ, стабільності системи державних фінансів і фінансової інфраструктури країни.

Серед монетарних інструментів Національного банку України особливої актуальності набули:

здійснення гнучкої адаптації операційного дизайну грошово-кредитної (монетарної) політики та вживання необхідних антикризових заходів для підтримки належного рівня ліквідності банківської системи;

адміністративні обмеження на валютному ринку та щодо руху капіталу;

фінансування Національним банком лише критичних видатків Уряду в обмежених обсягах та лише шляхом купівлі цінних паперів Уряду на первинному ринку. Обмеження обсягів монетизації дефіциту бюджету та прозорі комунікації дадуть змогу запобігти: загрозі посилення фіскального домінування та, відповідно, ефекту «фіскального витіснення» та високої інфляції, послабленню довіри до грошово-кредитної (монетарної) політики та розбалансуванню очікувань, а також ускладненню процесу євроінтеграції України та співпраці з міжнародними фінансовими донорами.

Проте в міру нормалізації функціонування економіки та фінансової системи Національний банк у мінімально достатні строки зобов'язується повернутися до застосування принципів та інструментів грошово-кредитної (монетарної) політики, визначених Стратегією монетарної політики Національного банку України та Основними засадами грошово-кредитної політики на 2022 рік та середньострокову перспективу. Національний банк залишається відданим режиму інфляційного таргетування з плаваючим обмінним курсом і забороні фінансування державного бюджету з боку Національного банку [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Москаленко О. М. Економіка воєнного часу: виклики та швидка економічна політика. *Економічна теорія*. 2022. № 4. С. 84–114. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2022.04.084>.

2. Чорна О. А., Брюховецький Я. С. Мобілізаційна економіка в Україні: огляд державних пріоритетів та можливостей використання цифрових інструментів. *Економічний вісник Донбасу : наук. журн.* 2022. № 3 (69). С. 15-26. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/9606>.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні 27 липня 2022 року № 2463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2463-20#Text>.

4. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану : Схвалено рішенням Ради Національного банку України від 15 квітня 2022 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/hJTwdIrBPNWeMzk>.

*Дамірчиєв Мушфік Іскендер огли
доктор юридичних наук, професор,
доцент кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ СКОРОЧЕННЯ ДЕФІЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Публікація присвячена аналізу правових механізмів скорочення дефіциту державного бюджету України. Досліджено положення Національної стратегії доходів України до 2030 року щодо подолання бюджетного дефіциту через впровадження заходів для зменшення податкового боргу. Здійснено висновок про необхідність створення системного підходу до оздоровлення державних фінансів та зменшення залежності від зовнішніх запозичень, стимулюючи економічне зростання та підвищення фіскальної відповідальності.

Ключові слова: державний бюджет України, фінансово-правові заходи, дефіцит бюджету, МВФ, митна реформа, міжнародна фінансова допомога.

Дефіцит державного бюджету є серйозною проблемою для будь-якої країни. Подолання цього дефіциту потребує комплексного підходу. Прийняття бюджету із дефіцитом сьогодні в світі вже не вважається якимось негативним або надзвичайним явищем, оскільки причини виникнення, форми прояву та соціально-економічні наслідки бюджетного дефіциту в кожній країні мають свої особливості.

Відповідно до Бюджетного кодексу України державний бюджет може бути затверджено з дефіцитом за наявності обґрунтованих джерел фінансування. До таких належать внутрішні та зовнішні запозичення; кошти, отримані від приватизації державного майна, продажу цінних паперів; відсотки за користування депозитними рахунками, а також вільний залишок бюджетних коштів та вільні кошти єдиного казначейського рахунку [1].

Від початку повномасштабної війни витрати державного та місцевих бюджетів зростають під тиском військових та соціальних видатків, зростає і обсяг бюджетного дефіциту. З кінця лютого 2022 року обсяги бюджетних видатків, бюджетного дефіциту та структура його фінансування, відображають підвищення частки держави та її переорієнтацію на першочергове фінансування військових потреб та здійснення найнеобхідніших соціальних видатків, спрямованих на підтримку життєдіяльності населення [2].

Через збройний напад російської федерації наша держава звернулася до Міжнародного валютного фонду із проханням виділити екстрену фінансову допомогу, спрямовану на фінансування першочергових витрат та нагальних

потреб платіжного балансу [3]. Згодом Рада виконавчих директорів МВФ схвалила нову Програму в рамках Механізму розширеного фінансування для України в межах загального пакету підтримки обсягом у 115 мільярдів доларів США, а 21 березня 2024 року відбувся третій перегляд цієї програми.

Таким чином, простежується залежність державного бюджету від міжнародної фінансової допомоги. Запозичення від міжнародних фінансових організацій призводять до зростання зовнішнього державного боргу [4].

Ефективне скорочення бюджетного дефіциту досягається шляхом комбінування спеціальних заходів до яких слід віднести такі:

1. Оптимізація податкової системи шляхом розширення податкової бази або підвищення податків. Однак це потребує ретельного аналізу, щоб не зменшити економічну активність та інвестиційну привабливість країни.

2. Зниження державних витрат за рахунок реформи соціальних програм; перегляду зарплатних витрат на державному рівні, уникнення дублювання функцій та оптимізації кількості державних працівників; зниження видатків на обслуговування боргу.

3. Запровадження структурних реформ для підвищення ефективності управління державними фінансами та державними компаніями шляхом впровадження сучасних стандартів фінансового менеджменту, що знижує ризик корупції та збільшує прозорість витрат.

4. Економічне зростання, стимулювання експорту та інноваційний розвиток.

5. Зміцнення фінансової дисципліни. Зменшення корупційних витрат сприяє більш ефективному використанню бюджетних коштів і зменшує ризики витрат на фінансування неефективних проєктів. А скорочення державного субсидування, знижує навантаження на бюджет.

Також митна реформа, якої вимагає МВФ, орієнтована на боротьбу з корупцією та підвищення прозорості, може значно вплинути на скорочення бюджетного дефіциту за рахунок збільшення митних надходжень, боротьби з контрабандою, зменшення витрат на адміністрування, спрощення торгівельних процесів, зокрема впровадження стандартів «єдиного вікна» та електронного декларування.

Кожен із зазначених кроків потребує ретельного аналізу і стратегічного підходу для уникнення небажаних наслідків для економіки країни.

Проте, подолання державного бюджетного дефіциту в умовах війни і значного зовнішнього боргу перед МВФ є складним завданням, оскільки потребує ретельного балансу між економічними реформами та виконанням боргових зобов'язань.

Аналіз нещодавно затвердженої Національної стратегії доходів України до 2030 року [5], зокрема підрозділу 4.2.2(g), демонструє її спрямовання на подолання бюджетного дефіциту через впровадження заходів для зменшення податкового боргу, що може сприяти зниженню дефіциту бюджету. Так, розробка процедур для погашення боргів, особливо для боржників із економічною активністю, дозволяє збільшити податкові надходження. Відшкодування боргу без затримок дозволяє знизити дефіцит бюджету, адже значна частина непогашеного боргу – це потенційні доходи, які могли б бути використані для фінансування витрат держави. Запровадження обов'язкового електронного листування з боржниками, автоматизованого обліку та аналізу боргу допомагає пришвидшити процес стягнення податків і знизити фінансові витрати на адміністрування боргу.

Оптимізація адміністративних процедур передбачає автоматизацію процесів погашення податкового боргу, що знижує потребу в «ручному» адмініструванні. Це економить трудові ресурси й зменшує витрати на адміністрування податкової системи, а отже, ефективніше використовує бюджетні кошти. Крім того, підсистема «Робота з боргом», що впроваджується, спростить адміністрування податкових зобов'язань та дозволить державі краще контролювати процес погашення податкового боргу.

Реформа щодо посилення контролю передбачає удосконалення законодавства для полегшення процесу стягнення податкового боргу, зокрема, надання податковим органам додаткових повноважень щодо арешту активів без судового рішення, збільшення строку давності для стягнення боргу з 3 до 6 років і безстрокової дії платіжних інструкцій. Такі заходи значно підвищують шанси на стягнення заборгованості, що сприятиме збільшенню доходів.

Перелічені заходи спрямовані на зменшення бюджетного дефіциту шляхом підвищення ефективності збору податків і оптимізації адміністративних процедур. Результатом реалізації цих реформ має стати стабільний ріст доходів бюджету за рахунок стягнення податкового боргу, а також зниження витрат на його адміністрування, що безпосередньо вплине на загальне скорочення дефіциту.

Таким чином, виникає необхідність створення системного підходу до оздоровлення державних фінансів та зменшення залежності від зовнішніх запозичень, стимулюючи економічне зростання та підвищення фіскальної відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.

2. Піхоцька О. М., Ющик Ю. В. Аналіз виконання бюджетів в період воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2022. № 35. С. 25-32. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7486095>.

3. Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями. Національний банк України. 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/financial-institutions>.

4. Грубляк, О., Сила, В. Механізм управління дефіцитом Державного бюджету України в умовах впровадження воєнного стану. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2024. № 1(37). С. 263-272. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-1\(37\)-263-272](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-1(37)-263-272).

5. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1218-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-p#Text>.

Дмитрик Ольга Олександрівна
докторка юридичних наук, професорка
заслужена діячка науки і техніки України,
завідувачка кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Паращенко Олександра Костянтинівна
асистентка кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

РЕЗУЛЬТАТИ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ ПЕРЕВІРОК ФІЗИЧНИХ ОСІБ ПЛАТНИКІВ ПДФО ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

У цій роботі автори на прикладі здійснення контролюючими органами податкового контролю у вигляді документальної перевірки визначають, чи є результати такої перевірки джерелом інформації для системи фінансового моніторингу. Авторами визначено види податкових перевірок, виокремлено документальні та на прикладі проілюстрованої фабули досліджено результати документальної перевірки. Науковці наголосили саме на результатах документальної перевірки саме фізичних осіб платників податків на прикладі оподаткування інвестиційних доходів, отриманих в результаті операцій із інвестиційними активами. Дослідження запропонованої фабули та можливості звільнення платника податків – фізичної особи від фінансової відповідальності під час дії воєнного стану за вчинене податкове правопорушення використано як приклад для дослідження можливості отримання відповідної інформації спеціально уповноваженим органом фінансового моніторингу про конкретну фізичну особу. У цьому дослідженні автори приділили увагу аналізу нормативно-правових актів та актів індивідуальної дії – індивідуальній податковій консультації. Підсумовуючи своє дослідження науковці наголосили, що результати документальної перевірки фізичної особи – платника податків є джерелом інформації для системи фінансового моніторингу, отримання якої здійснюється за окремим запитом в порядку автоматизованого обміну інформацією між Державною податковою службою України та Державною службою фінансового моніторингу України.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, спеціально уповноважений орган з фінансового моніторингу, податкові перевірки, документальні податкові перевірки, фізичні особи – платники податків, фінансова відповідальність.

Згідно із приписами пункту 75.1 статті 75 Податкового кодексу України (далі – ПК України) передбачено такі види податкових перевірок, як камеральні, документальні та фактичні перевірки [1]. Зокрема, документальні перевірки, які

проводять саме податкові органи, можуть бути планові та позапланові, виїзні та невиїзні [1].

У результаті документальних перевірок контролюючі органи складають акт або довідку [1]. Перший із названих документів складається у разі виявлення контролюючими органами порушення, вчиненого платником податків, другий – у разі не виявлення порушень з боку платника податків [1]. У цьому дослідженні планується звернути увагу саме на виявлення контролюючим органом під час проведення документальної перевірки порушення та, відповідно, складення акту.

Важливо вказати, що акт перевірки – це документ, який складається у передбачених ПК України випадках, підтверджує факт проведення перевірки та відображає її результати. Однак, вказаний документ не розглядається як заява або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення щодо ухилення від сплати податків.

Для більш ілюстративного дослідження окреслимо таку фабулу:

1. Наказом контролюючого органу призначено перевірку фізичної особи платника податків на підставі приписів, передбачених підпунктами 78.1.2 та 78.1.4 пункту 78.1 статті 78 ПК України [1]. Зокрема, підпунктом 78.1.2 пункту 78.1 статті 78 ПК України передбачено, що документальна позапланова перевірка здійснюється у разі, якщо платником податків не подано в установленій законом строк [податкову декларацію](#), розрахунки, звітність для податкового контролю за трансфертним ціноутворенням відповідно до [пункту 39.4](#) статті 39 ПК України, якщо їх подання передбачено законом [1]. У свою чергу, підпунктом 78.1.4 пункту 78.1 статті 78 ПК України передбачено, що документальна позапланова перевірка здійснюється у разі, якщо виявлено недостовірність даних, що містяться у податкових деклараціях, поданих платником податків, якщо платник податків не надасть пояснення та їх документальні підтвердження на письмовий запит контролюючого органу, в якому зазначено виявлену недостовірність даних та відповідну декларацію протягом 15 робочих днів з дня, наступного за днем отримання запиту [1].

2. У результаті документальної позапланової перевірки контролюючим органом було виявлено такі порушення: 1) порушення приписів підпункту 164.2.9 пункту 164.2 статті 164 та підпункту 167.5.1 пункту 167.5 статті 167 ПК України [1], а саме платником податків не було нараховано та сплачено податок на доходи фізичних осіб з інвестиційного доходу, а саме від операцій з інвестиційними активами; 2) порушення приписів підпунктів 1.2, 1.3 пункту 16¹ підрозділу 10 розділу XX, пункту 163.1 статті 163, підпункту 164.2.9 пункту 164.2 статті 164 ПК України [1], а саме платником податків не було нараховано та сплачено військовий збір з інвестиційного доходу, а саме від операцій з інвестиційними активами; 3) порушення приписів пунктів 44.1, 44.3, 44.5, 44.6

статті 44 ПК України [1], а саме платником податків не забезпечено зберігання документів та не надано відповідні документи посадовим особам, які проводили перевірку документів, що підтверджують дані декларації, зокрема, первинних та інших документів, які підтверджують отримання доходів і пов'язані з нарахуванням і сплатою податків і зборів, виконання вимог іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючий орган, а саме *документи, що підтверджують витрати на придбання інвестиційного активу*.

3. У підсумку контролюючим органом було складено акт про результати документальної позапланової перевірки, у якому було вказано вищезазвані порушення, а також здійснено донарахування податкового зобов'язання з податку на доходи фізичних осіб у розмірі 1 500 000, 00 грн та податкового зобов'язання з військового збору у розмірі 120 000, 00 грн.

Наступним законним та логічним кроком з боку контролюючого органу є винесення та надіслання платнику податків податкового повідомлення-рішення, а саме: якщо за результатами перевірки контролюючим органом встановлено, як у вищевказаній фабулі, факт заниження суми податкових зобов'язань, заявленої у податковій декларації [1]. Зокрема, приписами підпункту 58.1.2 пункту 58.1 статті 58 ПК України передбачено винесення податкового повідомлення-рішення за результатами перевірки як процесуальної підстави притягнення особи до фінансової відповідальності за вчинення податкового правопорушення та визначено додаткові реквізити такого рішення, а саме: (1) обґрунтовану підставу визначення грошового зобов'язання та/або податкового зобов'язання, що повинен сплатити платник податків із викладенням стислого змісту щодо виявлених перевіркою порушень вимог податкового, валютного та іншого законодавства з наведенням інформації щодо: обставин, періоду, розрахунку, нормативну підставу; (2) посилання на акт документальної перевірки; (3) детальний розрахунок штрафів та / або пені; (4) інформація щодо пом'якшуючих, обтяжуючих обставин або обставин, які звільняють від фінансової відповідальності [1].

Треба здійснити проміжний висновок наведеного.

По-перше, платником податків здійснено податкове правопорушення, яке самотійно ним не було усунено, та призвело до ненадходження до бюджету грошових коштів у розмірі 1 620 000, 00 грн; по-друге, платник не надав контролюючому органу документи, що підтверджують дані декларації, зокрема, первинні та інші документи, які підтверджують отримання доходів і пов'язані з нарахуванням і сплатою податків і зборів, виконання вимог іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючий

орган, а саме документи, що підтверджують витрати на придбання інвестиційного активу.

Далі важливо акцентувати, що перед платником податків – фізичною особою у зв'язку із отриманням зазначеного податкового повідомлення-рішення та, відповідного, притягнення до фінансової відповідальності постає вибір: оскаржувати відповідне податкове повідомлення-рішення в адміністративному / судовому порядкух або визнати вчинені порушення та, відповідно, сплатити нараховане податкове / грошове зобов'язання.

Станом наразі в умовах воєнного стану для платників податків, які обирають із зазначених вище варіантів – другий, законодавцем передбачено варіант звільнення від фінансової відповідальності, зокрема від сплати штрафних санкцій та пені, а саме Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» від 30.06.2023 року № 3219-IX [2] пункт 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України доповнено підпунктом 69.37 такого змісту:

«Тимчасово, на період з 1 серпня 2023 року до припинення або скасування воєнного стану на території України, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, у разі сплати платником податків протягом 30 календарних днів з дня, наступного за днем отримання податкового повідомлення-рішення, суми податкового зобов'язання, нарахованого за результатами документальних перевірок, які були відновлені або розпочаті з 1 серпня 2023 року та завершені до дня припинення або скасування воєнного стану на території України, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, штрафні (фінансові) санкції (штрафи), нараховані на суму такого податкового зобов'язання, вважаються скасованими, а пеня не нараховується.

Сума грошового зобов'язання, визначеного у податковому повідомленні-рішенні, вважається неузгодженою до моменту повної сплати податкового зобов'язання, визначеного в такому податковому повідомленні-рішенні, але не пізніше ніж протягом 30 календарних днів з дня, наступного за днем отримання платником податків такого податкового повідомлення-рішення.

Сума податкового зобов'язання, сплаченого у порядку, передбаченому цим підпунктом, не підлягає оскарженню.

Норми статей 56 та 57 цього Кодексу застосовуються з урахуванням строків, визначених цим підпунктом.» [2].

Аналіз наведеної норми дає підстави визначити такі умови її практичного застосування:

А. Період застосування норми тимчасовий: з 01.08.2023 року до припинення або скасування воєнного стану на території України.

В. Відповідна документальна перевірка повинна бути відновлена або розпочата з 01.08.2023 року та завершена до дня припинення або скасування воєнного стану на території України.

С. Результат перевірки оформлюється у формі акта (у разі встановлення порушень), на основі якого буде складено податкове повідомлення-рішення, яким буде визначено суму податкового зобов'язання / грошового зобов'язання, нарахованого за результатами перевірки. Тобто відповідне рішення має бути складено також до припинення або скасування воєнного стану на території України.

Д. Сума відповідного податкового зобов'язання має бути сплачена платником податків протягом 30 календарних днів з дня, наступного за днем отримання податкового повідомлення-рішення (указані 30 календарних днів сума цього грошового зобов'язання буде неузгодженою – не виникатиме податковий борг). Тобто відповідна оплата має бути здійснена протягом 30 календарних днів з дня отримання податкового повідомлення-рішення, але не пізніше дня припинення або скасування воєнного стану на території України.

Е. Платник податків повинен не оскаржувати таке податкове повідомлення-рішення, а, відповідно, визнати вчинені порушення та сплатити податкове зобов'язання.

Ф. У такому разі штраф, нарахований на суму такого податкового зобов'язання, буде вважатися скасованим, а пеня не буде нараховуватися.

Важливо наголосити, що за змістом норми, передбаченої підпунктом 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України, законодавцем очевидно не передбачено ні в приписах ПК України, ні в приписах іншого нормативно-правового акту порядок її застосування, а саме:

— вичерпного (виключного) переліку документальних перевірок, за результатами яких нараховано суму податкового зобов'язання, сплата якого у тридцятиденний строк дає підставу платнику податків застосувати приписи підпункту 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України;

— підстави для відмови платникам податків в можливості застосування підпункту 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України;

— спеціального порядку застосуванням платниками податків підпункту 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України або не

передбачено застосування аналогічного вже врегульованого нормами ПК України порядку;

— перелік документів, які б підтверджували, як з боку платників податків, так і з боку контролюючого органу факт застосування платниками податків підпункту 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України.

Таким чином, законодавець надав платникам податків, щодо яких було проведено документальні перевірки та виявлено вчинені ними податкові порушення, сплатити тільки донараховане податкове зобов'язання та бути звільненим від фінансової відповідальності у формі штрафів та / або пені. При цьому, законодавець, надаючи таку можливість, не вносить порядок застосування такої можливості.

Державна податкова служба України, своєю чергою, наразі тільки в Індивідуальній податковій консультації № 4929/ПК/99-00-24-03 від 24.10.2024 року надає тлумачення припису пункту 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України та вказують:

- приписи вказаної норми поширюються на усі документальні перевірки (планові та позапланові, виїзні та невиїзні) [3];

- періодом застосування вказаної норми є тимчасовим, на період з 1 серпня 2023 року до припинення або скасування воєнного стану на території України [3];

- оформлення результатів таких перевірок оформлюється в порядку, передбаченому приписами ПК України [3];

- реалізація платником податків такого права виключно можлива, якщо суми податкового зобов'язання, штрафні (фінансові) санкції (штрафи), нараховані на суму такого податкового зобов'язання, повинні бути визначені у податкових повідомленнях-рішеннях [3];

- контролюючий орган у консультації підтверджує вимоги витлумаченого припису в контексті сплати відповідно до встановленого у приписі строку та не оскарження податкового зобов'язання, сплаченого у порядку, передбаченому підпунктом 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України [3].

При цьому, так само як і зазначили вище ми, Державна податкова служба України констатує, що діючим податковим законодавством не встановлено порядку застосування платником податків норми, передбаченої підпунктом 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України, форми та строків, у які платник податків повинен заявити контролюючому органу про своє бажання застосувати приписи, передбачені підпунктом 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України, форми та строків погодження та/або відмови контролюючого органу у застосуванні вищезазначених приписів, форми та

строків скасування контролюючим органом нарахованих за відповідним повідомленням-рішенням штрафних (фінансових) санкцій (штрафів), можливості платника податків реалізувати своє право на розстрочення/відстрочення сплати відповідного податкового зобов'язання більше ніж на 30 календарних днів [3].

З огляду на наведене, очевидно, що платники податків під час дії правового режиму воєнного стану мають право на звільнення від фінансової відповідальності у вигляді штрафів та пені – сплативши тільки податкове зобов'язання донараховане контролюючим органом. При цьому, такі платники податків можуть навіть не надати контролюючому органу документи, які підтверджували б витрати такого платника податків на придбання інвестиційного активу, як у вказаній фабулі, а саме не підтвердити законне походження коштів, які було витрачено платником податків на таке придбання.

Тому постає логічне питання, звільнення від податкової (фінансової відповідальності) чи звільнить платника податків – фізичну особу від відповідальності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, якщо буде доведено наявність такого порушення?

Із цього випливає необхідність встановити, чи є результати документальних перевірок платників податків – фізичних осіб: акти про результати документальних перевірок та податкові повідомлення-рішення джерелом інформації для системи фінансового моніторингу.

Для цього необхідно визначити, яким чином взаємодіє Державна податкова служба України та Державна служба фінансового моніторингу України щодо надання інформації про доходи фізичних осіб, необхідної для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Порядок такої взаємодії установлено Наказом Міністерства фінансів України від 31.08.2023 № 469 [5].

Згідно із вказаним порядком Державна податкова служба України та Державна служба фінансового моніторингу України взаємодіють щодо обміну інформації:

- в електронному вигляді шляхом взаємодії інформаційних систем суб'єктів інформаційних відносин засобами системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів «Трембіта» або з використанням інших державних інформаційно-комунікаційних систем [5];

- автоматизовано [5];

- на рівні центральних апаратів Державної податкової служби України та Державної служби фінансового моніторингу України [5];

- за принципом запит-відповідь [5];

- обсяг, формат та структура даних, якими обмінюються зазначені органи через програмні інтерфейси електронних інформаційних ресурсів (сервіси), визначаються договорами про інформаційну взаємодію згідно із законодавством України та/або протоколами, підготовленими відповідно до зазначеного Порядку [5];

- зазначені органи забезпечують ведення електронних журналів обліку взаємодії інформаційних ресурсів, у тому числі запитів та відповідей на запити [5].

Щодо того, яку інформацію Державна служба фінансового моніторингу України має право запитати в Державної податкової служби України:

- джерела та суми доходів, нарахованих / виплачених фізичній особі, та/або суми доходів, отриманих самозайнятими особами, а також загальну суму річного доходу, задекларованого фізичною особою у податковій декларації про майновий стан і доходи;

- суми доходу, нарахованого/виплаченого на користь фізичних осіб податковим агентом;

- суми нарахованого/перерахованого податку на доходи фізичних осіб;

- суми нарахованого/перерахованого військового збору [5].

При цьому, такий запит може бути сформований щодо однієї або декількох фізичних осіб, однак кожній фізичній особі відповідає свій запис.

З огляду на вказане, Державна служба фінансового моніторингу України має право на отримання від Державної податкової служби України інформації про суми нарахованого/перерахованого податку на доходи фізичних осіб та суми нарахованого/перерахованого військового збору. Указана інформація якраз і може міститися в акті про результати документальних перевірок та в податкових повідомленнях-рішеннях.

Підсумовуючи досліджене варто константувати, що результати документальних перевірок фізичних осіб платників податку на доходи фізичних осіб є джерелом інформації для системи фінансового моніторингу. Таку інформацію може отримати саме Державна служба фінансового моніторингу України від Державної податкової служби України у вигляді відповіді на запит в електронній формі шляхом автоматизованої взаємодії. Тобто спеціально уповноважений орган фінансового моніторингу як суб'єкт державного фінансового моніторингу здійснюючи фінансовий моніторинг щодо фізичної особи має можливість отримати інформацію від контролюючого органу про суми

донарахованих податків і зборів, у тому числі, й у наведеній фабулі щодо інвестиційного доходу, отриманого від операцій з інвестиційними активами.

Однак важливо констатувати, що отримана інформація саме із акту перевірки та податкового повідомлення-рішення як процесуальної підстави притягнення фізичної особи до фінансової відповідальності за вчинення податкового правопорушення не розглядається як заява або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення щодо ухилення від сплати податків. Убачається, що вказане не повинно вважатися заявою або повідомленням про вчинення кримінального правопорушення щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, навіть із урахуванням того, що платник податків – фізична особа не підтвердила витрати на придбання інвестиційного активу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 1 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 31.10.2024).

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану : Закон України від 30.06.2023 № 3219-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-IX#top> (дата звернення: 31.10.2024).

3. Дані Єдиного реєстру індивідуальних податкових консультацій. *Державна податкова служба України*. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua/registers/ipk> (дата звернення: 31.10.2024).

4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-ІХ : станом на 23 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 31.10.2024).

5. Про затвердження Порядку електронної взаємодії інформаційних систем Державної податкової служби України та Державної служби фінансового моніторингу України щодо надання інформації про доходи фізичних осіб, необхідної для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Наказ М-ва фінансів України від 31.08.2023 № 469 : станом на 15 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1619-23#Text> (дата звернення: 31.10.2024).

Маринів Наталія Анатоліївна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРО АДВОКАТСЬКУ ТАЄМНИЦЮ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Наукова робота присвячена дослідженню проблемних питань, пов'язаних із збереженням адвокатської таємниці при здійсненні фінансового моніторингу адвокатами як спеціально визначеними суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Проаналізовано співвідношення вимог Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо обов'язку зберігати адвокатську таємницю та гарантій її захисту.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, адвокати, суб'єкти первинного фінансового моніторингу, спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу, адвокатська таємниця, таємниця фінансового моніторингу.

Згідно зі статтею 6 Закону України від 06.12.2019 № 361-ІХ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон № 361-ІХ) адвокати, які здійснюють свою діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання (організаційні форми адвокатської діяльності), є спеціально визначеними суб'єктами первинного фінансового моніторингу і, як і інші суб'єкти первинного фінансового моніторингу, при здійсненні фінансового моніторингу «зобов'язані дотримуватися обов'язків, визначених статтею 8 Закону № 361-ІХ. Зокрема, адвокати, незалежно від організаційної форми адвокатської діяльності, зобов'язані забезпечувати належну організацію та проведення первинного фінансового моніторингу, що надасть можливість належним чином виявляти порогові та підозрілі фінансові операції (діяльність) незалежно від рівня ризику ділових відносин з клієнтом (проведення фінансових операцій без встановлення ділових відносин), а також запобігати використанню послуг та продуктів суб'єкта первинного фінансового моніторингу для проведення клієнтами фінансових операцій з протиправною метою» [1]. Крім цього, Закон № 361-ІХ, серед іншого, зобов'язує адвокатів повідомляти про підозрілі фінансові операції (діяльність) спеціально уповноважений орган - Державній службі фінансового

моніторингу України та надавати на його запит додаткову інформацію, що може бути пов'язана з фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, з колабораційною діяльністю, пособництвом державі, що здійснює збройну агресію проти України, найманством або державною зрадою, а також інформацію, що може бути пов'язана із зупиненням фінансових операцій, замороженням активів, пов'язаних з тероризмом та його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням та іншу інформацію (ч.2 ст.8 Закону № 361-IX) [1].

Під додатковою інформацією розуміються «відомості про фінансові операції, що є об'єктом фінансового моніторингу, та пов'язані з ними фінансові операції, відомості про їх учасників, інша наявна у суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформація або інформація, що має зберігатися у такого суб'єкта відповідно до вимог законодавства, зокрема інформація з обмеженим доступом, копії документів або інформація з них, необхідні для виконання завдань, покладених на спеціально уповноважений орган» (п. 21 ч. 1 ст. 1 Закону № 361-IX) [1].

Згідно з рішенням Ради адвокатів від 15-15.12.2023 р. №123, «до інформації та/або документів (висновків, рішень тощо), копій документів або витягів з документів, які розробляються адвокатськими бюро, адвокатськими об'єднаннями та адвокатами, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально, під час виконання ними обов'язків спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу згідно із Законом про фінмоніторинг, і на які поширюються гарантії захисту адвокатської таємниці, відносяться наступні документи та інформація в паперовій чи електронній формі: - документи та інформація, за якою проводилася належна перевірка клієнта (його представника) (документи для ідентифікації та верифікації, анкети, структура власності юридичної особи); - щомісячні довідки керівнику адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання; - частина акту внутрішньої щорічної перевірки, де міститься інформація, за якою проводилася належна перевірка клієнта (його представника); - інформація про фінансові операції клієнтів»[5].

Разом з цим, законодавством адвокату під час здійснення адвокатської діяльності забороняється «без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб» (п.2 ч.2 ст.21 Закону України від 5 липня 2012 року № 5076-VI «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон № 5076-VI) [2].

Дотримання принципу конфіденційності, як зазначено Правилами адвокатської етики, затвердженими 09 червня 2017 року Звітно-виборним

з'їздом адвокатів України 2017 року, із наступним и змінами (далі- Правила адвокатської етики), «є необхідною і щонайважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, без яких є неможливим належне надання професійної правничої (правової) допомоги, здійснення захисту та представництва» [3]. При цьому необмежене в часі «збереження конфіденційності будь-якої інформації, яка визначена як предмет адвокатської таємниці Законом України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" або становить персональні дані про фізичну особу, які охороняються законодавством з питань захисту персональних даних, є правом адвоката у відносинах з усіма суб'єктами права, які можуть вимагати розголошення такої інформації, та обов'язком щодо клієнта і тих осіб, кого ця інформація стосується»[3].

Поняття адвокатської таємниці визначається статтею 22 Закону № 5076-VI «як будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності» [2]. Правилами адвокатської етики зміст адвокатської таємниці деталізується як «факт звернення особи за правовою допомогою; будь-яка інформація, що стала відома адвокату, адвокатському бюро, адвокатському об'єднанню, помічнику адвоката, стажисту або іншій особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом (адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням), у зв'язку з наданням професійної правничої (правової) допомоги або зверненням особи за правовою допомогою; зміст будь-якого спілкування, листування та інших комунікацій (в тому числі з використанням засобів зв'язку) адвоката, помічника адвоката, стажиста з клієнтом або особою, яка звернулася за наданням професійної правничої (правової) допомоги; зміст порад, консультацій, роз'яснень, документів, відомостей, матеріалів, речей, інформації, підготовлених, зібраних, одержаних адвокатом, помічником адвоката, стажистом або наданих ним клієнту в рамках професійної правничої (правової) допомоги чи інших видів адвокатської діяльності» [3].

Слід зазначити, що дотримання правил адвокатської етики є обов'язком адвоката, за порушення якого Законом № 5076-VI передбачена відповідальність.

Тобто, з однієї сторони надавати інформацію без згоди клієнта третім особам, зокрема, Державній службі фінансового моніторингу України як спеціально уповноваженому органу та Міністерству юстиції України як органу,

що здійснює державне регулювання та нагляд відносно адвокатів з питань здійснення фінансового моніторингу, є обов'язком адвокатів як суб'єктів первинного фінансового моніторингу відповідно до вимог Закону № 361-IX, а з іншої – розголошенням адвокатської таємниці, що є порушенням вимог Закону № 5076-VI та Правил адвокатської етики і може свідчити про неналежне виконання професійних обов'язків перед клієнтом та порушення умов договору про правничу допомогу. Незважаючи на те, що Законом № 5076-VI (статтею 22) чітко визначено випадки, коли розкриття адвокатом адвокатської таємниці не є порушенням обов'язку її дотримання, питання щодо колізійності норм двох законів залишаються.

Так, не є порушенням адвокатської таємниці подання адвокатом інформації (у встановленому порядку та у випадках, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»), до двох державних органів: центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, тобто до Державної служби фінансового моніторингу, та держателю Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, яким є Міністерство юстиції України.

Разом з тим, відповідно до п.п. 1, 2 Порядку здійснення нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснюють Міністерство фінансів, Міністерство юстиції, Міністерство цифрової трансформації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 червня 2023 року № 662 (надалі – Порядок нагляду) визначається процедура здійснення Мін'юстом (а також за його дорученням - територіальними органами Мін'юсту) з урахуванням ризик-орієнтованого підходу нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (надалі - сфера запобігання та протидії) за діяльністю адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які провадять адвокатську діяльність індивідуально, зокрема, шляхом проведення планових/позапланових виїзних перевірок і планових/позапланових безвиїзних перевірок [4]. І незважаючи на те, що територіальні органи Мін'юсту не входять до переліку органів, визначених у ст. 22 Закону № 5076-VI, а розкриття їм

інформації, що містить адвокатську таємницю, буде вважатися порушенням і тягне за собою відповідальність, встановлену Законом № 5076-VI [5], вказаним Порядком нагляду до переліку обов'язкових питань, що підлягають перевірці, відноситься також інформація, що містить адвокатську таємницю. Тобто, має місце невідповідність норм законодавства щодо фінансового моніторингу та норм, що регулюють дотримання адвокатської таємниці під час здійснення адвокатської діяльності.

З метою забезпечення дотримання вимог Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо захисту адвокатської таємниці під час проведення суб'єктами державного фінансового моніторингу планових/позапланових перевірок адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально, з питань здійснення ними фінансового моніторингу необхідно усунути наявні нормативні колізії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

3. Правила адвокатської етики: затверджені 09 червня 2017 року Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>.

4. Порядок здійснення нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснюють Міністерство фінансів, Міністерство юстиції, Міністерство цифрової трансформації: постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 2023 року № 662. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/662-2023-%D0%BF#Text>.

5. Про нагляд за адвокатськими бюро, адвокатськими об'єднаннями та адвокатами, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально, у сфері запобігання та протидії, легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Рішення Рада адвокатів України від 15-16 грудня 2023 року № 123. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2023-12-15-r-shennya-rau-123_65ae8b3ac42ce.pdf.

Товкун Людмила Вікторівна
кандидатка економічних наук,
доцентка кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЦИФРОВІ ВАЛЮТИ СВІТУ ТА Е-ГРИВНЯ: ІННОВАЦІЇ У ГЛОБАЛЬНІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНІЙ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМАХ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем розвитку нових фінансових інструментів таких, як цифрові валюти центральних банків країн світу, що є відповіддю на глобальні зміни у фінансових системах, цифровізацію економік і розвиток фінансових технологій. Україна теж є одним із лідерів у створенні та тестуванні таких проєктів, які можуть суттєво вплинути на банківський сектор, грошовий обіг та макроекономічну стабільність держави. Видом цифрових валют для України є цифрові гроші НБУ (е-гривня).

Ключові слова: фінансове право, цифрові валюти світу, цифрові гроші НБУ, е-гривня.

У сучасних умовах цифровізації економіки розробка та впровадження нових фінансових інструментів стають важливими елементами економічного розвитку України. Серед ключових ініціатив в цьому напрямку можна зазначити створення цифрових валют центральних банків країн світу, що є відповіддю на глобальні зміни у фінансових системах, цифровізацію економік і розвиток фінансових технологій.

У світі розробка цифрових валют центральних банків координується через низку міжнародних організацій, таких як Міжнародний валютний фонд (IMF), Світовий банк, Банк міжнародних розрахунків (BIS) та Комітет з платежів і ринкових інфраструктур (CPMI). Ці організації активно займаються питаннями впровадження цифрових валют як для внутрішніх потреб країн, так і для оптимізації міжнародних платежів.

Європейський Союз активно розробляє правову основу для впровадження цифрової валюти центрального банку, зокрема цифрового євро. У червні 2023 року Європейська Комісія представила пакет пропозицій, відомий як "Single Currency Package". Цей пакет включає правила щодо статусу цифрового євро як законного платіжного засобу, а також регулювання його використання і дизайну з метою забезпечення технологічної нейтральності та незалежності центральних банків у його впровадженні. Ці пропозиції знаходяться на стадії обговорення в Європейському парламенті та Раді ЄС, а остаточне рішення про випуск цифрового євро буде ухвалювати Європейський центральний банк.

Україна теж є одним із лідерів у створенні та тестуванні таких проєктів які можуть суттєво вплинути на банківський сектор, грошовий обіг та

макроекономічну стабільність держави. Видом цифрових валют для України є цифрові гроші НБУ (е-гривня). Так, Національний банк України (НБУ) ще з 2016 року досліджує можливості запуску е - гривні. Перший пілотний проєкт НБУ стартував у 2018 році на базі блокчейн-технологій, а до кінця 2024 року планується провести додаткові випробування цієї валюти. У 2021 року Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифра) підписало меморандум зі Stellar Development Foundation, некомерційною організацією, яка заснована з метою підтримки розвитку мережі Stellar, що слугує платформою для фінансових транзакцій та цифрових активів. У межах цього меморандуму сторони домовилися про співпрацю в розвитку ринку віртуальних активів в Україні та сприяння впровадженню національної цифрової валюти, яка може бути випущена Національним банком України. І вже у жовтні 2022 року Український інститут інтелектуальної власності (Укрпатент) зареєстрував торгову марку е-гривня для НБУ. Але законодавчу основу для впровадження цифрових грошей було створено Законом "Про платіжні послуги" від 30.06.2021 №1591-ІХ, який набрав чинності 1 серпня 2022 року. Цей закон у п. 96 ст.1 дав визначення цифрових грошей НБУ (цифрових грошей) як електронної форми грошової одиниці України, емітентом якої є Національний банк України (НБУ)[2]. За прогнозами НБУ цифрові гроші будуть сприяти інтеграції з міжнародними цифровими валютами та інтеграції України в глобальні фінансові системи.

Можна визначити ряд факторів, що впливають на розробку і випуск цифрових валют як центральних банків світу, так і України. Це:

- підвищення ефективності, безпеки та стабільності національних фінансових систем,
- забезпечення державного контролю над розвитком цифрових грошей в умовах зростаючої цифровізації економіки,
- їх впровадження підштовхує розвиток нових цифрових інфраструктур та платіжних інструментів,
- вони дають змогу відстежувати рух коштів, зменшуючи можливості для відмивання грошей та фінансування тероризму;
- використання цифрових валют може сприяти узгодженню платіжних стандартів між різними країнами, тому, що цифрові валюти призначені як для внутрішніх платежів, так і для міжнародних транзакцій, що дозволить підвищити швидкість і безпеку розрахунків,
- у надзвичайних ситуаціях цифрові валюти можуть забезпечити безперервний обіг грошей навіть за умов обмеженого доступу до традиційних банківських послуг та інше.

Взагалі, ідея цифрових валют виникла в результаті експериментів із цифровими грошима у різних країнах. Першими ініціативами стали проєкти у Швеції (e-krona) та Китаї (цифровий юань). Експеримент зі створенням e-krona у Швеції виник як відповідь на стрімке скорочення використання готівки в країні. Так, Шведський центральний банк ініціював цей проєкт з метою дослідження впливу цифрової валюти на фінансову систему та її потенційних переваг для суспільства. Китай активно просуває цифровий юань (e-CNY), який уже проходить широке тестування в багатьох регіонах. Основною його метою є зменшення залежності від готівки, посилення контролю над фінансовими потоками та розвиток власної фінансової екосистеми, зокрема для міжнародної торгівлі. Цифровий юань також спрямований на зменшення ролі долара США в міжнародних транзакціях і підвищення прозорості операцій для уникнення відмивання коштів та податкових зловживань. Вивчення такого досвіду дає Україні можливість уникнути потенційних ризиків та ефективно інтегрувати e-гривню в глобальні фінансові процеси.

Розвиток криптовалют, таких як Bitcoin та Ethereum, підштовхнув центробанки до вивчення можливостей цифрових активів для збереження контролю над грошовою масою. Зараз, за даними Atlantic Council 129 країн, яким належить 98% світового ВВП, вивчають чи вивчали можливість застосувати цифрових валют центральними банками, як то: 11 країн та територій повністю запустили цифрову валюту: Нігерія, Багами, Ангілья, Ямайка, сім країн Організації Східнокарибських держав. Але це специфічні фінансові системи і переважно невеликі за обсягом економіки країни; 21 країна, зокрема й Україна, реалізують пілотні проєкти; 33 країни розвивають ідеї; 46 країн вивчають можливості; 16 країн після зацікавленості пригальмували; 2 країни наміри поки скасували проєкти [1].

Треба зазначити, що ідея цифрових валют центробанків технологічно похідна від криптовалюти. Зокрема в її основі лежить технологія розподіленого реєстру (Distributed Ledger Technology – DLT) та її найпопулярніший різновид – блокчейн. Так, цифрові валюти центральних банків є фінансовим інструментом на базі централізованого блокчейну. Розробкою і випуском цифрових валют займаються центральні банки країн, що повністю регулюють і контролюють цей процес подібно до емісії готівки (в певних обсягах та із можливістю програмувати випуск). Курс таких валют прив'язаний до національної валюти яка може мати за добу лише незначні коливання. Також, цифрові валюти не є анонімними. Це означає, що транзакції з їх використанням підлягають певному рівню контролю та ідентифікації. Це пов'язано з тим, що цифрові валюти, на відміну від готівки, яка не залишає сліду та дозволяє здійснювати платежі без

розкриття особи, вимагають певного рівня прозорості для забезпечення фінансової безпеки та боротьби з незаконними операціями.

Для порівняння: криптовалюти є приватними, децентралізованими і їх обіг не регулює жодна державна фінансова установа. Вони є анонімними, що ускладнює контроль з боку держави і створює ризики для фінансових злочинів, таких як відмивання грошей. Криптовалюти працюють на блокчейн-технології, де транзакції здійснюються без посередників і записуються у розподілену мережу. Цінність криптовалют визначає виключно попит. Також криптовалюта має високу волатильність і за короткий проміжок часу може зрости чи подешевшати в рази. Отже, основна різниця між цифровими валютами центральних банків і криптовалютами полягає у рівні централізації, регулюванні та прозорості. Цифрові валюти створюють контрольоване середовище для фінансових операцій, тоді як криптовалюти пропонують незалежність і свободу користувачам, але за рахунок підвищених ризиків і нестабільності.

Таким чином, цифрові валюти різних країн та е-гривня, яку впроваджує НБУ, є складовими глобальних змін фінансових систем у напрямку інтеграції між ними, підвищенню прозорості та ефективності розрахунків та сприяння боротьбі з корупцією. Однак електронна гривня, як національний проєкт, насамперед, зосереджена на внутрішніх фінансових операціях і цифровій інфраструктурі України. Її впровадження потребує чіткої стратегії, комплексного правового регулювання та ефективного управління ризиками.

ЛІТЕРАТУРА

1. НБУ готується тестувати Е-гривню: що треба знати про національну цифрову валюту. URL: <https://weukraine.tv/article/e-hrivnju-skoro-budut-testuvati-shcho-treba-znati-pro-natsionalnu-tsifrovu-valjutu/>
2. Про платіжні послуги. Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>

Котенко Артем Михайлович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

КЛУБ БІЛОГО БІЗНЕСУ. НОВИЙ ПІДХІД ДО АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ

В Україні запроваджено Перелік платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства (Клуб білого бізнесу). Потрапляння до Переліку передбачає необхідність платнику податків відповідати загальним та додатковим критеріям (залежать від різновиду платника та обраного податкового режиму). Включення платника до Переліку має наслідком надання останньому певних преференцій у вигляді заборони проведення окремих перевірок, надання індивідуальних податкових протязом 15 календарних днів, закріплення за платником податків комплаєнс-менеджера, отримання платником податків на свій запит у п'ятиденний строк відомостей про наявну у контролюючого органу податкову інформацію, яка може свідчити про податкові ризики у діяльності такого платника податків, а також консультацій щодо усунення таких ризиків.

Ключові слова: адміністрування податків, зборів, платежів; податкове адміністрування; адміністрування податків; адміністрування податків і зборів; податкова система; податкові процедури.

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей податкового адміністрування під час воєнного стану для платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства» [1] запроваджено Перелік платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства. У фаховій літературі цей Перелік отримав Клуб білого бізнесу.

До Клубу, а точніше Переліку платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства можуть потрапити юридичні особи та фізичні особи-підприємці, які відповідатимуть низці вимог та критеріїв з урахуванням системи оподаткування.

До платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства належать юридичні особи та фізичні особи - підприємці, що **одночасно** відповідають всім таким вимогам:

1) податковий борг та/або заборгованість з інших платежів, контрольованих податковою, не перевищує 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та з дня їх виникнення минуло не більше 30 днів;

2) відсутність заборгованості (недоїмки, штрафу, пені) із сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

3) Відповідність **додатковим** критеріям залежно від обраної системи оподаткування;

4) відсутність фактів порушення платником податків податкових обов'язків щодо подання звітності та/або документів (повідомлень);

5) відсутність винесених щодо платника податку податкових повідомлень-рішень про порушення граничних строків розрахунків за операціями з експорту та/або імпорту товарів протягом останніх 12 місяців;

6) відсутність рішення про відповідність платника податків критеріям ризиковості платника податку на додану вартість;

7) відсутність розпочатої процедури припинення юридичної особи або підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця;

8) відсутність порушеного провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) платника податків;

9) відсутність прийнятого щодо платника податків та/або його засновників (учасників), кінцевих бенефіціарних власників рішення про застосування санкцій у порядку, встановленому Законом України «Про санкції»;

10) відсутність у платника податків та/або його засновників (учасників), кінцевих бенефіціарних власників громадянства держави, що здійснює збройну агресію проти України (крім громадян такої держави, яким надано статус учасника бойових дій після 14 квітня 2014 року);

11) відсутність серед засновників (учасників), кінцевих бенефіціарних власників платника податків осіб, місцем проживання (місцезнаходженням) яких є держава, що здійснює збройну агресію проти України;

12) відсутність змін щодо основного виду економічної діяльності, внесених щодо платника податків до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань протягом останніх послідовних 12 календарних місяців.

Додатковими критеріями для включення до Клубу стосуються різновиду платника і обраної загального чи спеціального податкового режиму. Наприклад, до Переліку включаються юридичні особи, що перебувають на загальній системі оподаткування, за умови одночасної відповідності всім таким критеріям:

а) показник рівня сплати податку на прибуток підприємств дорівнює/перевищує середній показник у відповідній галузі за останні чотири квартали;

б) показник рівня сплати податку на додану вартість дорівнює/перевищує середній показник у відповідній галузі (крім платників, у яких операції з вивезення товарів за межі митної території України становлять 25 і більше відсотків загального обсягу постачання) за останні 12 звітних (податкових) періодів;

в) показник середньомісячної нарахованої та/або виплаченої податковим агентом - юридичною особою заробітної плати за останні чотири звітні (податкові) періоди становить не менше середньої заробітної плати у відповідній галузі у відповідному регіоні, помноженої на коефіцієнт 1,1, за умови що середньомісячна чисельність працюючих за зазначений період становить не менше п'яти осіб. До Переліку також можуть біти включені Резиденти Дія Сіті у яких показник рівня сплати податків до зведеного бюджету дорівнює/перевищує середній показник рівня сплати податків до зведеного бюджету резидентів Дія Сіті. У той же час фізичні особи-підприємці платники єдиного податку першої та другої груп до Переліку потрапити не можуть

І головне. Наслідки включення до Переліку.

1) Податковою не розпочинаються:

а) фактичні перевірки з питань ліцензування діяльності із зберігання пального виключно для потреб власного споживання та/або промислової переробки;

б) документальні позапланові перевірки, крім перевірок:

– що проводяться виключно на звернення платника податків;

– що проводяться з підстав, визначених підпунктами 78.1.1 і 78.1.2 в частині контролю за трансфертним ціноутворенням, 78.1.3, 78.1.5, 78.1.7, 78.1.8, 78.1.9, 78.1.12, 78.1.14, 78.1.15, 78.1.16, 78.1.19, 78.1.21 та 78.1.22 пункту 78.1 статті 78 ПК України;

– платників податків, щодо яких отримано податкову інформацію, що свідчить про порушення платником податків вимог валютного законодавства в частині дотримання граничних строків надходження товарів за імпортними операціями та/або валютної виручки за експортними операціями;

– платників податків, які здійснюють діяльність у сфері виробництва та/або реалізації підакцизної продукції, організації та проведення азартних ігор в Україні (гральний бізнес), платників податків, які надають фінансові, платіжні послуги;

в) документальні планові перевірки, крім перевірок платників податків, які здійснюють діяльність у сфері виробництва та/або реалізації підакцизної продукції, організації та проведення азартних ігор в Україні (гральний бізнес), платників податків, які надають фінансові, платіжні послуги.

2) строк проведення камеральної та документальної перевірок платника податку, зазначених у підпунктах 200.10 і 200.11 статті 200 ПК України, становить 5 та 10 робочих днів, а не 30 та 40 календарних днів як у загальному порядку відповідно;

3) індивідуальні податкові консультації надаються платнику податків виключно центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну

податкову політику, протягом 15 календарних днів, що настають за днем отримання ним звернення, без можливості продовження строку його розгляду. У загальному порядку консультація надається територіальним органом;

4) закріплення за платником податків посадової особи територіального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, відповідальної за взаємодію з платником податків (комплаєнс-менеджера);

5) отримання платником податків на свій запит у п'ятиденний строк відомостей про наявну у контролюючого органу податкову інформацію, яка може свідчити про податкові ризики у діяльності такого платника податків, а також консультацій щодо усунення таких ризиків.

Висновки. Біля 10 років податкову перетворюють з фіскально-карального органу на сервісний. Тобто це далеко не перша спроба «сказати» платникам, що ми більше так не будемо. Але завжди виходило, що будемо.

Національною стратегією доходів України до 2030 року передбачає збільшення підвищення ставок податків (реформа єдиного податку, прогресивна шкала ПДФО, збільшені акцизи). Отже «слова» про певне покращення клімату між податковою та платниками для самих платників залишаються словами.

Якщо подивитися критерії членства у Клубі, навіщо загалом проводити перевірку у такого підприємства, яке й зарплати високі, боргів немає і декларації вчасно подає. Що податковій взагалі там робити? Знов-таки, якщо треба відповідати загальному показнику по галузі, то що говорити про ті підприємства, які платитимуть зарплати вище за середню. Клуб створюється на воєнний період. Логіка обмеження незрозуміла. Не розповсюджується на ФОПів єдиного податку 1 та 2 груп. Потрапити до Клубу білого бізнесу зможуть менш ніж 10% [2] підприємств. А 90 % платників податків це Клуб Чорного Бізнесу?

Основні переваги членства у Клубі це обмеження на перевірки. Тобто фактично визнається, що податкова перевірка це сам по собі негативний чинник для платника податків. І навіщо прямо Перелік? Ще й опублікувати. Яке значення не навантаження це несе? Що підприємство не в ризикових (можна це перевірити якось інакше). Чи там зарплати хороші, і саме в ці компанії потрібно влаштуватися на роботу? Чи розрахунок на те, що бути у переліку почесно для платника? Я не думаю, що wt може мати позитивні наслідки для репутації платника податків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей податкового адміністрування під час воєнного стану для платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства:

Закон України від 18.06.2024 № 3813-IX. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3813-20#Text>.

2. "Потраплять компанії, цікаві Податковій". Длігач про "Клуб білого бізнесу" | Новини | Українське радіо. Головна | Українське радіо. URL:
<http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=104932>.

Шаренко Максим Сергійович
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ FINTESCH В КОРОЛІВСТВІ БЕЛЬГІЯ

В роботі аналізується досвід правового регулювання ринка Fintech Королівства Бельгії. Правове регулювання Fintech Королівства Бельгії ґрунтується на директивах, регламентах, резолюціях та інших нормативно-правових актах ЄС, які лежать в основі бельгійського законодавства. Бельгійське fintech-законодавство адаптоване по норм Європейського Союзу та визначає «правила гри» для Fintech-послуг в Бельгії, дозволяючи бельгійським органам здійснювати фінансове регулювання нагляд, контроль за Fintech-платформами задля дотримання ними відповідних законів, нормативно-правових актів, стандартів, які дають можливість державним органам вести боротьбу з кіберзлочинністю, відмиванням грошей, притягувати винних до відповідальності та надає Fintech-платформам корпоративної прозорості, доброчесності, а споживачам захист від кіберзлочинів, шахрайства та інших злочинів.

Ключові слова: Fintech, фінтех, Королівство Бельгія, Європейський Союз, правове регулювання.

Щодня все більше компаній у всьому світі опановують Fintech та переходять на найновіші технології, які можуть призвести до істотного підвищення ефективності у фінансовому секторі, у тому числі у сферах платежів, фінансування, інвестицій, управління активами та страхування. Однак вони також можуть створювати ризики для стабільності та цілісності фінансової системи, особливо в тих випадках, коли вони діють поза сферою фінансового регулювання та нагляду. Державні органи здійснюють регулювання, нагляд, контроль за Fintech-платформами задля дотримання ними відповідних законів, нормативно-правових актів, стандартів, які дають можливість державним органам вести боротьбу з кіберзлочинністю, відмиванням грошей, притягувати винних до відповідальності та надає fintech-платформам корпоративної прозорості, доброчесності, а споживачам захист від кіберзлочинів, шахрайства та інших злочинів.

Правове регулювання Fintech країн-членів ЄС ґрунтується на директивах, регламентах, резолюціях та інших нормативно-правових актах ЄС, які лежать в основі національного законодавства цих країн, які імплементували в своє національне законодавство норми, які дозволяють здійснювати фінансове регулювання та нагляд за Fintech. Кожна країна додатково створює внутрішні

національні закони та інші нормативно-правові акти, які більш детально визначають «правила гри» для Fintech-послуг в своїх країнах, створюються нові органи контролю, регулювання, нагляду за Fintech-ринком або надаються нові права та обов'язки вже існуючі органам в цих країнах. Нормативно-правова база цих країн адаптується під директиви, регламенти, резолюції ЄС та не має їм суперечити.

У Королівстві Бельгія правове регулювання Fintech ґрунтується на директивах, регламентах, резолюціях ЄС та національних нормативно-правих актах, наприклад, бельгійський Кодекс економічного права [1], Королівський указ від 5 січня 2023 про регламент розміщення Управління з фінансових послуг та ринків обмежувальні умови щодо розповсюдження віртуальних валют для споживачів [2], закон Бельгії від 11 березня 2018 року про статус і контроль платіжних установ та установ електронних грошей, доступ до діяльності провайдера платіжних послуг та діяльність з випуску електронних грошей, а також доступ до платіжних систем [3] та інших нормативно-правових актах.

Національний банк Королівства Бельгія (NBB) [4] та управління по фінансовим послугам та ринкам (FSMA) [5] є головними органами, які здійснюють нагляд та регулювання Fintech-ринку в країні. Національний банк Королівства Бельгії (NBB) [4] здійснює нагляд не лише за Fintech, а і за страховими компаніями, банками, біржовими брокерськими фірмами, платіжними установами, установами, які проводять операції з електронними грошима на всіх рівнях і має більше повноважень та важелів впливу на економіку країни. У свою чергу, управління по фінансовим послугам та ринкам (FSMA) [5] здійснює нагляд за: фінансовими ринками; за постачальниками фінансових послуг та їх посередниками; інвестиційними компаніями; компаніями з управління фондами, а також здійснює контроль за дотриманням фінансовими установами правил ведення бізнесу та маркетингу фінансових продуктів.

Також, в Королівстві Бельгія є ще органи, які здійснюють нагляд за Fintech-ринком, але за певними напрямками, з вузькою спеціалізацією, наприклад, Федеральна державна служба економіки (FBSE) [6], яка здійснює нагляд та контроль за платіжними послугами і є досить ефективною в боротьбі з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму.

Відповідно до бельгійського законодавства [7], [8], надавачі Fintech-послуг спочатку повинні отримати дозвіл на здійснення Fintech-діяльності в Королівстві Бельгія й зобов'язані мати ліцензію на свою діяльність, якщо компанія планує займатися платіжними послугами, кредитуванням, інвестуванням, управлінням фондами, проводити операції з електронними грошима, віртуальними активами і таке інше. Для отримання ліцензії Fintech-компанія має відповідати ліцензійним умовам, які висуваються до таких компаній і на протязі всієї подальшої

діяльності компанії вона має дотримуватися і відповідати зазначеним ліцензійним умовам, а також Fintech-компанія зобов'язана забезпечувати конфіденційність та безпеку персональних даних свої клієнтів відповідно до загального регламенту захисту даних (GDPR) [9], який застосовується в ЄС.

Відповідно до директиви ЄС про ринки фінансових інструментів на території ЄС [10], інвестиційні послуги, які включають в себе: інструменти грошового ринку; паї в підприємствах спільного інвестування; виконання доручень; інвестиційні консультації; прийом замовлень; передача замовлень; торгівлю; послуги, що гарантують виплати при фінансових збитках; розміщення фінансових інструментів з використанням багатосторонніх торгових механізмів у разі, якщо вони здійснюються щодо фінансових інструментів;- надаються та регулюються виключно ліцензованими організаціями.

Fintech-ринок в Королівстві Бельгія активно розвивається, бельгійське законодавство щодо правового регулювання Fintech-послуг добре адаптоване під законодавство ЄС й відповідає щодо директивам, регламентам, резолюціям і є дуже гарним прикладом для України, як можна адаптувати своє внутрішнє національне fintech-законодавство під норми ЄС. Зараз Fintech-компанії в Україні активно розвиваються, радують українців своїми технологіями, своїми сервісами, а законодавець дає всі можливості для розвитку Fintech в Україні і робить все можливе, щоб удосконалити українське законодавство для розвитку фінансових послуг і досвід Королівства Бельгія в правовому регулюванні Fintech може стати корисним для України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Code of Economic Law. Belgium [Electronic resource] : <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/21384>
2. Regulation of the Financial Services and Markets Authority placing restrictive conditions on the distribution of virtual currencies to consumers, approved by the Royal Decree January 5, 2023 [Electronic resource] : https://www.fsma.be/sites/default/files/media/files/2023-03/reglem_05-01-2023_en.pdf
3. Loi relative au statut et au contrôle des établissements de paiement et des établissements de monnaie électronique, à l'accès à l'activité de prestataire de services de paiement, et à l'activité d'émission de monnaie électronique, et à l'accès aux systèmes de paiement [Electronic resource] : https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2018031107&table_name=loi
4. The National Bank of Belgium [Electronic resource] : <https://www.nbb.be/en>

5. Financial Services and Markets Authority [Electronic resource] : <https://www.fsma.be/en>
6. The Federal Public Services Economy [Electronic resource] : <https://economie.fgov.be/en>
7. The Act of 26 March 2018 regarding the legal status and supervision of credit institutions and electronic money institutions, access to the undertaking of payment service providers and to the activity of issuing electronic money, and access to payment systems [Electronic resource] : <https://www.nbb.be/en/financial-oversight/prudential-supervision/areas-responsibility/payment-institutions-and-electroni-1>
8. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market [Electronic resource] : <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/2366/oj>
9. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) [Electronic resource] : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>
10. Markets in Financial Instruments Directive [Electronic resource] : <https://www.esma.europa.eu/publications-and-data/interactive-single-rulebook/mifid-ii>.

Єфремова Катерина Вікторівна
кандидатка юридичних наук,
старший наукових співробітник,
доцентка кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПЛАТЕЖІВ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ

У роботі розглянуто правові засади прийняття онлайн-оплати та автоматизації платежів для бізнесу. Особливу увагу приділено можливості оплати товарів або послуг банківською картою через фінансового посередника – платіжний фасилітатор. Зроблено висновок про значення PayFac для підтримки електронної комерції, забезпечуючи підприємствам простий і доступний спосіб підключення платіжної інфраструктури. Правове регулювання діяльності платіжних фасилітаторів у ЄС та Україні повинно створювати надійну основу для розвитку цього сегмента ринку, одночасно забезпечуючи захист інтересів споживачів та підтримуючи безпеку електронних транзакцій.

Ключові слова: електронна комерція, фінансові технології, автоматизація платежів, PayFac, правове регулювання.

У сучасному світі електронної комерції набуває все більшого розповсюдження використання платіжних систем, які є ключовими елементами успішної цифрової торгівлі. Вони дозволяють споживачам легко та безпечно здійснювати покупки, а продавцям – ефективно приймати онлайн-платежі.

Платіжні системи відіграють важливу роль у розвитку електронної комерції, оскільки вони забезпечують зручність, безпеку транзакцій, підвищення конверсії в магазині та зменшують відсоток відмов від покупок [1]. Обробка платежів є ядром онлайн-економіки. І хоча онлайн-продажі ніколи ще не були такими простими завдяки поширенню торгових платформ, проте, фактичне налаштування платіжних функцій вимагає підтримки численних адміністративних систем і зв'язків.

Існує кілька основних типів інструментів для платіжних систем, які використовуються у електронній комерції: 1) банківські картки, 2) електронні гаманці, 3) банківські перекази, 4) мобільні платежі.

Сучасний електронний бізнес складно уявити без можливості оплати товарів або послуг банківською картою. Але щоб надати покупцям такий інструмент, власникам інтернет-магазинів та маркетплейсів необхідно спочатку відкрити мерчант-акаунт, що являє собою спеціальний торговий рахунок, на який продавець (суб'єкт електронної комерції) може приймати платежі з різних

банківських карток у цілодобовому режимі, незалежно від часу, коли працює банк-еквайр.

Банк-еквайр, в свою чергу, є банком, який здійснює проведення операцій оплати товарів та послуг, з використанням банківських карт через свою платіжну систему, здійснюючи проводку розрахунків. При цьому, в такому банку є спеціальний процесинговий сервер, який має зв'язок з такими із закритими банківськими мережами як UnionCard, MasterCard Visa та іншими міжнародними та внутрішньодержавними платіжними системами. За допомогою такого сервера банк здійснює авторизацію карти, а вже потім проводить необхідний платіж.

При підключенні інтернет-еквайрингу та відкритті мерчант-акаунту міжнародні та національні платіжні системи виставляють вимоги визначені законодавством про платіжні послуги, відповідно до яких суб'єкт, який реалізує товари та послуги через інтернет-магазин чи онлайн-платформу повинен бути суб'єктом господарювання. Окрім легального статусу, міжнародні платіжні системи вимагають, щоб сайт або мобільний додаток продавця відповідав необхідним технічним параметрам.

Залежно від того, який тип підприємницької діяльності та яка передбачена ймовірність поворотних платежів, рахунки мерчантів поділяються на високоризикові (high risk) і низькоризикові (low risk). Відкриття рахунку для платежів із високим ризиком потребує подачі більшої кількості документів і відповідно займає більше часу. Рівень ризику бізнесу оцінює банк або інша фінансова установа, куди подана заявка на реєстрацію акаунта [2].

Таким чином, створення мерчант-акаунту являє собою відкриття проміжного рахунку, який прив'язаний до основного банківського рахунку компанії. Спочатку отримані грошові кошти (як оплата товарів або послуг) накопичуються на мерчант-рахунку, а через кілька днів (зазвичай на 3-й банківський день із моменту здійснення платежу) перераховуються на вказаний банківський рахунок. Тобто продавець зможе розпоряджатися отриманими від покупців грошима не одразу, а через деякий час.

Для уникнення додаткового адміністративного навантаження на допомогу суб'єктам електронної комерції приходять посередники платежів – платіжні фасілітатори (PayFacs). PayFac є стороннім постачальником послуг, який діє як посередник між продавцями та платіжними процесорами.

Окрім зменшення адміністративного тягаря для субмерсантів, PayFac має технічні можливості повністю налаштувати свою платіжну програму для конкретного веб-сайту. Також вони самостійно встановлюють власні графіки виплат і структури комісії. При цьому, платіжні фасілітатори використовують еквайрингову ліцензію іншої компанії для надання платіжних послуг субторговцям.

Ідея моделі PayFac з точки зору субпродавця полягає в тому, що вона надає їм простіший і оптимізованіший спосіб приймати платежі без необхідності створювати та керувати окремими обліковими записами для кількох сторін.

Отже, платіжний фасилітатор — це фінансова організація, яка спрощує прийом електронних платежів для невеликих або середніх підприємств, надаючи доступ до платіжної інфраструктури через одного провайдера. На відміну від традиційного платіжного процесингу, де кожне підприємство повинно самостійно укласти договори з банками та платіжними системами, PayFac створює «субмерчанти» – субакаунти для бізнесу, об'єднуючи їх в рамках одного головного акаунта, що значно знижує бар'єри для входу та дозволяє підприємствам швидше почати прийом платежів.

Правове регулювання таких фінансових посередників в ЄС передбачає ліцензування та спеціальну реєстрацію, оскільки платіжні фасилітатори підпадають під регулювання Директиви ЄС про платіжні послуги (PSD2). Щоб легально надавати платіжні послуги, PayFac повинні отримати ліцензію платіжної установи (payment institution) або електронної грошової установи (EMI), або укласти договір з ліцензованими фінансовими установами, що дозволяє їм обслуговувати «субмерчантів» у рамках регулювання PSD2 [3].

Крім того, PayFac зобов'язані проводити перевірки на відповідність вимогам щодо боротьби з відмиванням коштів (Anti-Money Laundering, AML) та ідентифікації клієнтів (Know Your Customer, KYC). Директива ЄС щодо боротьби з відмиванням коштів (AMLD) накладає на них обов'язки щодо проведення перевірок для запобігання фінансовим злочинам, що включає збір інформації про кожного «субмерчанта» і перевірку їх на відповідність AML стандартам.

Важливим аспектом для PayFac в ЄС є дотримання прав споживачів та захист їх даних, що регулюється GDPR. Усі платіжні транзакції мають оброблятися з високим рівнем безпеки та конфіденційності даних, забезпечуючи прозорість платежів та інформування споживачів про будь-які додаткові збори та зміни в умовах обслуговування.

Оскільки PayFac бере на себе частину ризиків з обробки платежів та взаємодії з банками від імені субмерчантів, він також несе юридичну відповідальність за будь-які порушення або шахрайство.

Таким чином, правове регулювання PayFac в ЄС спрямоване на забезпечення безпечної та прозорої роботи платіжних фасилітаторів, дотримання фінансової стабільності та захист інтересів кінцевих споживачів.

В Україні PayFac, що надає послуги з приймання та оброблення платежів, має отримати ліцензію на здійснення фінансових послуг. Відповідно до Закону України «Про платіжні послуги» [4] та регульованих Національним банком

України (НБУ) вимог, PayFac може оформити: 1) ліцензію на надання платіжних послуг – основну ліцензію для роботи в якості платіжної установи (якщо PayFac самостійно обробляє транзакції та працює як платіжна установа); 2) ліцензію на емісію електронних грошей (якщо PayFac надає послуги, що включають зберігання коштів на рахунках та управління електронними грошима).

Таким чином, платіжні фасилітатори у сучасній електронній комерції відіграють важливу роль у підтримці електронної комерції, забезпечуючи підприємствам простий і доступний спосіб підключення платіжної інфраструктури. Завдяки PayFac малі та середні підприємства можуть уникнути складних процедур укладення прямих договорів з банками і платіжними системами, що знижує бар'єри для виходу на ринок. Платіжні функції стали невід'ємною частиною онлайн-платформ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильченко З. М., Пилипенко А. М. Аналіз ринку платіжних карток та платіжної інфраструктури. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1181/1138>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-8>.
2. Панас А. What is a PayFac? *Checkout.com*. 2024. URL: <https://www.checkout.com/blog/what-is-a-payfac>.
3. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market, amending Directives 2002/65/EC, 2009/110/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010, and repealing Directive 2007/64/EC. OJ L 337, 23.12.2015, p. 35–127.
4. Про платіжні послуги: Закон України від 30 червня 2021 року № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.

Березовський Данило Олегович
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри менеджменту, маркетингу та публічного адміністрування
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»

Токарєва Катерина Олегівна
кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри права
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Війна суттєво вплинула на функціонування банків, страхових компаній та інших фінансових установ, особливо в регіонах, що зазнали руйнувань та тимчасової окупації. Відновлення фінансової інфраструктури в таких регіонах вимагає значних інвестицій та нових підходів до забезпечення фінансової доступності та безпеки. З огляду на це одним із пріоритетних напрямків стає впровадження цифрових інструментів, які забезпечать доступ до банківських послуг навіть у віддалених та небезпечних районах, розширяють мережі мобільних фінансових сервісів та інтегрують сучасні технології для підвищення стійкості фінансової системи до ризиків. Це дозволить зробити фінансові послуги більш доступними для населення, незалежно від їх місця проживання, та забезпечить надійність функціонування фінансового сектору навіть в умовах кризових ситуацій.

Ключові слова: цифрові технології, фінансові послуги, фінансова політика, цифровізація, кібербезпека.

Цифровізація глобальної економіки визначає нові умови функціонування публічних фінансів. Використання цифрових технологій, таких, як великі дані, блокчейн, штучний інтелект та фінансові технології, кардинально змінює традиційні підходи до управління державними фінансами. Ці інновації дозволяють удосконалити інструменти формування, розподілу і контролю фінансових ресурсів. Все це суттєво змінює механізми фінансової політики держави, сприяючи підвищенню ефективності державного управління, оптимізації податкової системи, розвитку електронного фінансування, а також забезпеченню прозорості і контролю за публічними фінансами.

Процеси цифровізації на ринку фінансових послуг розвиваються дуже активно. Особлива динаміка цих процесів спостерігалася і в Україні, що передбачає розширення доступу до фінансових послуг, зокрема, банківських. Такі послуги, як додатки мобільного банкінгу, системи онлайн-платежів, електронні позики тощо, стають все більш популярними та зручними для користувачів. З огляду на це, доцільно відзначити, що цифровізація ринку

фінансових послуг має велике значення для української економіки, особливо в мінливому середовищі. Це забезпечує підвищення якості та зручності послуг. Перехід на цифрові технології дозволяє фінансовим установам надавати якісні та зручні послуги, підвищуючи задоволеність клієнтів і створюючи нові можливості розвитку економіки [1].

В умовах воєнного стану в Україні особливо актуальною стала можливість надання фінансових послуг у дистанційному форматі. Забезпечення доступу до фінансових послуг без необхідності фізичного відвідування установ стає ключовою опцією для підвищення фінансової доступності в складних обставинах. Сьогодні споживачі можуть отримувати необхідні послуги різними способами, зокрема, через мобільні додатки банків, офіційні сайти компаній та навіть через соціальні мережі і заповнення відповідних гугл-форм. Такий підхід сприяє не лише забезпеченню безперервності обслуговування, але й посиленню стійкості фінансової системи до зовнішніх ризиків.

Водночас з розвитком цифрових технологій зростають ризики кіберзлочинності та інформаційних атак, які можуть порушити роботу фінансових установ і призвести до значних економічних втрат. Для державної фінансової політики це означає необхідність розробки нових стандартів безпеки та посилення заходів з кібербезпеки. З огляду на це Стратегія розвитку фінансового сектору України підкреслює важливість продовження технологічного розвитку фінансових послуг, що є необхідною передумовою для фінансової інклюзії та кібербезпеки [2].

Діджиталізація на ринку фінансових послуг передбачає впровадження сучасних методів захисту від кібератак та крадіжок, що, в свою чергу, забезпечує надійність та безпеку орієнтованого на клієнта фінансового сектору [3]. Серед основних таких методів можна виділити: багатофакторну автентифікацію, криптографію, блокчейн, забезпечення мобільних банківських додатків додатковими рівнями захисту такими як шифрування даних у мобільних пристроях та регулярне оновлення програмного забезпечення для запобігання кібератакам, впровадження безперервного моніторингу мережі та систем на наявність можливих загроз. Окремо слід виділити важливість впровадження системи страхування ризиків та відшкодування втрат у зонах конфлікту. На наше переконання, має бути забезпечено захист активів, які знаходяться в зоні ризику, можливість швидкого відшкодування втрат для тих, хто працює у зонах конфлікту.

Комплексне впровадження цих методів може підвищити прозорість і безпеку фінансових операцій, знижуючи ризик шахрайства і підвищуючи довіру до системи. Для успішного впровадження цифрових фінансових послуг та підвищення фінансової доступності важливо налагодити тісну співпрацю між

державними органами, міжнародними партнерами та приватним сектором. Крім того, пріоритетом має стати розробка механізмів відшкодування втрат та страхування ризиків у зонах конфлікту. Такий підхід сприятиме не тільки фінансовій стабільності в країні, а й стимулюватиме економічне зростання, що є важливим для загальної відбудови України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мільман, Л., Кучмілова, Т. Фінансова політика держави в умовах цифровізації економіки. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 8(08). С. 173-177). URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/244/231>.
2. Стратегія розвитку фінансового сектору України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini>.
3. Данилишин В. І., Синиця С. М. Діджиталізація на ринку фінансових послуг: сутність та значення для економіки України в умовах сьогодення. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 3 (03). С. 16-20.

*Овчаренко Анастасія Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ КОШТІВ МІЖНАРОДНОЇ ДОПОМОГИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Авторка виділяє окремі ключові особливості здійснення фінансового контролю за використанням використання отриманих грантів та позик від міжнародних партнерів України. Звертається увага на недосконалість процедури контролю за використанням коштів міжнародної допомоги, неузгодженість контрольних дій окремих державних органів фінансового контролю, пропонуються окремі шляхи удосконалення організації та функціонування інституту державного фінансового контролю у цій сфері.

Ключові слова: фінансовий контроль, доходи бюджету, використання публічних фондів, зовнішній фінансовий контроль (аудит), фінансовий моніторинг, міжнародна фінансова допомога.

З початком повномасштабної війни Україна зіткнулася з безпрецедентними викликами, в тому числі значними фінансово-економічними. Міжнародна підтримка має вирішальне значення для фінансування першочергових видатків в умовах воєнного стану, оскільки внутрішні бюджетні ресурси спрямовуються на сферу безпеки та оборони.

З лютого 2022 року та станом на серпень 2024 року Міністерство фінансів України отримало понад 93 мільярди доларів США бюджетної підтримки від міжнародних партнерів. Ці кошти є необхідними для забезпечення першочергових потреб у соціальній та гуманітарній сферах, таких як програми соціальної підтримки, соціальні виплати по старості, заробітна плата державних службовців та інші. Україна взяла на себе низку зобов'язань для отримання цього фінансування, включаючи зміцнення українських правоохоронних органів, підвищення доброчесності та ефективності судової системи, а також посилення антикорупційних інституцій. Ці реформи допомагають закласти підґрунтя для інтеграції України до Європейського Союзу. Крім того, від подальшого прогресу реформ в Україні залежать майбутні виплати прямої бюджетної підтримки.

Забезпечення належного використання міжнародної допомоги є критично важливим аспектом співпраці з міжнародними партнерами. Наприклад, Програма «Партнерство заради миру в Україні» є найбільшою фінансовою ініціативою в історії Світового банку, в рамках якої з Державного бюджету України було виділено майже 30 мільярдів доларів США. Уряд України подає

звіти про витрати до Світового банку, який перевіряє та затверджує ці документи. Після успішної перевірки кошти через Програму «Мир та безпека в Україні» перераховуються до Державного бюджету України для покриття раніше понесених витрат. Цей механізм відшкодування забезпечує високу прозорість, дозволяючи донорам відстежувати фактичні бюджетні платежі.

Станом на травень 2024 року Агентство США з міжнародного розвитку (United States Agency for International Development (далі- USAID) виділило \$22,9 млрд. на пряму бюджетну підтримку уряду України, в основному на відшкодування відповідних витрат, таких як заробітна плата вчителям, державним службовцям та працівникам охорони здоров'я. USAID застосовує багаторівневий підхід до нагляду за цим фінансуванням, коли різні організації відповідають за різні види нагляду - наприклад, за виявлення прогалин у процесах українського уряду та проведення фінансового аудиту. Однак робота деяких з цих організацій має певні обмеження, які впливають на рівень підзвітності, що забезпечується їхнім наглядом. Щоб сприяти швидкому виділенню коштів українському уряду, забезпечуючи при цьому підзвітність, пряма бюджетна підтримка США надається через Світовий банк після перевірки витрат і просування реформ. USAID також залучило компанії Deloitte та KPMG до співпраці з Міністерством фінансів України та іншими українськими державними установами для аналізу та надання консультацій щодо протоколів використання прямої бюджетної підтримки, а також для здійснення нагляду та звітування про використання цих коштів. Міністерство фінансів співпрацює з компанією Deloitte Consulting в рамках проекту USAID «Підтримка реформ в Україні» для здійснення нагляду за прямою бюджетною підтримкою від Уряду США. Аудиторська компанія «Pricewaterhouse Coopers Ukraine» проводить аудит на основі узгоджених процедур для підтвердження законності державних витрат в рамках проекту «Мир в Україні» [1].

Це забезпечує додатковий рівень підзвітності, включаючи вимоги до моніторингу, звітності та аудиту. Забезпечення нагляду та підзвітності за використанням коштів американських платників податків на бюджетну підтримку та всю іноземну допомогу є одним з головних пріоритетів для USAID. Український уряд є партнером у забезпеченні такої підзвітності та демонструє свою прихильність до прозорості.

Крім того, Міністерство фінансів та Світовий банк також впроваджують систему моніторингу розподілу коштів в рамках інших проектів Світового банку, зокрема DPL/DPO, HOPE, ARISE та HEAL. Що стосується макрофінансової допомоги ЄС, яка у 2022-2023 роках становитиме понад 25 мільярдів євро, Міністерство фінансів систематично співпрацює з ЄС для нагляду за

фінансуванням. Це включає регулярний обмін даними та звітами про використання та розподіл коштів [2].

У рамках Програми ЄС для України на 2024-2027 роки на суму 50 млрд євро ЄС створив Аудиторську раду для постійного моніторингу та контролю за використанням коштів ЄС, запобігаючи їх нецільовому використанню. Аудиторська рада має повноваження запитувати інформацію, звертатися до відповідних органів влади та проводити власні перевірки через свій секретаріат.

Крім того аудит використання міжнародної допомоги проводить Рахункова палата України. Так, у 2023 році Рахункова палата провела аудит використання гранту, щоб оцінити ефективність використання коштів прямої бюджетної підтримки Уряду США й інших донорів та досягнення цілей Угоди про грант [3]. Метою такого аудиту була оцінка ефективності використання прямої бюджетної підтримки Уряду США та інших донорів для забезпечення життєво важливих потреб населення України в умовах воєнного стану та досягнення цілей Угоди про грант Цільового фонду багатьох донорів зі співфінансування Програми Другої позики на політику розвитку у сфері економічного відновлення для України.

Центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю саме щодо публічних фінансів на стадії їх використання є Державна аудиторська служба України. Крім того, Державна аудиторська служба України відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 07.07.2021 №702 виконує функції Національного контактного пункту (далі – НКП) з організації взаємодії з Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням та шахрайству (OLAF)[4]. Державна аудиторська служба України поглиблює співпрацю з міжнародними організаціями з метою впровадження передового досвіду західних країн для запобігання корупційним проявам у процесі використання бюджетних коштів, зокрема під час відновлення зруйнованих війною об'єктів. Одним із основних завдань НКП є забезпечення інформування OLAF про факти шахрайства, корупції чи будь-якої іншої незаконної діяльності, які можуть вплинути на інтереси Європейського Союзу.

Як бачимо, значна фінансова допомога відображає довіру до України як до надійного партнера. Прозорість та підзвітність є ключовими у співпраці з міжнародними донорами та залишаються вирішальними для підтримки довгострокового партнерства. Серед можливих шляхів удосконалення організації та функціонування інституту державного фінансового контролю можемо виділити такі: гармонізація національного законодавства відповідно до вимог і стандартів Європейського Союзу; поглиблення співпраці органів фінансового контролю України з міжнародними організаціями, чітке

розмежування та закріплення повноважень, функцій за відповідними органами державного фінансового контролю у цій сфері; підвищення рівня прозорості контролюючих органів; створення ефективної моделі парламентського контролю над використанням міжнародної матеріально-технічної допомоги, наданого міжнародними партнерами. Тому наразі перспективним напрямком розвитку фінансового контролю є контроль під час використання в Україні фінансової допомоги, яка отримана від Європейського Союзу за для підвищення довіри до України з боку іноземних партнерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Агентства США з міжнародного розвитку (United States Agency for International Development). URL: <https://www.usaid.gov/news-information/press-releases/aug-08-2024-usaid-announces-39-billion-direct-budget-support-government-ukraine>.
2. Transparency in the use of external financing: oversight by the Ministry of Finance and international donors. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/prozorist-u-vykorystanni-koshtiv-vid-mizhnarodnykh-partneriv-minfin-spilno-z-donoramy-zdiisniuiut-monitorynh-zovnishnoho-finansuvannia>.
3. Звіт про результати аудиту ефективності на тему «Пряма бюджетна підтримка Уряду США та інших донорів для забезпечення життєво важливих потреб населення України в умовах війни» від 21.12.23. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2023/31-1_2023/Zvit_31-1_2023.pdf.
4. Деякі питання взаємодії з Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням та шахрайству (OLAF) та Європейським судом аудиторів (ECA) з питань виконання розділу VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та додатків до нього: Постанова КМУ від 7 липня 2021 р. № 702. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/702-2021-%D0%BF#Text>.

Бабарицький Олександр Васильович
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансового права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

АДМІНІСТРУВАННЯ ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ: СИСТЕМНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Проаналізовано законодавчі проблеми механізму адміністрування плати за землю, а саме: неафективна координація між органами місцевого самоврядування, контролюючими органами та платниками податків; прогалини у процедурі оновлення нормативної грошової оцінки; питання обміну інформацією між реєстрами. Позначено на потребу інтеграції відомостей Державного земельного кадастру, Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та податкових органів, законодавче встановлення чітких термінів і відповідальності за оновлення інформації у відповідних реєстрах; автоматизації процесів адміністрування.

Ключові слова: податкове адміністрування, обмін інформацією, платники податків, земельний податок, податковий спір, Державний земельний кадастр, податкова інформація, нормативна оцінка земель.

Плата за землю в Україні є важливим джерелом доходів місцевих бюджетів. Проблеми при справлянні цього обов'язкового платежу, і зокрема, неправильний розрахунок податкового зобов'язання платника податків з огляду на неточність інформації з приводу платника чи об'єкта оподаткування, призводять до недоотримання бюджетних коштів, виникнення численних податкових спорів, що, своєю чергою, впливає на фінансову стабільність територіальних громад. Аналіз судових рішень засвідчує велику кількість податкових спорів і демонструє одну із вкрай нагальних проблем, якою є неузгодженість даних між відповідними державними реєстрами, що породжує податкові конфлікти між платниками податків та контролюючими органами.

Так, відповідно до п. 14.1.42 ст. 14 та п. 286.1 ст. 286 ПК України обрахування плати за землю базується на даних державного земельного кадастру, тобто – сукупності відомостей і документів про місце розташування та правовий режим земельних ділянок, їх оцінку, класифікацію земель, кількісну та якісну характеристики, розподіл серед власників землі та землекористувачів, підготовлених відповідно до закону; дані Державного реєстру речових прав на нерухоме майно; дані державних актів, якими посвідчено право власності або право постійного користування земельною ділянкою (державні акти на землю); дані сертифікатів на право на земельні частки (паї) та ін. [2]. Однак доволі часто на практиці відсутні актуальні дані щодо власника або розмірів земельної ділянки.

Як вказано у п. 289.1. ст. 289 ПК України для визначення розміру податку та орендної плати використовується нормативна грошова оцінка земельних ділянок, у тому числі право на які фізичні особи мають як власники земельних часток (паїв), з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного відповідно до законодавства [2]. Однак, плата на землю часто нараховується з помилками через застарілі дані або відсутність актуальних відомостей про нормативну грошову оцінку земель. У багатьох випадках нормативна оцінка земель не оновлюється відповідно до вимог законодавства. Це призводить до низки негативних наслідків: (1) невірному розрахунку суми податкового зобов'язання (знижених або завищених сум податку); (2) не надходження повідомлень-рішень до платників; (3) виникнення податкових спорів (а це, своєю чергою є додатковим навантаженням на судову систему, а також лягає фінансовим тягарем на платника з огляду на потребу у разі звернення до суду сплачувати судовий збір); (4) втрати доходів місцевих бюджетів; (5) непербачуваних, завищених витрат щодо фінансування суду.

Наведемо приклад одного із спорів, що стосується питання наявності / відсутності реєстрації в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно права власності або права користування на нерухоме майно. Постановою Шостого апеляційного адміністративного суду від 28.02.2023 р. у справі № 640/1605/21 [3] Рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 31.08.2022 року [4] залишено без змін, а апеляційну скаргу ГУ ДПС у місті Києві залишено без задоволення.

Позивач обґрунтовуючи свої вимоги посилається на незаконність податкових повідомлень рішень у зв'язку з тим, що позивач не є власником нежитлових приміщень, які підлягають оподаткуванню земельним податком [4]. Позивач наголошує на тому, що вона ніколи не мала у власності об'єкту оподаткування, що підтверджується інформацією з Витягів з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, які, своєю чергою, не містять жодного підтвердження законних підстав для нарахування земельного податку позивачу ГУ ДПС у місті Києві [4].

Суд апеляційної інстанції вказав, що ухвалюючи рішення, суд першої інстанції дійшов висновку, що оскільки підставою для нарахування земельного податку є виключно дані Державного земельного кадастру, а відповідачем не надано доказів на підтвердження права власності чи землекористування позивачем земельною ділянкою, на якій розташоване нежитлове приміщення, то оскаржувані податкові повідомлення-рішення підлягають скасуванню [4].

Не погодившись із вказаним висновком суду першої інстанції відповідач подав апеляційну скаргу обґрунтовуючи, що у позивача виник обов'язок зі сплати земельного податку за користування земельною ділянкою з моменту

набуття права власності на розташоване на ній нежитлове приміщення. Посилаючись на правову позицію Верховного Суду, викладену в постанові від 23.05.2019 р. у справі № 826/1430/16, відповідач наголошує, що позивач є платником земельного податку незалежно від того, чи внесені відомості про неї як власника чи користувача земельної ділянки до Державного земельного кадастру [4].

При цьому, суд апеляційної інстанції акцентує, що судом першої інстанції правильно зазначено, що з системного аналізу норм чинного законодавства вбачається, що до нового власника має переходити право власності на земельну ділянку, водночас це право не виникає автоматично з моменту набуття у власність нерухомого майна, розташованого на такій ділянці, а лише після проведення державної реєстрації такого права [4]. Так, особу, яка володіє нерухомим майном, що розташоване на земельній ділянці, права на яку для такої особи не оформлені, не можна вважати платником земельного податку в розумінні ст. 269 ПК України до моменту виникнення відповідних прав такої особи на цю земельну ділянку відповідно до запису, сформованого у Державному земельному кадастрі у порядку визначеному законом. До такого моменту зазначена особа відповідно до вимог ПК України не повинна сплачувати земельний податок [4].

Стосовно об'єкту оподаткування судом першої інстанції встановлено, що підставою для нарахування земельного податку є дані державного земельного кадастру щодо земельної ділянки, що підтримано судом апеляційної інстанції та вказано, що відповідачем не надано доказів на підтвердження права власності чи землекористування позивачем земельною ділянкою, на якій розташоване нежитлове приміщення, тобто відповідачем не доведено, що позивач є платником земельного податку, а тому оскаржувані податкові повідомлення-рішення підлягають скасуванню [4].

При цьому у вказаній справі варто звернути увагу на те, що відповідач – ГУ ДПС у місті Києві, доводив наявність відповідного об'єкту оподаткування у позивача на підставі даних в інформаційно-телекомунікаційній системі «Податковий блок». У свою чергу, позивач зазначає в його Електронному кабінеті платника податків об'єктом оподаткування зазначено нежитлове приміщення, яке ніколи не належало їй на праві власності.

Як вбачається, зазначені обставини вказують на недостовірність інформації за ведення, централізовану обробку, зберігання та надання якої відповідальний контролюючий орган, оскільки ні даними Державного земельного кадастру, ні даними Державного реєстру речових прав на нерухоме майно не підтверджена інформація в ІТС «Податковий блок». Неточність даних у реєстрах, відсутність актуальної інформації щодо земельних ділянок (хто є

власником, який розмір має об'єкт оподаткування, якою є нормативна грошова оцінка та ін.) призводить до помилок при визначенні елементів земельного податку, на яких базується його розрахунок.

На наш погляд, це є наслідком системних проблем, які стосуються як в цілому податкового адміністрування, так і, зокрема, інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів. До речі, про їх існування і шляхи вирішення неодноразово писали науковці [1; 5]. Йдеться перед усім про відсутність чіткого законодавчого алгоритму обміну інформацією, що ми спостерігаємо у виді не належних: механізму координації між органами місцевого самоврядування, контролюючими органами та платниками податків; процедур оновлення нормативної грошової оцінки; правил обміну інформацією між реєстрами та ін.

Вирішити позначені та інші проблеми вкрай потрібно і можливо різними шляхами. Наприклад, через інтеграцію відомостей Державного земельного кадастру, Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та податкових органів, законодавче встановлення чітких термінів і відповідальності за оновлення інформації у відповідних реєстрах, автоматизацію процесів податкового адміністрування (приміром, автоматичне оновлення нормативної грошової оцінки земель).

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрик О. О. Деякі проблеми ведення державного земельного кадастру у контексті сплати земельного податку. *Теоретичні та практичні проблеми земельної реформи в Україні* : зб. наук. пр. за матеріалами круглого столу (м. Харків, 15 листопада 2019 року). Харків, НДІ ПЗІР НАПрН України, 2019. С. 133-136. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/15.11.19/15_11_2019_Full.pdf.
2. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
3. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 28.02.2023 р. у справі № 640/1605/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109285021>.
4. Рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 31.08.2022 р. у справі № 640/1605/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106111321>.
5. Шульга Т.М. Земельний податок як джерело бюджетних доходів: проблеми теорії та практики. *Юридичний радник*. 2009. № 2 (28). С.47-52.

Галинська Каріна Юріївна
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ АДАПТАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Наукова робота присвячена дослідженню напрямків адаптації фінансового законодавства України до права Європейського Союзу.

Ключові слова: адаптація законодавства, наближення законодавства України до права Європейського Союзу, право Європейського Союзу, оподаткування

Пріоритетним напрямком розвитку України є наближення законодавства нашої держави до права Європейського Союзу (далі – ЄС) та подальше її входження до ЄС, що визначено Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію). Механізм реалізації Угоди про асоціацію потребує дієвого організаційного, правового та фінансового забезпечення адаптації законодавства України до *acquis* ЄС. Удосконалення вже існуючих механізмів потребує чіткого з'ясування не тільки напрямків, але й сутнісного наповнення термінів «адаптація законодавства», «наближення законодавства», «гармонізація законодавства». Якщо під правовою інтеграцією розуміють процес правової взаємодії, взаємного пристосування і зближення національних правових систем на основі міжнародних принципів, стандартів і методів правового регулювання [8, с. 8], то наближення законодавства України до права ЄС проектом закону визначається як «приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність до права ЄС» [7].

Адаптація є процесом приведення нормативно-правових актів України у відповідність до *acquis*. Імплементация передбачає надання законної сили будь-якій частині законодавства шляхом відсилки, інкорпорації або трансформації. Рецепція означає одностороннє запозичення однією державою в іншій юридичних норм, понять, термінів, правових актів тощо. Уніфікація передбачає упровадження в національно-правові системи єдиних правових норм, що забезпечують однакове регулювання однорідних суспільних відносин [8, с. 8].

Учені неодноразово підкреслювали проблему неповного збігу логічних обсягів та змісту явищ: право ЄС, право ЄС та Європейського співтовариства, а також європейське право [2]. У контексті проведення адаптації законодавства

найчастіше використовується термін «право Європейського Союзу», оскільки «це особлива правова система» [5, с. 300]. Предметом регулювання при цьому є відносини між державами-членами, між державами-членами та приватними особами, а також між приватними особами у сферах компетенції ЄС.

Гарячою Ю. П. доведено, що поняття «надбання Спільноти» має в Україні вузький зміст, ніж його зарубіжний аналог, що негативно впливає на якість процесу адаптації законодавства України до надбань Спільноти (*acquis communautaire*) в цілому [2]. Саме тому у подальшому вважаємо доцільним більше уваги під час адаптації фінансового законодавства України до права ЄС використовувати рішення Суду ЄС.

Науковці визнають за такими рішеннями роль джерела права ЄС, незважаючи на те, що акти первинного права ЄС не містять положень про ознаки та значення прецедентів. Критичний аналіз практики Суду ЄС та доктрини права ЄС, побудований на коментарях до судових рішень, дає уявлення про коло джерел права ЄС, місце, яке кожен із них займає в системі джерел.

Інституційно адаптацію законодавства України до права Європейського Союзу покладено на Комітет Верховної Ради України з питань європейської інтеграції, Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України, Віцепрем'єр-міністерку з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України, інші органи державної влади.

Ключову роль в процесі адаптації фінансового законодавства до права ЄС відіграє Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України, який ініціює утворення міжвідомчих робочих груп з підготовки проектів нормативно-правових актів, програмних документів та розгляду інших питань у сферах європейської та євроатлантичної інтеграції та координує їх діяльність [6].

У складі окремих органів управління утворюються структурні підрозділи, які спрямовують свою діяльність на адаптацію законодавства України до права ЄС. Прикладами можуть бути: 1) Директорат стратегічного планування та європейської інтеграції в Міністерстві внутрішніх справ України; 2) Управління європейської інтеграції та міжнародних програм в Національному банку України; 3) відділ європейської інтеграції та міжнародного співробітництва у структурі Антимонопольного комітету України.

Проектом закону зазначено, що уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері європейської інтеграції є центральним органом виконавчої влади, який спрямовується та координується Віце-прем'єр-міністром України, до компетенції якого належать питання європейської інтеграції, відповідно до закону, який регулює діяльність центральних органів виконавчої

влади. Питання діяльності уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері європейської інтеграції на засіданнях Кабінету Міністрів України представляє Віцепрем'єр-міністр України, до компетенції якого належать питання європейської інтеграції. Уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері європейської інтеграції є підзвітним і підконтрольним Віцепрем'єр-міністру України, до компетенції якого належать питання європейської інтеграції [7]. Прийняття цього закону означатиме внесення змін до організації суб'єктів, які задіяні в адаптації.

Говорячи про адаптацію саме фінансового законодавства, слід навести положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка передбачає більш чіткі і ширші зобов'язання з наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу на основі демократії, верховенства права, поваги до прав і свобод людини. Наголошується, що адаптація законодавства України до ЄС розпочнеться після підписання Угоди про асоціацію та буде здійснюватися поетапно згідно із періодами, встановленими у Додатках до Угоди.

Угодою про асоціацію передбачена перспектива адаптації фінансових відносин, зокрема податкових.

У звіті України зазначається, що законодавство України про ПДВ загалом узгоджується з Директивою ЄС про ПДВ. Стандартна ставка ПДВ становить 20%, зі зниженими ставками 0%, 7% та 14% для окремих операцій. До операцій з імпорту товарів застосовується пільговий режим ПДВ. Були відновлені ПДВ і акцизи на паливо та спрощене оподаткування, припинені на початку війни. Відшкодування ПДВ, яке було призупинено, відновлено та повністю автоматизовано. Заборгованості з відшкодування ПДВ станом на квітень 2023 року не було. Акцизне оподаткування частково узгоджено з законодавством ЄС.

ІТ-реформи у сфері оподаткування ґрунтуються на Стратегії ІТ-реформи системи управління державними фінансами, ухваленій Кабінетом Міністрів у листопаді 2021 року. Спеціальна стратегія ІТ-реформи Державної податкової служби наразі завершується. Державна податкова служба наразі експлуатує системи електронного адміністрування податків, а також системи реєстрації податкових накладних (ЄРПН) та акцизних накладних (ЕРАН). Україні необхідно встановити підключення до ІТ-систем ЄС, таких як Система контролю руху акцизів, Система обміну інформацією про ПДВ на основі Директив про взаємну допомогу та Директиви про повернення [1, с.106].

Поетапна адаптація фінансового законодавства відображається у звітах Міністерства фінансів України. Так, останній звіт 2024 року анонсує досягнення з приведення національного законодавства з питань оподаткування акцизним податком продуктів енергії та електроенергії у відповідність з вимогами Директиви Ради 2003/96/ЄС (поступово, виходячи з майбутніх потреб України).

При цьому було подано на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про внесення змін до Податкового кодексу України щодо приведення національного законодавства з питань оподаткування акцизним податком продуктів енергії та електроенергії у відповідність з вимогами Директиви Ради 2003/96/ЄС.

Для забезпечення реалізації Закону № 2628 прийнято наступні нормативно-правові акти, розроблені Мінфіном:

– постанову Кабінету Міністрів України від 24.04.2019 № 408 «Деякі питання електронного адміністрування реалізації пального та спирту етилового», якою затверджено Порядок електронного адміністрування пального та спирту етилового;

– постанову Кабінету Міністрів України від 19.06.2019 № 545 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру суб'єктів господарювання, які отримали ліцензії на право виробництва, зберігання, оптової та роздрібної торгівлі паливом, та місць виробництва, зберігання, оптової та роздрібної торгівлі паливом та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України». Зазначена постанова прийнята Кабінетом Міністрів України;

– наказ Міністерства фінансів України від 08.05.2019 № 188 «Про затвердження форми заявки на переміщення пального або спирту етилового транспортними засобами, що не є акцизними складами пересувними, та Порядку її заповнення»;

– наказ Міністерства фінансів України від 18.06.2019 № 248 «Про внесення змін до наказу Міністерства фінансів України від 27 листопада 2018 року № 944» (щодо вдосконалення ведення Єдиного державного реєстру витратомірів-лічильників та рівнемірів – лічильників рівня пального у резервуарі) [4].

Отже, адаптація українського законодавства до європейського є найважливішим загальнонаціональним завданням у процесі реформування механізмів оподаткування. Вона має створити правову базу для майбутнього членства України в ЄС і є основним напрямом поступової інтеграції України до ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023DC0800>.

2. Towards a European Civil Code. 4th revised and expanded edition / Edited by Arthur S. Hartkamp, Martijn W. Hesselink, Ewoud Hondius, C Mak, Edgar Du Perron.

3. Гаряча Ю. П. Механізми державного управління адаптацією національного законодавства до надбань Спільноти (acquis communautaire). Нац.

акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2014. 20 с.

4. Звіт щодо виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони за I квартал 2024 року. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/vikonannja-ugodi-pro-asociaciju>.

5. Ліховицький Я. О., Спірідонова А. Ю. Правова система України: зміни в умовах необхідного вступу до Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право* / голов. ред. Ю. М. Бисага. Ужгород, 2023. Т. 2. Вип. 77. С. 299-303. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/284438/278604>

6. Про Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції: постанова Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2017 р. № 759. URL: https://ips.ligazakon.net/document/KP170759?q=%D0%BA%D0%BE%D0%BE%D1%80%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D1%83%D1%94&is_no_morph=false&lang=ua¶gr_mode=true.

7. Проект Закону про засади державної політики у сфері європейської інтеграції № 1206 від 29.08.2019 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/1042>

8. Трихліб К. О. Гармонізація законодавства України і законодавства ЄС: наближення загальноправової термінології : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2014. 19 с.

Маринів Наталія Анатоліївна
кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Васільєва Валерія Анатоліївна
аспірантка 3 року навчання
кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ЗАКОНОПРОЄКТІВ І ПРАВОВИХ РИЗИКІВ

Наукова робота присвячена дослідженню нормативно-правового регулювання віртуальних активів, зокрема аналізу термінології, яка міститься в двох зареєстрованих законопроектах щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні. Досліджено відмінність у дефініціях поняття віртуальний актив у законопроектах та Законі України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 №2074-IX (далі - Закон України №2074-IX). Визначено потенційний ризик прийняття наявної редакції одного із законопроектів.

Ключові слова: віртуальний актив, криптовалюта, ринки криптоактивів, термінологія, законопроект.

У Географічному звіті про криптовалюту 2024, який містить дослідження різних частин світу, зазначається, що Україна займає 6 місце у глобальному індексі прийняття криптовалют [1, с. 4].

Ринок віртуальних активів в Україні продовжує стрімко зростати попри або ж завдяки неврегульованості сфери обігу віртуальних активів. Однак, слід зазначити, що є формування якісного нормативно-правового регулювання в цій царині відповідно до кращих світових практик є вкрай необхідним.

Наразі в Україні відсутній нормативно-правовий акт, який би регламентував обіг віртуальних активів. Разом з тим, 22 березня 2024 року Міжнародним валютним фондом (далі – МВФ) оприлюднено Оновлену програму щодо України, у якій, зокрема, зазначається, що наявна станом на весну 2024 року правова база щодо віртуальних активів може створювати ризики для цінової стабільності та ефективності грошово-кредитної політики. Національний банк України та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР) підготують оновлення законодавства за підтримки та консультацій з фахівцями МВФ. Завершити цей процес планується

до кінця грудня 2024 року, щоб адаптувати правове регулювання до передових міжнародних стандартів [2, с. 106].

У 2023 році було прийнято Регламент (ЄС) 2023/1114 Європейського парламенту та Ради про ринки криптоактивів (далі – Регламент МіСА), який встановлює гармонізовані правила для криптоактивів на рівні Європейського Союзу.

З огляду на вищезазначене та наданий Україні статус кандидата на вступ до ЄС, варто проаналізувати зареєстровані законопроекти, зокрема, на предмет відповідності термінології МіСА, враховуючи, що Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-ІХ, прийнятий 17 лютого 2022 року, який міг би наблизити Україну до визнання віртуальних активів частиною економічної системи держави, досі не набрав чинності через невнесення відповідних змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з ними.

Так, 7 листопада 2023 року було зареєстровано законопроект №10225, який здебільшого ґрунтується на проекті НКЦПФР, що був представлений 14 червня 2023 року в рамках Консультаційної ради НКЦПФР з питань регулювання віртуальних активів [3].

Через 10 днів після реєстрації законопроекту №10225, було зареєстровано ще один – альтернативний законопроект №10225-1, який позиціонується як проект, розроблений Міністерством цифрової трансформації [3].

Законопроект №10225 здебільшого відтворює термінологію та підходи Регламенту МіСА. Разом з тим, законопроект №10225-1 щодо вищезазначених питань повторює положення Закону України №2074-ІХ, який не набрав чинності, з деякими незначними змінами.

Відповідно до ст. 4 законопроекту №10225, основоположне визначення поняття віртуального активу сформульоване як цифрова річ, що може передаватися та зберігатися в електронному вигляді з використанням технології розподіленого реєстру або іншої подібної технології [4].

У п. 4 ч. 1 ст. 1 законопроекту №10225-1 зазначається, що віртуальний актив є різновидом цифрової речі, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів [5].

До прикладу у Законі України №2074-ІХ міститься у п. 1 ч. 1 ст. 1 майже ідентичне визначення поняття віртуальних активів¹, що й у законопроекті

¹ Віртуальний актив - нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний

№10225-1. Відмінність полягає лише у тому, що у Законі України №2074-IX наявна чітка вказівка, що віртуальний актив – це нематеріальне благо [6].

Дефініція терміну віртуальні активи, запропоноване в законопроекті №10225-1, надалі не відповідає вимогам Регламенту МіСА, що, у свою чергу, ускладнить імплементацію Crypto-Asset Reporting Framework [3].

З моменту прийняття Закону України №2074-IX від 17 лютого 2022 року минуло майже 3 роки, а тому логічним є як «моральна застарілість» положень, які так поки і не набули чинності, так і розвиток суспільних відносин у царині віртуальних активів, які потребують оновленого регулювання.

Таким чином, вважаємо, що попри наявність альтернативного законопроекту №10225-1 за основу варто брати зміст законопроекту №10225, який здебільшого відповідає як сучасним викликам, так і вимогам Регламенту МіСА.

Отже, Україна вже не перший рік лідирує в різних рейтингах щодо криптовалют, а ринок віртуальних активів постійно збільшується. Хоча відсутність нормативного регулювання не є вагомою перепорою для учасників ринку віртуальних активів, однак така ситуація зумовлює певні ризики для економічної стабільності України.

МВФ вбачає необхідність у вжитті заходів щодо формування нормативної бази в сфері обігу віртуальних активів. Наявність часових рамок у державних регуляторів породжує надію на зміну статусу одного із зареєстрованих законопроектів на статус «чинний Закон України».

Аналіз деяких положень законопроектів №10225 та №10225-1, а також Закону України №2074-IX допоміг ідентифікувати певну невідповідність термінології, що міститься в Регламенті МіСА.

Таким чином, з метою виконання вимоги МВФ варто удосконалити законопроект №10225, врахувавши наявні зауваження та практику інших держав.

ЛІТЕРАТУРА

1. The 2024 Geography of Crypto Report. URL: <https://www.chainalysis.com/wp-content/uploads/2024/10/the-2024-geography-of-crypto-report-release.pdf>.

2. Ukraine: Third Review of the Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility, Requests for a Waiver of Nonobservance of Performance Criterion, and Modifications of Performance Criteria- IMF Country Report No. 24/78. URL:

актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав (п.1.ст.1 Закону)[6].

<https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/03/22/Ukraine-Third-Review-Under-the-Extended-Arrangement-Under-the-Extended-Fund-Facility-546741>.

3. «Quo vadis»: як знайти баланс між пропозиціями щодо врегулювання ринку віртуальних активів в Україні. URL: <https://rates.fm/ua-uk/expert-opinion/quo-vadis-yak-znajti-balans-mizh-propoziciyami-shodo-vregulyuvannya-rinku-virtualnih-aktiviv-v-ukrayini-superechka-pro-imena/>.

4. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні № 10225 від 07.11.2023 URL: <https://itd.rada.gov.ua/15d06987-2578-4c64-bb5c-dc2153972695>.

5. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні №10225-1 від 17.11.2023 URL: <https://itd.rada.gov.ua/8b87eb05-6b75-470e-85e5-86f58e70dbd3>.

6. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#top>.

Галинська Каріна Юріївна
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПУБЛІЧНИХ КОШТІВ НА ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Наукова робота присвячена дослідженню напрямків правового регулювання використання публічних коштів України. Наголос зроблено на необхідності забезпечення ефективності використання публічних коштів.

Ключові слова: публічні фінанси, ефективність, правове регулювання, використання публічних коштів

За сучасних умов Україна відчуває тягар військових і соціальних конфліктів, стикається з серйозними фінансовими втратами, які виникають через руйнування інфраструктури, збитки виробництва, зменшення зовнішньої торгівлі. Саме тому питання ефективності використання тих коштів, які є в наявності у нашої держави, викликає особливої уваги. «Ефективність» є складною, багатоаспектною, оціночною категорією, і, водночас, характеристикою, яка відображає перебіг процесу управління, визначає стан об'єкта управління, його кількісні та якісні характеристики. Разом з тим, ефективність використання публічних коштів обумовлений специфічними особливостями функціонування системи управління публічними фінансами, механізмом правового регулювання фінансових відносин.

В умовах наближення фінансового законодавства України до права ЄС, коли результати діяльності суб'єктів управління взаємопов'язані, залежать від чіткості і злагодженості дій суб'єктів управління, проблема ефективності використання публічних коштів стає визначальною. Іще до російсько-української війни (Постанова КМУ від 11 жовтня 2016 р. № 710 [6]) рішення уряду були направлені на забезпечення ефективності використання коштів держави. Від успішного розв'язання таких управлінських рішень залежить стабільність і міцність державних інститутів, рівень демократизації всіх складових суспільного життя, і можливість забезпечення національної безпеки. Крім того, виклики повномасштабної війни на території України зумовлюють появу таких ситуацій, за яких традиційні механізми управління публічними коштами демонструють свою нездатність оперативно і якісно вирішувати назрілі питання. Зростає відповідальність органів публічної влади, їх керівників за

формування, економне та ефективне витрачання ресурсів; підвищуються вимоги до якості прийнятих законодавчих актів, рішень органів місцевого самоврядування з питань використання публічних коштів.

Саме тому на період воєнного стану введено певні обмеження прав людини, особливі правові режими управління публічними коштами та приймаються непопулярні управлінські рішення, які стосуються порядків використання публічних коштів. Наведемо приклад.

В умовах воєнного стану Національний банк України проводить політику, що спрямована на регулювання фінансового сектору економіки та на підтримку фінансової стійкості та стабільності роботи фінансової системи країни. Так, для нормалізації ефективного функціонування фінансової системи 15 квітня 2022 року Радою НБУ було ухвалено рішення «Про основні засади грошово-кредитної політики на період повномасштабної російської агресії на території України» [7]. Цей документ відкриває не тільки нові можливості для здійснення відповідних заходів НБУ в умовах військової агресії, але й дозволяє створити необхідні умови для повоєнної відбудови.

Відтак, актуальність теми дослідження визначається насамперед вибором Україною курсу демократичних реформ, об'єктивними процесами розвитку й модернізації суспільства в цілому, необхідністю підтримки фінансової стійкості сил оборони та розбудови зруйнованої інфраструктури в результаті війни.

«Ефективність» є предметом розгляду не лише теорії державного управління, а й широкого спектра правових, філософських, політичних, соціологічних, психологічних, економічних наук, а також менеджменту, праксеології, що характеризує багатоаспектність поняття, продукує розмаїття тлумачень, обумовлює потребу проведення міждисциплінарних досліджень.

Важливе теоретико-методологічне значення для визначення правових засад ефективного управління публічними коштами є фундаментальні праці В. Бабаєва, В. Бакуменка, В. Князева, А. Колодій, Т. Латковської, В. Мартиненка, П. Надолішнього, Н. Нижник, Л. Одинцової, Д. Осборна, В. Цветкова та багатьох інших вітчизняних і зарубіжних науковців. Важливими для цього дослідження стали роботи щодо управління публічними фінансами В. Бороноса, З. Варналія, С. Клімової, С. Онищенко, В. Теліженко та інших.

Урегульовані правом з нашої точки зору мають бути відносини стосовно підвищення ефективності діяльності органів влади різних рівнів, посилення контролю за використанням коштів, які виділяються Верховною Радою України через закон про державний бюджет Міністерству оборони України. Окремою проблемою є інформаційне забезпечення використання коштів, які виділяються Міністерству оборони України, яке має бути співмірним з механізмами національної безпеки. Це зумовлює потребу продовження досліджень на даному

напрямі, і передусім – осмислення теоретичних і практичних аспектів забезпечення ефективного використання публічних коштів в контексті повномасштабної війни і політичних реалій сьогодення.

Правове регулювання використання публічних коштів в умовах воєнного стану має ґрунтуватися на розроблених адекватних ситуації в нашій державі інструментам і технологіям використання публічних коштів, які будуть забезпечувати високий рівень ефективності. Це дозволить також:

– визначити підходи до організації контролю та аудиту в установах сил оборони, адекватних потребам воєнного стану;

– упровадити механізми оперативного вирішення пороблених ситуацій під час фінансування боротьби України проти військової агресії РФ;

– забезпечувати ефективне використання коштів Міністерством оборони України як складника комплексного механізму ефективного публічного управління в Україні.

Отже, з'ясовані вченими [1; 2; 3; 5] сутність, структура й специфіка механізмів забезпечення ефективності використання публічних коштів України мають стати підґрунтям новітнього правового забезпечення системи публічних фінансів, яке буде направлено не тільки на фінансування боротьби України проти військової агресії РФ, а й на стабілізацію економіки, розвиток соціальної сфери у післявоєнній державі. На завершення, реалізація цих рекомендацій сприятиме достатній забезпеченості органів публічної влади необхідними ресурсами, вирішенню актуальних управлінських проблем та зміцненню стабільності в країні. Отже, вчасне, системне та ефективне правове забезпечення використання публічних коштів має велике значення для забезпечення обороноздатності під час воєнного стану та відновлення України після війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варналій З. С. Фінансова безпека України в системі сталого розвитку економіки в умовах війни. *Фінансові інструменти сталого розвитку економіки* : матеріали IV Міжнародна науково-практична конференція (м. Чернівці, 12 травня 2022 р.). м. Київ. 2022. С. 35–39.

2. Кремень О., Швидка В. Військові облігації як інструмент фінансування видатків державного бюджету України в умовах воєнного часу. *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ. 2022. С. 98–100.

3. Маринов Д. М. Фінансова політика та її впливна зміцнення бюджетної безпеки України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2023. №1. Том 34 (73). С. 74-78.

4. Павлиш О. Мінфін погасив 1-річні військові облигації на понад 27 мільярдів. Українська правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/03/1/697581/#comments>.

5. Приходченко Л. Л. Забезпечення ефективності державного управління на засадах демократичного врядування: автореф. дис. д.держ.упр. за спец. 25.00.02 – механізми державного управління / Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2010. 38 с.

6. Про ефективне використання державних коштів: Постанова КМУ від 11 жовтня 2016 р. № 710. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2016-%D0%BF#Text>.

7. Рішення Ради Національного банку України № 4-рд від 12 квітня 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_15042022-rd.

Токарєва Катерина Олегівна
кандидат юридичних наук, доцентка,
завідувачка кафедри права
ЗВО «Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая»,

Карпова Наталія Юріївна
кандидат юридичних наук,
доцентка кафедри права
ЗВО «Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ФІНАНСОВИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ ТА ЄС

Наукова робота присвячена дослідженню виконання зобов'язань, які виникли в Україні внаслідок ратифікації 20.08.2024 р. Верховною Радою України (далі - ВРУ) Угоди між Україною та ЄС про участь України в Програмі Союзу щодо боротьби із шахрайством (EUAF). Головною метою відповідної Програми є міжнародне співробітництво між Україною та Європейським Союзом, спрямоване на вдосконалення системи захисту фінансових інтересів України та ЄС. Авторами проаналізовано чинне національне фінансове законодавство, Регламент (ЄС) 2021/785 Європейського Парламенту та Ради, на основі проведеного аналізу зроблено низку висновків

Ключові слова: Регламент (ЄС) 2021/785, захист фінансових інтересів України та ЄС, міжнародне співробітництво.

В 2021 році Європейський Парламент та Рада Європейського Союзу прийняли Регламент (ЄС) 2021/785 і встановили ним Програму Союзу з боротьби з шахрайством (далі Програма) на період 2021-2027 р.р. [1]. Цілями Програми у фінансовій сфері було призначено: захист фінансових інтересів ЄС, [1]Регламенту (ЄС) 2021/785 дозволяє [1] [2]20.08.2024 р. Верховна Рада України (далі ВРУ) ратифікувала Угоду між Україною та ЄС про участь України в Програмі Союзу щодо боротьби із шахрайством (EUAF) [3], підписану Міністром фінансів України Сергієм Марченком та Єврокомісаром із питань бюджету та адміністрування Йоханнесом Ханом 20.03.2024 р., чим зобов'язала Україну виконати необхідні для її участі у Програмі дії.

Слід відмітити активну та багатогранну підтримку ЄС української євроінтеграції. Так, одним із проявів такої підтримки є зупинка дії фінансових зобов'язань України щодо її участі у всіх програмах ЄС з 01.01.2021 р. та анулювання в повному обсязі встановлені суми дебіторської заборгованості, шляхом обміну листами між Україною та ЄС відповідно до Регламенту

2018/1046 [3]. Такі положення передбачені Протоколом про зупинення Україною сплати фінансового внеску у зв'язку з винятковими обставинами спричиненими неспровокованою військовою агресією проти України, який є частиною Угоди між Україною та ЄС про участь України в Програмі Союзу щодо боротьби із шахрайством (EUAFF) [3].

[1][1]Тому Україна повинна виконати усі свої зобов'язання по своїй участі в Програмі Союзу щодо боротьби із шахрайством, крім фінансових. Насамперед, це питання координації боротьби із шахрайством з коштами ЄС для організації взаємодії України з OLAF. Оскільки ВРУ ратифікувала угоду недавно, то Україна тільки почала виконувати свої зобов'язання, однак деякі важливі кроки вже зроблено.

06.09.2024 р. Кабінет Міністрів України (далі - КМУ) прийняв Постанову «Про внесення змін до Постанов КМУ від 3 лютого 2016 р. № 43 і від 25 жовтня 2017 р. № 1110» [4], яка уповноважила Держаудитслужбу на здійснення функцій Служби координації боротьби із шахрайством, також на забезпечення міжвідомчої взаємодії з метою боротьби із шахрайством з коштами ЄС, корупцією та іншими порушеннями, що впливають на фінансові інтереси України та ЄС, розробки пропозицій нормативно-правових актів з тією ж метою, проведення навчальних заходів для органів державної влади, залучених до запобігання шахрайству з коштами ЄС. Керівник структурного підрозділу Держаудитслужби, який забезпечує виконання функцій Служби координації боротьби із шахрайством, отримав статус секретаря Міжвідомчої координаційної ради з питань протидії порушенням, які впливають на фінансові інтереси України та ЄС [5]. Держаудитслужба у справі боротьби із шахрайством з коштами ЄС має спеціальний статус суб'єкта взаємодії поряд із Секретаріатом КМУ, БЕБ, Держфінмоніторингом, ДПС, Держмитслужбою, Казначейством, Мінекономіки, НАДС, НАБУ, СБУ, Національною поліцією, Офісом Генерального прокурора [4] та іншими органами державної влади чи місцевого самоврядування, уповноваженими на координацію функцій у рамках міжнародних угод або на здійснення функцій з управління та/або контролю за використанням коштів, що надаються Україні із загального бюджету ЄС чи бюджетів, якими управляє ЄС [4].

Служба координації боротьби із шахрайством здійснює із іншими суб'єктами взаємодії обмін інформацією щодо підозри або реальних випадків шахрайства з коштами ЄС, корупції, інших порушень, що впливають на фінансові інтереси ЄС [4], відомостями щодо повідомлень про невідповідність, під якою розуміють інформацію про ознаки такого неправомірного використання в Україні ресурсів ЄС, яке може зашкодити фінансовим інтересам ЄС, запитує та отримує інформацію з питань невідповідності, розглядає

повідомлення про невідповідність, надсилає у разі потреби повідомлення про невідповідність до OLAF, подає проект щорічного звіту про стан опрацювання отриманих Службою координації боротьби із шахрайством та переданих до OLAF повідомлень про невідповідність за попередній рік із пропозиціями щодо протидії впливаючим на фінансові інтереси ЄС порушенням, на розгляд Міжвідомчої координаційної ради з питань протидії порушенням, які впливають на фінансові інтереси України та ЄС, розміщує готовий щорічний звіт на офіційному веб-сайті Держаудитслужби, та виконує інші функції. Крім того, Служба координації боротьби із шахрайством координує взаємодію органів державної влади з OLAF шляхом супроводу адміністративних розслідувань OLAF в Україні.

У разі організації проведення OLAF адміністративного розслідування, яке полягає у перевірках на місці та інспектуванні, Служба координації боротьби із шахрайством організовує залучення суб'єкта взаємодії до участі, сприяння та співпраці у проведенні OLAF адміністративного розслідування, здійснює обмін з OLAF інформацією про проведені ним заходи адміністративного розслідування, у разі потреби забезпечення безпеки працівників OLAF звертається до Національної поліції.

Суб'єкт взаємодії повинен забезпечити OLAF місцем для роботи, умовами для зберігання документів, можливістю користування службовим зв'язком, комп'ютерною технікою, доступом до документів, електронних баз, систем, програмних комплексів, що використовуються у фінансово-господарській діяльності, для проведення адміністративного розслідування.

З вище викладеного випливає, що останніми кроками України для вдосконалення системи захисту фінансових інтересів України та ЄС є створення Служби координації боротьби із шахрайством у вигляді спеціального структурного підрозділу Держаудитслужби, ключовою функцією якого є взаємодія з OLAF, оскільки метою України при участі в даній програмі є поступова інтеграція українських фінансових органів в європейську систему захисту фінансових інтересів ЄС, для чого необхідні контакти між OLAF і українськими фінансовими органами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Regulation (EU) 2021/785 of the European Parliament and of the Council. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/785/oj>.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_all#Text.

3. Угода між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, про участь України в програмі Союзу щодо боротьби із шахрайством. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011-24#n15.

4. Про внесення змін до Постанов Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43 і від 25 жовтня 2017 р. № 1110: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.09.2024 р. № 1031. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1031-2024-п#Text>.

5. Положення про Міжвідомчу координаційну раду з питань протидії порушенням, які впливають на фінансові інтереси України та ЄС, затверджено постановою КМУ від 25.10. 2017 р. № 1110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1110-2017-%D0%BF#Text>.

*Павлуненко Катерина Леонідівна
адвокат, сертифікований аудитор,
аспірант кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ НОРМ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ І ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ПРОЦЕДУРУ»

У роботі розглянуто співвідношення норм Податкового кодексу України і Закону України «Про адміністративну процедуру». Особливу увагу приділено можливості застосування норм останнього в контексті податкових правовідносин. Авторка доходить висновку, що в законодавчих ініціативах не передбачено змін до ПК України, що свідчить про доцільність збереження автономності податкового регулювання.

Ключові слова: контролюючі органи, податкові процедури, адміністративне оскарження, податкове законодавство.

Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 № 2073-ІХ (далі – Закон № 2073) [5] має унікальну за тривалістю історію підготовки, що розпочалася з кінця 1998 року. Саме в той час було утворено робочу групу Міністерства юстиції України. Достатньо тривалий час на етапі підготовки він називався «проект Адміністративно-процедурного кодексу». За цей час законопроект кілька разів вносився різними складами уряду до парламенту. Але перший раз був поставлений на голосування лише у 2009 році, проте не набрав голосів, навіть у першому читанні.

Зауважимо, що протягом періоду роботи над цим законопроектом, а саме у середині 2005 року було прийнято Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України), який визначає юрисдикцію та повноваження адміністративних судів, встановлює порядок здійснення судочинства в адміністративних судах. Зазначимо, що будь-яке управлінське рішення стосовно особи, ухвалене суб'єктом владних повноважень, незалежно від способу прийняття, рівня органу в системі, правових підстав, мотивів, способу та форм ухвалення, підлягає судовому контролю [3].

В свою чергу, Закон №2073 регулює відносини органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, інших суб'єктів, які відповідно до закону уповноважені здійснювати функції публічної адміністрації, з фізичними та юридичними особами щодо розгляду і вирішення адміністративних справ шляхом прийняття

та виконання адміністративних актів, тобто відносини, які начебто передують сфері регулювання КАС України.

Прийняття Закону № 2073 є безумовно, кроком у напрямку європейської інтеграції України, адже суть цього закону полягає у тому, щоб встановити загальні прозорі, передбачувані й інклюзивні правила взаємодії держави в особі адміністративних органів з фізичними та юридичними особами. Квінтесенцією цього нормативно-правового акту є законодавче закріплення права особи на участь у прийнятті рішення, що стосується її прав та обов'язків, зокрема, коли є ризики прийняття несприятливого (негативного) для особи рішення. Проте, останнім часом набуває гостроти питання: «чи можуть бути доцільними положення Закону № 2073 щодо податкових правовідносин?»; «які наслідки буде мати розповсюдження норм Закону № 2073 на практику реалізації податкових процедур?».

Підкреслимо, що Податковий кодекс України (далі – ПК України) регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків та зборів, а також відповідальність за порушення податкового законодавства. Цим кодексом визначаються функції та правові основи діяльності контролюючих органів, визначених пунктом 41.1 статті 41, та центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику [4]. При цьому саме центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, і є податковий орган та його територіальні підрозділи.

Що стосується права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, то воно традиційно вважається одним з важливих елементів захисту прав та свобод людини, що гарантується Конституцією України та низкою міжнародних правових документів. Реалізація зазначеного права в контексті оскарження рішень податкових органів передбачена положеннями статті 56 ПК України [4].

Оскарження рішень контролюючих органів згідно з ПК України може проводитися двома способами – в адміністративному та/або судовому порядку. Отже, ця процедура є врегульованою та, зважаючи на давність існування Податкового кодексу України, достатньо опрацьованою. Показово, що у структурі всіх без виключення органів Державної податкової служби діють окремі підрозділи (департаменти / управління / відділи), до функцій яких віднесено саме забезпечення процедури оскарження рішень ДПС.

У свою чергу, статтею 3 ПК України чітко закріплено, що податкове законодавство України складається з Конституції України; цього Кодексу; Митного кодексу України та інших законів з питань митної справи у частині регулювання правовідносин, що виникають у зв'язку з оподаткуванням митом операцій з переміщення товарів через митний кордон України (далі - законами з питань митної справи); чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України і якими регулюються питання оподаткування; нормативно-правових актів, прийнятих на підставі та на виконання цього Кодексу та законів з питань митної справи; рішень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування з питань місцевих податків та зборів, прийнятих за правилами, встановленими цим Кодексом [4].

Частиною другою цієї ж статті імперативно встановлено, що порядок адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших платежів відповідно до законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, визначається виключно податковим законодавством, законодавством про збір та ведення обліку єдиного внеску. Системний аналіз наведених положень дозволяє констатувати, що, оскільки ПК України є спеціальним законом, що регулює саме податкові відносини, у разі якщо поняття, терміни, правила та положення інших актів суперечать встановленим у ньому поняттям, термінам, правилам та положенням, то для регулювання відносин оподаткування застосовуються саме поняття, терміни, правила та положення Податкового кодексу. Таким чином, Закон України «Про адміністративну процедуру» не є на сьогодні складовою податкового законодавства.

Що стосується поняття, процедури, порядку подальшого судового розгляду податкових спорів, то це сфера регулювання Кодексу адміністративного судочинства України [3].

На сьогодні дискусійним є питання дискреційних повноважень податкової служби. Так, згідно до висновків КАС у складі Верховного суду під дискреційними повноваженнями треба розуміти сукупність прав та обов'язків суб'єкта на власний розсуд визначати повністю або частково вид і зміст управлінського рішення, можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів рішень, кожне з яких є правомірним [1]. Однак, стосовно податкових спорів, дискреція не має бути довільною, а має бути чітко окреслена. І про це питали численні фахівці [1; 2]. У протилежному випадку, податкові органи будуть відстоювати позицію того, що судові органи не мають права втручатись в їх дискреційні повноваження. По ряду категорій справ так і відбувалось, не зважаючи на чітко задеклароване право особи на судовий

контроль. З огляду на це, видається не доцільним надто дискреційні положення Закону №2073 розповсюджувати на діяльність податкових органів.

Закон № 2073-IX набув чинності у грудні 2023 року та надав нові визначення таких понять, як: адміністративний орган, функції публічної адміністрації, адміністративний акт, адміністративна справа. Здебільшого, ці нові визначення не корелюються та не відповідають нормам ПК України і КАС України.

Таким чином, є підстави стверджувати, що Закон України «Про адміністративну процедуру» не має розповсюджуватися на податкові відносини загалом та адміністративної процедури оскарження рішень податкових органів, зокрема.

Не зважаючи на те, що серед фахівців адміністративного права розглядається думка щодо «корисності» розповсюдження Закону України «Про адміністративну процедуру» на процеси, врегульовані Податковим кодексом [7], з цим не можна погодитись. Практичне застосування ПК України засвідчує, що податково-правові норми є вкрай динамічними, а цей кодекс частіше за інші закони України зазнає змін, бо податки та їх адміністрування – це той важіль держави, за рахунок якого задовольняються суспільні потреби та публічні інтереси. У той же час, процедури, передбачені ПК України, є давно випробувані часом, зрозумілі та звичні як для платників, так і для самих податкових органів. І в цьому контексті додавати самому процесу адміністрування податків складності та плутанини не є виправданим. Крім того, наразі у Верховній Раді України зареєстровано проєкт Закону України «Про внесення змін до законодавчих актів у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру» № 10161 від 18.10.2023, яким передбачено внесення змін до 123 нормативно-правових актів [6]. Однак серед них відсутній ПК України, що свідчить про відокремлення податкових відносин та не визнання також із боку держави втручання в них новелами адміністративної процедури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блажівська Н. Дискреція в адміністративному судочинстві. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prezent_diskrecia.pdf
2. Губська О. Дискреція та її межі: що говорить про це національне та міжнародне законодавство. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/presentation/zmi/1050270/>
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

4. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
5. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>.
6. Проект Закону України «Про внесення змін до законодавчих актів у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру» № 10161 від 18.10.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43026>.
7. Тимощук В., Бойко І., Школик А., Школьний Є. Закон «Про адміністративну процедуру»: загальні прозорі правила взаємодії між державою та громадянами й бізнесом: посібник для публічних службовців. Київ, 2022. 76 с.

Новіков Дмитро Олександрович
аспірант кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ОКРЕМИХ ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ ВІДНОВЛЕННЯ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Суттєвими змінами до законодавства, які були нещодавно прийняті парламентом, є внесення змін до Бюджетного кодексу, а також приведення у відповідність інших законів, щодо поновлення середньострокового бюджетного планування місцевих бюджетів. Особливо слід звернути увагу на положення, які стосуються специфіки дії цих положень в умовах воєнного стану.

Ключові слова. бюджет, бюджетний процес, територіальні громади, середньострокове бюджетне планування.

18.09.2023 р. Верховна рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо відновлення середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні та приведення окремих його положень у відповідність із законами України» (законопроект №11131, далі – Закон). Вже 21.09.2024 р. він набрав чинності. [1]

Прийняття цього закону супроводжувалось довгим очікуванням відповідних змін напередодні. Ці зміни назрівали досить довго, адже стали однією з вимог Європейського Союзу щодо реформування фінансової системи України, а також актуалізувались під тиском викликів та нестабільності в умовах воєнного стану.

Європейська комісія неодноразово акцентувала увагу на важливості запровадження середньострокового бюджетного планування, адже це сприяє стабільності та передбачуваності економічного розвитку, а також є стандартною практикою у більшості розвинених країн.

Наприклад, у Великій Британії, Канаді, Нідерландах, Швеції, Франції, Новій Зеландії середньостроковий бюджет розробляється, подається та коригується разом із щорічним бюджетом [2]. У США період бюджетного планування становить 5 років, а в ЄС — до 7 років [3, с. 30].

Деякі дослідники відзначали важливість запровадження середньострокового бюджетного планування, оскільки реалізація проєктів, тривалість яких перевищує один рік, була малоефективною — кошти, що залишалися невикористаними до кінця року, просто вилучалися [3, с. 30].

Отже, внесення відповідних змін до законодавства є актуальним рішенням, яке сприятиме відновленню та розвитку територіальних громад в Україні, завдяки застосуванню більш стратегічного підходу до планування місцевих бюджетів.

Тим не менш українська правова дійсність наразі й досі характеризується унікальними особливостями. У громад, які перебувають у безпосередній близькості до зони бойових дій, можуть виникнути питання щодо доцільності нововведень. Адже в таких територіях обстановка є надзвичайно мінливою, і часом неможливо передбачити, що буде завтра.

З огляду на це передбачено ряд важливих новацій. Зокрема, в період дії воєнного стану прогноз місцевого бюджету згідно зі статтею 75-1 може не складатися, якщо територія громади або окремі її населені пункти входять до переліку територій, де ведуться (або велися) активні бойові дії, або ж є тимчасово окупованими Російською Федерацією. Це також стосується випадків, коли бойові дії тривають на прилеглих територіях.

Крім того, надано право органам місцевого самоврядування, місцевим державним адміністраціям, військовим адміністраціям на період дії воєнного стану та з метою відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України здійснення видатків, не віднесених до відповідних місцевих бюджетів і видатків на утримання бюджетних установ одночасно з різних бюджетів на придбання товарів (робіт, послуг) для подальшої передачі бюджетним установам, які утримуються з інших бюджетів [4].

Важливим в умовах посиленого боргового навантаження на бюджети громад стало надання розширеного інструментарію щодо управління боргом. Зокрема, надано право залучати кредити на більш вигідних умовах, ніж отримані у попередні періоди, використовуючи для цього місцеві запозичення та надання гарантій. Водночас, обов'язковим відповідно до Закону стала щомісячна звітність Казначейства про стан місцевих боргів та надані гарантії.

Підсумовуючи, слід відзначити, що досить важливим є гнучкість прийнятого Закону. Він не тільки поновлює базові процедури середньострокового бюджетного планування, а й враховує мінливі тяжкі умови, в яких перебувають територіальні громади в умовах воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо відновлення середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні та приведення окремих його положень у відповідність із законами України: Закон України 3979-IX від 18.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3979-20#Text> (дата звернення: 01.11.2024 р.)

2. Середньострокове бюджетне планування (міжнародний досвід): Інформаційна довідка, підготовлена Європейським дослідницьким центром на запит Комітету Верховної Ради України. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29131.pdf> (дата звернення: 01.11.2024 р.)

3. Юнацький М.О. Місцеві фінанси: конспект лекцій з дисципліни. Кривий Ріг: [ДонНУЕТ], 2019. 134 с. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/1663/1/2019_KL_Yunackiy_Miscevy_finansy.pdf (дата звернення: 01.11.2024 р.)

4. Закон про відновлення середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні – експертний коментар. Портал «Децентралізація». URL: <https://decentralization.ua/news/18642> (дата звернення: 01.11.2024 р.)

Лифар Вадим Вадимович
аспірант кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

У роботі розглянуто правові засади регулювання віртуальних активів в Україні та ЄС. Особливу увагу приділено визначенню понять та видів віртуального активу та криптоактиву, Зроблено висновок про особливості, на які потрібно звернути увагу законодавцю при подальшій регуляції даних відносин. Правове регулювання віртуальних активів в Україні повинно бути здібним сприймати здобутки європейських колег та орієнтуватися на гнучкість.

Ключові слова: віртуальні активи, криптоактиви, МіСА.

Віртуальні активи стрімко набули популярності і вже навряд зменшать свої оберти. Люди дедалі частіше порівнюють їх з грошима та віддають їм перевагу банківським переказам. Необхідність цілеспрямованого впровадження віртуальних активів в правове поле також вже давно зрозуміло як для законодавців різних країн, так і для наукової спільноти. Вкрай важливим є запровадження в Україні ефективного правового поля для віртуальних активів, яке дозволило б бізнесу та громадянам здійснювати операції з ними в регульованому середовищі, мати безперешкодний доступ до банківської системи, декларувати доходи та сплачувати з них податки.

В Україні спроби надання хоч-якогось правового статусу віртуальним активам розпочалися у 2014 році з листом-роз'ясненням від НБУ[1], де віртуальні активи прирівнювалися до грошового сурогату, тобто не мали статусу платіжного засобу. Втім така категорична позиція НБУ згодом змінилася і логічним кінцем повинен був стати ЗУ «Про віртуальні активи» 2022 року[2].

Даний закон містить новий понятійний апарат. Зокрема, надано поняття віртуального активу – «нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав».

Також визначено такі поняття як: гаманець віртуального активу, ключ віртуального активу, оборот віртуальних активів, постачальники послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, публічна пропозиція віртуальних активів, ринок віртуальних активів, система забезпечення обороту віртуальних активів, істотна участь.

Новелою у свій час став поділ віртуального активу на забезпечений та незабезпечений. За логікою законодавця, регулятором забезпеченого активу повинен був стати Національний Банк, а незабезпеченого – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Наразі така класифікація є дещо застарілою.

Законодавець також мав намір поліпшити державне регулювання обороту віртуальних активів за допомогою визначення загальних принципів та списку публічної інформації, що повинна була б включатися до пропозиції віртуального активу. Серед них: найменування особи, яка здійснює публічну пропозицію; адреса веб-сайту особи, яка здійснює публічну пропозицію; загальну інформацію про віртуальні активи, що пропонуються до продажу, та опис прав, які посвідчують ці віртуальні активи (за наявності); умови придбання віртуальних активів; умови відчуження віртуальних активів; умови вилучення віртуальних активів з обороту, якщо таке вилучення з обороту є можливим; інформація про можливі ризики, пов'язані з придбанням віртуальних активів. Уся вище викладена інформація повинна була б розміщуватися на веб-сайті особи, що здійснює публічну пропозицію.

Кроком вперед повинно було стати визначення державного регулювання обороту віртуального активу та визначення завдань та повноважень регулятора, тобто Національного банку та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Проте остаточно прийнятим закон не був. Існують різні точки зору чому, зокрема, через недоцільність створення нового органу для регулювання таких відносин [3], чи як вказує Є. О. Алісов в Законі України «Про віртуальні активи» мало місце перекручення понять задля умисної спроби обходу заборони встановленій у ЗУ «Про Національний Банк України» щодо випуску та використання грошових одиниць, відмінних від гривні [4]. Крім того, віртуальні активи не були б визнані платіжним засобом, й відповідно не могли б виконувати оборотну функцію. Як видно з вище вказаного, ЗУ «Про віртуальні активи» складно вважати пристосованим до сьогодення, має місце допрацювання цього нормативного акту, зокрема, з огляду на окремі акти європейського співтовариства.

Найбільш важливими наразі є дві директиви, спрямовані на регулювання ринку криптоактивів і забезпечення цифрової стійкості. Вони є частиною Стратегії цифрових фінансів і включають Положення про ринки криптовалютних активів (MiCA) та Закон про цифрову операційну стійкість (DORA) [5].

Директива MiCA має чотири інноваційні цілі, на які потрібно звернути увагу українському законодавцю: забезпечити правову визначеність для

криптоактивів, які не підпадають під чинне законодавство ЄС щодо фінансових послуг; встановити єдині стандарти для постачальників послуг з обігу віртуальних активів та емітентів криптовалют на рівні ЄС; створити національні рамки для криптоактивів, які не охоплюються чинним законодавством ЄС; а також впровадити детальні правила для так званих стейблкоїнів, зокрема електронних грошей, а також пропонує таке визначення криптоактиву - «цифрове представлення вартості або прав, які можуть передаватися і зберігатися в електронному вигляді з використанням технології розподіленого реєстру або аналогічної технології»[6].

МіСА охоплює три основні підкатегорії криптоактивів: 1) унітарні токени, які випускаються з нефінансовою метою для доступу до програм, послуг або ресурсів, що доступні в мережах DLT; 2) “токени, пов’язані з активами,” які спрямовані на підтримання стабільної вартості для збереження купівельної спроможності та використовуються як платіжний засіб для придбання товарів і послуг або зберігання вартості; 3) “токени електронних грошей” — криптоактиви зі стабільною вартістю, що еквівалентні фіатним валютам і повинні функціонувати подібно до електронних грошей [7]. Українському законодавцю слід перейняти досвід закордонних колег у вимірі класифікації віртуальних активів.

МіСА також передбачає виключення для окремих криптоактивів, зокрема тих, які відповідають критеріям фінансових інструментів згідно з MiFID II . Такі активи регулюються чинним законодавством про фінансові послуги і не входять до сфери застосування МіСА.

Стаття 5 МіСА визначає вимоги до змісту white paper, який має бути датований і містити детальну інформацію про емітента та ключових учасників проєкту. У документі має бути вказана категорія криптоактивів, запропонованих для публічного розміщення або допуску до торгів, цілі випуску, а також детальні характеристики пропозиції, зокрема кількість активів, початкова ціна, умови підписки та пов’язані з ними права й обов’язки. Також у white paper необхідно врахувати ризики, що стосуються емітента, криптоактивів та реалізації проєкту.

Документ повинен чітко зазначати, що емітент несе повну відповідальність за його зміст, що він не потребує затвердження компетентними органами, та утримуватися від прогнозів щодо майбутньої вартості активів. Інвесторів мають попереджати про можливу девальвацію активів, обмеження щодо їх передачі та ризик неліквідності, особливо у випадку з утилітарними токенами.

Окремий напрям на який також потрібно звернути увагу це пропозиції щодо так званої розподіленої книги (DLT). Це цифрова система, що дозволяє користувачам фіксувати транзакції. На відміну від традиційних баз даних, які зберігають інформацію в одному центральному місці, DLT зберігає записані дані

одночасно в декількох місцях. Доцільним може стати запозичення такого терміну для більшої визначеності.

В цілому законодавство у сфері криптоактивів має бути гнучким та спроможним приймати різні інновації та нові технології, проте достатньо визначеним для ведення законних операцій з такими активами. Також доволі важливим є боротьба з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Важливо щоб українське законодавство не тільки не заперечувало норми FATF, але й доповнювало їх.

ЛІТЕРАТУРА

1. Щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/криптовалютою «Bitcoin» до операцій з торгівлі іноземною валютою» (2014). Лист Національного Банку України № 29-208/72889 від 08.12.2014.
2. Про віртуальні активи : Закон України 17.02.2022 № 2074-IX. Голос України. 2022. 16 березня. (№ 57).
3. Федоренко Т.В. Правове регулювання віртуальних активів в Україні: перспективи розвитку. *Modern scientific journal* (Сучасний науковий журнал).2024. No3(1). С. 47-53
4. Е.О. Алісов Електронні гроші, криптовалюти та платіжні системи: деякі тенденції правового регулювання в умовах цифровізації публічних фінансів. *Journal «ScienceRise:JuridicalScience»*. 2023. No3(25). С. 35-40
5. Markets in crypto-assets (MiCA). European Parliament. 2022. URL:[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2022\)7392_21](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2022)7392_21)
6. Нові пропозиції щодо регулювання ринку криптоактивів у Європі та шляхи імплементації їх в Україні. Дмитренко Т.Л., Волкова В.М., Гавриленко С.В., Пархоменко Ю.В. Наукові праці НДФІ. 2023. №1 С. 30-42. DOI: <https://doi.org/10.33763/npndfi2023.01.030>.

Захаров Станіслав Володимирович
аспірант кафедри фінансового права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ФІНАНСОВО-ПРАВОВА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

У роботі розглянуто фінансово-правові аспекти застосування санкцій та конфіскації активів держав-агресорів як засобів міжнародного впливу. Проаналізована ефективність санкційних режимів, включаючи заморожування активів і розширену конфіскацію, а також їхня роль у забезпеченні відповідальності за грубі порушення міжнародного права. Окрема увага приділяється питанням суверенного імунітету та правового регулювання примусового вилучення державних активів. Розглянуто можливості реформування міжнародного права для підвищення ефективності механізмів конфіскації з урахуванням сучасних викликів.

Ключові слова: санкції, конфіскація активів, держава-агресор, заморожування активів, економічні санкції.

Санкції проти держав-агресорів є ключовим інструментом міжнародної відповіді на порушення норм міжнародного права та агресію. В останні роки санкційні режими були посилені, особливо після вторгнення РФ в Україну, включаючи заморожування активів та можливі заходи з конфіскації активів.

Одним із центральних питань, що виникають у цьому контексті, є те, як міжнародні правові норми співвідносяться з вимогами ефективності та справедливості щодо санкцій і конфіскації активів.

Санкції в міжнародному праві виконують важливу роль як інструмент примусу, спрямований на зміну поведінки держави або груп осіб, що порушують міжнародні норми. Санкції можуть бути економічними, фінансовими, політичними або іншими, однак одним з найефективніших механізмів є заморожування активів. Це дозволяє обмежити доступ держави або особи до фінансових ресурсів і примусити її до змін у політиці. У випадку з Росією після її вторгнення в Україну, санкції були спрямовані на заморожування активів російських олігархів і державних установ на суму приблизно 350 мільярдів доларів США [1].

Одним із головних прикладів є заморожування валютних резервів Центрального банку РФ, а також замороження активів, що належать пов'язаним з російським режимом олігархам. Така політика дозволяє не тільки тиснути на російське керівництво, але і використовувати ці активи для компенсації збитків, завданих Україні.

Важливим інструментом у боротьбі з економічною злочинністю та корупцією є розширена конфіскація. Вона дозволяє конфіскувати активи, які

не обов'язково напряду пов'язані зі злочином, але стосуються осіб, підозрюваних у незаконній діяльності. У рамках санкційних режимів цей механізм дозволяє урядам більш ефективно боротися з економічними правопорушеннями, особливо у випадках, коли злочини важко довести в суді. Однак розширена конфіскація викликає юридичні питання щодо дотримання основних прав. Зокрема, вона може порушувати презумпцію невинуватості, оскільки активи можуть конфіскуватися без достатніх доказів зв'язку зі злочином. Це призводить до того, що подібні заходи можуть бути оскаржені в суді, особливо якщо вони порушують права власників активів. Наприклад, Європейський суд з прав людини неодноразово приймав рішення, які переглядають законність таких заходів у світлі статей про захист права на власність і справедливий судовий процес [2].

Коли йдеться про конфіскацію активів, що належать державі, на перший план виходить принцип суверенного імунітету. Згідно з міжнародним правом, активи, що належать суверенній державі, захищені від примусових дій з боку інших держав. Це робить конфіскацію державних активів, наприклад валютних резервів Центрального банку Росії, складним завданням. Навіть за наявності санкцій, державні активи захищені суверенним імунітетом, який забороняє їх примусове вилучення. Проте, деякі юристи пропонують розглянути можливість внесення змін до міжнародних угод, які дозволять скасувати суверенний імунітет у випадках грубих порушень міжнародного права, таких як агресія. Наприклад, якщо Росія не виконає зобов'язання щодо компенсації збитків Україні, заморожені активи можуть бути конфісковані через спеціальні рішення міжнародних організацій, таких як ООН. У деяких країнах вже розглядаються законодавчі зміни, які дозволили б конфіскувати державні активи агресора в подібних ситуаціях.

Конфіскація приватних активів є ще однією важливою складовою механізму санкційної політики. Такі активи можуть бути заморожені як частина санкційного режиму, однак конфіскація без достатніх юридичних підстав може викликати занепокоєння щодо порушення прав приватної власності [3]. Наприклад, у країнах ЄС законодавство передбачає, що будь-яке вилучення активів має бути обґрунтоване судовим рішенням. Таким чином, держави повинні забезпечувати належний судовий процес.

Спрощені процедури, коли активи конфіскуються без повного судового процесу, можуть бути корисними в умовах санкційної політики, але вони несуть у собі ризики порушення прав людини. У деяких юрисдикціях такі заходи дозволяють урядам швидко конфіскувати активи підсанкційних осіб без тривалих судових процедур. Це може бути ефективним для боротьби з відмиванням грошей або корупцією, але також створює ризики зловживань. Без

належного контролю спрощені механізми конфіскації можуть бути використані не за призначенням, наприклад, для політичного тиску або привласнення активів, що не мають відношення до злочинної діяльності [4].

У світлі сучасних викликів, пов'язаних із конфіскацією активів держав-агресорів, виникає потреба у реформуванні підходів міжнародного права до забезпечення ефективності санкцій та справедливого розподілу конфіскованих активів. Реформи можуть мати декілька важливих напрямків, кожен з яких спрямований на вирішення конкретних юридичних та практичних проблем.

Однією з найсерйозніших перешкод для конфіскації державних активів є принцип суверенного імунітету, згідно з яким майно держави не може бути конфісковане без її згоди. Суверенний імунітет зазвичай захищає активи держав навіть у випадках, коли ці активи заморожені внаслідок санкцій. Це створює правові бар'єри для конфіскації активів, які можуть бути використані для компенсації збитків постраждалим країнам або для інших цілей.

Пропозиції щодо реформ включають можливість внесення змін до міжнародних конвенцій або двосторонніх угод, які б дозволяли конфіскацію активів у випадках грубих порушень міжнародного права. Це забезпечило б правовий механізм для постраждалих держав, таких як Україна, використовувати ці активи для відбудови та компенсації збитків, завданих агресором [5].

Аналіз сучасних міжнародних санкцій, таких як ті, що були застосовані до РФ після її агресії проти України, показує, що конфіскація активів може бути надзвичайно ефективною в умовах глобальної економічної кризи. Заморожування валютних резервів та активів російських олігархів не лише впливає на економічні можливості держави, але й створює умови для відновлення справедливості за рахунок використання цих активів для компенсації збитків Україні.

Таким чином, майбутній розвиток механізму застосування міжнародних санкцій і конфіскації активів має бути спрямований на створення ефективних правових інструментів, які дозволять досягти відновлення справедливості без порушення правових стандартів. Лише через чітке правове регулювання та впровадження нових підходів до конфіскації активів можна буде забезпечити баланс між економічним тиском на держави-агресори і дотриманням прав людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hryniewicz-Lach E. Improving asset confiscation: in the quest for effective and just solutions. *ERA Forum*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12027-024-00806-8>.

2. Moiseienko A. Sanctions, confiscations et État de droit. *RED*. 2023. N° 5 (1). P. 35–42. DOI: <https://doi.org/10.3917/red.005.0035>.

3. Dornbierer A. Working Paper 42: From sanctions to confiscation while upholding the rule of law. *Basel Institute on Governance Working Papers*. 2022. P. 41. DOI: <https://doi.org/10.12685/bigwp.2023.42.41>.

4. Zelmanis J. Legal Basis of Sanctions against Russia and Asset Confiscation. *SOCRATES. Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls / SOCRATES. Rīga Stradiņš University Faculty of Law Electronic Scientific Journal of Law*. 2023. T. 3, № 27. P. 74–80. DOI: <https://doi.org/10.25143/socr.27.2023.3.74-80>.

5. Moiseienko A., Project I. L., Corruption S. o. Frozen Russian Assets and the Reconstruction of Ukraine: Legal Options. *SSRN Electronic Journal*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4149158>.

Пінчук Андрій Ярославович
аспірант кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ ГІБРИДНИХ СТРУКТУР НА ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНІ: ОСОБЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДИРЕКТИВИ ATAD 2

У роботі аналізуються проблеми, пов'язані з гібридними структурами, як однією з форм податкових зловживань у міжнародних транзакціях. Розглянуто вплив таких схем на державний бюджет України, основні положення Директиви ATAD 2 та необхідність її імплементації. Окремо виділено виклики для української податкової системи та роль міжнародної співпраці у вирішенні цієї проблеми. Тези акцентують увагу на важливості гармонізації українського законодавства з нормами законодавства Європейського Союзу для покращення прозорості податкової системи та забезпечення економічної стабільності.

Ключові слова: гібридні структури, податкові зловживання, ATAD 2, BEPS, податкова реформа, євроінтеграція.

Гібридні структури – це форма податкових зловживань, що виникають через розбіжності в трактуванні фінансових операцій або інструментів у різних юрисдикціях. Такі структури дають можливість уникати оподаткування, що може підривати прозорість податкових систем і створює нерівні умови для бізнесу.

Зокрема, це пояснюється тим, що за даними Організації економічного співробітництва та розвитку, податкові зловживання щороку спричиняють збитки державам у розмірі 100-240 мільярдів доларів США, що є еквівалентом 4-10% сукупного доходу від податку на прибуток підприємств. Державний бюджет України, до прикладу, міг потенційно втратити податкові надходження у розмірі від 15 до 35 млрд грн. за 2020-2021 роки, коли мультинаціональні корпорації здійснювали репатріації доходів під час пандемії COVID-19 [1]. Через такі збитки, Україна та й інші держави світу не можуть ефективно розпоряджатися бюджетними коштами для розвитку економіки, соціальних програм та збільшення обороноздатності.

У боротьбі з цими викликами важливу роль відіграють ініціативи BEPS Action 2 та Директива ЄС ATAD 2, які спрямовані на усунення відповідних податкових прогалів. Їхня імплементація в Україні є однією із ключових передумов для покращення прозорості економіки та інтеграції до ЄС. Аналіз практики європейських країн дозволяє виокремити наступні основні аспекти позначеної проблеми.

По-перше, природа гібридних структур. Так, гібридні структури можуть виникати через різницю у класифікації фінансових інструментів або суб'єктів у різних юрисдикціях. Основні механізми таких схем включають: а) подвійне відрахування: одна й та сама транзакція зменшує фінансовий результат до оподаткування у двох юрисдикціях, б) відрахування без включення: витрати враховуються в одній юрисдикції, але дохід не включається до фінансового результату до оподаткування в іншій юрисдикції.

По-друге, роль АТАД 2 у боротьбі з гібридними схемами. Директива АТАД 2 є законодавчим актом ЄС, який регулює правовідносини, спрямовані на боротьбу зі специфічними інструментами для уникнення від сплати податків, а саме гібридними структурами. Зокрема, АТАД 2 визначає чіткі правила для нейтралізації ефектів гібридних структур [2]. Вона запроваджує заборону: подвійного відрахування одного і того ж елемента витрат; відрахувань, якщо пов'язаний з ними дохід не включений до фінансового результату до оподаткування іншої юрисдикції [1].

Імплементация цих положень дозволяє усунути податкові прогалини в законодавствах різних країни та поліпшити умови для ведення бізнесу, забезпечивши принципи рівності та справедливості оподаткування.

По-третє, питання щодо імплементації міжнародних положень у національне законодавство України. Наразі українське податкове законодавство лише частково враховує міжнародні норми, спрямовані на боротьбу з гібридними структурами. Мається на увазі 30% податкова різниця, передбачена п.п. 140.5.4 Податкового кодексу України, яка збільшує фінансовий результат до оподаткування платника податку при придбанні товарів, у тому числі необоротних активів, робіт та послуг у: 1) нерезидентів, зареєстрованих у державах, включених до переліку держав, затвердженого Кабінетом Міністрів України (*низько-податкові юрисдикції*); 2) нерезидентів, організаційно-правова форма яких включена до переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у тому числі податок з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи (*низько-податкові організаційно-правові форми*) [3].

Внаслідок застосування вищенаведеної норми, законодавець розумів, що є потенційний ризик визнання українським платником податків витрат, які зменшують фінансовий результат до оподаткування, але отримувач доходу, нерезидент, який (1) зареєстрований в низько-податковій юрисдикції або (2) має низько-податкову організаційно-правову форму, не визнає отриманий дохід, як оподаткований. Проте, окрім вищенаведених норм, відсутні інші механізми для протидії гібридним структурам, що зумовлює необхідність безпосередньої

інтеграції положень АТАД 2 в українське законодавство, що, в свою чергу, спричинить певну проблематику.

Основні аспекти такої проблематики наразі включають: 1) відсутність комплексних норм для регулювання транскордонних операцій, 2) недостатню підготовку податкових органів до використання міжнародних стандартів, що може спричинити дисбаланс як в одну, так і в іншу сторону, 3) відсутність ефективних механізмів моніторингу наявності спроможностей в різних юрисдикціях для застосування гібридних структур.

По-четверте, роль міжнародної співпраці та гармонізації законодавства. Міжнародна співпраця є ключовим інструментом у боротьбі з податковими зловживаннями. Участь України у робочих групах із представниками ОЕСР, EU4PFM та ЄС сприяє гармонізації національного законодавства із нормами АТАД 2 [4].

Регулярні заходи та дискусії на рівні Мінфіну та ДПС дозволяють обговорювати практичні аспекти впровадження нових правил і адаптацію міжнародного досвіду до українських реалій. Зокрема, імплементація Директив у сфері протидії ухиленню від сплати податків (АТАД 1 та АТАД 2) була визначена як пріоритетний напрям у компоненті прямого оподаткування для України [5].

Таким чином, імплементація Директиви АТАД 2 є стратегічно важливим завданням для України. Гармонізація законодавства з нормами ЄС сприятиме зменшенню бюджетних втрат, створенню прозорого бізнес-середовища та зміцненню позицій України як надійного партнера на міжнародній арені.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Центр соціально-економічних досліджень CASE Україна Інститут соціально-економічної трансформації. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні: 2021. URL: <http://iset-ua.org/images/Doslidzennya-shem-2021-final.pdf>.
2. Council Directive (EU) 2016/1164 of 12 July 2016 laying down rules against tax avoidance practices that directly affect the functioning of the internal market URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:32016L1164>.
3. 8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
4. Мінфін та ДПС обговорили з ОЕСР та МВФ прогрес виконання Національної стратегії доходів. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/news/the-delegation-of-the-ministry-of-finance-of-ukraine>

and the state tax service of ukraine took part in meetings with representatives of the organisation for economic co-operation and development-4803.

5. Розпочато активну роботу над підготовкою законодавчої та адміністративної бази України у сфері оподаткування і податкового адміністрування для вступу до Європейського Союзу. Міністерство фінансів України. URL:

https://mof.gov.ua/uk/news/rozpochato_aktivnu_robotu_nad_pidgotovkoiu_zakonodavchoi_ta_administrativnoi_bazi_ukraini_u_sferi_opodatkuvannia_ta_podatkovogo_administruvannia_dlia_vstupu_do_ievropeiskogo_soizu-3877.

Аксьонов Данійл Вадимович
аспірант кафедри фінансового права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У роботі аналізуються ключові недоліки чинної системи податкових пільг, зокрема відсутність стратегії їх надання, недостатнє регулювання термінів дії та невизначеність у моніторингу ефективності. Також розглядаються основні реформи, передбачені Національною стратегією доходів до 2030 року, зокрема інвентаризація та оцінка чинних пільг, а також гармонізація податкової політики з ЄС. Запропоновані заходи покликані оптимізувати систему пільг та забезпечити їхню відповідність інтересам як держави, так і бізнесу.

Ключові слова: податкові пільги, податкове регулювання, Національна стратегія доходів, гармонізація з ЄС, податкові реформи.

Під час війни усі сфери суспільного життя в Україні, у тому числі економіка існує в умовах руйнування у кожній сфері суспільного життя – цивільної та критичної інфраструктур, об'єктів промисловості, виробництва тощо. Відновлення після таких руйнувань наразі та в майбутньому потребуватиме великих фінансових та часових затрат.

Одним із аспектів податкового регулювання є функціонування інституту податкових пільг. 27.12.2023 року було схвалено Національну стратегію доходів до 2030 року, за змістом якої одним із питань податкової політики та адміністрування визначено – запровадження єдиного підходу до надання податкових пільг. Для запровадження такого підходу необхідно вирішити низку проблем, зокрема, але не виключно – проблему втрати доходів бюджету від надання пільг з податків і зборів [1, с. 99 – 100].

Зі змісту Національної стратегії доходів до 2030 року очевидним вирішенням цієї проблеми є незастосування податкових пільг. Останнє аргументовано так: податкові пільги не є оптимальним інструментом стимулювання економічної активності, зокрема: (1) стимули є спотвореними, несправедливими і, як правило, надлишковими; (2) вони розширюють можливості для уникнення та ухилення від сплати податків; (3) стимули ускладнюють адміністрування податків; і (4) вони призводять до втрати бюджетних доходів; податкові пільги зазвичай не вважаються належною

податковою політикою; податкові пільги, як правило, є економічно виправданими лише за наявності зовнішніх факторів [1, с. 101].

Не з усіма наведеними недоліками податкових пільг можна погодитися. Зокрема використання податкових пільг як засобу ухилення від сплати податків, ускладнене адміністрування податкових пільг не залежать напряду від інституту податкових пільг, а залежать від послідовності в процедурі встановлення пільг, обґрунтованості їх ефективності, їх попередньої оцінки тощо.

Подальший аналіз змісту Національної стратегії доходів до 2030 року в контексті податкових пільг призводить до окреслення виділених у вказаному документі недоліків, властивих усім податковим пільгам в Україні: 1) відсутність державної політики з надання податкових пільг, яка б визначала принципи та правила їх надання, а також попередню оцінку майбутніх втрат та вигід запропонованого стимулу та оцінку його впливу на доходи бюджету; 2) застосування податкових пільг до видів діяльності, які не є цільовими унаслідок відсутності стратегічного підходу до визначення потреб економіки; 3) відсутність часового обмеження дії податкових пільг та їх продовження; 4) податкова пільга стає джерелом прибутку для платника податків поряд із відсутністю будь-якої суспільної користі та із втратами для бюджету унаслідок відсутності моніторингу впливу наданих податкових стимулів на економічну активність платників податків; 5) відсутність моніторингу впливу наданих податкових стимулів на економічну активність платників податків призводить до того, що пільга перетворюється на джерело прибутку для одержувача, без жодної суспільної користі, але із втратами для бюджету; 6) відсутність оцінки складності та вартості адміністрування податкової пільги як податковими органами, так і платниками податків; 7) подальше збереження окремих податкових пільг в умовах євроінтеграційного курсу України буде суперечити законодавству ЄС щодо регулювання державної допомоги та Директивам ЄС в частині оподаткування (особливо щодо податку на прибуток та ПДВ) [1].

Таким чином, вирішення питання втрат бюджету шляхом незастосування податкових пільг загалом суперечить наведеним у стратегії недолікам. Усунення ж останніх може призвести до їх доцільного застосування як правових пільг. Для усунення зазначених недоліків передбачено проведення реформ. Національна стратегія доходів до 2030 року включає такі кроки, як інвентаризація податкових пільг, оцінка їх ефективності та обґрунтування строків їх дії до червня 2024 року, а також розробка єдиного підходу до застосування податкових стимулів на період з 2025 по 2030 роки та план реформування податкового законодавства з урахуванням цього підходу. Вказаний план має включати заходи для реформи спрощеної системи оподаткування, ефективного використання податкових стимулів для підтримки післявоєнного відновлення та реінвестування капіталу,

а також гармонізації з європейським законодавством у сфері ПДВ, зокрема через перегляд преференцій, що суперечать нормам ЄС. План також передбачає: 1) закріплення вимог до постійного моніторингу податкових преференцій, оцінки їх ефективності та бюджетних втрат, а також відкритості інформації щодо їх отримувачів до кінця 2024 року; 2) поступове впровадження єдиного підходу до застосування податкових стимулів та механізмів моніторингу у період 2025–2029 років; 3) зміну моделі оподаткування доходів фізичних осіб через перегляд пільг з ПДФО для їх раціоналізації та упорядкування [1, с. 102 – 103].

До того ж, післявоєнне відновлення економіки нашої держави в контексті податкового регулювання буде нерозривно пов'язано із гармонізацією податкової політики з Європейським Союзом (далі – ЄС), про що також згадано у Національній стратегії доходів до 2030 року, з метою забезпечення функціонування єдиного внутрішнього ринку ЄС.

Гайдай Ю. у Аналітичній записці «Гармонізація податкової політики з ЄС. Рамки та можливості для України у 2023 році» [2] наголосив на установленні таких податкових пільг, які передбачаються для гармонізації національної податкової політики з ЄС та вже застосовані в ЄС. Звільнення від податку на додану вартість, тобто держави-члени ЄС мають право звільнити суб'єктів господарювання від обов'язку сплати такого із річним оборотом менше встановленої суми. Звільнення від такого податку є добровільним. Наприклад представники малого бізнесу мають право замість звільнення вибрати спрощену або звичайну систему сплати податку на додану вартість із частковою та / або ступінчатою податковою пільгою (graduated tax relief), якщо такі передбачені в країнах їхньої реєстрації [2, с. 9].

Ступінчаті чи часткові податкові пільги передбачають, що держави-члени ЄС мають право установити часткові податкові пільги для малого бізнесу, який виходить за рамки критеріїв для повного звільнення від сплати податку на додану вартість. Тому такі представники зобов'язані зареєструватися платником такого податку з метою користування пільги на частину обороту. У разі зростання обороту пільга повинна крок за кроком від збільшення ставати меншою до моменту досягнення передбаченого порогу [2, с. 11].

Отже, проаналізоване дає підстави для ствердження, що післявоєнне відновлення України в контексті застосування податкових пільг передбачає: встановлення єдиного підходу до надання податкових пільг; проведення низки реформ, зокрема спрямованих на забезпечення балансу між публічним та приватним інтересами, шляхом 1) забезпечення розумного та економічного адміністрування податкових пільг; 2) установлення процедури постійного моніторингу податкових пільг (з моменту встановлення до моменту припинення); 3) забезпечення попередньої оцінки ефективності податкових пільг

та обґрунтування їх ефективності; закріплення вказаного на рівні нормативно правових актів, зокрема ПК України. Реформування інституту податкових пільг має бути пов'язане із гармонізацією з правом ЄС та, відповідно, застосування установлених та діючих в ЄС податкових пільг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 р. № 1218-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223>.
2. Гайдай Ю. Аналітична записка: Гармонізація податкової політики з ЄС. Рамки та можливості для України. Центр екон. стратегії, 2023. 19 с.

*Доброштан Дмитро Вікторович,
аспірант кафедри фінансового права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЗМІНИ ДО ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЯКІСНА ТА ЗМІСТОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА

За період введення воєнного стану суттєвій трансформації піддано сферу оподаткування. За цей час Податковий кодекс України змінено й доповнено більш ніж п'ятьма десятками законів. Доведено, що зміни, пропоновані до податкового законодавства у період дії воєнного стану, є різними як щодо якісного і сутнісного змісту, так і щодо механізму запровадження і наслідків як для платників податків, так і держави. Підкреслено, що така динаміка враховує важливість гнучкості та забезпечення балансу приватних і публічних інтересів у податково-правовому регулюванні. При впровадженні податкових змін слід також детально аналізувати вектори їх впливу у довгостроковій перспективі, адже перед Україною стоїть завдання не лише здійснити відсіч збройному агресору, але й забезпечити відновлення економіки, уникаючи перекосів у бік надмірної фіскальної чи стимулюючої функції.

Ключові слова: воєнний стан, правове регулювання, оподаткування, податкова система, податкове законодавство, адміністрування податків і зборів, податкові процедури.

Вже третій рік поспіль наша держава знаходиться у воєнному стані. Повномасштабна збройна агресія російської федерації на нашу країну впливає на всі сфери буття суспільства, обумовлюючи потребу у зміні правового регулювання суспільних відносин. Очевидно, що трансформації піддається й сфера оподаткування. За цей час Податковий кодекс України (далі – ПК України) було змінено й доповнено більш ніж п'ятьма десятками законів [4]. Позначимо, що науковці та практики по різному оцінюють таку динаміку за якісною та змістовною характеристикою.

Так, В.Я. Греца, пише, що зміни до податкової системи відбуваються з метою забезпечення достатності фінансових ресурсів для ведення військових дій та одночасного забезпечення фінансової стабільності та розвитку усіх інших сфер життя країни [2, с. 26]. Автор констатує, що для держави є більш важливим не стабільність (константність) податкової системи, а її можливість адаптуватися до змін у суспільстві та бути гнучкою [2, с. 26]. Метою вказаної системи науковець визначає узгодження фіскальних процесів в межах балансу публічного (держава) та приватного (громадяни, бізнес) інтересів та наголошує, що кожен крок її реалізації може призвести як до негативних наслідків (гальмування економічного розвитку), так і до позитивних (стимулювання підприємницької діяльності та підвищення рівня соціального добробуту) [2, с. 26]. Позначимо той факт, що правник резюмує, що перед війною податкова

політика була спрямована на виконання фіскальної функції на противагу регуляторній та стимулюючій функціям, а от реалізація останньої є характерною для періоду – початку великої війни. Зважаючи на це він зміни до ПК України, що були запроваджені у 2022 році на початку повномасштабного вторгнення характеризує як такі, що мають мету підтримки національного підприємництва, спрощення умов господарювання, створення оптимальних умов для його функціонування [2, с. 30].

Так, В. Я. Греца, пише, що зміни до податкової системи відбуваються з метою забезпечення достатності фінансових ресурсів для ведення військових дій та одночасного забезпечення фінансової стабільності та розвитку усіх інших сфер життя країни [4, с. 26]. Автор констатує, що для держави є більш важливим не стабільність (константність) податкової системи, а її можливість адаптуватися до змін у суспільстві та бути гнучкою [2, с. 26]. Метою вказаної системи науковець визначає узгодження фіскальних процесів в межах балансу публічного (держави) та приватного (громадяни, бізнес) інтересів та наголошує, що кожен крок її реалізації може призвести як до негативних наслідків (гальмування економічного розвитку), так і до позитивних (стимулювання підприємницької діяльності та підвищення рівня соціального добробуту) [2, с. 26]. Позначимо той факт, що правник резюмує, що перед війною податкова політика була спрямована на виконання фіскальної функції на противагу регуляторній та стимулюючій функціям, а от реалізація останньої є характерною для періоду – початку великої війни. Зважаючи на це він зміни до ПК України, що були запроваджені у 2022 році на початку повномасштабного вторгнення характеризує як такі, що мають мету підтримки національного підприємництва, спрощення умов господарювання, створення оптимальних умов для його функціонування [2, с. 30].

На наш погляд, позиція В. Я. Греци заслуговує на підтримку, оскільки враховує важливість гнучкості та забезпечення балансу приватних і публічних інтересів у податково-правовому регулюванні, які особливо важливими є в умовах сьогодення. Проте, при впровадженні податкових змін слід також детально аналізувати вектори їх впливу у довгостроковій перспективі, адже перед Україною стоїть завдання не лише здійснити відсіч збройному агресору, але й забезпечити відновлення економіки, уникаючи перекосів у бік надмірної фіскальної чи стимулюючої функції. Тож, зміни, проваджені у 2022 році, безперечно можна розглядати як позитивний крок, але їх ефективність залежить від ретельного моніторингу та коригування, з урахуванням як воєнних реалій, так і подальшого розвитку економічних відносин.

Інші науковці, приділяючи увагу аналізу податкової політики під час війни, характеризують її як систему заходів захисту саме бізнесу, оптимізації

податкового навантаження, створення сприятливих умов для бізнесу (стимулювання). До того ж науковці вказують, що трансформація механізму податкової політики – це спроба його адаптувати до мінливості економічних умов, зокрема в частині законодавчого процесу та адміністрування. Все це має антикризовий, тимчасовий характер, і є ефективним лише протягом нетривалого часу, адже має спрямування на спрощення процедури адаптації бізнесу до економічних і господарських процесів у новоутворених умовах, але після війни такі тимчасові зміни мають бути скасовані, а податкова система потребуватиме нових змін [1].

Як ми продемонстрували, аналіз наведених, а також інших позицій науковців засвідчує, що зміни до ПК України в умовах воєнного стану, зокрема у перші роки широкомасштабного вторгнення, мають позитивне забарвлення і спрямовані на: захист прав платників податків (фізичних осіб, суб'єктів господарювання); стимулювання підприємницької діяльності; зменшення податкового тиску на платників податків тощо. Ми цілком погоджуємося із цими твердженнями і підкреслюємо потребу у таких змінах. Водночас наголосимо й на певних негативних аспектах, які торкаються динаміки податкового законодавства під час дії правового режиму воєнного стану.

Як приклад, наведемо проєкт Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» № 11416-д, зареєстрований у Верховній Раді України 30 серпня 2024 р. (далі – законопроєкт). Він був прийнятий парламентом 10 жовтня 2024 р. [6]. Однак, станом на 1 листопада 2024 р. Президент України не підписав його і не наклав вето.

По-перше, ми спостерігаємо в цілому порушення законодавчого процесу, зокрема, норм, закріплених ч. 3 ст. 94 Конституції України, а саме: у разі якщо Президент України протягом встановленого строку не повернув закон для повторного розгляду, закон вважається схваленим Президентом України і має бути підписаний та офіційно оприлюднений [3]. Ми впевнені, що знаходження України у правовому режимі воєнного стану не має стати підґрунтям для нехтування положеннями Основного Закону нашої незалежної держави.

По-друге, аналізуючи зміст законопроєкту, а саме, стосовно підвищення ставок податку на доходи фізичних осіб, воєнного збору, податку на прибуток підприємств та ін., ми можемо констатувати порушення й інших статей Конституції України та ПК України, адже: ч. 1 ст. 58 Конституції України встановлено, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи [3]; пп. 4.1.9 п. 4.1 ст. 4 ПК України закріплено принцип стабільності, який передбачає, що зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть

вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року [4].

Таким чином, зміни, запропоновані до податкового законодавства у період дії воєнного стану, є різними як щодо якісного і сутнісного змісту, так і щодо механізму запровадження і наслідків як для платників податків, так і держави.

ЛІТЕРАТУРА

6. Біленко О., Савченко С. Трансформація механізму податкової політики в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-19>

7. Греца В.Я. Модифікація податкової системи в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право*. 2023. Т. 2, № 78. С. 24–31. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.3> .

8. Конституція України : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

9. Податковий кодекс України . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> .

10. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану: Закон України від 15.10.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44809..>

11. Проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану»: проект від 16.09.2024 № 11416-д. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44809>.

*Мірюков Андрій Олександрович,
аспірант кафедри фінансового права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТААННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Визначення змісту податкового планування є надзвичайно актуальним у сучасних умовах. Через належне позначення сутності податкового планування можливо: забезпечити фінансову спроможність суб'єктів господарювання і держави; знизити податкові ризики та забезпечити відповідність податкового законодавства; гармонізувати інтереси держави і бізнесу; інтегрувати новітні технології для підвищення ефективності податкового адміністрування і виконання податкового обов'язку.

Ключові слова: оподаткування, податкове зобов'язання, податковий обов'язок, платник податків, добросовісність, податкові ризики, приватний і публічний інтереси.

Сьогодні дедалі більше увага платників податків та держави прикута до податкового планування. Податкове планування є вагомим способом управління фінансовими ресурсами як для суб'єктів господарювання, так і для держави. В умовах постійних змін у податковому законодавстві, глобалізації економічних процесів та посилення конкурентної боротьби визначення змісту податкового планування набуває особливої актуальності.

М. О. Бондаренко визначає податкове планування як діяльність платника податків, що полягає в реалізації його інтересу, шляхом розроблення стратегії оподаткування й подальшого її дотримання, для досягнення своєї ділової мети за допомогою дозволених законом методів, без порушення вимог українського й міжнародного податкового законодавства [4, с. 79]. В цілому поділяючи такий підхід позначимо, що М. О. Бондаренко обстоює думку до розроблення та реалізації стратегії оподаткування, що базується на нормах міжнародного і національного податкового права і враховує ділову мету платника податків, а також акцентує увагу на реалізації при податковому плануванні інтересів платників податків. Однак поряд із цим залишає осторонь більш широкий контекст, за якого до такої діяльності долучається й держава. Окрім того, доречно у змісті розглядуваного поняття робити наголос й на аналізі податкових ризиків, які виникають у процесі реалізації податкового обов'язку платниками.

Греца Я. В. визначає податкове планування як складник економіко-правового планування діяльності платника податків, що передбачає систему заходів, спрямованих на забезпечення податкової оптимізації оподаткування, аналіз та прогнозування податкових наслідків здійснення господарських

операцій, рівня податкового навантаження, з урахуванням вимог податкового законодавства та тенденцій податкової політики держави [6, с. 65]. Заслужує на підтримку системний підхід до податкового планування із врахуванням економіко-правового аспекту, про який пише науковець. Окрім того влучним є й акцент на прогнозуванні податкових наслідків і рівня податкового навантаження, що є важливим для фінансового менеджменту. Водночас наведене визначення орієнтоване на оптимізацію податкових зобов'язань, але не деталізує механізми контролю ризиків. Таким чином, наведена точка зору є глибокою за змістом, але не враховує потенційну необхідність аспекту добросовісності платника податкового планування.

Глуценко Я. І., Шенгер М. І., Десна А. М. у своїй роботі наголошують на необхідності трактування поняття «податкове планування» шляхом використання терміну оптимізація податкових платежів [5, с. 11]. При цьому, автори досліджуючи податкове планування виокремлюють його вид – податкове планування ТНК та пропонують під податковим плануванням ТНК в умовах BEPS розуміти процес розробки моделей діяльності при оптимальному рівні податкових зобов'язань і податкового навантаження корпорацій в межах діючого податкового законодавства окремих країн світу та норм міжнародного права, побудованого на конвергенції інтересів держави і компаній [5, с. 13]. На наш погляд, влучним є акцент науковців на глобальних аспектах, що підкреслює необхідність врахування при податковому плануванні міжнародного аспекту у його змісті. Поряд із цим нам складно підтримати доволі надмірний акцент на оптимізації податкових зобов'язань, адже це може створити враження, що науковці обстоюють позицію стосовно надання законності агресивному податковому плануванню.

Оліховський Я. І. визначає податкове планування як невід'ємну складову системи податкового менеджменту, яке дає змогу вирішити питання щодо розроблення та реалізації управлінських рішень щодо формування, розподілу і використання фінансових ресурсів підприємства, організації обігу грошових коштів зокрема, й тих, які пов'язані зі сплатою податкових платежів до державного та місцевих бюджетів, завдань загальної політики управління прибутком, яка полягає у виборі найефективнішого варіанту сплати податків. Поряд із цим, автор за мету податкового планування визначає збільшення доходів і прибутків підприємства за рахунок оптимізації податкових платежів та зменшення податкового навантаження. Окремо автор наголошує на тому, що в основі податкового планування лежить максимальне використання усіх законодавчо визначених податкових пільг, альтернативних податкових рішень, прогалин податкового законодавства та інших способів оптимізації податкових платежів у межах закону [7, с. 90]. Як бачимо, точка зору Оліховського Я. І. про

податкове планування як складовуї податкового менеджменту інтегрує його в загальну фінансову стратегію, а запропоноване ним визначення охоплює широке коло відносин щодо обігу фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, і свідчить про комплексний підхід. Втім науковець, орієнтуючись у змісті податкового планування на оптимізацію податкових платежів, не враховує соціально-економічні наслідки. Це вказує на потребу позначення акценту на балансі між оптимізацією та необхідністю виконанням податкового обов'язку платника податків перед державою.

Можна наводити й думки інших науковців. Наприклад, Лагодієнко Н. В., Рудиченко М. В. та Костенко Т. А. визначають податкове планування як комплексний процес, проведення якого базується на системному підході в управлінні податками із застосуванням різних економічних та фінансових методів [1, с. 83]. Осадча О. О. пише, що податкове планування є елементом системи фінансового планування підприємства, його систематичною діяльністю, спрямованою на вивчення і використання податкових методів, передбачених податковим законодавством, із метою оптимізації оподаткування та покращення фінансово-господарського стану загалом [2, с. 126]. Адамик О. В. визначає податкове планування як цілеспрямовану діяльність підприємства, що спрямована на зниження податкового навантаження, максимізацію прибутку підприємства та збільшення обсягу коштів, що залишаються у його розпорядженні. Автор стверджує, що податкове планування базується на глибокому аналізі особливостей податкового, господарського та цивільного законодавства, альтернативності фінансово-господарської діяльності [3, с. 16].

Як ми продемонстрували, науковці з різних сторін і у різному контексті підходять до визначення податкового планування. Податкове планування є багатогранною діяльністю, яка перебуває на перетині фінансових, економічних, правових та соціальних аспектів. Зважаючи на таку багатоаспектність у змісті, недостатнє врахування окремих ознак податкового планування може призвести до негативних практичних наслідків як для владних, так і зобов'язаних суб'єктів. Податкове планування, яке акцентується виключно на оптимізації податкових платежів, може ігнорувати важливість соціальної відповідальності бізнесу, адже очевидно, що податкове планування може призвести до суттєвого скорочення податкових надходжень у бюджет, а це, своєю чергою вплине на фінансування різних сфер (освіти, охорони здоров'я, інфраструктури та ін.) Врахування цього аспекту здатне забезпечити баланс між публічними і приватними інтересами. Окрім того згадаємо й про те, що у сучасних умовах цифрові технології можуть значно впливати на процес податкового планування шляхом автоматизації розрахунків, зниження ризиків помилок і забезпечення швидкої адаптацію до численних змін у податковому законодавстві. Йдеться,

приміром про використання Big Data і штучного інтелекту для аналізу податкових ризиків і прогнозування напрямів руху грошових коштів. Тож комплексний підхід із врахуванням цих характеристик зробить податкове планування ефективнішим і більш відповідальним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Lagodienko, N., Kostenko, T., Rudichenko, M. Optimization of Tax Planning at Ukrainian Enterprises. *Modern Economics*. 2019. № 18(1). С. 79–84. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.v18\(2019\)-13](https://doi.org/10.31521/modecon.v18(2019)-13)
2. Osadcha, O. Tax planning and tax optimization in the enterprise management system. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, "Economics" Series*,. 2019. № 1(14(42)). С. 125–130. URL: [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2019-14\(42\)-125-130](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2019-14(42)-125-130)
3. Адамик, О. В., Адамик О. В. Податкове планування: Навчальний посібник. Тернопіль: ТАНГ, 2005. 99 с..
4. Бондаренко М. О. Правове регулювання податкового планування в Україні : дис. канд. юр. наук : 12.00.07 . Харків, 2019. 201 с.
5. Глущенко, Я. І., Шенгер, М. І., Десна, А. М. Сутнісний аналіз поняття «податкове планування ТНК» в умовах дії BEPS. Підприємництво та інновації. 2021. № 21. С. 11–14. URL: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/21.2>
6. Греца, Я. В. Місце податкового планування в системі планування діяльності підприємства: правові аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 2. С. 63–65.
7. Оліховський, В. Я. Методи та інструменти податкового планування в системі менеджменту підприємства: дис. ... канд. екон. наук. Національний університет «Львівська політехніка». 2018.
8. Податковий кодекс України . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

Сороколат Ілля Юрійович
аспірант кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ДІЯ СІТІ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ В КОНТЕКСТІ ОПОДАТКУВАННЯ

У представленій публікації автором зосереджено увагу на регулюванні правового режиму Дія Сіті. Розкрито організаційні вимоги, наявність яких дозволяє резидентам Дія Сіті мати відповідні переваги, зокрема, у сфері оподаткування. Підкреслено, що особливості оподаткування резидента Дія Сіті стосуються податку на прибуток або податку на виведений капітал (податку на прибуток на особливих умовах). Наголошено на тому, що така альтернатива загального підходу до сплати податку на прибуток реально дозволяє зменшити податкове навантаження. Констатовано, що податок на виведений капітал є новим платежем для України й існуючий механізм його реалізації потребує подальшої деталізації й додаткових роз'яснень для платників податків з боку податкових органів.

Ключові слова: цифрові технології, фінансові послуги, фінансова політика, цифровізація, кібербезпека.

Україна останніми роками демонструє активні зусилля для інтеграції в глобальну цифрову економіку. Одним із ключових інструментів у цьому процесі став спеціальний правовий режим Дія Сіті, запроваджений Законом України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» № 1667-ІХ від 15.07.2021 [1]. Цей Закон визначає організаційні, правові та фінансові засади функціонування правового режиму Дія Сіті, що запроваджується з метою стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні шляхом створення сприятливих умов для ведення інноваційного бізнесу, розбудови цифрової інфраструктури, залучення інвестицій, а також талановитих спеціалістів [1, ст. 2]. Відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 1 цього ж закону правовий режим Дія Сіті - сукупність правових норм, якими визначаються права та обов'язки особи, що виникають, змінюються та припиняються у зв'язку із зверненням про набуття, набуттям та втратою статусу резидента Дія Сіті, а також особливості регулювання відносин за участю резидента Дія Сіті і щодо участі у його статутному капіталі. Тож, цей режим є унікальною ініціативою, спрямованою на розвиток ІТ-індустрії, яка є однією з найдинамічніших і найприбутковіших галузей української економіки. На наше переконання, такий правовий режим є спеціальним податковим режимом, оскільки передбачає особливий порядок набуття цього статусу, податкові та інші преференції, а також додаткові гарантії для окремого кола суб'єктів.

Зазначимо, що законодавець закріплює низку вимог, які має бути дотримано для того, щоб користуватися таким правовим режимом. Такі вимоги,

на нашу думку є організаційними, оскільки їх виконання дає, як вже було зазначено вище, низку реальних переваг. Згідно зі ст. 5 Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» Резидентом Дія Сіті може бути юридична особа, зареєстрована на території України в установленому законодавством України порядку, незалежно від її місцезнаходження та місця провадження господарської діяльності, яка відповідає всім таким вимогам:

1) здійснює один або кілька з таких видів діяльності: а) комп'ютерне програмування, консультування з питань інформатизації, діяльність із керування комп'ютерним устаткуванням; б) видання комп'ютерних ігор, а також іншого програмного забезпечення; в) надання програмних продуктів, у тому числі комп'ютерних ігор, у режимі "онлайн" та надання веб-послуг із доставки програмних додатків, включаючи розповсюдження примірників (копій, екземплярів) програмного забезпечення у електронній формі, у тому числі комп'ютерних ігор, його елементів, оновлень, доповнень та розширень функціоналу; г) освітня діяльність у галузі інформаційних технологій, у тому числі надання вищої, фахової передвищої та професійно-технічної освіти за такими спеціальностями як комп'ютерні науки, інформаційні системи та технології, комп'ютерна інженерія, кібербезпека, наука про дані, а також надання інших видів освіти, а саме: навчання комп'ютерній грамоті (цифровій грамотності), що включає послуги з навчання цифровій грамотності, розробленню, модифікації, тестуванню та технічній підтримці програмного забезпечення, у тому числі комп'ютерні ігри, навчання бізнес аналізу (для цілей розроблення, модифікації, тестування та технічної підтримки програмного забезпечення), побудові графічних інтерфейсів, організації процесів з контролю якості, системному адмініструванню, проектному менеджменту, розробці документації; д) оброблення даних і пов'язана із цим діяльність, крім надання інфраструктури для оброблення даних та розміщення (хостингу) і послуг з розміщення (хостингу), та діяльність веб-порталів; е) дослідження та експериментальні розробки у сфері природничих і технічних наук щодо інформаційних та інформаційно-комунікаційних технологій; є) проведення маркетингових кампаній та надання рекламних послуг з використанням програмного забезпечення, розробленого за участю резидента Дія Сіті, у мережі Інтернет та/або на пристроях користувачів; ж) діяльність організаторів кіберспортивних змагань, кіберспортивних команд, спеціалізованих комп'ютерних центрів та/або клубів, призначених для проведення кіберспортивних змагань, а також студій трансляцій кіберспортивних змагань; з) діяльність постачальника послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, а також інші напрямки. При цьому такий діяльності має бути вказаний у її статуті та/або відомостях про неї, що містяться у Єдиному державному реєстрі;

2) розмір середньої місячної винагороди залученим працівникам та гіг-спеціалістам, починаючи з календарного місяця, наступного за календарним місяцем, в якому набуто статус резидента Дія Сіті, кожного календарного місяця становить не менше, ніж еквівалент 1200 євро за офіційним курсом гривні щодо євро, встановленим Національним банком України станом на перше число відповідного календарного місяця;

3) середньооблікова кількість працівників та гіг-спеціалістів юридичної особи (у разі залучення) за підсумками кожного календарного місяця, починаючи з наступного за календарним місяцем, в якому юридичною особою набуто статус резидента Дія Сіті, становить не менше дев'яти осіб;

4) сума кваліфікованого доходу юридичної особи, отриманого за перших три календарних місяці, наступні за календарним місяцем, в якому юридичною особою набуто статус резидента Дія Сіті, становить не менш як 90 відсотків суми її загального доходу за такий період, а сума кваліфікованого доходу, отриманого за кожен календарний рік перебування у статусі резидента Дія Сіті, становить не менш як 90 відсотків суми загального доходу юридичної особи за той самий період (за наявності загального доходу);

5) щодо юридичної особи відсутні обставини, передбачені у ч. 2 ст. 5 аналізованого закону. Крім вищевказаних вимог, така особа має подати заяву про набуття статусу резидента Дія Сіті до уповноваженого органу. Таким органом є Міністерство цифрової трансформації України. Окрім норм вищевказаного закону Порядок подання та розгляду заяви про набуття статусу резидента Дія Сіті та Порядок формування та ведення реєстру Дія Сіті затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 1445 від 29.12.2021 [2]. Тільки після набуття статусу резидента Дія Сіті, особа може претендувати на податкові преференції, передбачені цим режимом.

Підкреслимо, що особливості оподаткування резидента Дія Сіті регламентовано Податковим кодексом України (далі – ПК України) [3]. При цьому законодавець закріплює два різних підходи до визначення поняття «резидент Дія Сіті» у ст. 14 ПК України. Перший – бланкетна норма до Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні»: резидент Дія Сіті - юридична особа, яка відповідно до цього Закону набула статусу резидента Дія Сіті та згідно з інформацією, що міститься у реєстрі Дія Сіті, перебуває у зазначеному статусі [1, п. 11 ч.1 ст.1].

Другий – характеризує резидента Дія Сіті як платника податку на прибуток на особливих умовах. Так, пп. 14.1.282¹ п. 14.1 ст. 14 резидент Дія Сіті визначається як платник податку, що сплачує податок на прибуток підприємств на особливих умовах – резидент Дія Сіті, який у порядку, передбаченому п. 141.10 ПК України, обрав або перейшов на відповідний режим

оподаткування. Резиденти Дія Сіті, які не обрали (не перейшли) на відповідний режим оподаткування, сплачують податок на прибуток підприємств на загальних підставах і вважаються резидентами Дія Сіті, що не є платниками податку на особливих умовах., у якому застосовано спеціальний термін «резидент Дія Сіті – платник податку на особливих умовах». З огляду на викладене можемо зробити висновок про те, що законодавець визначає резидента Дія Сіті залежно від того, в якому порядку останній сплачує податок на прибуток, - на загальних підставах чи на особливих умовах.

У цьому контексті зазначимо, що однією з найважливіших новацій Дія Сіті є запровадження сплати податку на прибуток на особливих умовах (податок на виведений капітал). Це дозволяє компаніям реінвестувати прибутки без податкового навантаження, що стимулює їх розвиток. Така альтернатива загального підходу до сплати податку на прибуток реально дозволяє зменшити податкове навантаження, оскільки ставка податку замість 18 % становить 9 %. Водночас «податок на виведений капітал» має певну специфіку, яка призводить до того, що чимало суб'єктів залишається на загальній системі сплати податку на прибуток. Зокрема, залежно від виду операцій, які здійснюються таким платником податків і є об'єктом податку на виведений капітал, різняться й умови оподаткування. Крім того, зазначимо, що досліджуваний платіж є новим для України, воєнний стан також сприяє нестабільності умов ведення бізнесу й після вирахування всіх витрат сума податку на загальній системі може бути меншою, ніж сума податку на виведений капітал. Наведене свідчить про те, що регламентація механізмів реалізації податку на виведений капітал потребує деталізації й додаткових роз'яснень для платників податків з боку податкових органів.

На підставі аналізу констатуємо, що Дія Сіті становить собою спеціальний правовий режим. При цьому до його основних характеристик слід віднести такі, як-то: 1) добровільність резидентства (компанії мають право самостійно вирішувати, ставати резидентами Дія Сіті чи ні) [1, ч. 1 ст. 4]; 2) наявність відповідних податкових пільг (зокрема, йдеться про порядок сплати податку на прибуток за ставкою 18 % можливість переходу на податок на виведений капітал (податок на прибуток на особливих умовах) зі ставкою 9%); 3) стабільність або гарантії незмінності умов (законодавство забезпечує стабільність податкових та інших умов на 25 років) [1, ст. 3].

Дія Сіті є важливим кроком у цифровій трансформації України. Запровадження цього режиму сприяє залученню іноземних інвестицій, створенню нових робочих місць та посиленню конкурентоспроможності ІТ-індустрії. Проте для досягнення максимального ефекту необхідно врахувати існуючі проблеми та адаптувати механізми функціонування до потреб як

великих компаній, так і стартапів. На наше переконання, Україна має всі шанси стати світовим центром цифрових інновацій, якщо режим Дія Сіті отримає належну підтримку та подальший розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України № 1667-IX від 15.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#n5>.
2. Деякі питання реалізації положень Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні»: Постанова Кабінету Міністрів України № 1445 від 29.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1445-2021-%D0%BF#Text>.
3. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#n8035>.

АНАЛІЗ СТАНУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ЯК ЗАСОБУ НАДАННЯ БЛАГОДІЙНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

У роботі досліджено актуальний стан регулювання віртуальних активів в Україні через призму діяльності благодійних організацій. Автором проведено аналіз профільного законодавства у сфері віртуальних активів та благодійності на предмет правового статусу віртуальних активів в Україні та наявності чітких правил надання та отримання благодійної допомоги у віртуальних активах. Було висвітлено сьогоденні реалії залучення та використання благодійних внесків у формі віртуальних активів українськими благодійними організаціями. У висновках до наукової роботи автором охарактеризовано основні правові виклики по темі дослідження та запропоновано шляхи до їх вирішення.

Ключові слова: віртуальні активи, благодійні організації, благодійна пожертва, благодійник.

У сучасних умовах глобальної цифровізації віртуальні активи набувають все більшого значення в різних сферах суспільної діяльності, зокрема і в благодійності. Вони поступово інтегруються у фінансову систему, стаючи інноваційними інструментами, в тому числі й для надання благодійної допомоги. На тлі таких змін у світовій та національній фінансовій політиці питання правового регулювання віртуальних активів набуває особливої актуальності для України. Виникає необхідність запровадження правових норм, які забезпечуватимуть прозорість і підзвітність благодійних транзакцій з використанням віртуальних активів, захищаючи інтереси як благодійників, так і одержувачів допомоги.

Проте, на жаль, аналіз поточного рівня розробленості національного законодавства у сфері віртуальних активів дозволяє дійти висновку, що станом на 2024 рік в Україні де-факто відсутнє повноцінне правове регулювання віртуальних активів [1]. Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-ІХ, прийнятий 17 лютого 2022 року, став важливим кроком, який наблизив Україну до визнання віртуальних активів частиною економічної системи держави. Водночас, його набрання чинності досі затримується через необхідність внесення відповідних змін до Податкового кодексу України. А тому єдиним чинним нормативним документом, який регулює правовий статус віртуальних активів, залишається Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму

та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 361-ІХ. Цей закон визначає поняття «віртуальні активи» за міжнародними стандартами FATF та окреслює ключові аспекти регулювання їх транзакцій у контексті фінансового моніторингу.

Незважаючи на це, наразі правовий статус віртуальних активів в Україні чітко не визначений, застосування таких активів у благодійній сфері сильно ускладнюється питаннями щодо їхнього правового регулювання, зокрема, стосовно оподаткування, фінансового моніторингу та легітимності як засобу обігу. Основний законодавчий акт, що регулює благодійну діяльність, - Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» № 5073-VI - не містить положень, які б прямо передбачали використання віртуальних активів у якості благодійних пожертв. Так, згідно положень Закону № 5073-VI благодійною пожертвою визнається безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності, відповідно до цього Закону [2]. Проте, «цифрове вираження вартості» [3] не можна віднести до жодної з традиційних категорій благодійної пожертви, передбачених чинним законодавством. Вищевказане означає, що можливість застосування віртуальних активів для благодійних цілей залишається правовим викликом, вирішення якого потребує внесення додаткових змін до вітчизняного законодавства, що визначало б процедури та обмеження їхнього використання в цій сфері.

Однак, попри відсутність належного регулювання віртуальних активів у благодійній діяльності, сьогодні в Україні спостерігається тенденція до їх активного використання, що особливо посилилося з початком війни та запровадженням воєнного стану. Тільки за тиждень від початку повномасштабного російського вторгнення в Україну за допомогою криптовалюти вдалося зібрати понад 53 млн дол. США, що згідно аналітичної інформації Crystal Blockchain, є найбільшим за обсягом «криптопожертв» в історії [4]. Найпоширенішими віртуальними активами, що використовуються для надання та отримання благодійної допомоги є Bitcoin та альткоїни Ethereum, Tether або USDT. Такі «донати» приймають різноманітні благодійні платформи та організації. Яскравим прикладом є започаткована за ініціативи Президента України цифрова платформа UNITED24, яка у вересні 2022 року отримала внесок у формі віртуальних активів в еквіваленті 500 тисяч доларів США, які донор розподілив порівну між напрямками «Оборона і розмінування» та «Медична допомога» [5]. Серед відомих благодійників, що залучають пожертви у віртуальних активах можна виокремити Благодійний фонд Сергія Притули, БФ «Повернись живим», БФ «Армія SOS». Потужним популяризатором віртуальних активів на державному рівні сьогодні виступає Міністерство цифрової

трансформації в Україні, яке разом із криптобіржею Kuna та сервіс-стейкінгом Everstake створили проект Aid For Ukraine, метою якого є збір благодійних внесків у віртуальних активах на підтримку України у війні з РФ [6].

Надаючи характеристику процедурі залучення віртуальних активів як благодійних внесків, варто вказати, що вона здійснюється за допомогою зареєстрованого віртуального гаманця (що як правило, належить третій особі, а не самій благодійній організації), з якого постачальники послуг, пов'язаних з віртуальними активами (так звані VASP) від імені благодійної організації здійснюють обмін віртуальних активів на гривню або іноземну валюту. Надалі VASP або іншою третьою особою кошти перераховуються на рахунок такої благодійної організації.

Проте, якщо на початку повномасштабного вторгнення ніхто, ані на рівні Уряду, ані на рівні громадськості, – не зважав на відсутність правового регулювання у сфері віртуальних активів, а залучення коштів на благодійні та гуманітарні потреби відбувалося всіма доступними засобами з єдиною метою вистояти проти ворога, то з плином часу питання «надання та отримання благодійної допомоги в Україні в криптовалюти» постало в площині необхідності встановлення чітких правил використання віртуальних активів у благодійності та забезпеченні прозорості та підзвітності таких операцій. На це вказують офіційні заяви представників влади, зроблені нещодавно. Зокрема, чинний Голова Національного Банку України Андрій Пишний у жовтні цього року повідомив, що НБУ сьогодні не розглядає криптовалюту як законний спосіб платежу, проте працює над врегулюванням ринку віртуальних активів [7]. Водночас, за словами Голови парламентського комітету з питань фінансів, податкової та митної діяльності, віртуальні активи в Україні можуть легалізувати в першому-другому кварталі 2025 року [8].

Таким чином, підсумовуючи дану роботу, вбачається, що правовими проблемами використання віртуальних активів як засобу надання благодійної допомоги Україні є відсутність нормативної бази для обороту віртуальних активів, яка в свою чергу, тягне за собою неможливість їх використання в якості благодійної пожертви. Хоча окремі аспекти визначено в законодавстві, вони не охоплюють усіх специфічних потреб у сфері благодійності, що ускладнює належну інтеграцію віртуальних активів в економічні та фінансові системи країни, а також створює ризики для благодійників та бенефіціарів благодійної допомоги.

У якості вирішення зазначених проблем пропонується:

1. розробити та прийняти Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами»;

2. уніфікувати визначення поняття та розуміння правової природи віртуальних активів у Законах України № 361-IX та 2074-IX;

3. внести зміни у профільне законодавство у сфері благодійної допомоги, визначивши віртуальні активи однією з категорій благодійної пожертви.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рядінська, В. О. Правові проблеми надання та отримання благодійної допомоги Україні у криптовалютах. І правоохорона. 2023. № 2 (60), 130. URL: [https://doi.org/10.36486/np.2023.2\(60\)](https://doi.org/10.36486/np.2023.2(60)).

2. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012р. № 5073-VI. Дата оновлення 03.09.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>.

3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

4. На підтримку України зібрали \$53 млн у криптоактивах. Міністерство цифрової трансформації України. 04.03.2022р. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/na-pidtrimku-ukraini-zibrali-53-mln-u-kriptoaktivakh>.

5. ОТРИМАЛИ НАЙБІЛЬШИЙ ВНЕСОК У КРИПТОВАЛЮТІ — 500000 \$. 10.09.2022р. UNITED24. URL: https://u24.gov.ua/uk/news/our_largest_cryptocurrency_contribution.

6. Help Ukraine with crypto, don't leave us alone with the enemy. Aid For Ukraine. URL: <https://aid-for-ukraine.io>.

7. Юрій Тарасовський. Нацбанк не розглядає криптовалюту як законний спосіб платежу – Пишний. Журнал Forbes Ukraine. 16.10.2024р. URL: <https://forbes.ua/news/nbu-ne-rozglyadae-kriptovalyutu-yak-zakonniy-zasib-platezhu-pishniy-16102024-24208>.

8. Олійник В. Криптовалюту в Україні планують легалізувати у 2025 році. Гетманцев порадив відмовитися від ілюзій щодо податкових пільг. 11.10.2024р. Онлайн-журнал AIN.UA. URL: <https://ain.ua/2024/10/11/kriptovaliutu-v-ukrayini/>.

Кріцин Костянтин Олександрович
аспірант кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ ІЗ ВІДМИВАННЯМ ГРОШЕЙ ТА ФІНАНСУВАННЯМ ТЕРОРИЗМУ

Констатовано, що відмивання грошей в цілому, і мулінг зокрема, є глобальною проблемою, що потребує скоординованих міжнародних зусиль для ефективної протидії та захисту економічної стабільності будь-якої держави світу. Проаналізовано досвід США, Великобританії, Іспанії, Латвії та інших країн ЄС в сфері боротьби з таким видом відмивання грошей як мулінг. Доведено, необхідність криміналізації дій грошових мулів, створення жорстких правових рамок і запровадження адміністративних санкцій.

Ключові слова: фінансова система, фінансова безпека, грошовий мул, мулінг грошей, MONEYVAL, FATF.

Останнім часом все частіше на шпальтах багатьох видань обговорюються проблеми мулінгу грошей або діяльності «грошових мулів», що є однією із складових процесу відмивання коштів. Це питання становить серйозну загрозу як для фінансової системи і фінансової безпеки кожної держави, так і для глобальної економічної стабільності й безпеки. За оцінкою Міжнародного валютного фонду, обсяги відмивання грошей у світі становлять приблизно 2–5% світового ВВП, що еквівалентно 800 мільярдам – 2 трильйонам доларів США щорічно [12].

Згідно з даними Базельського інституту управління, середній показник ризику відмивання коштів та фінансування тероризму у 141 країні становить 5,22 з 10, де 10 означає максимальний ризик. Це свідчить про високу вразливість фінансових систем до таких загроз, адже фінансові системи більшості країн продовжують залишатися уразливими для ризиків відмивання грошей, фінансування тероризму та пов'язаних з ними злочинів [10].

Показово, що у 2021 році Комітет експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії легалізації злочинних доходів (MONEYVAL) підкреслював, що урядам необхідно активізувати зусилля для боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. У своєму звіті MONEYVAL констатував, що його країни-члени та юрисдикції продовжують у середньому демонструвати помірний рівень ефективності боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Середній рівень дотримання стандартів FATF є нижчим за задовільний поріг у нагляді за фінансовим сектором, відповідністю приватного сектору, прозорістю юридичних осіб, засудженнями за злочини, пов'язані з відмиванням грошей,

конфіскацією активів, фінансовими санкціями за тероризм і розповсюдження зброї масового використання. руйнування [11].

Як вбачається, для України ця проблема в умовах воєнного стану набуває особливої гостроти, адже має серйозні економічні наслідки. З цього приводу влучно пишуть І. Л. Грабчук і О. О. Григоревська: воєнний стан виступає фактором, що впливає на зміни сфер відмивання коштів. Це зумовлено тим, що в окремих випадках вже розроблені схеми неможливо або складно застосувати (причин може бути багато: від посилення контролю з боку держави до втрати інтересу до конкретної галузі), а в інших випадках – актуалізуються нові сфери, безпосередньо пов'язані із забезпеченням військових [8, с. 105]. Тож очевидно, що Україна потребує адаптації міжнародних норм, зокрема стандартів FATF та ЄС, для створення ефективної системи боротьби з мулінгом.

Для побудови дієвої та ефективної моделі протидії мулінгу в нашій державі доречно позначити досвід інших країн у цій сфері. Так, у Великобританії мулінг грошей може мати такі наслідки: 1) закриття банківського рахунку, який використовувався для діяльності з відмивання грошей; 2) труднощі з подачею заявки на кредит або студентської позики; 3) труднощі з отриманням телефонного контракту; 4) максимальний термін позбавлення волі на строк до чотирнадцяти років [5].

Так, в США будь-який грошовий мул може бути притягнутий до відповідальності та ув'язнений за різними звинуваченнями, як-от: шахрайство з електронним зв'язком, банківське шахрайство, відмивання грошей і викрадення особистих даних. При цьому робота в якості грошових мулів може завдати шкоди особистому кредитному рейтингу, а також фінансовому становищу [6].

У Латвійській республіці викрадення, знищення, пошкодження чи незаконне використання чужого фінансового інструменту чи платіжного засобу карається позбавленням волі від 2 до 10 років із конфіскацією майна [7].

В Іспанії дії «грошового мула», такі як зміна, копіювання, відтворення чи будь-яким іншим способом фальсифікація кредитних карток або дебетових, дорожніх чеків або будь-який інший платіжний інструмент, крім готівки, караються позбавленням волі на строк від 4 до 8 років [7].

Європейський Союз працює над запобіганням зловживанням фінансовою системою та покращенням співпраці між державами-членами ЄС у боротьбі з відмиванням грошей – дане положення врегульоване Договором про функціонування Європейського Союзу [3]. Показово, що правила ЄС щодо фінансових злочинів переважно базуються на міжнародних стандартах, прийнятих FATF. Так, Директива (ЄС) 2018/1673 має на меті криміналізувати відмивання грошей, коли воно є навмисним і з усвідомленням того, що майно походить від злочинної діяльності. Вона визначає кримінальні злочини та санкції

у сфері відмивання грошей і дозволяє державам-членам визнавати відмивання грошей кримінальним провадженням, якщо правопорушник підозрював або повинен був знати, що майно походить від злочинної діяльності [2].

Своєю чергою, Директива (ЄС) 2018/843 (5AMLD) спрямована на боротьбу з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму шляхом запобігання фінансовим ринку від зловживання для цих цілей [9]. Аналізуючи даний нормативно-правовий акт, звернемо увагу на декілька важливих аспектів, які повинні дотримуватись усі країни ЄС: ідентифікація клієнта анонімної передплаченої картки, якщо сума транзакції перевищує 50 євро; співпраця з органами фінансової розвідки для розкриття фінансових злочинів; прямий доступ до інформації, яка зберігається у централізованих реєстрах банківських рахунків; впевненість інвесторів і широкої громадськості у фінансових рахунках; перевірка існуючих клієнтів на основі оцінюванні ризиків. Важливо зауважити на п. 46 Директиви 2018/843, де зазначено, що злочинці переводять незаконні прибутки через різних фінансових посередників, щоб уникнути викриття. Тому актуально, щоб кредитні та фінансові установи могли обмінюватися інформацією не лише з членами своєї групи, а й з іншими кредитними та фінансовими установами, дотримуючись правил захисту даних, встановлених національним законодавством [9].

Таким чином, відмивання грошей в цілому, і, зокрема, мулінг, є глобальною проблемою, що потребує скоординованих міжнародних зусиль для ефективної протидії та захисту економічної стабільності. Міжнародний досвід свідчить про активну боротьбу з таким видом відмивання грошей як мулінг, встановлення кримінальної та інших видів відповідальності за даний злочин. Практика США, Великобританії, Іспанії, Латвії та ЄС свідчить про необхідність криміналізації дій грошових мулів, створення жорстких правових рамок і запровадження адміністративних санкцій. При цьому Директиви ЄС 2018/1673 та 2018/843 демонструють комплексний підхід до боротьби з фінансовими злочинами, передбачаючи ідентифікацію клієнтів, обмін інформацією між фінансовими установами та контроль за транзакціями. У цьому контексті запровадження чітких процедур ідентифікації клієнтів, моніторингу транзакцій та обміну інформацією виступають важливими кроками для боротьби з цією проблемою.

ЛІТЕРАТУРА

1. 2023 Review of The Fund's Anti-Money Laundering and Combating The Financing of Terrorism Strategy. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2023/12/05/2023-Review-of-The-Funds-Anti-Money-Laundering-and-Combating-The-Financing-of-Terrorism-542015>.

2. Directive - 2018/1673 - EN - EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32018L1673> .
3. EUR-Lex - 12016ME/TXT - EN - EUR-Lex. *EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12016ME/TXT> .
4. Financial Crimes Hurt Economies and Must be Better Understood and Curbed. URL: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/12/07/financial-crimes-hurt-economies-and-must-be-better-understood-and-curbed>
5. Money Mules (also known as Squaring) | West Yorkshire Police. URL: <https://www.westyorkshire.police.uk/advice/fraud-and-financial-crime/fraud-and-financial-crime/money-mules-also-known-squaring>
6. Scams and Safety. Money Mules. *FBI*. URL: <https://www.fbi.gov/how-we-can-help-you/scams-and-safety/common-frauds-and-scams/money-mules> (фбр)
7. Боротьба з дропами: НБУ готується обмежити перекази, Нацполіція пропонує запровадити відповідальність. *Юридична газета*. URL: [https://yur-gazeta.com/golovna/borotba-z-dropami-nbu-gotuetsya-obmezhati-perekazi-nacpoliciya-proponue-zaprovaditi-vidpovidalnist.html#:~:text=Так,%20дропи%20або%20"грошові%20мули,грошових%20операцій%20на%20інші%20рахунки](https://yur-gazeta.com/golovna/borotba-z-dropami-nbu-gotuetsya-obmezhati-perekazi-nacpoliciya-proponue-zaprovaditi-vidpovidalnist.html#:~:text=Так,%20дропи%20або%20).
8. Грабчук І.Л., Грирогевська О.О. Економічні наслідки відмивання грошей в умовах воєнного стану. *Бізнес інформ*. 2020. № 9. С. 102-107.
9. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/843 від 30 травня 2018 року про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС : Директива; Європейський Союз від 30.05.2018 № 2018/843. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_010-18.
10. Середній показник ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму залишається високим. *Дзеркало тижня*. URL: https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/svit-dosjah-neznachnoho-prohresu-u-borotbi-z-vidmivannjam-hroshej-basel-aml-index-2020.html?utm_source=chatgpt.com.
11. Совет европи MONEYVAL: Stricter regulation of virtual assets and specialised gatekeeper professions should be priorities in combating money laundering. URL: [https://search.coe.int/directorate_of_communications#{%22CoEIdentifier%22:\[%220900001680a64ae9%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/directorate_of_communications#{%22CoEIdentifier%22:[%220900001680a64ae9%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}).

12. Схеми відмивання грошей: найрезонансніші справи світу. Фінанси України. 2024. URL: https://finance.ua/ua/goodtoknow/skhemy-vidmyvannia-hroshei-nairezonansnishi-spravy-svitu?utm_source=chatgpt.com.

Пилипенко Максим Павлович
аспірант кафедри фінансового права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРО ОБМІН ІНФОРМАЦІЄЮ МІЖ КОНТРОЛЮЮЧИМ ОРГАНОМ І ПЛАТНИКОМ ПОДАТКІВ

На прикладі аналізу судової практики розглянуто проблему обміну інформацією між контролюючим органом і платником про неможливість виконання податкового обов'язку останнім і надання інформації щодо цього. Підкреслено, що забезпечення балансу між необхідністю виконання податкових зобов'язань, захистом прав платників податків, які зазнають об'єктивних труднощів у їх реалізації в умовах повномасштабного вторгнення, і публічними інтересами є вкрай важливим.

Ключові слова: захист інтересів платників податків, податкові органи, правова невизначеність, податковий обов'язок, податкова інформація.

В умовах воєнного стану як контролюючі органи, так і платники податків доволі часто перебувають у стані невизначеності. Яскравим прикладом цього є ситуація стосовно обміну інформацією між контролюючим органом і платником про неможливість виконання податкового обов'язку останнім і надання інформації щодо цього. Очевидно, що у будь який час актуальним є питання забезпечення балансу між необхідністю виконання податкових зобов'язань, захистом прав платників податків, які зазнають об'єктивних труднощів у їх реалізації в умовах повномасштабного вторгнення, і публічними інтересами. Аналіз судових рішень демонструє існування проблеми у нормативно-правовому регулюванні та практиці застосування податково-правових норм стосовно означеної проблеми.

Так, у Рішенні Харківського окружного адміністративного суду від 20.10.2023 р. у справі № 520/23794/23 судом констатовано, що платник податків подавав двічі таку заяву:

1) 18.08.2022 р. позивач через Електронний кабінет платника податків звернувся до ГУ ДПС у Харківській області із заявою від 17.08.2022 р. про неможливість виконання платником податків обов'язків, визначених у підпункті 69.1 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» ПК України.

2) 29.09.2022 р. позивач через Електронний кабінет платника податків повторно звернувся до ГУ ДПС у Харківській області із заявою про неможливість виконання платником податків обов'язків, визначених у підпункті 69.1 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України [2].

За результатами розгляду вказаних заяв ГУ ДПС у Харківській області винесено рішення щодо можливості виконання платником податків обов'язків від 25.10.2022 р. №1903/20-40-18-04-25. Суд наголосив, що підставою для винесення цього рішення було те, що до заяви не надано документів, що підтверджують неможливість платника податків юридичної особи своєчасно виконати свій податковий обов'язок, у тому числі податкового агента, передбачених порядком, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 29.07.2022 р. №225 [1].

При цьому, під час першої подачі такої заяви 18.08.2022 р. через Електронний кабінет платника податків вказаного порядку не було, останній набрав чинності лише 06.09.2022 р.

Стосовно вимоги позивача визнати протиправною та скасувати податкову вимоги ГУ ДПС у Харківській області суд зазначив таке. Оскільки платник податків самостійно визначив податкове зобов'язання з плати за землю на початку 2022 р. (до початку дії воєнного стану), якими визначені зобов'язання у тому числі за період дії воєнного стану, то такий платник податків не звільняється від таких зобов'язань, але має можливість подати уточнюючі декларації на зменшення в «0» грошових зобов'язань за період дії воєнного стану. При цьому, суд констатував, що позивач не подавав до ГУ ДПС України уточнюючі податкові декларації. Тому у задоволенні позовних вимог було відмовлено [2].

Таким чином, судом роз'яснено платнику податків підставу правомірності дій контролюючого органу та акцентовано на тій можливості, якою платник податків не скористався. Щодо неможливості виконання платником податків своїх податкових обов'язків суд вказав, що позивачем не надано суду доказів визнання його платником податків, що не має можливості виконати обов'язки у порядку, визначеному положеннями підпункту 69.1 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України, як на час винесення податкової вимоги, так і на час розгляду справи.

При цьому, суд не звертає уваги на відсутність такого порядку, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 29.07.2022 р. № 225 на момент першої подачі заяви платником податків. Тим самим суд жодним чином не надав оцінки відсутності правового регулювання обміну інформацією (подання заяви про неможливість) між платниками податків та контролюючими органами.

Як ми бачимо, у розглянутій справі предметом спору стала правомірність дій контролюючого органу щодо відмови визнання неможливості виконання платником податків своїх зобов'язань під час воєнного стану. При цьому аргументами податкового органу є ненадання позивачем належних доказів, що

підтверджують неможливість виконання обов'язків, а також відсутність уточнюючих податкових декларацій, у яких платник мав зазначити про необхідність застосування пільги, тим самим зменшити своє податкове навантаження. І, що вкрай важливим, на момент першого звернення платника податків не було чіткого, визначеного нормативно-правовим актом порядку обміну інформацією у такій ситуації, і зокрема алгоритму подання відповідних документів, що створило правову колізію.

Наведений приклад засвідчує також наявність більш глибокої проблеми у податковому адмініструванні, яка пов'язана із відсутністю належного правового регулювання податкових відносин у період, що можна назвати як перехідний. На момент першого звернення платника податків порядку подання заяви про неможливість виконання зобов'язань, ще не існувало, адже він був затверджений наказом Міністерства фінансів України пізніше, а саме 29.07.2022 р. Це призвело до того, що платник податків був позбавлений можливості виконати свої обов'язки відповідно до чинних податкових процедур. При цьому суд у своєму рішенні не врахував відсутність нормативного регулювання на момент первинного подання заяви, що залишило поза увагою вагомий аргумент стосовно правової невизначеності. Втім очевидно, що судова практика має базуватися на всебічному врахуванні обставин справи, які унеможлиблюють виконання податкових обов'язків, зокрема відсутності належного правового регулювання у спірний період.

На наше переконання, проблема обміну інформацією між контролюючим органом і платником податків під час воєнного стану вимагає системного підходу до її вирішення. Вдосконалення положень Податкового кодексу України, а також підзаконних нормативно-правових актів, забезпечення об'єктивного судового розгляду та підвищення рівня взаємодії між податковими органами і платниками податків мають стати запорукою у запобіганні аналогічних ситуаціях у майбутньому. Лише за таких умов можливо забезпечити баланс між інтересами держави та захистом прав платників податків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 20.10.2023 р. у справі № 520/23794/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114329593>.

Шевчук Дмитро Сергійович
аспірант кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВАЛЮТНІ ОБМЕЖЕННЯ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У роботі здійснено аналіз підходів науковців щодо валютних обмежень, які є багатоаспектним явищем, що одночасно впливають на різні сфери життєдіяльності суспільства. Позначено, що валютні обмеження можуть допомогти знизити валютні ризики, збалансувати платіжний баланс і забезпечити стабільність національної валюти, але водночас їхнє надмірне використання може призвести до зменшення довіри інвесторів та економічної стагнації. Їх застосування повинно бути ретельно зваженим і враховувати як економічні, так і правові аспекти.

Ключові слова: валюта, валютні обмеження, валютні цінності, Національний банк України, валютна політика, стабільність національної одиниці, фінансова стабільність.

Ознаками сьогодення є численні виклики, по'язані із глобалізацією, економічною нестабільністю та коливаннями на валютних ринках. У таких умовах для будь якої держави валютні обмеження стають важливим і вимушеним інструментом державного регулювання. Україна, як держава з відкритою економікою, незважаючи на правовий режим воєнного стану, має забезпечувати баланс між лібералізацією валютного ринку, що була започаткована із прийняттям у 2028 році Закону України «Про валюту і валютні операції» [4], та застосуванням певних обмежувальних заходів.

Кочура С. В. наголошує, що застосування Національним банком України валютних обмежень являє собою раціональний інструмент, покликаний забезпечити стабільність гривні як грошової одиниці України [1, с. 85]. Автор вказує, що під час застосування центральним банком валютних обмежень як виконання ним своїх основних функцій, останній повинен зважати на пріоритетність підтримки та досягнення державної цінової стабільності, сприяти фінансовій стабільності, яка, в свою чергу, включає стабільність банківської системи [1, с. 85]. Щодо визначення поняття «валютні обмеження» Кочура С. В. вважає, що максимально повним та змістовним є підхід, за яким валютні обмеження розглядають як систему правил, які є нормативно встановленими, та направлені на регламентацію правовідносин в валютній сфері в контексті застосування обмежувальних нормативів щодо здійснення операцій з валютними цінностями та валютою (як національною валютою, так і банківськими металами, а також іноземною валютою) [1, с. 88].

В цілому підтримуючи такий підхід позначимо, що він охоплює широке трактування валютних обмежень і пов'язує їх із макроекономічною стабільністю, а також підкреслює важливість належного і ефективного правового регулювання у валютній сфері. Окрім того дослідник фокусується на правовому регулюванні валютних відносин через систему нормативно встановлених правил, що дозволяє забезпечити прозорість і передбачуваність валютної політики. Водночас, Кучугура С.В. не деталізує механізми впливу валютних обмежень на стабільність гривні та банківської системи.

Деркач Ю. Б. називає валютні обмеження найбільш поширеними адміністративними інструментами валютного регулювання [3, с. 22]. У своїй роботі автор акцентує, що інструменти валютного регулювання визначають як певні заходи регуляторного характеру, що впроваджуються державою з метою досягнення основних цілей валютної політики шляхом впливу на діяльність суб'єктів валютних відносин та класифікують їх на ринкові та адміністративні [3, с. 22]. Деркач Ю. Б. таким чином формулює їх визначення: це сукупність регулятивних заходів, які передбачають встановлення законодавчих правил щодо заборони, лімітування і регламентації операцій з валютними цінностями, установа яких може забезпечувати вирівнювання сальдо платіжного балансу та управління золотовалютними резервами. Також автор окреслює види валютних обмежень: 1) за сферою застосування: поточні операції; операції, пов'язані із рухом капіталу; 2) за видами валютних операцій: купівля, продаж, конвертація (обмін); 3) за видами валютних цінностей: в іноземній валюті, в національній валюті, у банківських металах; 4) за напрямом транскордонного руху коштів: виведення за кордон, надходження із-за кордону; 5) за видами розрахунків: готівкові, безготівкові [3, с. 22].

Як бачимо, Деркач Ю. Б. при визначенні валютних обмежень поділяє їх за сферами застосування, видами операцій, валютними цінностями, напрямками транскордонного руху коштів і видами розрахунків. Це вказує на ретельний аналіз та ґрунтовну класифікацію валютних обмежень, що дозволяє краще структурувати їх при практичному застосуванні. Як вбачається, такий підхід здатний стати підґрунтям для аналізу впливу цих обмежень на економіку та їх зв'язку із пріоритетами національної валютної, економічної, податкової та інших політик.

Береславська О. І. та Березовик В. М. визначають валютні обмеження як комплекс законодавчих або адміністративних заборон, лімітування чи регламентацію операцій резидентів та нерезидентів з іноземною валютою та іншими валютними цінностями [2]. До цілей застосування таких обмежень науковці відносять: (1) вирівнювання платіжного балансу; (2) підтримання стабільної динаміки валютного курсу; (3) концентрацію валютних цінностей в

руках держави у вигляді резерву для вирішення поточних і стратегічних завдань економічного та фінансового характеру [2]. Окрім того інструменти валютного регулювання автори поділяють на опосередковані та прямі, зокрема до останніх автори відносять валютні обмеження [2]. Аналізуючи роботу Береславської О. І. та Березовика В. М. важливо виокремити такі характеристики валютних обмежень: прямий інструмент валютного регулювання; оперативний інструмент механізму валютного регулювання (через швидкість встановлення та таку ж швидкість скасування); інструмент із дискримінаційним характером (через перерозподіл валютних цінностей на користь держави і великих підприємств за рахунок дрібних і середніх підприємств); високо дієвий та ефективний інструмент. При цьому, ефективність цього інструмента можлива за умови, якщо фінансова система країни має високі стандарти регулювання та нагляду; такий інструмент валютного регулювання, зокрема, але не виключно, в Україні використовується в часи економічної, фінансової та політичної нестабільності або в часи криз, наслідком яких є стрімка девальвація гривні; застосування валютних обмежень разом із іншими інструментами валютного регулювання позитивно впливає на стійкість фінансової системи країни, зменшує ризик суттєвої втрати золотовалютних резервів та допомагає зберегти макроекономічну та макрофінансову стабільність; такий інструмент може мати не тільки позитивні, а й негативні наслідки, наприклад, посилення ринкових деформацій, виникнення множини валютних курсів, тінізації економіки, відволікання ресурсів на непродуктивне використання; застосування такого інструменту має бути тимчасовим антикризовим заходом; застосування такого інструменту має бути одномоментним та широкомасштабним; уведення нових валютних обмежень тягне за собою великі адміністративні зусилля та втрати обсягів золотовалютних резервів [2].

Позначимо, що точка зору науковців є детальною і враховує широкий спектр ознак валютних обмежень, включаючи як їхні переваги, так і недоліки. Вважаємо, що одним із важливих характеристик, на які позначають науковці, є акцент на тимчасовому їх характері, що дозволяє уникнути негативного впливу на економіку у довгостроковій перспективі. Запропонований підхід є доречним для кризових ситуацій, в якій вже не один рік знаходиться наша держава, оскільки він надає чіткі рекомендації щодо впровадження та скасування валютних обмежень. Водночас в умовах необхідності швидкого відновлення України від наслідків збройної агресії, його застосування потребує додаткових уточнень. Тож доречно також позначити конкретні механізми мінімізації негативних наслідків валютних обмежень, впливу валютних обмежень на ринкові механізми за межами кризового періоду.

Таким чином, аналізуючи підходи науковців, можна дійти висновку, що валютні обмеження є багатоаспектним явищем, який одночасно впливає на різні сфери життєдіяльності суспільства. Валютні обмеження можуть допомогти знизити валютні ризики, збалансувати платіжний баланс і забезпечити стабільність національної валюти, але водночас їхнє надмірне використання може призвести до зменшення довіри інвесторів та економічної стагнації.

Значення валютних обмежень варто вважати таким, що полягає у досягненні їх глобальних цілей. Вони є ефективним, оперативним, тимчасовим та дискримінаційним антикризовим (застосовується в часи економічних, політичних та фінансових криз) інструментом, запровадження якого може мати як позитивні (забезпечення стабільності валютної системи у цілому), так і негативні наслідки (тінізація економіки у цілому), а також наслідки в контексті необхідності залучення як і фінансових, так і трудових витрат на їх адміністрування. Таким чином, валютні обмеження є невід'ємною частиною сучасної валютної політики. Їх застосування повинно бути ретельно зваженим і враховувати як економічні, так і правові аспекти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kochura S. V. Currency restrictions as a means of increasing efficiency foreign exchange regulation as a component system of national security of the state. *Actual problems of native jurisprudence*. 2024. № 1. С. 84–89. URL: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-15>
2. Береславська О., Березовик, В. Роль валютних обмежень у забезпеченні стабільної динаміки обмінного курсу в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-1>
3. Деркач Ю. Б. (2023). Використання інструментів валютного регулювання в умовах воєнного стану. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 3 (03). С. 21–25. <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-3-4>
4. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.

Алеєва Анна Сергіївна
студентка I курсу магістратури
04-24м-04їт групи факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОГОВОРІВ В УКРАЇНІ ТА ЄС: АНАЛІЗ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ПРОБЛЕМИ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають із правового регулювання електронних договорів, зокрема їх правового закріплення у національному та міжнародному законодавствах та механізму укладення такого виду договорів. Автор проаналізував чинне законодавство, наукові праці за даною темою та зробив відповідні висновки.

Ключові слова: електронний договір, механізм укладення договорів, електронна комерція.

Електронні договори є достатньо новим явищем в правовій сфері України та країн ЄС. Україна зробила значні кроки на шляху до впровадження сучасних правових норм у сфері електронної комерції. Ключовим нормативним актом є Закон України «Про електронну комерцію» 2015 р., який визначає правові основи укладення та виконання електронних договорів [1].

Європейський Союз приділив значну увагу регулюванню електронної торгівлі та захисту прав споживачів, зокрема, врегулюванню електронних договорів. Основним документом є Директива про електронну комерцію від 8 червня 2000 року. Хоча в праві ЄС немає прямого визначення «електронного договору», замість нього використовується поняття «дистанційного договору», закріплене в Директиві 2011/83/ЄС «Про права споживачів». Відповідно до п. 7 ст. 2, дистанційний договір — це угода між торговцем і споживачем, укладена без фізичної присутності сторін із використанням засобів дистанційної комунікації (пошта, Інтернет тощо) [2].

На відміну від законодавства ЄС, Україна в своєму національному законодавстві надала визначення електронного договору. Зокрема, відповідно до п. 5 ч.1 ст. 3 Закону України «Про електронну комерцію» електронний договір — це домовленість між двома або більше сторонами про встановлення, зміну чи припинення цивільних прав і обов'язків, оформлена в електронній формі [1]. Він укладається в рамках електронної торгівлі, яка передбачає дистанційну купівлю-продаж товарів через інформаційно-комунікаційні системи. Основні елементи електронного та дистанційного договору в українському законодавстві і Директиві ЄС подібні, хоча формулювання різняться. Крім того, за абз. 2 ч. 2

ст. 639 Цивільного кодексу України, електронні договори вважаються укладеними в письмовій формі.

Також, в правовому полі даного виду договорів існує недостатня визначеність порядку та механізмів укладення між суб'єктами комерційної діяльності.

Оферта має певні особливості та вимоги в національних законодавствах окремих країн. Зокрема відповідно до Цивільного кодексу України оферта має бути адресована конкретній особі, за винятком випадків публічної оферти або коли це прямо зазначено в тексті оферти [3]. В законодавстві країн ЄС дуже часто оферта врегульована схожим способом як у першій половині вищенаведеного порядку з Цивільного кодексу України, зокрема зводивши чинність оферти лише за умови направлення її до конкретної особи [4].

Не можна також залишати й акцепт поза увагою порівняльного аналізу. Згідно з загальним правилом, акцепт має бути повним і безумовним, але в електронній торгівлі він реалізується нетрадиційними методами, такими як click-wrap і browse-wrap. Перший метод полягає у наданні згоди клієнтом через ознайомлення з інформацією на сайті та натискання окремої визначеної кнопки для здійснення акцепту. Другий метод має певні труднощі, оскільки в даному випадку неможливо визначити чи була чітка згода клієнта через відсутність такої кнопки та умов такого правочину. З приводу цього методу в науковій літературі немає узгодженості, оскільки фактично його слід вважати мовчазною згодою, що не передбачено законодавством та викликає більше питань, ніж відповідей.

Таким чином, правове регулювання електронних договорів перебуває ще на етапі їхнього становлення. Українське законодавство активно розвивається, відповідаючи новим викликам світового розвитку та вимогам інтеграції до стандартів ЄС. Досить спірним та недостатньо вирішеним питанням залишається механізм укладення електронних договорів. Враховуючи природу інформаційних технологій законодавче закріплення процесу оферти підлягає подальшій реформації та роботі законотворця. Онлайн-торгівля в переважній своїй більшості передбачає публічну оферту, що не завжди відповідає законодавству окремих країн через вимогу щодо конкретності контрагента. Щодо акцепту, його реалізація через методи click-wrap і browse-wrap викликає труднощі у визначенні явної згоди користувача. Ці аспекти потребують подальшого аналізу і вдосконалення в законодавстві для забезпечення ефективності електронних угод.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 № 675- VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#n111>.

2. Про права споживачів, про внесення змін до Директиви Ради 93/13/ЄЕС та Директиви Європейського Парламенту і Ради 1999/44/ЄС, а також про скасування Директиви Ради 85/577/ЄЕС і Директиви Європейського Парламенту і Ради 97/7/ЄС: Директива Європейського парламенту і Ради 2011/83/ЄС від 25 жовтня 2011 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_023-11#Text.

3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 №435-IV. Верховна Рада України, 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

4. Філатова Н. Ю. Регулювання особливостей укладення електронних договорів: порівняльно-правовий аналіз. *Проблеми законності*. 2017. Випуск 139. 63-77 с.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Бензелюк Аліна Вячеславівна
студентка 3 курсу, 07-22-02 групи
факультету міжнародного та європейського права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем функціонування грошової системи України в умовах сучасних викликів. Автор проаналізував основні фактори, що впливають на стабільність національної валюти, інфляційні процеси, залежність від міжнародної фінансової підтримки та роль реформ у зміцненні фінансово-правової бази держави. Зроблено висновки щодо впровадження комплексного підходу для подолання економічної нестабільності та забезпечення стійкого зростання в післявоєнний період.

Ключові слова: грошова система України, інфляція, міжнародна фінансова підтримка, фінансово-правове регулювання, економічне зростання.

Сьогодні проблема функціонування грошової системи є вкрай важливою для нашого життя. Багато спеціалістів у фінансовій сфері розмірковують над тим, як організувати цю систему, щоб вона приносила максимальну користь людям і державі. Проте грошова система України зіштовхується з численними викликами, такими як інфляція, нестабільність валютного курсу, труднощі в монетарній політиці, економічна залежність від зовнішніх факторів та військові дії. Ці питання, разом із політичною нестабільністю та затримками в реформах у сферах економіки, фінансів і права, посилюють економічну нестабільність і соціальні конфлікти. Також слід враховувати тіньову економіку, яка спотворює реальний фінансовий стан підприємств. Усі ці проблеми повинні бути враховані під час проведення реформ у різних секторах і при регулюванні фінансово-правових норм, що дозволяють державі формувати, розподіляти та використовувати як централізовані, так і децентралізовані грошові фонди [1].

У найзагальніших термінах фінансова система визначається як сукупність різних фондів фінансових ресурсів, які формуються та використовуються в місцях їх акумуляції з метою економічного та соціального розвитку. Отже, фінансова система є комплексом взаємопов'язаних елементів, які мають спільні характеристики [2].

З початком повномасштабної війни інфляційний тиск в Україні досяг критичних рівнів, що суттєво перевищують цільові показники, які раніше встановлював Національний банк України. Різке підвищення вартості енергоносіїв, як наслідок руйнування енергетичної інфраструктури, спричинило ланцюговий ефект подорожчання продукції й послуг. Багато підприємств

вимушено скоротили обсяги виробництва, або й зовсім припинили діяльність, що призвело до зниження загальної економічної активності. Особливо постраждали регіони, де відбуваються бойові дії, оскільки прямі збитки від руйнувань інфраструктури стали причиною втрати робочих місць та зменшення купівельної спроможності населення [3].

Щоб запобігти неконтрольованому зростанню інфляції, НБУ застосував низку монетарних інструментів, включаючи суттєве підвищення облікової ставки. Це дозволило стримати інфляційні процеси на певному рівні, проте проблема залишається актуальною, і рівень інфляції досі залишається високим у зв'язку з постійними загрозами з боку воєнних факторів [3].

Війна спричинила також серйозну нестабільність на валютному ринку, оскільки економіка України зазнала значних втрат у здатності експортувати продукцію. Російська агресія заблокувала морські порти, що критично важливо для експорту аграрної продукції, яка є одним із основних джерел валютних надходжень. Внаслідок цього зменшився обсяг іноземної валюти в країні, що створює додатковий тиск на курс гривні. Для підтримки стабільності курсу НБУ проводить регулярні валютні інтервенції, однак їх ефективність обмежена через масштабність негативних зовнішніх чинників, які важко контролювати без стабільного притоку валютних надходжень з експорту [4].

Через воєнні дії Україна змушена значною мірою покладатися на фінансову допомогу міжнародних організацій, зокрема МВФ та Світового банку. Ця підтримка забезпечує критично необхідні ресурси для стабілізації державного бюджету та виконання соціальних зобов'язань перед населенням, включаючи виплати пенсій, зарплат державним службовцям та інші соціальні витрати. Проте надмірна залежність від міжнародної допомоги створює додатковий борговий тиск на економіку. Для довгострокової стабільності необхідно забезпечити поступове зменшення такої залежності, оскільки зовнішні кредити збільшують зобов'язання держави та обмежують можливості самостійного фінансування реформ [5].

Окрім цього, війна поглибила існуючі структурні дисбаланси у фінансовій системі України. Відтік капіталу, зниження інвестиційної привабливості, а також значні збитки банківського сектору через знецінення активів, розташованих у зонах бойових дій, створюють серйозні виклики для подальшого розвитку економіки. Для відновлення фінансової системи країни критично необхідно реалізувати структурні реформи, спрямовані на підтримку малого і середнього бізнесу, підвищення кредитних можливостей для підприємців та стимулювання інвестицій, що допоможе збалансувати економічну активність та сприятиме економічному зростанню в післявоєнний період [4].

Отже, сучасна грошова система України зіштовхується з численними викликами, зумовленими як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Воєнний конфлікт спричинив різке зростання інфляції, падіння курсу гривні, значні втрати інфраструктури та суттєве зниження економічної активності в країні. Енергетичні кризи разом із блокадою морських портів значно ускладнюють експортні процеси, що посилює валютний дефіцит і впливає на стабільність національної валюти. Національний банк України впроваджує жорсткі монетарні заходи для стабілізації фінансового ринку, проте цього недостатньо для повного відновлення довіри та забезпечення сталого економічного розвитку.

Залежність від міжнародної фінансової підтримки також збільшує боргове навантаження на країну, а розвиток тіньової економіки та підвищене використання криптовалют створюють додаткові виклики для систем регулювання та контролю. За таких умов особливе значення мають реформи, спрямовані на зміцнення фінансового ринку, підтримку малого та середнього бізнесу, підвищення інвестиційної привабливості та рівня фінансової грамотності населення. Лише комплексний підхід у фінансово-правовому регулюванні разом з активною міжнародною співпрацею дозволить Україні зміцнити грошову систему та забезпечити стійке економічне зростання в післявоєнний період.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Когут Ю. М. Сучасні проблеми та шляхи вдосконалення фінансової системи України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. № 28(1). С. 153-159. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-28-27>.
2. Кудряшов В. П. Державні фінанси в період проведення реформ. *Фінанси України*. 2012. № 1. С. 41-57.
3. Інфляційний звіт. Національний банк України. Січень 2024 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/report>.
4. Проблеми та перспективи зміцнення стійкості фінансової системи України. Аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2020. 71 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-11/dopovid-fin-stiykist-1.pdf>.
5. Устинова І. П., Кузьмін А. Р. Зовнішньоторгові зобов'язання як частина взаємодії України з міжнародними фінансовими організаціями. *Science, Research, Development*. 2020. № 25. URL: [http://www.xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/files/97_02_ii_2020_monografia\(1\).pdf#page=21](http://www.xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/files/97_02_ii_2020_monografia(1).pdf#page=21).

Науковий керівник - Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Брянкін Андрій Сергійович
курсант 3 курсу 1 групи,
Військово-юридичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ДЕТІНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація: Детінізація економіки є важливою умовою для фінансової стабільності та безпеки України, особливо в умовах правового режиму воєнного стану. Тіньовий сектор знижує доходи державного бюджету, послаблює довіру громадян до влади та сприяє корупції. Для боротьби з тінізацією необхідно посилити контроль, вдосконалити податкові механізми та стимулювати прозору економічну діяльність. Це підвищить стійкість країни та сприятиме її соціально-економічному розвитку.

Ключові слова: детінізація економіки, економічна стабільність, корупція, незаконна діяльність.

Детінізація економіки є важливим завданням для будь-якої держави, адже тіньовий сектор суттєво впливає на стабільність державних фінансів, ефективність управління та потенціал соціально-економічного розвитку. Особливо актуальним це питання постає для України, яка нині перебуває в умовах правового режиму воєнного стану, що вимагає від держави економічної прозорості та стабільності. Тіньова економіка знижує надходження до державного бюджету, підірває довіру громадян до органів влади та створює сприятливий ґрунт для корупції та незаконної діяльності.

У період активних воєнних дій, коли ресурси країни спрямовані на підтримку Збройних Сил України та інших військових формувань, мінімізація тіньових операцій стає пріоритетним завданням для забезпечення економічної стійкості та національної безпеки. Такі дослідники як: Тютюнник І.В., Дяченко О.П., Пробоїв О.А. та Гуменяк Л.В. акцентують увагу на необхідності впровадження сучасних методів детінізації, вивченні досвіду країн Європейського Союзу, оптимізації механізмів зниження податкових розривів, а також підкреслюють, що тіньова економіка та корупція впливають на інвестиційну привабливість України та її економічну безпеку. Незважаючи на ці дослідження, залишається потреба у правовому забезпеченні детінізації, орієнтованої на ефективність європейської практики, що підсилить економічну стабільність України.

Під час форуму «Україна 2024. Незалежність» прем'єр-міністр Денис Шмигаль представив принцип «воюй або працюй», що передбачає залучення кожного громадянина до економічної активності країни, особливо в умовах

правового режиму воєнного стану [1]. Шмигаль підкреслив, що з початком широкомасштабного вторгнення Україна втратила близько 30% свого ВВП у зв'язку з втратою понад 3,5 мільйонів робочих місць. За його словами, в Україні повинно бути щонайменше 10 мільйонів активних робочих місць для підтримки економіки, але на сьогодні офіційно зареєстровано близько 8 мільйонів. Шмигаль наголосив, що значна кількість тіньових професій не сплачує податки, що суттєво обмежує можливості держави фінансувати оборону та безпеку країни. У цьому контексті розглядаються заходи для детінізації, які стосуватимуться не тільки неофіційної заробітної плати, а й створення умов для повернення українських працівників з-за кордону. Шмигаль також зазначив, що уряду потрібні додаткові 15 мільярдів доларів, частину з яких планують залучити з заморожених російських активів. Це підкреслює важливість детінізації економіки як інструменту для забезпечення стабільності державних фінансів, необхідних для підтримки національної безпеки у сучасних складних умовах.

Учасники Європейської бізнес-асоціації також висловлюють необхідність посилення заходів для детінізації економіки. На їхню думку, замість запровадження нових податків, уряду слід використовувати потенціал детінізації [2]. За оцінками Інституту соціально-економічної трансформації, втрати бюджету України від тіньової економіки у 2023 році досягли близько 400 мільярдів гривень, що підкреслює важливість боротьби з нелегальними економічними процесами для наповнення державної скарбниці [3].

Варто відзначити, що одними з ключових чинників тінізації є контрабанда, зарплати в конвертах, контрафактна торгівля та ухилення від сплати податків. Для ефективного вирішення цих проблем необхідно посилити контроль митниці, наприклад за рахунок електронних систем, що дозволяють автоматично відстежувати переміщення товарів і виявляти спроби незаконного ввезення, також перезапустити діяльність або розширити повноваження Бюро економічної безпеки щоб забезпечити належну діяльність правоохоронних органів. Європейська бізнес-асоціація також пропонує збільшити податкове навантаження на сферу азартних ігор та боротися з ухиленням від податків через зловживання спрощеною системою оподаткування для фізичних осіб-підприємців, а також запровадити єдину інформаційну систему для контролю за діяльністю цих підприємств. З зазначеного вище стає зрозуміло, що підвищення податків неможливе без ефективної боротьби з ухиленням від сплати податків, зокрема завдяки зловживанню спрощеною системою оподаткування. Це підкреслює потребу у збалансуванні фіскальних інтересів держави та економічної стійкості.

Отже, детінізація економіки в умовах воєнного стану є критично важливою для забезпечення фінансової стабільності України та підтримки її

обороздатності. Виведення економіки з тіні допоможе підвищити доходи державного бюджету, зменшити рівень корупції та забезпечити довіру громадян до влади. Це питання потребує комплексного підходу: від посилення контролюючих механізмів до впровадження стимулів для бізнесу, що сприятимуть прозорості і законності економічної діяльності. Таким чином, детінізація не лише підвищує економічну стабільність, але й зміцнює соціальні основи, підтримує військовий потенціал країни і робить значний внесок у національну безпеку в умовах постійних воєнних викликів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шмигаль, Д. (2024, 5 серпня). Буде принцип «воюй або працюй», який передбачає низку заходів, які виведуть ринок праці з тіні. Судово-юридичний портал. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/309129-budet-printsip-voyyuy-ili-rabotay-predusmatrivayuschiy-ryad-mer-kotorye-vyvedut-rynok-truda-iz-teni-denis-shmygal>
2. Бізнес пропонує посилити заходи з детінізації замість підвищення податків і запровадження нових – ЄБА. (2024, 5 серпня). Інтерфакс-Україна. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/1004959.html>
3. Інститут соціально-економічної трансформації. 2024. Дослідження. URL: <https://iset-ua.org/ua/doslidzhennya>

Науковий керівник – Галинська Каріна Юріївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Ведмеденко Діана Олексіївна
студентка 3 курсу, 4 групи
факультету міжнародного і європейського права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Наукова робота присвячена дослідженню ролі міжнародних організацій, а саме Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, які впливають на фінансову систему України під час війни.

Ключові слова. Фінансова система, війна, міжнародні організації, економіка, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку.

Фінансова система — це сукупність фінансових інститутів, ринків, інструментів і механізмів, що забезпечують рух фінансових ресурсів у економіці. Основна мета фінансової системи — ефективне перерозподілення фінансових ресурсів між різними секторами економіки, а також забезпечення стабільності і підтримка економічного зростання. Досить велику частину фінансової системи кожної держави займають міжнародні організації.

Міжнародні організації мають великий вплив на розвиток і спрямованість міжнародних відносин, оскільки на сьогодні майже всі держави входять до них [1]. Закон України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства за гарантіями інвестицій» №2402-Х від 03.06.1992 р. поклав початок співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями, найбільш привабливим для України при цьому виступив Міжнародний валютний фонд [5].

В умовах військової агресії росії проти України фінансова система нашої країни зазнає безпрецедентних викликів, які впливають на стабільність, платоспроможність та здатність забезпечувати базові потреби населення в усіх сферах життя. Війна призвела до значних економічних втрат, руйнування інфраструктури, скорочення виробництва та експорту, що поглибило бюджетний дефіцит і зумовило необхідність зовнішньої підтримки. Внаслідок цього наша держава перебуває під значним впливом міжнародних організацій, які надають критичну підтримку для забезпечення макроекономічної стабільності та соціально-економічному розвитку.

У межах членства України міжнародних фінансових організаціях Національний банк України активно співпрацює з такими установами: Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції

та розвитку, Чорноморський банк торгівлі та розвитку та Європейський інвестиційний банк [2].

Одним із головних партнерів України, який погодився на постійну фінансову підтримку країни під час війни, МВФ, який перерахував Україні транш у розмірі 1,4 млрд дол. Звісно, гроші від цієї організації- це не грант, а кредит. Тобто повернення наданого МВФ траншу є умовою його надання, наразі немає жодних спеціальних умов погашення кредитів для України, що зазнала агресії [4].

Світовий банк реалізує численні програми фінансової та технічної допомоги, спрямовані на відбудову інфраструктури, підтримки соціального сектору та зміцнення економіки. Після початку війни Світовий банк залучив ресурси для фінансування пріоритетних соціальних програм, які підтримують медицину, освіту, пенсійні виплати та інші базові потреби населення. З 24 лютого 2022 року Світовий банк мобілізував на підтримку України фінансові ресурси у розмірі 34 млрд дол. США. Понад 22 млрд дол. США з цієї суми вже надано Україні [3].

Європейський банк реконструкції та розвитку розширив масштаби та напрямки своєї діяльності в Україні з початком повномасштабного вторгнення, адаптуючи свою стратегію до нагальних потреб країни в умовах воєнних дій. Основні зусилля ЄБРР спрямовані на підтримку життєво важливих секторів економіки, зміцнення фінансової системи. Загалом фінансова допомога цієї організації складає близько 19,5 млрд євро за весь час співпраці, з яких 4 млрд євро під час війни.

Також слід приділити трішки уваги і іншим організаціям, які в такі тяжкі часи для нашої країни стали великою фінансовою підтримкою. Такими організаціями є ООН, ЮНІСЕФ, Міжнародна організація міграції, Червоний Хрест та інші.

З початком повномасштабної війни Організація Об'єднаних Націй (ООН) та її агентства, зокрема Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), значно посилили свою діяльність, зосередившись на наданні гуманітарної допомоги та захисті прав населення, яке постраждало від бойових дій. Їхні зусилля спрямовані на підтримку найбільш вразливих груп, таких як діти, жінки, внутрішньо переміщені особи, та забезпечення доступу до базових соціальних послуг.

Висновок. Отже, у сучасних умовах військових дій міжнародні організації відіграють важливу роль у підтримці фінансової системи України, сприяючи її стійкості та адаптації до викликів, спричинених війною. Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку й інші інституції надають фінансову, технічну та експертну допомогу, яка дозволяє забезпечити макроекономічну стабільність, підтримувати ключові сектори

економіки та соціальні програми. Завдяки їхній підтримці Україна отримує ресурси для відбудови інфраструктури, підтримки соціальних ініціатив і розвитку малого та середнього бізнесу, що критично важливо для збереження економічної активності.

Війна показала важливість міжнародної фінансової співпраці для забезпечення стійкості держави у кризових умовах. Стратегічна взаємодія з міжнародними організаціями не лише допомагає подолати поточні економічні труднощі, а й закладає основу для післявоєнного відновлення України, її інтеграції в світову економіку та створення стійкої фінансової системи. Ефективність цієї співпраці вказує на перспективу поглиблення фінансових зв'язків і необхідність подальшої координації зусиль для досягнення довгострокового економічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародні організації: навч. посібник / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, Н. С. Логвінової. Київ: Центр навчальної літератури, 2009. 223 с.

2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/financial-institutions>.

3. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhнародni-vidnosini/spivrobotnictvo-ukrayini-z-mizhнародnimi-finansovimi-instituciyami>

4. На оборону в проєкті бюджету-2022 передбачено «рекордну суму» - Міноборони. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-oboronabudget/31464482.html>.

5. Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства за гарантіями інвестицій: Закон України від 03.06.1992 р. № 2402-XII URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-12>.

Науковий керівник - Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Гуцалюк Олександра Василівна
студентка 1 курсу магістратури групи 04-24м-04ім
факультету юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

COMPLIANCE WITH THE GDPR BY UKRAINIAN COMPANIES IN THE FRAMEWORK OF E-COMMERCE IN THE EU

Scientific work has investigated the issue of extending the GDPR to Ukrainian business in the context of protecting personal data of residents of the European Union and the European Economic Area, in the course of e-commerce and provision of services to these residents. Scientific work describes the GDPR principles that Ukrainian businesses subject to the Regulation must adhere to, as well as the documents that must be concluded to ensure the lawful processing of personal data.

Keywords: personal data protection, e-commerce, DPA, GDPR.

The General Data Protection Regulation is a regulatory act that came into force on 25 May 2018 and was created to protect the personal data of EU and European Economic Area citizens when businesses, public authorities process this data in specific cases, etc. According to p.2-3 article 3 of GDPR, this Regulation applies to the processing of personal data of data subjects who are in the Union by a controller or processor not established in the Union, where the processing activities are related to: the offering of goods or services, irrespective of whether a payment of the data subject is required, to such data subjects in the Union; or the monitoring of their behaviour as far as their behaviour takes place within the Union. This Regulation applies to the processing of personal data by a controller not established in the Union, but in a place where Member State law applies by virtue of public international law [1].

The direction of the GDPR, which sets rules for business, is driven by the desire to create a level playing field for all companies operating in the EU internal market, as well as to promote the adoption of a technology-neutral approach and stimulate innovation. The achievement of the above-mentioned goals is envisaged, in particular, through the following steps: the introduction of a unified set of rules for the entire EU; requirements for businesses to introduce the position of Data Protection Officer (DPO); simplification of data exchange using the One Stop Shop system, which allows dealing with a single lead supervisory authority (Lead Supervisory Authority) for most personal data processing activities; the extension of EU rules to companies outside the EU; the introduction of rules that promote innovation; regulation of technical issues that ensure confidentiality (in particular, pseudonymization and encryption); requirements for assessing the impact of the act on data protection; accounting of data processing activities; promoting the development of modern tools for international data transfers [2, p. 92].

Therefore, if you sell goods online to EU consumers or if you provide services in an online format (for example, freelancers), you are also subject to the European regulation, as you collect their personal data. With the adoption of this regulation, Ukrainian businesses have faced a number of challenges that need to be addressed when expanding their business in the European Union, especially in the field of e-commerce - Ukrainian marketplaces that sell their goods to EU consumers.

Thus, a Ukrainian company that distributes its goods or services in the EU is obliged to implement the following organizational measures to ensure a high level of security, and is also obliged to adhere to the following principles: ensuring confidentiality and integrity - information cannot be made publicly available to third parties without the consent of the owner of this personal data; availability and resilience of processing systems and services; kept in a form which permits identification of data subjects for no longer than is necessary for the purposes for which the personal data are processed.

An important element for obtaining personal data is a document such as a Data processing agreement (DPA). Data processing is any action in relation to a person's personal data: obtaining, storing, transferring, exchanging, deleting, etc. A data processing agreement sets out the technical requirements that the controller and processor must meet when processing data: determining the conditions for storing, protecting, processing, accessing and using data. The agreement also defines: general information, what actions the processor can and cannot perform with the data, for how long it will be stored in the storages; responsibilities of the controller; responsibilities of the processor. We would like to emphasise the data protection procedure in particular, as such a breach of the insufficiency of technical and organisational measures to ensure information security may have consequences for the controller and processor. For example, on 22 November 2022, Meta Platforms Ireland Limited was fined 265 000 000 EUR in Ireland in connection with the leakage of data of more than 533 million Facebook users. The company was fined for failing to take adequate measures to prevent the leakage by hackers.

A general DPA is not defined, as it is drawn up for each company separately due to the difference in the data processed by the processor, the purpose of its use and other reasons. Therefore, such an agreement requires high attention to both its drafting by specialists and signing by the controller.

Therefore, GDPR compliance is an integral part of Ukrainian businesses wishing to work with EU consumers and companies. In order to avoid significant fines, properly process data and prevent data leaks due to hacker attacks, it is necessary to comply with all the principles of the Regulation. Moreover, GDPR compliance can open up new market opportunities, as many EU clients prefer to work with companies that prioritise data protection. We believe that in the context of active digitalisation, it is

crucial for companies to have a reliable position to protect personal data from damage, destruction, alteration, illegal transfer or other types of processing.

REFERENCES

1. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). Retrieved from: <https://eurlex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>.

2. Правове забезпечення розвитку технологій цифрової економіки та суспільства : монографія / за ред. О. В. Шаповалої, К. В. Єфремової. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2023. 292 с.

Науковий керівник - Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Дмитрук Мар'яна Петрівна
студентка 3 курсу 4 група,
факультету міжнародного та європейського права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЗАХОДИ ВПЛИВУ НБУ ЗА ПОРУШЕННЯ БАНКАМИ У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

У тезах наукової доповіді проаналізовано заходи впливу Національного банку України за порушення банками законодавства у сфері фінансового моніторингу. Дослідження охоплює основні види заходів, що застосовуються, зокрема письмові попередження, скликання загальних зборів, накладення штрафів та обмеження діяльності. Окрему увагу приділено найбільш поширеним заходам впливу та актуальним змінам у законодавстві, які впливають на банківську сферу. Авторка акцентує на важливості посилення контролю за дотриманням норм фінансового моніторингу з метою забезпечення стабільності фінансового ринку України.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, НБУ, банк, заходи впливу, штраф.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [1].

Перелік можливих заходів впливу у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму для українських банків міститься в «Положенні про застосування Національним банком України заходів впливу», яке було затверджене постановою Правління НБУ від 17.08.2012 р. № 346 [3].

Першим заходом впливу є письмове попередження. У письмовому попередженні Національний банк України висловлює банку стурбованість станом його справ, вказує на порушення законодавства, недоліки в роботі та, у разі необхідності, конкретні заходи, які банк зобов'язаний вжити у встановлений термін для усунення недоліків. Якщо для усунення порушення банком потрібно більше двох місяців, застосовується захід впливу, відмінний від письмового попередження [3].

Наступним заходом впливу є скликання загальних зборів учасників банку, ради банку, правління банку. Банк зобов'язаний повідомити Національний банк, не пізніше 10 календарних днів до дня проведення, місце, час його, порядок денний і також надати проєкт рішення, який вноситься на розгляд. Банк

зобов'язаний скласти план заходів, передбачаючи конкретні заходи, які будуть спрямовані на покращення фінансового стану.

Іншим заходом впливу є укладання письмової угоди з банком. Саме банк подає проєкт цієї письмової угоди. У якій він визнає допущені порушення та зобов'язується сплатити грошове зобов'язання що визначається та/або забезпечити виконання конкретних заходів. Невід'ємною та важливою частиною письмової угоди є план заходів, які банк зобов'язується вжити для усунення порушень або запобігання їм у своїй подальшій діяльності. Строки виконання цих зобов'язань встановлюються індивідуально для банку з урахуванням допущених порушень і характером проблем, а також з урахуванням оцінок і висновків Національного банку України[3].

Одним із заходів впливу є зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі. Національний банк не застосує даний вид заходу у разі, якщо акціонерами/учасниками банку було прийнято рішення про спрямування нарахованих дивідендів на придбання акцій нової емісії/паїв або попередньо викуплених банком в акціонерів/учасників для поповнення статутного капіталу банку [3].

Захід впливу, як обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій. Обсяг (перелік) даних обмежень визначається Національним банком. Таке рішення може бути прийняте, зокрема, у разі невиконання в установленій строк вимог Національного банку України щодо усунення порушень у діяльності банку або у разі порушення вимог законодавство про фінансовий моніторинг[3]. Варто згадати і про такий вид заходу впливу, як заборона надавати бланкові кредити, рішення про яке приймається Правлінням Національного банку або Комітетом з питань нагляду.

Фінансовим заходом впливу на банки є накладення штрафів. Штрафні санкції за порушення вимог законодавства про фінансовий моніторинг накладаються на банки в Україні в різних розмірах, що залежать від характеру порушення. Як наприклад, накладається штраф у розмірі не більше 2 000 000 грн застосовується за такі види порушень як: порушення порядку заморожування або розмороження активів; невиконання вимог Національного банку; повторне протягом трьох років вчинення будь-яких правопорушень, передбачених законодавством[3].

Найбільший штраф до 135 150 000 грн може бути накладено на банк за неналежну організацію внутрішньобанківської системи у сфері протидії відмиванню коштів/фінансуванню тероризму, за неналежну систему управління ризиками. У Положенні про застосування Національним банком України заходів впливу зазначені в тому числі інші особливості накладення такого виду заходу впливу як штраф.

Іншим заходом впливу, є тимчасова, до усунення порушення, заборона використання власником істотної участі в банку права голосу. Цей захід впливу може застосовуватися додатково до інших заходів впливу що передбачається Законом «Про банки та банківську діяльність» [2]. Також НБУ має право застосовувати захід впливу у вигляді висунення вимоги до власника істотної участі в банку про відчуження акцій (паїв) банку.

Передбачається законодавством і можливість відсторонення посадової особи банку від посади, що є заходом кримінального провадження. Рішення приймається Правлінням Національного банку або Комітетом з питань нагляду. Посадова особа може бути поновлена на підставі рішення Національного банку України після усунення виявлених порушень або за рішенням суду, що набрало законної сили.

Далі, виявлення НБУ фактів невиконання зобов'язань що були взяті банком за письмовою угодою, також невиконання вимог НБУ, та за деякі інші порушення, що передбачені Положенням про застосування Національним банком України заходів впливу, може призвести до застосування заходу впливу у вигляді віднесення банку до категорії проблемних. Таке рішення має містити строк, протягом якого банк повинен привести свою діяльність у відповідність до вимог законодавства, але не більше 120 днів. Також, НБУ може бути прийнято рішення про віднесення банку до категорії неплатоспроможних. До цих банків НБУ не застосує заходи впливу за порушення банківського законодавства України [3].

Національний банк України має право відкликати банківську ліцензію у разі систематичного порушення банком законодавства у сфері фінансового моніторингу. Під таке визначення входить порушення банком законодавства про фінансовий моніторинг після застосування НБУ до банку не менше двох заходів впливу протягом двох років[3].

Аналізуючи практику реального застосування даних заходів впливу НБУ у сфері фінансового моніторингу, найбільш популярними можна виокремити винесення письмового попередження та накладення штрафу. Як уже зазначалось, письмове попередження поширюється на несуттєві випадки невідповідності у сфері фінансового моніторингу, наслідки яких банк спроможний усунути протягом короткого часу. Найбільше штрафів на практиці застосовується за не проведення належної перевірки клієнта, неналежний аналіз фінансових операцій клієнтів банку та незабезпечення належного функціонування системи управління ризиками.

З 2022 року розміри штрафів суттєво зросли, що було зумовлено як збільшенням кількості самих штрафів, так і переглядом НБУ підходів до застосування штрафів за ключові порушення у сфері фінансового моніторингу,

які знайшли відображення у змінах, внесених до «Положення про застосування Національним банком України заходів впливу».

Аналізуючи заходи впливу на українські банки у сфері фінансового моніторингу, можна зробити наступні висновки про високу значущість цієї тематики для розвитку банківського сектору та забезпечення фінансової стабільності України. НБУ, як регулятор, виконує ключову роль у забезпеченні належного контролю та реагуванні на недотримання банками вимог фінансового моніторингу. Законодавство України містить широкий перелік заходів впливу, які Національний банк України має право застосовувати у разі порушення банками правил фінансового моніторингу, що були розглянуті у даному дослідженні. Однак лише два з них набули значного практичного застосування: письмове попередження та штрафи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 грудня 2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

2. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

3. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу: Постанова Правління Національного банку України від 17.08.2012 № 346. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12#Text>.

4. Руда О., & Марценюк О. Діяльність банків в системі протидії легалізації доходів одержаних злочинним шляхом. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3493/3422>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-129>.

5. Фінансове право України: навчальний посібник / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, І. М. Проць, Р. М. Скриньковський, Ю. Р. Лозинський. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Дроздовська Альона Леонідівна
студентка 3 курсу, 1 групи
факультету міжнародного та європейського права,
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ФІНАНСОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ МІЖ ДЕРЖАВАМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕГУЛЮВАННЯ

У науковій роботі аналізуються особливості фінансових правовідносин між міжнародними організаціями та державами в контексті міжнародної економічної діяльності, зосереджуючись на проблемах ефективності регулювання та взаємодії сторін. Окреслюються перспективи вдосконалення правового механізму, що сприятиме підвищенню прозорості та результативності фінансової співпраці.

Ключові слова: фінансові правовідносини, міжнародні організації, правове регулювання, співпраця держав, міжнародна економічна діяльність.

Сучасні фінансові правовідносини у сфері міжнародної економічної діяльності характеризуються складною системою взаємодії між міжнародними організаціями та державами, що вимагає комплексного підходу до правового регулювання.

Глобалізаційні процеси та посилення взаємозалежності економічних систем детермінують необхідність вдосконалення механізмів міжнародної фінансової співпраці. Одним із головних чинників, що впливають сьогодні на рівень світового прогресу та розвиток економіки кожної окремої країни, є міжнародне торговельне співробітництво. В умовах зростання європейських та євроатлантичних інтеграційних процесів, економіка окремої країни багато в чому залежить від рівня розвитку економіки інших держав. Будучи складовою світової економіки, вона не може успішно розвиватись у відриві від неї, тому виникає потреба в узгодженні зовнішньоекономічної політики різних країн і стратегії щодо її реалізації.

Правове регулювання фінансових правовідносин ускладнюється відмінностями у національних юридичних системах та дивергентними економічними інтересами різних суб'єктів міжнародних відносин. У міжнародних економічних відносинах звичай відіграє набагато більшу роль, ніж в інших галузях правового регулювання та інших галузях співробітництва держав [1]. Саме в економічних відносинах дуже багато відповідних правил, які ніяк не оформлені та які просто використовуються у практиці держав. Найважливіша сфера уніфікації та гармонізації національних та міждержавних правових відносин ускладнюється відсутністю «наднаціонального»

законодавства, залишаючи можливість їх регулювання насамперед на рівні угод держав з урахуванням специфіки їх особливостей кожних правових систем кожних учасників торгових відносин.

Особливої уваги потребує питання юрисдикційних меж впливу міжнародних організацій на фінансову політику окремих держав, оскільки існують суттєві розбіжності у підходах до економічного регулювання [2].

Міжнародні фінансові організації є дієвим регулятором міжнародних відносин в економічній сфері. Їх значення як інституційних одиниць міжнародної економіки дедалі зростає. Фінансове співробітництво з міжнародними інституціями є потужним джерелом й ефективним інструментом розвитку національної економіки. Ресурси міжнародних фінансових інститутів використовуються для реалізації програм, які спрямовуються на ринкове реформування, на забезпечення стабільності національної валюти, на вирішення соціально-економічних проблем, на економічне зростання, на фінансування дефіциту державного бюджету та збалансування платіжного балансу.

Перспективи розвитку фінансових правовідносин пов'язані з імплементацією уніфікованих стандартів фінансового регулювання, створенням дієвих механізмів транскордонної фінансової взаємодії та посиленням ролі міжнародних фінансових інституцій у забезпеченні економічної стабільності. Важливим напрямком є розвиток цифрових фінансових технологій та правове врегулювання питань, пов'язаних із криптовалютами, блокчейн-технологіями та іншими інноваційними фінансовими інструментами.

Фінансові технології або фінтех являють собою порівняно нову галузь не тільки в Україні, але і у всьому світі. На сучасному етапі у світі нараховується понад 10 тисяч фінтех-стартапів, кількість яких постійно збільшується. У міжнародному розрізі найбільш зрілими ринками вважаються США і Великобританія [3]. Вітчизняна фінтех галузь перебуває на стадії становлення і значно поступається західним країнам, що пояснюється рядом причин: від нестабільної економічної ситуації в країні та недосконалості державного регулювання до несприятливого інвестиційного клімату в країні та відсутності фахівців певної категорії.

Тож для ефективного та безпечного функціонування і розвитку цифрових фінансових технологій необхідно дотримання грамотного і системного підходу з боку держави щодо правового регулювання сфери фінтех, зокрема запровадження відкритого банкінгу через затвердження норм європейської директиви PSD2 в Україні та підвищення рівня фінансової грамотності населення, що базується на простоті і доступності подання інформації [4]. У сьогоднішніх реаліях реалізація вищезазначених заходів сприятиме

перспективному розвитку фінтех в Україні та інтеграції цифрових фінансових технологій в основні сфери життя суспільства [5].

Виходячи з вказаних вище тверджень, ключовими векторами вдосконалення правового регулювання фінансових правовідносин є: гармонізація законодавства різних держав, розширення повноважень міжнародних фінансових організацій, запровадження прозорих механізмів фінансового контролю та моніторингу, розвиток системи міжнародного фінансового арбітражу. Особливого значення набуває питання забезпечення балансу між національними економічними інтересами та глобальними фінансовими тенденціями.

Таким чином, говорячи про загальну систему правового регулювання економічних відносин, можна зробити висновок, що міжнародні економічні відносини регулюються на рівні міжнародного публічного та міжнародного приватного права. У регулюванні цих відносин беруть участь держави, міжнародні урядові та неурядові організації. Підсумовуючи, можна стверджувати, що ефективність фінансових правовідносин між міжнародними організаціями та державами залежить від комплексного підходу до правового регулювання, врахування динамічних змін у світовій економіці та здатності суб'єктів міжнародних відносин до конструктивного діалогу та взаємовигідної співпраці. Подальші наукові дослідження та практичні розробки мають бути спрямовані на формування гнучкої та адаптивної системи міжнародного фінансового права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поченчук Г.М. Фінансові технології: розвиток і регулювання. Економіка і суспільство. 2017. №13. С.1193-1200.
2. Європейська інтеграція та міжнародна співпраця : посібник /В. А. Мандрагеля, Ю. В. Мельник, О. І. Пошедін; за заг. ред. В. А. Мандрагелі, Л. А. Шереметьєвої. Київ : НАДУ, 2016. 288 с.
3. Резнікова Н. Економічний націоналізм визначає порядок денний міжнародній торгівлі. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/ekonomichnyynacionalizm-vyznachayeporyadok-dennyu-u-mizhnarodniy-torgivli>.
4. Мозіль З. Правове регулювання міжнародної торгівлі в рамках Європейського Союзу. Астролябія Львів, 2005. 200 с.
5. Brantner F. Complex engagement : The EU and the UN system. Franziska Brantner, Richard Gowan. European Union and international organizations. edited by Knud Erik Jorgensen. L. : Routledge, 2009. P. 37–61.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Дягілева Єлизавета Михайлівна
студентка 3 курсу, факультету
міжнародного та європейського права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Наукова робота присвячена дослідженню питання щодо актуальності фінансового моніторингу в Україні під час воєнного стану. Автор проаналізував чинне законодавство, та зробив відповідні висновки.

Ключові слова: воєнний стан, Державна служба фінансового моніторингу України, фінансовий моніторинг, фінансові операції, економічна безпека України.

Діяльність Державної служби фінансового моніторингу України (ДСФМ) під час воєнного стану зазнала значних змін, оскільки економічна безпека країни є критично важливою в умовах військової агресії. Головні напрями роботи стосуються виявлення фінансових операцій та осіб, пов'язаних з фінансуванням тероризму/сепаратизму та військовою агресією з боку рф та рб проти України (в тому числі діяльністю диверсійно-розвідувальних груп; колабораційною діяльністю; публічними закликами осіб до зміни чи повалення конституційного ладу або змін меж території або державного кордону України; осіб, до яких застосовано санкції. ДСФМ активно виявляє підозрілі транзакції, які можуть бути пов'язані з підтримкою незаконних збройних формувань та колабораціонізмом. Ризик операцій із залученням іноземних фінансових каналів також зріс через агресію рф. Саме тому, на даний час в Україні ця тема є досить актуальною.

Метою дослідження діяльності Державної служби фінансового моніторингу України (ДСФМ) під час воєнного стану є аналіз її ключових напрямів роботи, ефективності та викликів у забезпеченні фінансової безпеки держави в умовах військової агресії.

Після початку вторгнення окупантів на територію України, законодавство було змінено в деяких аспектах. Наприклад згідно з постановою Правління НБУ від 23.03.2022 № 60, банки не перевіряють джерела походження коштів, якщо клієнт вносить кошти готівкою з метою їх зарахування на: 1) рахунки Збройних Сил України для надання допомоги Збройним Силам України та спеціальний рахунок, відкритий Національним банком України для збору коштів на підтримку Збройних Сил України; 2) поточний рахунок Міністерства соціальної політики України, відкритий в Національному банку України для благодійної допомоги та забезпечення підтримки найуразливіших категорій населення; 3) рахунки банків України для придбання облігацій внутрішньої державної позики "Військові

облігації"; 4) поточний рахунок фізичної особи в розмірі менше за 400 тисяч гривень або в еквіваленті, і якщо цей клієнт не надав на вимогу банку відповідні документи або відомості [1].

Щоб потрапити під фінансовий моніторинг, достатньо здійснити операцію, яка згідно з чинним законодавством підпадає під перевірку. Наприклад, це може бути фінансова операція, яка викликає підозру щодо її зв'язку зі злочинною діяльністю. У такому випадку суб'єкт первинного фінансового моніторингу (наприклад, банк) має право перевірити інформацію про вас у відкритих джерелах, а також запросити пояснення, коментарі або додаткові документи від учасників операції. Під час перевірки або в разі перешкоджання її проведенню можуть бути заблоковані активи, призупинені фінансові операції або припинені ділові відносини. Війна створила нові ризики використання незаконних схем для уникнення сплати податків, тому ДСФМ аналізує підозрілі операції в бізнес-секторі, пов'язані з оптимізацією податків і відмиванням коштів. Державна служба фінансового моніторингу України протягом 2023 року виявила фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з незаконною легалізацією коштів та із вчиненням кримінальних правопорушень, на суму 102,1 мільярда гривень. При фінансовому моніторингу зазвичай перевіряють такі процеси для юридичних осіб: ідентифікація і верифікація компанії; встановлення кінцевого бенефіціарного власника; встановлення мети й характеру майбутніх ділових відносин або проведення фінансової операції; проведення на постійній основі моніторингу ділових відносин і фінансових операцій; регулярна перевірка, чи відповідають фінансові операції контрагента наявній про нього інформації; забезпечення актуальності отриманих даних [2].

Також, було внесено зміни щодо спрощення процедури ідентифікації та верифікації покупців військових облігацій. До цих категорій було включено як громадян України які постійно проживають або тимчасово перебувають за межами України так і фізичні особи-нерезиденти (крім громадян рф/рб). Суть спрощення полягає у тому, що під час відкриття рахунків для придбання військових облігацій банки мають право (тобто, їм надається дискреція) ідентифікувати та верифікувати фізичних осіб таким чином:

- 1) отримувати копії документів та інформацію від фізичних осіб через дистанційні канали обслуговування, зокрема електронною поштою з використанням кваліфікованого електронного підпису (КЕП) або інших дистанційних засобів зв'язку, відповідно до технічних можливостей банку;

- 2) засвідчувати отримані електронні копії документів КЕП уповноваженого працівника банку;

3) не проводити відеоверифікацію за процедурою, визначеною додатком 3 до Положення про здійснення банками фінансового моніторингу (затвердженого постановою Правління НБУ від 19.05.2020 № 65);

4) проводити ідентифікацію особи через відеозв'язок у режимі реального часу за умови, що клієнт попередньо надає згоду на проведення відеоверифікації (включно з фотофіксацією зображення клієнта та його документів, що підтверджують його особу) [1].

Отже, як висновок можна додати, що діяльність Державної служби фінансового моніторингу України (ДСФМ) під час воєнного стану відіграє важливу роль у забезпеченні економічної безпеки країни. За умов військової агресії значно зросли ризики використання фінансових каналів для підтримки незаконних збройних формувань, колабораційної діяльності та ухилення від сплати податків, що вимагає посиленої уваги до моніторингу фінансових операцій. ДСФМ адаптувала свою діяльність до нових викликів, зокрема шляхом виявлення операцій, пов'язаних із фінансуванням тероризму та сепаратизму, та контролю операцій, які мають ознаки ухилення від податкових зобов'язань або легалізації злочинних доходів. Також, зміни в законодавстві, зокрема постанова НБУ № 60 від 23.03.2022, спростили деякі процедури для громадян, які роблять внески на підтримку Збройних Сил України та вразливих категорій населення. Крім того, було розширено спрощену процедуру для фізичних осіб-резидентів та нерезидентів (крім громадян рф та рб) при відкритті рахунків для придбання військових облігацій, що передбачає можливість дистанційної верифікації. Ці зміни забезпечують гнучкість для громадян і фінансових установ, спрощуючи взаємодію в умовах воєнного стану, водночас зберігаючи високі стандарти безпеки і фінансового моніторингу. Втім, виклики залишаються значними, що потребує постійної адаптації та розвитку заходів контролю для захисту економічної безпеки України.

Таким чином, ДСФМ відіграє ключову роль у захисті економічної безпеки України в умовах воєнного стану. Завдяки адаптації діяльності та змінам у законодавстві забезпечується ефективний контроль за фінансовими потоками, що є важливим для протидії загрозам і підтримки стабільності держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану: Постанова НБУ від 23.03.2022 №60. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0060500-22#Text>.

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України поточна редакція від 23.09.2024 №361-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n308>.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

*Дяконенко Владислава Іванівна,
студентка групи 04-24м-04іт
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ: ПРАВОВІ НОРМИ ТА ПРАКТИЧНІ ВИКЛИКИ

У роботі розглядаються виклики захисту персональних даних у зв'язку з активним розвитком цифрових технологій та зростанням популярності електронної комерції. Питання конфіденційності та безпеки інформації набувають особливого значення, адже більшість сучасних угод здійснюється онлайн. Особливо підкреслено важливість формування етичних стандартів у компаніях та підвищення обізнаності працівників для забезпечення безпечної роботи з даними. Висвітлюються соціально-економічні наслідки для бізнесу у випадку порушення прав споживачів.

Ключові слова: персональні дані, конфіденційність, електронна комерція, законодавство, етичні стандарти, GDPR, інформаційна безпека, Україна, бізнес.

Якщо взяти до уваги актуальність теми дослідження наукової роботи, то можна стверджувати, що в першу чергу вона обумовлена швидким розвитком цифрових технологій та зростанням популярності електронної комерції. У сучасному світі, де більшість угод відбувається онлайн, захист персональних даних є значущим питанням. Користувачі все більше стурбовані аспектом конфіденційності та безпеки своїх даних, що вимагає адекватного правового регулювання.

В Україні, як і в інших країнах, існують різноманітні правові норми, які регулюють обробку персональних даних. Однак, на практиці, багато підприємств зіштовхуються з викликами в їх реалізації, що в свою чергу призводить до порушень прав споживачів і негативних наслідків для бізнесу. А отже, вивчення правових норм, що торкаються захисту персональних даних, та також практичних проблем їх реалізації, є вкрай актуальним і необхідним для забезпечення безпечного та відповідального функціонування електронної комерції.

Зважаючи на велике розмаїття суспільних відносин у сфері захисту персональних даних, їх регламентація забезпечується широким колом правових актів: Конституцією, законами України, підзаконними актами Президента, Кабінету Міністрів, центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, а також міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада [1].

Стаття 32 Конституції України зазначає, що кожна людина має право на особисте життя, і втручання в нього можливе лише у випадках, визначених законом. Забороняється збирати, зберігати чи розповсюджувати конфіденційну інформацію без згоди особи, за винятком певних випадків. Це свідчить про те, що в Україні ще з 1996 року закладено основи для захисту персональних даних, що актуально й для цифрових прав [4].

Крім того, важливо зазначити, що компанії, які ведуть бізнес не лише на національному, але й на міжнародному рівні, повинні дотримуватися вимог не лише українського законодавства, а й міжнародних норм, таких як GDPR. Основні правові норми, закладені в GDPR, підкреслюють важливість прав осіб на доступ до своїх даних, їх виправлення та видалення. Проте, право на захист персональних даних не є абсолютним і може підлягати обмеженням, якщо це обґрунтовано національною безпекою або необхідністю проведення кримінальних розслідувань [3].

Слід також врахувати, що через стрімкий розвиток технологій багато користувачів не завжди усвідомлюють, які наслідки можуть мати їхні дії щодо надання персональних даних. Як зазначає дослідник І. Мамаєв, самозайняті особи та підприємці, які працюють з даними громадян, автоматично стають обробниками персональних даних, тому їм потрібно усвідомлювати юридичні ризики [2]. У ситуації, коли користувачі щодня надають свої дані під час покупок, їм необхідно отримувати чітку інформацію про те, як і з якою метою будуть використовуватися їхні дані.

Не можна забувати і про навчання працівників щодо безпечного управління даними. Часто саме людський фактор стає слабким місцем у системі безпеки. Неправильне поводження з даними, недбалість або навіть умисні дії можуть призвести до серйозних наслідків, таких як витоки інформації, кібератаки або шахрайство. Коли співробітники усвідомлюють свою відповідальність за захист інформації, це формує більш обережний підхід до обробки даних. Не менш важливим аспектом є розробка етичних стандартів у бізнесі, які стосуються обробки персональних даних. Компаніям варто створювати внутрішні правила, що визначають, як їх співробітники повинні працювати з даними клієнтів.

Крім правових і технологічних аспектів, важливо також розглянути, як недостатній захист персональних даних може вплинути на соціально-економічну ситуацію. Якщо споживачі відчувають, що їхні права порушуються, це може завдати серйозної шкоди бізнесу [5]. Довіра клієнтів — один із ключових факторів успіху в електронній комерції. Якщо користувачі не впевнені у безпеці своїх даних, вони можуть відмовитися від покупок. Це, в свою чергу, негативно

вплине на продажі та репутацію компаній. Тому інвестиції в безпеку даних є важливими не лише з юридичної точки зору, а й з економічної.

Отже, ключовим елементом для успішного захисту персональних даних є відповідальність бізнесу за обробку даних своїх клієнтів, що включає не лише дотримання норм законодавства, а й розвиток етичних стандартів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуржій Т. О. Правовий захист персональних даних : монографія / Т. О. Гуржій, А. Л. Петрицький. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 216 с.

2. Мамаєв І. О. Юридичні проблеми захисту персональних даних у месенджерах. 2023. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/conf_25.05.2023-24-31.pdf.

3. Правове забезпечення розвитку технологій цифрової економіки та суспільства : монографія / за ред. О. В. Шаповалової, К. В. Єфремової. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2023. 292 с.

4. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

5. Європейські вимоги щодо захисту персональних даних у сфері електронної комерції. URL: http://old.pnzzi.kpi.ua/30/30_p34.pdf.

Науковий керівник - Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Євграфов Павло Романович
студент 1 курсу магістратури
факультету юстиції
групи 04-24м-04іт
НЮУ імені Ярослава Мудрого місто Харків

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ

У представлених тезах визначаються основні правові аспекти інтернет-маркетингу. Визначено особливості правового забезпечення інтернет-маркетингу в Україні та в світі. Проаналізовано нормативно-правові акти, що регулюють інтернет-рекламу і захисту персональних даних.

Ключові слова: Інтернет-маркетинг, електронна комерція, захист персональних даних, GDPR, CA SPAM Act, міжнародні стандарти, реклама.

Правове регулювання інтернет-маркетингу набуває дедалі більшої важливості у зв'язку зі стрімким розвитком електронної комерції, яка є ключовим елементом сучасної цифрової економіки. Зростання обсягів онлайн-реклами, персоналізованих пропозицій та таргетингу споживачів вимагає чіткого правового врегулювання для забезпечення прозорості, захисту прав споживачів та дотримання етичних стандартів. Особливу актуальність ця тема має у світлі гармонізації національного законодавства з європейськими нормами, що регулюють цифрові послуги, захист персональних даних та рекламну діяльність, оскільки Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити поступову адаптацію законодавства України до законодавства ЄС [1]. Крім того, вдосконалення правових механізмів у сфері інтернет-маркетингу сприяє зменшенню правопорушень, таких як недобросовісна реклама чи маніпулятивні практики, що зміцнює довіру до онлайн-торгівлі та стимулює її розвиток.

Правове регулювання інтернет-маркетингу в світі та в Україні, з часом було встановлено. Однак в зв'язку з розвитком інтернет-маркетингу, потребує постійного вдосконалення.

В Україні питання інтернет-маркетингу регулюється Законом України «Про захист прав споживачів» [2], Законом України «Про електронну комерцію» [3] та Законом України «Про рекламу» [4]. В міжнародному середовищі питання Інтернет маркетингу, онлайн-реклами, спаму, та захисту даних в Інтернет регулюються в Європейському Союзі General Data Protection Regulation (GDPR) [5], в США CAN SPAM Act ухвалений у США в 2003 році, що регулює лише комерційні електронні повідомлення [6]. Ці нормативні акти охоплюють деякі аспекти інтернет-маркетингу, націлені на регулювання правил інтернет-торгівлі, реклами, захисту прав споживачів.

Загальний регламент Європейського Союзу про захист даних, визначає стандарти обробки персональної інформації. Його вплив на глобальні компанії. Які працюють в сфері інтернет-маркетингу. Дані, які збираються в мережі інтернет-маркетингу не можуть використовуватись без згоди споживача як це встановлено законодавством. В інтернет-маркетингу основну цінність мають персональні дані користувачів, що дозволяють ефективно налаштовувати рекламу та взаємодію. Це правило розраховано на добросовісних виконавців. Тому ризики для споживачів існують. Проблема забезпечення дотримання законодавства, щодо згоди виконавців на використання персональних даних в рамках рекламних кампаній та маркетингових досліджень існує досі.

При порушення законодавства щодо інтернет-реклами, настає відповідальність за розповсюдження незаконного цифрового контенту. В Україні передбачено, що розповсюджувач має перевіряти наявність необхідної інформації від рекламодавця (наприклад, ліцензії, дозволів тощо). В той же час продавець повинен донести правдиву інформацію, рекламодавцю щодо своїх товарів та послуг. До цього відноситься неправдива реклама, маніпулювання, шахрайство. Рекламодавці повинні нести відповідальність за діючим законодавством щодо розміщення реклами, що не відповідає, рекламованим товарам та послугам.

Відповідно до Закону України «Про рекламу», рекламодавець несе відповідальність за недостовірну інформацію, тобто реклама має відповідати реальним властивостям товару чи послуги. Таким чином, законодавством України встановлено, що рекламодавець несе відповідальність за порушення законодавства про рекламу та порушення такими діями прав споживачів на підставі статті 8 (відповідальність за недостовірну рекламу), стаття 27 (санкції за порушення) зазначеного закону.

Серед основних правових прогалин та недоліків у регулюванні інтернет-маркетингу в Україні можна визначити такі: 1) недостатня деталізація у законодавстві, зокрема закони часто не враховують специфіку цифрових платформ, таргетинг, персоналізацію, контекстну рекламу та використання алгоритмів штучного інтелекту; 2) відсутність чітких норм щодо захисту персональних даних (використання даних споживачів для рекламних кампаній не завжди узгоджується з принципами, встановленими Законом України «Про захист персональних даних», що призводить до ризиків порушення прав громадян); 3) відсутність нормативного врегулювання нативної реклами та інфлюенсер-маркетингу, зокрема немає чітких вимог до позначення комерційного контенту у соціальних мережах, блогах та інших платформах, що дозволяє маніпулювати довірою споживачів; 4) українське законодавство у сфері інтернет-маркетингу недостатньо гармонізоване з директивами ЄС, такими як

Директива 2000/31/ЄС про електронну комерцію (після внесення змін 2023 року) та Директива 2010/13/ЄС про аудіовізуальні медіа-послуги; 5) відсутність механізмів відповідальності за недобросовісну рекламу онлайн, а саме недостатньо регламентовані процедури притягнення до відповідальності за фейкову рекламу, клікбейт або інші шахрайські методи, що використовуються в інтернет-маркетингу; 6) не існує чітких правил щодо використання cookies та інших технологій трекінгу, які є основою поведінкового таргетингу.

Із наведеного вище проблеми правового регулювання інтернет-маркетингу існують, та потребують вирішення, шляхом вдосконалення законодавчої бази для збалансованого підходу, який забезпечить інтереси як бізнесу, так і споживачів.

Законодавство часто не враховує специфіку онлайн-продажів та реклами, що призводить до виникнення правових прогалин. Вкрай важливо забезпечити прозорість для споживачів, особливо у випадках нерозкритих платних партнерств. Необхідно розробити чіткі стандарти для регулювання діяльності блогерів і фрілансерів в Інтернеті, щоб запобігти маніпуляціям і захистити права споживачів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Товкун Л.В., Перепелиця М.О. Правове регулювання електронної комерції та особливості її оподаткування в Україні та світі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 178–182. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-3/40>.

2. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 30. Ст. 379.

3. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>.

4. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр#Text>.

5. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). OJ L 119, 4.5.2016, p. 1–88.

6. Controlling the Assault of Non-Solicited Pornography And Marketing Act of 2003 (CAN-SPAM Act): Law 15 U.S.C §§ 7701-7713. URL: <https://www.ftc.gov/http://uscode.house.gov/view.xhtml>.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Yermakov Maksym

*Student of the Third (Educational and Scientific) Level of Higher Education,
Department of Management, Marketing and Public Administration,
Higher Educational Institution «Academician Yuriy Bugay International
Scientific and Technical University»*

ACTIVATION OF SOCIALLY RESPONSIBLE ACTIVITY OF ENTERPRISES IN UKRAINE

Integration of Ukrainian business into the global economy puts forward new requirements for socially responsible activities (SRA) of companies. The military crisis that began on 24 February 2022 has complicated the situation, in particular, it has had a negative impact on the practice of the SRA. The author emphasises the importance of resuming and expanding socially responsible activities in difficult times for the country, suggesting ways to intensify them.

Keywords: social responsibility, socially responsible activity, activation mechanism, enterprise management strategies, sustainable development.

Sustainable development implies balanced development of economic, environmental and social systems and their simultaneous ability to activate and self-regulate. Social responsibility, regardless of the level and scale of the study, are defined at the global, national, regional and industrial levels. The global level reveals the content of social responsibility by identifying the problems and conditions of humanity's existence and finding ways to solve them through the spread of social integration aimed at ensuring sustainable development regardless of place of residence and race [1, p.11].

Socially responsible activity is identified as a concept of enterprises that voluntarily decide to contribute to making society better and the environment cleaner. These actions lead to the development of new partnerships and new areas of relations: within the enterprise - related to social dialogue, acquisition of new competences and skills, implementation of the principle of equal opportunities, forecasting of changes and change management; at the local and national levels, it is related to strengthening economic and social cohesion and improving healthcare; in general, at the global level, it involves the protection of the environment and fundamental human rights. It is in these aspects that the important contemporary issue of enhancing corporate social responsibility is raised and addressed [2]. Emphasising the role of business in achieving sustainable development, the United Nations launched the Global Compact, a document aimed at making business a partner in achieving social and environmental change.

Socially responsible behaviour of individuals, businesses and the state is a sign of the normal functioning of social relations and a prerequisite for the country's

sustainable development. The concept of «social» is multidimensional and does not have a clear definition: according to Y. Korolova, it is identified as «a way of interaction of individuals as representatives of social groups, classes and communities, their status and role in society» [3, p.53]. V. Bulova, revealing its content, notes that «an economic and qualitatively organised set of social relations identical to political, spiritual, ideological and other social processes that express the reproduction of support and development of the essential values of a person as a subject and object of labour, cognition and other forms of life» [4, p.4].

The principle of voluntariness is of particular importance. Partnerships cannot be built on the basis of coercion of business by the state (for example, voluntary and compulsory charity) [5, p.48].

Personal values are the ultimate orientation of a person's interests and preferences. It is the source material for motivation of social activity. It should be emphasised that an essential feature of motivation is its effectiveness, which organically penetrates into activities and various manifestations of activity and behaviour. The struggle to be the first is the basic law of human life and the only motivation for human life.

Social responsibility of an individual has the following forms of manifestation [6]:

- direct (represents the direct attitude and influence of the subject on the object of a particular social relation (object of social action)) and vice versa (means the responsible influence of the object of social relation on the subject);

- overt (open, explicit, obvious, declared, as well as manifested in the behaviour of the bearer of socially responsible action) and covert (forms of social relations, openness, publicity and frankness of which the subject wishes to avoid).

The process of creating a mechanism for activating socially responsible activities involves a combination of internal motivation of the SRA and external incentives for implementation.

In the economic literature, the mechanism is considered as a set of organisational and economic levers that influence the economic and organisational parameters of the enterprise management system, which contributes to the achievement of certain goals [6, p.108].

The modern definition of a mechanism is interpreted as a system of basic forms, methods and levers for using economic laws, resolving contradictions in the method of production, sale of property, as well as aligning its interests with the interests of the group, class and society for the purpose of comprehensive human development [7]. Thus, management structures are formed under the influence of specific business conditions and are intended for the enterprise and the achievement of its goals. They

are specific tools that can be used to organise and achieve goals in the short and long term.

Consideration of the basic principles of formation of the activation mechanism is considered as initial stage of a scientifically based reflection of ideas on ways to improve the enterprise's SRA. Activation is not a separate entity but an organic part of the enterprise management system as a whole. The prerequisites for developing a mechanism for activating the enterprise's SRA are the presence of components of its effective operation.

A study of current trends in business activity in developed countries shows that the implementation of the principles of the enterprise's SRA is gaining general recognition as a mandatory concept for all business entities, regardless of the ownership structure and size of the company. Every year, more and more national companies participate in social (non-financial) reporting initiatives.

Countries will be able to ensure sustainable economic development both at the national and international levels if they conduct business in a socially responsible manner. After all, progress in building a competitive position is achieved only through well-coordinated relations with the public and the environment, and most socially responsible actions create close ties between countries around the world, strengthening integration and globalisation processes that create a direct path to a super-developed society.

REFERENCES

1. Okhrimenko O.O., Ivanova T.V. Social responsibility: a textbook. Kyiv: NTUU 'KPI', 2015. 180 c. URL: <https://ied.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/Socialna-vidpovidalnist.pdf>.

2. Green Book. Creating conditions for the promotion of social responsibility of business in Europe (European Commission publication). Unofficial Ukrainian translation of the document was made by the Centre for Corporate Citizenship. - Brussels: European Commission. Directorate-General for Employment and Social Affairs. EMPL/D Unit. 2001. 34 c.

3. Sources of law in the aspect of their social dimension. *State and law: Collection of scientific works. Series of Legal Sciences*. V.M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv: Yurydychna Dumka Publishing House, 2015. Issue 67. C. 51-59.

4. Social functions of the state as a fundamental category of public administration science. *Public Administration: Theory and Practice: a collection of scientific papers of the Association of Doctors of Sciences in Public Administration*. Kharkiv: DocNaukDerzhUpr Publishing House, 2011. № 4 (8). C. 3 - 9.

5. On the state and prospects of entrepreneurship development in Ukraine: National Report / K.O. Vashchenko, Z.S. Varnaliy, V.E. Vorotin, V.M. Heets, E.M. Kuzhel, O.V. Libanova, et al. Kyiv: Derzhkompredprinimatelstvo, 2008. 226 c

6. Organisational and economic mechanism as an instrument of enterprise management. *Economics. Management. Entrepreneurship*. 2003. Issue 11. C. 107-109.

7. Popadyuk O.V., Luchyk O.I. Principles and mechanism of social responsibility in the conditions of strategic management of the enterprise. *Market infrastructure*. Issue 36. 2019. C. 235-246. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/36_2019_ukr/40.pdf

Scientific supervisor - **Oksana Karpenko**, Doctor of Science in Economics, Professor, Professor of the Department of Management, Marketing and Public Administration, Higher Educational Institution «Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University».

Єрофєєва Марія Миколаївна
студентка групи 04-22-04
факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ФІНАНСОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Тези присвячені дослідженню правового статусу Національного банку України як суб'єкта фінансових правовідносин. Зазначено, що в Україні склалася дворівнева банківська система, притаманна країнам із ринковою економікою. Наголошено, що найбільш важливою функцією НБУ є забезпечення та підтримання стабільності національної грошової одиниці - гривні.

Ключові слова: Національний банк України, правовий статус, банківська система, фінансові правовідносини.

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV, Національний банк України (далі - НБУ) є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління [1].

Це зумовлено особливостями створення в Україні дворівневої банківської системи (НБУ та комерційні банки різних форм і видів власності) і формуванням системи контролю за діяльністю комерційних банків нижнього рівня. Дворівнева банківська система в абсолютній більшості випадків характерна для країн з ринковою економікою.

Верхній рівень у цій системі займає центральний (емісійний) банк, клієнтами якого можуть бути лише урядові структури та банківські інститути. Наприклад, у Німеччині це місце посідає Німецький федеральний банк - Бундесбанк.

Нижній же рівень відведений під комерційні банки, клієнтами яких можуть бути будь-які як фізичні, так і юридичні особи - підприємства, організації, громадяни України та іноземці.

Слід зазначити, що з 1987 року в Україні почалася реформа банківської системи, в результаті якої у березні 1991 року Верховною Радою України було ухвалено Закон України "Про банки і банківську діяльність", який став правовою основою створення НБУ [2]. У відповідності до цього Закону, в Україні було взято за основу дворівневу банківську систему, яка включає: верхній і нижній рівні. Верхній рівень - складає Національний банк України як центральний банк країни, який є емісійним центром держави і відповідає за управління всією грошово-кредитною системою, головний банківський інститут. Нижній рівень займає мережа комерційних банків, які покликані надавати банківські послуги

населенню країни, народному господарству, а також мають функціонувати задля загальної стабілізації та поступового піднесення національної економіки країни.

Якщо класифікувати банки за критерієм форми власності їх капіталу та ступенем залежності від виконавчої влади, то НБУ буде державним банком, адже його статутний капітал є державною власністю. При необхідності джерелом формування статутного капіталу НБУ може бути Державний бюджет України. На відміну від центральних банків верхнього рівня, статутний капітал комерційних банків формується виключно за рахунок вкладів акціонерів. За рахунок цього, банки нижнього рівня в Україні можна назвати акціонерними. Окрім державних та акціонерних банків, відповідно до наведеної класифікації можна виділити ще банки зі змішаною формою власності, у яких частина статутного капіталу належить державі та інша частина - фізичним та юридичним особам.

Відповідно до Конституції України основною функцією НБУ є забезпечення стабільності грошової одиниці України, при виконанні цієї функції Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі [3].

Окрім цього, у межах своїх повноважень НБУ сприяє фінансовій стабільності, в тому числі стабільності банківської системи. Національний банк також має сприяти додержанню стійких темпів економічного зростання та підтримувати економічну політику Кабінету Міністрів України.

Заслуговує на увагу думка Ю.М. Дмитренко про те, що діяльність Національного банку України насамперед є публічною, її сутність полягає у тому, що це – фінансова діяльність, яка регулюється фінансово-правовими нормами щодо формування та проведення грошово-кредитної і валютної політики в державі, будови, функціонування та контролю банківської системи з метою стабільної й ефективної організації використання публічних грошових фондів і створення сприятливих умов для розвитку грошового ринку України [4, с. 86].

Основною юридичною формою зазначених ринкових методів державного управління є цивільно-правові договори, які укладає НБУ з іншими особами.

Важливим завданням НБУ також є надання комерційним банкам кредитів, що має на меті підтримку стабільності банківської системи. Відповідно до законодавства України НБУ не забороняється відкривати свої установи, філії та представництва в Україні та за її межами. Національний банк України ставить перед собою такі задачі: забезпечення стабільності грошової одиниці; контроль розрахунків і валютних відносин; сприяння розвитку економіки, створення

єдиного ринку України і його інтеграція у світову економіку; захист інтересів кредиторів і вкладників, інше [5].

Отже, банк верхнього рівня у будь-якій державі займає особливе місце в банківській системі. Не є виключенням і Національний банк України, що має автономний статус, діє самостійно і не залежить від органів виконавчої влади у розв'язанні питань, що належать до виняткової компетенції центрального банку країни. У той же час, НБУ має особливий правовий статус, адже є специфічним органом держави з широким колом прав та обов'язків. Це обумовлено у першу чергу тим, що НБУ одночасно поєднує у собі і риси державного органу управління, і банківської установи. На практиці це виглядає так: НБУ здійснює певні банківські операції (наприклад, операції з іноземними валютами, надання кредитів комерційним банкам нижньої ланки), але не має на меті отримання прибутку. НБУ керується Законами України та функціонує виключно в інтересах держави. Якщо ж зробити детальний аналіз завдань, функцій і повноважень, то можна дійти висновку, що Національний банк України є контрольно-наглядовим органом у банківській системі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV: станом на 19 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 30.10.2024).
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III: станом на 19 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
3. Конституція України від 28.06. 1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січня 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
4. Дмитренко Ю.М. Фінансово-правові засади діяльності Національного банку України: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2012. 224 с.
5. Ярошенко А. С. Правовий статус Національного банку України: парадигмальний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 342-344.

Науковий керівник – Маринів Наталія Анатоліївна, доцентка, кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Жовтоніг Станіслав Олександрович
курсант 2 групи, 3 курсу, Інституту СБУ
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРАУДФАНДИНГУ В УКРАЇНІ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають у перспективах розвитку краудфандингу в Україні. А саме аналізу відсутності чітких правил краудфандингу, обмеженої кількості платформ краудфандингу, низької фінансової обізнаності населення.

Ключові слова: фінансові технології, краудфандинг, краудфандингові платформи, інвестори.

Фінансові технології, як потужний напрямок розвитку сучасного суспільства, швидко змінюють традиційні підходи до управління фінансами. Їхній вплив охоплює всі аспекти життя — від особистих фінансів до корпоративних структур. Однією з ключових інновацій у цьому різноманітті є краудфандинг — процес, де проєкти фінансуються спільнотою через невеликі внески великої кількості людей. Краудфандинг тісно пов'язаний із краудінвестингом, адже обидва підходи залучають фінансування від численних інвесторів. Проте краудфандинг частіше спрямований на проєкти соціального, культурного або комерційного характеру, тоді як краудінвестинг орієнтований на бізнес-проєкти з потенціалом прибутковості.

Краудфандинг, або «фінансування натовпом», – це сучасний підхід, який змінив традиційне бачення залучення коштів. Він являє собою інноваційний спосіб збору фінансів для проєктів, де велика кількість людей об'єднує свої невеликі внески задля втілення спільних ідей та ініціатив. Краудфандинг є не лише інструментом фінансування, але й сприяє розвитку громадянського суспільства, дозволяючи кожному брати участь у вирішенні важливих соціальних питань.

Краудфандинг сам по собі не є новим явищем, але завдяки розвитку цифрових технологій і певній простоті, у порівнянні з краудінвестингом, він отримав більш широке розповсюдження. Сьогодні завдяки спеціалізованим онлайн-платформам кожен охочий може поділитися своєю ідеєю, зібрати кошти на її втілення та стати частиною масштабного проєкту.

Потрібно зазначити, що краудфандинг забезпечує доступ до фінансування для різноманітних проєктів – від стартапів до благодійних ініціатив. Крім того, він відкриває унікальні можливості для прямого діалогу між автором проєкту та його майбутніми споживачами, що дозволяє не тільки залучити кошти, але й

створити лояльну спільноту. Такий безпосередній зв'язок сприяє розвитку проекту, допомагає вносити корективи й адаптуватися до потреб аудиторії. Це особливо цінно для молодих компаній та стартапів, які прагнуть закріпитися на ринку.

В Україні краудфандинг знаходиться на стадії активного зростання. Підтвердженням цього є те, що все більше українців долучаються до нього як інвестори та ініціатори проєктів, що сприяє не тільки економічному підйому, але й зміцненню громадянського суспільства. Проте такий розвиток краудфандингу супроводжується певними викликами.

Серед основних – недостатнє законодавче врегулювання такої технології. Так, невизначеність поняття краудфандингу через брак чітких правил створює ризики для всіх учасників – як для ініціаторів проєктів, так і для інвесторів, що сприяє недовірі та обмежує можливості збору коштів на реалізацію проєктів. Однак українські експерти активно вивчають міжнародний досвід законодавчого врегулювання краудфандингу і розробляють пропозиції для його вдосконалення. На нашу думку, для подолання цієї перешкоди необхідно ухвалити спеціальний закон про краудфандинг, який би чітко окреслював права та обов'язки всіх сторін і встановлював вимоги до спеціалізованих платформ, що надають відповідні послуги.

Серйозною проблемою краудфандингу в Україні є й обмежена кількість доступних платформ. Так, найбільшими українськими платформами є Na-Starte, GoFundEd, Zagoriy Foundation. Багато проєктів, через недостатню підтримку на українському ринку, змушені звертатись до міжнародних платформ. Але треба зазначити, що саме різноманіття платформ для реалізації таких технологій сприяє конкуренції, розширює аудиторію та підвищує якість надання послуг на них. Тому важливо підтримувати створення нових краудфандингових платформ і надавати допомогу вже існуючим. Так, платформи такого типу, як "Спільнокошт" та "На старті", дозволяють реалізувати тисячі проєктів у різних сферах: від соціальних ініціатив до бізнес-стартапів.

Якщо порівнювати українські спеціалізовані платформи з міжнародними гігантами, такими як Kickstarter (одна з найбільших міжнародних краудфандингових платформ), то можна зазначити, що українські платформи відрізняються більшою орієнтацією на соціальні проєкти та меншою бюрократичністю, проте за обсягами фінансування та кількістю проєктів вони поки що поступаються своїм закордонним аналогам [2].

При презентації проєктів на краудфандингових платформах потрібно розуміти, що є певний ризик того, що не всі з них можуть зібрати необхідну суму коштів для їх фінансування і тоді інвестори втрачають свої вкладення. Крім того, через високу конкуренцію на краудфандингових платформах автори проєктів

змушені проявляти максимум зусиль і креативності для презентації своїх проєктів, що пов'язано зі значними витрати часу і матеріальних ресурсів. Так, успішне проведення презентації проєкта вимагає ретельної підготовки, розробки детального плану, створення якісних промо-матеріалів і постійної комунікації з потенційними інвесторами [1].

Також, значною проблемою розвитку краудфандингу є низька фінансова обізнаність населення. Багато українців не володіють достатніми знаннями про принципи, переваги та можливі ризики його функціонування, що породжує недовіру до такого виду інвестування та обмежує кількість потенційних інвесторів. На нашу думку, для вирішення цієї проблеми необхідно організувати інформаційні кампанії, спрямовані на популяризацію краудфандингу та підвищення фінансової грамотності населення [3].

У висновку зазначимо, що для успішного розвитку краудфандингу в Україні необхідно вирішити низку проблем. Перш за все, потрібне ухвалення спеціального закону, який би чітко окреслював права та обов'язки всіх сторін і встановлював вимоги до платформ. Крім того, важливо організувати масштабні інформаційні кампанії, спрямовані на популяризацію краудфандингу та підвищення фінансової грамотності громадян. Також необхідно підтримувати створення нових краудфандингових платформ і надавати допомогу вже існуючим. Таким чином, краудфандинг в Україні – це не просто новий спосіб збору коштів, а потужний інструмент для розвитку інновацій, підтримки соціальних ініціатив та зміцнення громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Shushkova Y., Mosolova Y., Sebestyanovych I. THE CURRENT STATE AND PROSPECTS OF CROWDFUNDING DEVELOPMENT IN UKRAINE. *Young Scientist*. 2019. Т. 5, № 69. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-5-69-129> (дата звернення: 27.10.2024).
2. Бабкіна А. Стан і перспективи розвитку краудфандингу. *КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА*. Суми, 2022 (дата звернення: 27.10.2024).
3. Shapovalova D. R. OVERVIEW OF LEGAL ASPECTS OF CROWDFUNDING RELATIONS IN UKRAINE AND WORLDWIDE. *Juridical scientific and electronic journal*. 2022. № 7. С. 498–502. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/120> (дата звернення: 27.10.2024).

Науковий керівник – Товкун Людмила Вікторівна, к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

Наукова робота присвячена проблемам правового врегулювання фінансових технологій, що виникають через неоднозначне трактування терміну та статусу криптовалюти як віртуального активу та застосування новітніх підходів у чинному законодавстві країн світу. Автор проаналізував чинне законодавство та практику зарубіжних держав щодо їхнього досвіду в розвитку фінансових технологій.

Ключові слова: FinTech, криптовалюта, цифровий світ, фінтех-компанії.

На сьогодні цифровий світ дуже швидко набирає обертів й можна припустити, що він охопив майже усі сфери життя. Саме тому це стало основою для впровадження цифрових технологій. Мобільні платежі, блокчейн, інтернет-банкінг, штучний інтелект, віртуальні активи, такі як криптовалюта, NFT та інші токени є важливою частиною сучасного цифрового світу. Постійні трансформації та глобальні перетворення в банківській сфері які почались з 2008 року були зумовлені світовою фінансовою кризою того часу. Звісно ці події вплинули на розвиток нових фінансових технологій (FinTech), які на даний момент все більше впроваджуються в суспільстві.

ФінТех (FinTech) - це продукт, створений за допомогою інновацій та поєднує в собі фінансові послуги і сучасні технології, які роблять відносини з грошима простішими, зручнішими та надійнішими. До прикладу, коли ми користуємось Apple Pay чи кредитною картою для здійснення онлайн-покупки, то ми як споживач, банк й магазин, який здійснює транзакцію, використовуємо фінансові технології. Враховуючи, що раніше таких послуг не надавалось, то можна зазначити, що FinTech динамічно впроваджується в суспільство.

Якщо повернутись в 1950 р. де банком Long Island Bank була випущена і могла використовуватися тільки в районі Нью-Йорка перша банківська кредитна картка. Покупець передавав картку продавцю, який записував інформацію про власника з картки на товарний чек і йому доводилось телефонувати у банк за кожною покупкою з картки, якщо покупець хотів витратити більше встановленого порогового ліміту, то фінтех в той час сприймався виключно як внутрішні розробки та процеси фінансових установ до яких споживачам фінансових послуг прямого доступу не надавалось. Але на сьогодні ситуація змінилась і фінансові технології стали важливою частиною сучасної економіки, що значно впливає й на банківську систему, інвестиції, страхування та багато

інших фінансових послуг. Вони відображають перехід від фізичної взаємодії та паперового документообігу до використання цифрових платформ для виконання фінансової операції. Наприклад, ПриватБанк та МоноБанк наразі активно використовують біометричні технології для автентифікації клієнтів у своїх мобільних додатках, що включає розпізнавання обличчя та відбитків пальців для безпечних транзакцій. Дана технологія значно полегшує та прискорює процес отримання, наприклад, віртуальної карти, ніж звернення до банку з купою документів, адже в електронному вигляді це можна зробити в будь-якому місці де є доступ до мережі Інтернет.

Розвиток і впровадження FinTech напряду залежать в першу чергу від процесу цифровізації. Необхідно зазначити, що Європейським Союзом (далі - ЄС) проводиться комплексна політика у сфері цифрової трансформації, створюючи певну екосистему. Тому для будь-якої європейської країни важливим при формуванні політики на основі стратегічних документів ЄС в комплексі, а не у відриві один від одного є захист даних (GDPR), кібербезпека, цифрові права та свободи громадян, а також належне законодавче регулювання. Такий підхід до адаптації європейських стандартів допоможе створити конкурентоспроможну систему для балансу норм, які панують на європейському ринку.

ЄС має дуже багатий досвід в сфері розвитку FinTech, необхідно зазначити, що основою таких технологій є директиви та інших документи, що створюють правову основу для інновацій, захисту споживачів, а також регулювання фінансових послуг. Наприклад, Директива про платіжні послуги (далі - PSD2) – Directive (EU) 2015/2366 [1], вона вводить зміни у сфері платіжних послуг, включає вимоги до забезпечення безпеки електронних платіжних послуг, посилює захист прав споживачів, а також сприяє конкуренції на ринку внаслідок введення нових видів послуг; Регламент про захист даних (GDPR) – Regulation (EU) 2016/679 [2] – він не спеціалізується виключно на фінансових технологіях, але має встановлює вимоги до обробки персональних даних; План дій з просування фінтех-компаній [3], який був прийнятий Європейською Комісією в березні 2018 року й розроблений з метою зміцнення інноваційного потенціалу ЄС у FinTech та сприяння конкурентоспроможності європейського фінансового сектору на глобальному рівні, тобто намагався запровадити єдину правову базу для стабільності фінансів на європейському ринку; Регламент про ринки крипто активів (Markets in Crypto Assets Regulation) (далі – MiCA) [4] був прийнятий 20 квітня 2023 р. як частина загальноєвропейської стратегії створення правових рамок для регулювання криптовалют та інших видів криптоактивів. MiCA захищає права інвесторів та споживачів і стабільності фінансового ринку.

Велика Британія, яка нещодавно вийшла з ЄС, у 2016 р. Управлінням з фінансового нагляду (FCA) було оголошено про запуск регуляторної пісочниці

для усунення бар'єрів для банків і фінансових компаній, які прагнуть впроваджувати інновації. Метою введення цієї пісочниці стало набуття досвіду в розробці індивідуальних регуляторних рішень. Але після проведення незалежного дослідження фінтах-сектору держави у 2020 р. було поставлено нову мету вдосконалити регуляторну пісочницю й зробити її постійно доступною для фінтах-компаній. Наразі Велика Британія постійно приймає зміни та адаптує правила «пісочниці» чим зберігає роль провідної фінтах-країни.

Україна, яка 28 лютого 2022 року подала заявку про вступ до Європейського Союзу. 8 листопада 2023 року, у своєму Повідомленні про політику розширення ЄС, Єврокомісія рекомендувала Європейській Раді розпочати переговори з Україною про вступ, а 14 грудня 2023 року Європейська Рада вже ухвалила рішення про їх початок. Наразі статус кандидата на членство ЄС покладає на Україну додаткові зобов'язання з гармонізації національного законодавства до права ЄС в усіх сферах, в тому числі й цифровому просторі.

З імплементацією Україною основного правового документу фінансових технологій ЄС – Директива PSD2 до національного законодавства на основі якої був прийнятий Закон України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 № 1591 [5], який запрацював з 1 грудня наступного року, це сприяло стрімкому розвитку платіжного ринку, створенню новітнього правового середовища для компаній, що працюють у сфері FinTech в Україні.

Наступним етапом можна вважати вже прийнятий Верховною Радою України Закон України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 № 2074-IX [6], який направлений безпосередньо на врегулювання правовідносин, які виникають у сфері обороту віртуальних активів, визначення прав та обов'язків «гравців ринку» з віртуальними активами та засад державної політики у сфері обороту віртуальних активів. Необхідно зазначити, що не зважаючи на підписання Закону Президентом України через декілька місяців після його ухвалення він досі не набув чинності, адже головною метою моменту набуття чинності актом є внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування віртуальних активів, але цього досі не було досягнуто через складнощі у врегулюванні цього питання.

Фінтех-компанії - це компанії, метою яких є розробка на розробку цифрових рішень, які пов'язані з обігом грошей. До фінтех-індустрії не належать банки, хоча установи фактично підтримують її й фінансують фінтах-компанії. Це пов'язано з тим, що це компанії, що працюють онлайн вони не мають фізичних відділень для обслуговування клієнтів,, наприклад monobank.

FinTech охоплює такі сфери, як платежі, корпоративний фінансовий менеджмент, особистий фінансовий менеджмент, блокчейн і криптовалюти, факторинг й ін.

Викликами для фінтех-компаній можна вважати: по-перше, відсутність єдиної глобальної регуляторної бази. Це є майже основною проблемою, адже підходи країн до регулювання різняться, а єдиної правової бази немає, тому виникають труднощі для інноваційних технологій. По-друге, безпека персональних даних, адже через стрімкий розвиток цифрових послуг підіймається питання конфіденційності даних, бо впровадження штучного інтелекту, блокчейну для фінтех-компаній є неоднозначним, а забезпечення надійного захисту даних встановлено на законодавчому рівні. По-третє, регулювання криптовалют та технології блокчейн. Такі криптовалюти як Bitcoin, альткоїн, токени та технологія блокчейн водночасно і відкривають нову можливість і створюють виклик, бо законодавством більшості держав світу наразі не встановлено єдиного статусу криптовалюти й тривають постійні дискусії – це товар, валюта чи цінний папір? Як вже зазначалось і Україна не встановила статус криптовалюти, хоча певне визначення все таки зазначено в п. 13 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 № 361-IX [7], при цьому суворого контролю над криптовалютами операціями не встановлено. По-четверте, ризики шахрайства, в своїй діяльності фінтех-компанії надають таку послугу як онлайн-кредитування при якій повинно проводитись ретельна перевірка даних клієнта чим можуть скористатись шахраї в своїх схемах.

Якщо вести мову про можливості FinTech-компаній, то головною з них є підвищення доступності фінансових послуг. За допомогою онлайн-банкінгу установа може розширити свою клієнтську базу, адже для оформлення віртуальної картки (відкриття рахунку) присутність фізичної особи або фізичної особи-підприємця у відділенні не потрібна. Також це сприятиме зменшенню операційних витрат банку у зв'язку з використанням фінансових технологій чим установи зможуть автоматизувати більшість процесів.

Ще однією можливістю фінтех-компаній стають інноваційні рішення, такі як чат-бот, різноманітні мобільні додатки, що дозволяють фінансовим установам покращити клієнтський досвід та пришвидшити обслуговування. До прикладу, ми неодноразово бачимо різного роду опитування: чи сподобались Вам послуги банку? З якими проблемами Ви стикнулись під час користування нашим додатком? і т. д.

Отже, FinTech найчастіше описують саме як інноваційний підхід або технології в фінансовому секторі, що використовуються для поліпшення фінансових послуг і процесів. Але, при більш детальному розгляді змісту FinTech, можна припустити, що для активного впровадження нових послуг він

поєднує економічні, правові та технологічні аспекти. Звісно, фінансові технології значно змінюють ландшафт фінансових послуг, пропонуючи нові підходи, які часто відрізняються від традиційних банківських продуктів та послуг. Відповідно, правове регулювання FinTech має свої особливості та відмінності від регулювання традиційного банківського сектору. Разом з тим, важливим залишається забезпечення надійного захисту прав споживачів і збереження фінансової стабільності, що вимагає ефективної координації між регуляторами та учасниками ринку послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Директива про платіжні послуги (PSD2) – Directive (EU) 2015/2366. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L2366>
2. РЕГЛАМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text
3. Регламент (ЄС) 2024/792 від 29 лютого 2024 р., який прийнятий Європейським Парламентом та Радою, що засновує Ukraine Facility (План для 2024-2027 Ukraine Facility) URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj>
4. Регламент (ЄС) 2023/1114 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року про ринки криптоактивів, а також внесення змін до Регламентів (ЄС) № 1093/2010 та (ЄС) № 1095/2010 та Директив 2013/36/ЄС та (ЄС) 2019/1937. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj>
5. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591 (в редакції від 20.06.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.
6. Закон України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 № 2074-IX (не набрав чинності, поточна редакція від 01.01.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.
7. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 № 361-IX (в редакції від 23.09.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

Науковий керівник - Галинська Каріна Юріївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Касап Ганна Валеріївна
студентка 3 курсу,
факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ НА ПЕРІОД ВОЕННОГО СТАНУ

Наукова робота присвячена дослідженню особливостей фінансового моніторингу в Україні в умовах воєнного стану. Автор проаналізував чинне законодавство, нові правила фінансового моніторингу на період дії воєнного стану та зробив відповідні висновки.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, воєнний стан, запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Важливість фінансового моніторингу залежить від динамічності досліджуваних явищ, у яких їх необхідно враховувати, відстежувати негативні тенденції та своєчасно коригувати. У сукупності ці чинники формують високий рівень актуальності досліджень.

Як відомо, в Україні існує декілька видів фінансового моніторингу: первинний та державний. Так, на нормативному рівні, зокрема в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», а саме в пункті 66 частини 1 статті 1 закріплено визначення поняття «фінансовий моніторинг». Згідно з цим визначенням, фінансовий моніторинг - це сукупність заходів, що застосовуються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що охоплює проведення державного та первинного фінансового моніторингу [1].

З точки зору фінансової діяльності найбільш потужним сектором національної економіки є саме банківський сектор. Завдяки банківському сектору відбувається переказ значних фінансових коштів як всередині країни, так і за її межами.

В рамках фінансового моніторингу банки та небанківські фінансові установи проводять ідентифікацію своїх клієнтів та аналізують здійснювані ними фінансові операції. У випадку наявності підозрілих операцій банки повідомляють про них в Державну службу фінансового моніторингу та правоохоронні органи України.

Так, за даними Держфінмоніторингу, станом на 1 січня 2024 року на обліку в цій службі налічувалося 11445 суб'єктів первинного фінансового моніторингу, а це на 1578 менше, ніж станом на 1 січня 2023 року та на 3112 менше, ніж на 1 січня 2022 року. Таким чином, частка звітності, поданої банками до

Держфінпослуг, у 2022 та 2023 роках залишилася майже однаковою - близько 99,6%. Водночас кількість банківських звітів зросла з 1179392 у 2022 році до 1429594 у 2023 році [4; 5].

З моменту оголошення воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року в банківському та фінансовому секторі економіки відбулися значні зміни, в тому числі у сфері нормативно-правового регулювання, включаючи спрощені механізми фінансового моніторингу, які певною мірою були адаптовані до потреб економіки України в умовах воєнного стану, зокрема це закріплено у постанові Правління НБУ № 60 від 23 березня 2022 року, яка набрала чинності 24 березня 2022 року «Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану» [3].

Відповідно до цієї постанови банки України на сьогоднішній день не здійснюють, передбачені положеннями Національного банку України та Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», заходи щодо перевірки джерел надходжень грошових коштів у разі проведення фінансових операцій з унесення клієнтами коштів готівкою з метою їх зарахування: по-перше, на рахунки та спеціальні рахунки Збройних Сил України, створені НБУ для збору коштів на підтримку української армії; по-друге, на поточний рахунок Міністерства соціальної політики України, відкритий в НБУ з метою здійснення благодійної діяльності та підтримки найбільш вразливих верств населення; по-третє, рахунки для здійснення операцій з придбання державних «військових облігацій» в банках України і по-четвертих, для тих клієнтів, які не надали на вимогу банку відповідних документів або відомостей, при внесенні готівки на свій поточний рахунок, у розмірі, який відповідає пороговій фінансовій операції та зазначений в статті 20 Закону про ПВК/ФТ [1].

Водночас Закон України № 2120-ІХ від 15 березня 2022 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [2] містить норми, які регулюють окремі питання фінансового моніторингу в умовах воєнного стану. Цим законом також внесено відповідні доповнення до прикінцевих та перехідних положень розділу Х Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», змінами правил здійснення фінансового моніторингу банками під час внесення їх клієнтами-фізичними особами готівки на свої поточні рахунки [2].

До закінчення або скасування воєнного стану в Україні діють, такі особливі правила:

1. Якщо клієнт банку - фізична особа вносить на поточний рахунок готівку в сумі, що дорівнює ліміту фінансових операцій, банк не вживає жодних заходів для перевірки походження коштів, якщо такий клієнт не надасть на вимогу банку відповідні документи або відомості;

2. У разі виникнення у банку підозри, що готівкові кошти, які розміщені на рахунку клієнта - фізичної особи, є активами, пов'язаними з тероризмом та його фінансуванням, розповсюдженням та фінансуванням зброї масового знищення, банк зобов'язаний негайно заморозити такі активи без попереднього повідомлення клієнта - фізичної особи та негайно поінформувати про це в Службу безпеки України;

3. Відповідно, банк зобов'язаний розморозити активи протягом наступного робочого дня після отримання інформації від СБУ про те, що підозра банку не підтвердилася [2].

Якщо резюмувати, то запроваджені зміни у сфері фінансового моніторингу, суттєво спростили механізми ідентифікації та верифікації покупців певних категорій облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації», а також дали можливість вільного здійснення фінансових операцій з готівковими коштами, що перераховуються фізичними особами на користь потреб Збройних Сил України та найбільш вразливих верств населення, без перевірки джерел надходжень цих коштів банком.

З огляду на це, фінансовий моніторинг в умовах воєнного стану є дійсно важливим та актуальним завданням для держави. Адже від стратегічно визначених особливостей та підходів до здійснення фінансового моніторингу залежить успішність управління економікою та забезпечення стабільності фінансової системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: Закон України від 06.12.2019р. № 361-IX зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/361-20>

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

3. Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших

обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану: Постанова НБУ від 25.03.2022р. № 60. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0060500-22#Text>

4. Комплексна адміністративна звітність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за 2022 рік. – URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/Статистика/2023/KAZ_2022.pdf.

5. Комплексна адміністративна звітність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за 2023 рік. – URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/Статистика/2023/KAZ_2023.pdf.

Науковий керівник - Галинська Каріна Юріївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Катрук Валентин Юрійович
курсант 1 групи, 3 курсу, Інституту СБУ
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ І ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Наукова робота присвячена аналізу особливостей бюджетного процесу України в умовах збройної агресії. В умовах війни відбувається кардинальна зміна бюджетних пріоритетів: зростають видатки на оборону та соціальну сферу, одночасно скорочуються доходи. Для компенсації дефіциту бюджету держава вдається до внутрішніх та зовнішніх запозичень, оптимізації податкової системи. Робота підкреслює важливість ефективного розподілу бюджетних ресурсів, зокрема, на оборону та соціальні потреби.

Ключові слова: бюджет, видатки, воєнний стан.

Воєнний стан, як особливий режим, що запроваджується державою у разі збройної агресії, суттєво впливає на всі аспекти суспільного життя, включаючи бюджетний процес. Формування і виконання державного бюджету в таких умовах стає надзвичайно важливим, оскільки саме від раціонального використання бюджетних ресурсів залежить здатність країни протистояти агресії, підтримувати життєзабезпечення населення та сприяти економічному відновленню.

Під час воєнного стану правове формування та виконання Державного бюджету України регулюється низкою нормативно-правових актів, серед них: Бюджетний кодекс України, який визначає загальні засади бюджетного процесу, включаючи особливості його проведення в умовах воєнного стану; Закон України "Про правовий режим воєнного стану" від 12.05.2015 № 389-VIII, який встановлює правові основи функціонування державних органів під час воєнного стану, що впливає на бюджетний процес [4]; Постанова Кабінету Міністрів України "Деякі питання виконання Державного бюджету України в умовах воєнного стану" від 22 грудня 2023 р. № 1361, де зазначаються особливості виконання бюджету в умовах воєнного стану, зокрема щодо перерозподілу видатків та реєстрації бюджетних зобов'язань головними розпорядниками бюджетних коштів та інші [5].

У період воєнного стану відбувається кардинальна зміна бюджетних пріоритетів. Видатки на оборону та безпеку займають провідне місце, витісняючи інші напрямки на другий план. Паралельно зростають соціальні витрати, оскільки держава продовжує виконувати зобов'язання щодо соціального захисту населення навіть у таких складних умовах. Водночас

скорочуються витрати на непершочергові потреби, що дозволяє виділити додаткові кошти для фінансування оборонних та соціальних напрямків,

Дослідження показало, що в умовах війни спостерігається значне зростання видатків державного бюджету, тоді як його доходи відчутно скорочуються. Скорочення доходів державного бюджету є наслідком руйнування економічної інфраструктури територій, зменшення економічної активності в країні, що пов'язано з припиненням або зменшенням податкових надходжень до державного бюджету, а також скороченням інвестицій у економіку [1]. Враховуючи те, що податкові надходження займають важливе місце у наповненні дохідної частини Державного бюджету, така ситуація веде до зростання дефіциту бюджету та збільшення державного боргу.

У зв'язку з цим, держава вдається до різноманітних джерел фінансування, щоб компенсувати нестачу бюджетних коштів та забезпечити стабільність фінансової системи. Одним із основних джерел фінансування бюджету є внутрішні та зовнішні запозичення. Так, під час війни уряд України випускає військові облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), які призначені для залучення коштів на фінансування потреб оборони та підтримки економіки. Військові облігації можуть придбати як юридичні, так і фізичні особи, включаючи комерційні банки, державні установи. Залучені таким чином кошти спрямовуються на підтримку Збройних Сил України, забезпечення військових необхідним спорядженням, а також на стабілізацію економіки в умовах воєнного стану. Щодо зовнішніх запозичень – зазначимо кредити від міжнародних фінансових організацій таких, як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Ці кредити надаються на умовах реформування економіки та посилення фінансової дисципліни. Так, МВФ регулярно надає Україні транші фінансової допомоги для підтримки макроекономічної стабільності які часто супроводжується вимогами щодо реформування державного управління, підвищення прозорості витрачання коштів з бюджету, зниження рівня корупції, що позитивно впливає на ефективність використання державних коштів.

Важливим джерелом фінансування видатків бюджету є оптимізація податкової системи яка проводиться з метою збільшення податкових надходжень. Це включає боротьбу з ухиленням від сплати податків, підвищення ефективності роботи Державної податкової служби, впровадження цифрових рішень для контролю за фінансовими потоками та спрощення адміністрування податків та зборів. Крім того, держава може тимчасово вводити додаткові податки або збільшувати податкові ставки для окремих секторів економіки, хоча такі заходи повинні бути ретельно продумані, щоб уникнути надмірного тиску на бізнес та громадян. Таким чином, держава використовуючи комплексний

підхід до вирішення проблем фінансування дефіциту бюджету, залучає для цього різні джерела, які дозволяють забезпечити її економічну стійкість, продовжити впровадження важливих оборонних і соціальних програм, а також забезпечити підтримку населення та відновлення критичної інфраструктури в умовах воєнного стану.

У цих складних умовах особливу увагу слід приділити ефективному розподілу ресурсів, спрямованих на забезпечення обороноздатності країни. Структура видатків на оборону в Україні потребує вдосконалення [3]. Так, на нашу думку, необхідно збільшити частку коштів, що спрямовуються на модернізацію озброєння та військової техніки, а також на науково-дослідні роботи у цьому напрямку. Крім того, важливо забезпечити ефективний контроль за використанням бюджетних коштів, спрямованих на оборону.

Одним з викликів, з якими стикається Україна, є необхідність балансування між військовими витратами та іншими соціальними потребами. Збільшення видатків на оборону не повинно призводити до скорочення фінансування освіти, охорони здоров'я та інших важливих сфер [2]. Одним із рішень цієї проблеми є оптимізація видатків на оборону. Слід переглянути систему фінансування Збройних Сил, скоротивши фінансування неефективних або дублюючих програм. Вивільнені таким чином кошти можуть бути спрямовані на модернізацію озброєння та розвиток оборонно-промислового сектору. Важливу роль відіграє також запровадження ефективних механізмів контролю за бюджетними витратами. Прозорість і підзвітність у цій сфері гарантуватимуть, що кожна гривня, виділена на оборону, буде витрачена за цільовим призначенням. Для цього необхідно впровадити сучасні електронні системи обліку та звітності.

У висновку зазначимо, що введення воєнного стану виявило як слабкі сторони, так і додаткові можливості фінансової системи України. Для подолання викликів і забезпечення стійкого розвитку країни необхідно постійно підвищувати ефективність бюджетного планування, виконання та контролю за виконанням бюджету. Лише за таких умов можна забезпечити ефективне використання бюджетних ресурсів та сприяти відновленню і розвитку країни після завершення війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Радіонов Ю. Формування і виконання державного та місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-55>.

2. Сковронська І. Ю., Кузьо Л. І. Emperors of byzantium as personification of state power. *Juridical scientific and electronic journal*. 2022. С. 54–57. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-10/9> .

3. Vatamaniuk-Zelinska U., Pritsak Y., Zelinsky M.-P. Features of the formation and implementation of the state budget of ukraine under the conditions of marital state. *Economic scope*. 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/185-5>.

4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 27 лип. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> .

5. Деякі питання виконання Державного бюджету України в умовах воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 22.12.2023 № 1361 : станом на 21 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1361-2023-п#Text>.

Науковий керівник – Товкун Людмила Вікторівна, к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Кириченко Варвара Олексіївна
курсант 3 курсу 1 групи,
Військово-юридичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЗЕЛЕНІ ФІНАНСИ ТА ІНВЕСТИЦІЇ В ЕКОЛОГІЧНІ ПРОЄКТИ

Наукова робота присвячена дослідженню ролі "зелених" фінансів в Україні в умовах екологічної кризи та повоєнного відновлення. Автор проаналізував вплив "зелених" облігацій на залучення інвестицій у проекти сталого розвитку, зокрема у сфері відновлюваної енергетики та енергоефективності. Дослідження також розглядає законодавчі ініціативи, що сприяють розвитку цього фінансового інструменту, а також виклики, пов'язані з прозорістю та верифікацією проектів. На основі аналізу зроблено висновки про потенціал "зелених" фінансів для забезпечення екологічної трансформації України.

Ключові слова. "Зелені" фінанси, екологічна криза, відновлювана енергетика, "зелені" облігації, сталий розвиток, енергоефективність, повоєнна відбудова України

Загроза зміни клімату та екологічної кризи вимагають позитивних дій у сфері сталого розвитку. У зв'язку з цим все більшого значення набувають «зелені» фінанси та інвестиції в екологічні проекти, спрямовані на фінансування екологічно чистих та ресурсоефективних ініціатив. В Україні тема зеленого фінансування стала особливо актуальною після повномасштабного вторгнення, оскільки на перший план вийшло питання відбудови зруйнованих міст і промислових об'єктів. Важливо не просто відновити інфраструктуру, але й зробити це відповідно до екологічних стандартів та принципів сталого розвитку. «Зелені» облігації стали одним з ключових інструментів залучення інвестицій в екологічні проекти в усьому світі, і цей досвід може бути застосований для відновлення України. Це пов'язано з тим, що вони створюють можливості для фінансування проектів у сфері відновлюваної енергетики, енергоефективності, управління відходами та екологічно чистого транспорту. Метою цього дослідження є вивчення ролі та потенціалу зеленого фінансування та інвестицій в екологічні проекти в Україні, зокрема в контексті післявоєнної відбудови країни. Дослідження спрямоване на аналіз основних сфер застосування зелених облігацій, їх потенційного впливу на сталий розвиток інфраструктури та досвіду реалізації міжнародних екологічних ініціатив на українському ринку. "Зелені" фінанси являють собою широкий спектр фінансових інструментів, спрямованих на підтримку екологічно сталих проектів та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Впровадження зелених фінансових механізмів у світовій економіці стало відповіддю на виклики зміни клімату та потребу в ресурсоефективності. Україна також активно інтегрується в ці процеси через законодавчі ініціативи, що стимулюють впровадження "зелених" облігацій та

фінансування екологічних проєктів. Основою для розвитку ринку "зелених" фінансів в Україні став Закон України "Про ринки капіталу та організовані товарні ринки" [1], нова редакція якого набула чинності 1 липня 2021 року. Цей закон закріпив правовий статус "зелених" облігацій як окремого виду цінних паперів, що дозволяє залучати фінансові ресурси для реалізації екологічних проєктів. Згідно з цим законом, випуск "зелених" облігацій можуть здійснювати юридичні особи, що реалізують або фінансують проєкти екологічного спрямування, зокрема, у сфері альтернативної енергетики, енергоефективності, управління відходами та впровадження екологічного транспорту (Закон №738-IX) [2]. Кошти, отримані від продажу таких облігацій, можуть спрямовуватись на фінансування або рефінансування витрат, пов'язаних з екологічними проєктами. Закон також зобов'язує емітентів звітувати про використання коштів і підтверджувати екологічний вплив проєктів, що відповідає міжнародним стандартам прозорості та відповідальності. Одним з успішних прикладів використання "зелених" облігацій в Україні є випуск Національною енергетичною компанією "Укренерго" у 2021 році облігацій на суму 825 млн доларів для фінансування проєктів розвитку відновлюваних джерел енергії та модернізації інфраструктури. Випуск "зелених" облігацій став важливим кроком для покращення енергоефективності та переходу на екологічно чисті джерела енергії навіть в умовах воєнного стану. Такий інструмент дозволяє залучати не лише внутрішні, а й міжнародні інвестиції, оскільки глобальні інвестори дедалі частіше обирають проєкти зі сталого розвитку. Окрім цього, активно розробляються механізми залучення "зелених" фінансів через муніципальні облігації для відбудови інфраструктури міст, що постраждали від війни [3]. Для цього важливо створити місцеві координаційні групи, які забезпечать правильне використання коштів та верифікацію проєктів на відповідність екологічним вимогам (положення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку). Важливу роль у відбудові України відіграють міжнародні фінансові інституції, зокрема Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). ЄІБ фінансує низку екологічних проєктів в Україні, таких як енергоефективність лікарень у Луцьку, управління відходами у Львові та реабілітація систем водопостачання у Миколаєві. За даними ЄІБ, енергоефективні проєкти отримують значну підтримку з боку Європейського Союзу в контексті інтеграції України в європейські структури та досягнення кліматичних цілей Паризької угоди. Окрім цього, проєкт "Енергоефективність громадських будівель в Україні", обсягом 300 млн євро, спрямований на модернізацію шкіл, дитячих садків та лікарень, що стане важливим кроком на шляху до сталого розвитку країни [4]. Незважаючи на значний потенціал розвитку "зелених" фінансів в Україні, існують виклики, пов'язані з низькою обізнаністю місцевих органів влади та приватного сектора

про можливості залучення інвестицій через "зелені" облигації. Крім того, на міжнародному рівні часто піднімається питання грінвошингу (greenwashing) — надання неправдивої інформації про екологічні переваги проєктів. Тому вкрай важливо дотримуватися суворих стандартів прозорості та незалежної верифікації таких проєктів, що передбачено чинним українським законодавством та міжнародними угодами. З іншого боку, перспективи розвитку "зелених" фінансів величезні. Очікується, що до 2030 року Україна зможе залучити 36 млрд доларів через випуск "зелених" облигацій, а ринок енергоефективних та відновлюваних проєктів може досягти обсягу 73 млрд доларів [5]. Такі інвестиції стануть основою для екологічної трансформації України та її подальшого розвитку як частини "зеленої" економіки Європейського Союзу.

Таким чином, "зелені" фінанси та інвестиції в екологічні проєкти мають вирішальне значення для повоєнного відновлення України. Законодавчі ініціативи, міжнародна підтримка та існуючі приклади успішного залучення інвестицій через "зелені" облигації відкривають перед країною широкі можливості для сталого розвитку. Однак для досягнення максимальної ефективності необхідно посилити обізнаність і співпрацю на всіх рівнях, забезпечити прозорість та відповідність проєктів міжнародним екологічним стандартам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон від 23.02.2006 № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів: Закон України від 19.06.2020 № 738-IX
3. Зелені фінанси для відбудови та сталого розвитку міст України. URL: https://www.youtube.com/watch?v=uPJhI8BB8QQ&ab_channel=Ukrinform
4. Проєкт « Енергоефективність громадських будівель в Україні (UPBEE)». URL: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1120/Recommendations_on_Energy_Efficiency_Measures_in_Municipalities.pdf
5. Зелене відновлення України: 2023 керівні принципи та інструменти для тих, хто ухвалює рішення. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/zelene-vidnovlennya-ukrayiny-kerivni-pryntsy-py-ta-instrumenty-dlya-tykh-khto-ukhvalyuye-rishennya>

Науковий керівник - Галинська Каріна Юріївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Климчук Єва Григорівна
студентка I курсу магістратури
факультету юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають при реалізації прав споживачів у сфері цифрової економіки та електронної комерції. Автор проаналізував чинне законодавство України, чинне законодавство Європейського Союзу, процес імплементації законодавства ЄС та зробила відповідні висновки.

Ключові слова: захист прав споживачів, електронна комерція, цифрова економіка.

Станом на сьогодні електронна комерція посідає пріоритетне становище в галузі бізнесу не лише в Україні, а й на глобальному ринку. Відповідно і захист прав споживачів в електронній комерції є надзвичайно важливим аспектом сучасної цифрової економіки. Міжнародний досвід та європейські стандарти свідчать про необхідність встановлення жорстких нормативно-правових вимог для безпеки онлайн-платежів, захисту персональних даних та вирішення спорів між продавцями та покупцями. Метою даної роботи є аналіз чинного законодавства України та Європейського Союзу щодо захисту прав споживачів в електронній комерції, а також визначення основних викликів та перспектив імплементації європейських норм в українське законодавство. Розглядаючи проблематику у сфері захисту прав споживачів при здійсненні електронної комерції, для повного розуміння варто звернутись до законодавця і знайти відповідне визначення. Згідно з пунктом першим частини першої статті третьої Закону України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 № 675-VIII (Далі – Закон № 675-VIII) - «електронна комерція - відносини, спрямовані на отримання прибутку, що виникають під час вчинення правочинів щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснені дистанційно з використанням інформаційно-комунікаційних систем, внаслідок чого в учасників таких відносин виникають права та обов'язки майнового характеру» [1].

Колишня заступниця Міністра економіки України Ірина Новікова, зазначала, що: «Регулювання електронної комерції – вимоги сьогодення. Адже неможливість ідентифікувати онлайн-продавця спричиняє незахищеність прав споживача та бюджетні втрати через нереєстрацію продавців як підприємців.

Отже, щоб вирішити ці проблеми ініціюємо механізм добровільної ідентифікації в реєстрі інтернет-магазинів продавцями товарів в електронній комерції» [2].

Однією з основних проблем у системі захисту прав споживачів в Україні під час здійснення електронної комерції є недостатнє правове регулювання цифрових товарів і послуг, обмежений захист від недобросовісної комерційної практики тощо. На перший погляд, чинне законодавство України містить достатню кількість нормативно-правових актів, які регулюють захист прав споживачів у сфері е-комерції: Закон № 675-VIII, Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-XII, Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV, Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV, тощо. Зокрема закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-XII, який відіграє провідну роль у регулюванні відносин у сфері захисту прав споживачів під час здійснення електронної комерції. Закон є чинним на дату написання наукової роботою, проте незабаром втратить свою актуальність, у зв'язку із прийняттям нової версії, а саме – Закону України «Про захист прав споживачів» від 10.06.2023 № 3153-IX (далі – Закон № 3153-IX), який по своїй суті є його аналогом. Варто розглянути і порівняти детальніше ці два закони для того, щоб з'ясувати чи буде розв'язано проблеми та вдосконалено механізм регуляції захисту прав споживачів.

По-перше, варто звернути увагу це зміни, які стосуються безпосередньо самої сфери застосування закону. В той час як стара версія має обмежене охоплення, не враховує, наприклад, електронну комерцію, то нова версія навпаки включає електронну комерцію, оновлює визначення термінів, що враховують діяльність електронної комерції. Ще однією важливою зміною є регулювання гарантійних зобов'язань. Стаття сьома закону України від 12.05.1991 № 1023-XII «Про захист прав споживачів» має досить невизначений та недеталізований список випадків, на які поширюються гарантійні зобов'язання суб'єкта господарювання. До прикладу, у разі виявлення недоліку товару та яким чином це регулюється у просторі електронної комерції, в той час, як нова версія закону значно збільшує і деталізує умови гарантії. Зокрема це поширюється і на цифрові продукти, на які діє гарантія два роки на нову продукцію, що передбачено пунктом п'ятим статті шостої нової редакції закону: «Якщо договором про придбання товарів з цифровим вмістом передбачено неодноразове постачання цифрового вмісту або неодноразове надання цифрової послуги, суб'єкт господарювання несе відповідальність за будь-який недолік цифрового вмісту або цифрової послуги, виявлений споживачем протягом двох років з моменту постачання такого товару» [3].

По-друге, одним з ключових нововведень закону № 3153-IX є розширення дії закону на сферу електронної торгівлі, а також покращення прав споживачів у

контексті отримання актуальної інформації про товари. До прикладу, запроваджується термін «маркетплейс», який охоплюватиме також онлайн-магазини, які є суб'єктами господарювання. Відтепер детальна інформація про товар та виробника, включаючи місце реєстрації юридичних або фізичних осіб-підприємців та їх назви, повинна бути доступною на маркетплейсах.

По-третє, не менш важливою зміною, яку вносить закон № 3153-IX є запровадження порталу е-покупець. Відповідно до пункту дванадцятого статті першої нової редакції закону про захист прав споживачів «Єдиний державний вебпортал для споживачів у сфері електронної комерції (далі - Портал е-покупець) - електронна інформаційно-комунікаційна система, в рамках якої здійснюються збирання, накопичення, обробка, захист, облік та надання споживачам інформації про суб'єктів електронної комерції, а також комунікація суб'єктів електронної комерції, споживачів, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про захист прав споживачів, та інших державних органів, які здійснюють захист прав споживачів у відповідних сферах у межах компетенції»[1]. Даний портал забезпечуватиме споживачів актуальною інформацією про продавців, що дозволяє уникнути шахрайства та зменшити ризики при покупках в інтернеті та відповідно підвищуватиме рівень прозорості в електронній торгівлі, оскільки споживачі зможуть перевірити інформацію про продавців і їх репутацію, знижуючи ймовірність недобросовісної практики.

Прийняття закону № 3153-IX більшою мірою пов'язане з виконанням зобов'язань України щодо адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС у сфері захисту прав споживачів, включно із запобіганням недобросовісній комерційній практиці. До основних нормативно-правових актів Європейського Союзу, якими регулюється сфера захисту прав споживачів під час здійснення електронної комерції можна віднести: Директиву 2011/83/ЄС щодо прав споживачів, Загальний регламент про захист даних (GDPR) (Регламент 2016/679), Директива 2019/770/ЄС про цифровий контент і послуги, Директива 2002/65/ЄС про дистанційну торгівлю фінансовими послугами, Директива 2015/2366/ЄС (PSD2) щодо платіжних послуг, Регламент (ЄС) 910/2014 (eIDAS) щодо електронної ідентифікації та інші. Тому варто розглянути на скільки українське законодавство гармонізує зокрема із нормами європейської директиви 2005/29/ЄС. Основні аспекти, які відзначаються в Директиві 2005/29/ЄС, такі як заборона нечесної комерційної практики, право споживача на інформацію та визначені механізми захисту, мають аналоги в українському законодавстві. Однак, закон № 3153-IX має недостатньо чіткі формулювання, особливо стосовно визначення нечесної практики та механізмів покарання за її порушення. Додатково, в законі № 3153-IX бракує детального підходу до захисту вразливих

споживачів, що є важливою складовою Директиви 2005/29/ЄС. Отже, для повної відповідності українського законодавства вимогам ЄС необхідно вдосконалити наявні норми, забезпечивши їхню чіткість та ефективність у застосуванні.

Підсумовуючи все вищезазначене, ми можемо дійти висновку, що проведене дослідження висвітлює ключові проблеми та перспективи правового регулювання захисту прав споживачів у сфері електронної комерції в Україні на основі європейських стандартів. Аналіз чинного законодавства та нової редакції Закону України № 3153-IX «Про захист прав споживачів» вказує на значні зрушення у правовому регулюванні, включно з розширенням дії на цифрові продукти та послуги, запровадженням інституту маркетплейсів, удосконаленням гарантійних зобов'язань і підвищенням рівня прозорості електронної торгівлі. Запровадження Єдиного державного вебпорталу для споживачів сприятиме посиленню контролю над онлайн-продавцями та підвищенню безпеки інтернет-покупок. Водночас результати дослідження засвідчують, що, попри поступове зближення із європейськими нормами, українське законодавство потребує додаткових удосконалень. Зокрема, необхідним є уточнення формулювань щодо недобросовісної комерційної практики та відповідальності за її застосування, розробка механізмів захисту вразливих споживачів, а також забезпечення дієвих інструментів для захисту персональних даних. Подальша гармонізація українського законодавства з Директивою ЄС 2005/29/ЄС та іншими європейськими нормативними актами стане важливим кроком для досягнення високих стандартів захисту прав споживачів у сфері цифрової економіки в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> .
2. Прес-центр. Мінекономіки ініціює регулювання електронної комерції для захисту прав споживачів. *Міністерство економіки України*. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=71f089a5-51f2-461e-a305-c7e7a0a63050&title=MinekonomikiInitsiiuReguliuванняInternetkomertsiiDliaZakhistuPravSpozhiвачiv>.
3. Про захист прав споживачів : Закон України від 10 червня 2023 р. № 3153-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20>.
4. Прес-центр. Мінекономіки ініціює регулювання електронної комерції для захисту прав споживачів. *Міністерство економіки України*. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=71f089a5-51f2-461e-a305-c7e7a0a63050&title=MinekonomikiInitsiiuReguliuванняInternetkomertsiiDliaZakhistuPravSpozhiвачiv>.

[c7e7a0a63050&title=MinekonomikiInitsiiuReguliuванняInternetkomertsiiDliaZakhistuPravSpozhivachiv](https://doi.org/10.1017/c7e7a0a63050&title=MinekonomikiInitsiiuReguliuванняInternetkomertsiiDliaZakhistuPravSpozhivachiv) .

Науковий керівник - Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Кожевник Юлія Сергіївна,
студентка 04-24м-04іт
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ОФЕРТА» І «РЕКЛАМА» В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ: ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

У сучасному контексті електронної комерції розмежування понять «оферта» та «реклама» набуває особливої актуальності. Ця робота аналізує юридичні аспекти обох понять, визначаючи їхнє значення, мету та правові наслідки. Реклама, згідно із Законом України «Про рекламу», є інформативною діяльністю, спрямованою на формування обізнаності та інтересу споживачів, тоді як оферта є юридично зобов'язуючою пропозицією укласти договір. Цей розподіл має важливе значення для бізнесу, оскільки неясності між рекламою та офертою можуть призвести до юридичних спорів і ризиків. Дослідження також підкреслює необхідність правової визначеності в електронній торгівлі, щоб захистити права споживачів і забезпечити прозорість у комерційних відносинах.

Ключові слова: реклама, оферта, електронна комерція, юридичні наслідки, правове регулювання.

З урахуванням стрімкого розвитку онлайн-торгівлі, яка на сьогодні стала важливою частиною глобальної економіки, розмежування понять «оферта» та «реклама» є актуальною темою. У модернізованому та прогресивному світі інтернет-компанії активно використовують рекламу для залучення покупців, але правові аспекти цієї діяльності залишаються нечіткими, особливо коли реклама може сприйматися як обіцянка укладення договору. Що зумовлює ризики для бізнесу та створює можливість виникнення юридичних суперечок не тільки між продавцями й споживачами, але й науковцями.

Крім того, цифрове середовище породжує складності, оскільки персоналізовані пропозиції, динамічне ціноутворення та автоматизовані маркетингові стратегії стирають межі між запрошенням укласти договір і прямою офертою. Для продавців це створює необхідність чітко структурувати інформацію на сайті, тоді як для споживачів важливим є розуміння своїх прав та обов'язків в рамках укладення таких договорів. З іншого боку, науковці та діючі правки все частіше звертають увагу на правову визначеність електронної торгівлі, щоб забезпечити захист прав споживачів та сприяти прозорості комерційної діяльності в інтернеті.

Таким чином, розмежування понять «оферта» і «реклама» стає ключовим питанням як для ефективної діяльності бізнесу, так і для захисту інтересів споживачів у сучасному електронному просторі.

Закон України «Про рекламу» від 3 липня 1996 р. № 270/96-ВР надає визначення терміну «реклама» як інформацію про особу, ідею та/або товар, розповсюджену за грошову чи іншу винагороду або з метою самореклами, яка спрямована на формування або підтримку обізнаності та інтересу споживачів [1].

Виходячи з вище зазначеного, можна виділити головні ознаками реклами, а саме спрямованість на невизначене коло осіб, інформативний характер, мету формування інтересу та поширення за винагороду. Реклама не передбачає юридичних зобов'язань, як оферта, і лише знайомить споживачів із товаром або послугою.

Оферта, на відміну від реклами, визначена в Цивільному кодексі України (ст. 641) [2] як пропозиція укласти договір, яка містить усі істотні умови та виражає намір особи бути зобов'язаною в разі прийняття. Оферта має конкретного адресата та юридичну обов'язковість, оскільки її прийняття призводить до укладення договору. Це положення узгоджується із Конвенцією ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року (ст. 14) [3], де оферта має бути чітко викладеною і містити всі суттєві умови для зобов'язання сторін після акцепту.

Основною метою реклами є створення інтересу та обізнаності про товар або послугу. Наприклад, телевізійна реклама нового смартфона може показувати його функції, стильний дизайн та позитивні відгуки користувачів. Вона націлена на широку аудиторію, закликаючи їх дізнатися більше про продукт. Таким чином, реклама сприяє формуванню позитивного іміджу та стимулює споживачів до подальшого розгляду покупки.

Оферта, з іншого боку, є конкретною пропозицією укласти договір. Прикладом може бути рекламне оголошення, в якому зазначено: «Купіть 3 товари і отримайте знижку 20%! Пропозиція діє до 30 листопада». Це оферта, оскільки вона містить конкретні умови (знижка, терміни дії) та є спрямованою на конкретну аудиторію (люди, які зацікавлені у купівлі товару).

Реклама завжди спрямована на невизначене коло осіб. Наприклад, рекламна кампанія нових чіпсів може включати білборди по всьому місту, на яких зображено привабливу упаковку і смішні слогани. Це робиться для того, щоб привернути увагу будь-кого, хто проходить повз, не обмежуючи цільову аудиторію. На відміну від цього, оферта, як правило, має чітко визначену аудиторію. Наприклад, електронний лист з пропозицією для постійних клієнтів магазину зі знижками на наступну покупку є офертою, адже вона адресована конкретним людям, які вже мають досвід взаємодії з бізнесом.

Структурно реклама не містить всіх істотних умов майбутнього договору. Наприклад, реклама автомобіля може зазначати «Швидкість до 200 км/год» або «Паливна економічність 5 л на 100 км», але вона не уточнює всі умови покупки,

такі як ціна, умови фінансування чи гарантії. Оферта ж, як у випадку з угодою на покупку автомобіля, включає в себе деталі, такі як ціна автомобіля, умови платежу і терміни доставки. Це пропозиція, яка, у разі акцепту, може призвести до укладення юридично зобов'язуючого договору.

Реклама є запрошенням до укладення договору і не створює юридичних зобов'язань. Наприклад, якщо реклама обіцяє безкоштовну доставку для всіх покупок, це не зобов'язує компанію надавати цю послугу в разі зміни умов. Натомість, якщо компанія надсилає оферту, в якій пропонує конкретний товар за фіксованою ціною, прийняття цієї пропозиції з боку клієнта створює правові зобов'язання для обох сторін. Наприклад, прийняття оферти на купівлю телевізора за 10 000 гривень зобов'язує продавця продати товар, а покупця — оплатити його.

Розмежування понять «оферта» та «реклама» має значні правові наслідки, які важливі як для бізнесу, так і для споживачів. Перш за все, чітке визначення оферти дозволяє компаніям уникати юридичних ризиків, пов'язаних із неправомірним трактуванням своїх пропозицій. Якщо реклама буде сприйнята як оферта, це може призвести до зобов'язань, які компанія не має наміру виконувати. Наприклад, компанія, яка рекламує акційні ціни, повинна бути обережною, щоб не викликати враження про наявність юридичних зобов'язань, якщо ціни змінюються або акція закінчується.

Окрім того, споживачі, розуміючи різницю між рекламою та офертою, можуть краще захищати свої права. Це знання допомагає їм оцінювати, чи дійсно компанія зобов'язується виконати умови пропозиції, або ж реклама має на меті лише підвищити обізнаність про товар. У зв'язку з розвитком електронної комерції та змінами в споживацькій поведінці, важливо, щоб обидві сторони (бізнес та споживач) усвідомлювали наслідки неправомірного розуміння цих понять. Таким чином, розмежування термінів не лише підвищує правову визначеність, але й сприяє справедливості у комерційних відносинах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 39. Ст. 181.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року: документ № 995-003 від 01.02.1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НУЮ імені Ярослава Мудрого.

Козлова Тетяна Борисівна
студентка 3 курсу 4 групи факультету
юстиції НЮУ ім. Ярослава Мудрого

З «КОПІЙКИ» НА «ШАГ»: ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗМІН

Наукова робота присвячена дослідженню питання щодо ініціативи Національного Банку України зміни назви розмінних монет грошової одиниці України. Автор проаналізувала етимологію слова «шаг», історію його виникнення та позицію спільноти щодо доцільності таких змін.

Ключові слова: шаг, національна валюта, традиція, історія, копійка.

Україна сміливо бореться проти російського панування протягом століть і мова йде не тільки про території, але і про культуру. Зміна найменування «копійка» є не примхою, а частиною процесу дерусифікації, декомунізації та деколонізації. Пропоную розібратися з цим питанням докладніше.

Перш за все варто дослідити етимологію слова «шаг». Відповідно до українського тлумачного словника, шаг-це дрібна розмінна монета вартістю півкопійки [1]. Воно виникло від іменника «сяг», який в свою чергу є іменуванням давньоруської одиниці вимірювання. Мова розвивалася, з часом відбулося уподібнення звуків і слово набуло звичного вигляду. Однак це не єдина версія виникнення шагу. Існують думки, що слово пішло від назви монет інших народів: «шилінгів», які є германізованою назвою римської та візантійської монети; та східної монети «шагі». Мовознавці наголошують, що воно є спільнослов'янським, але ніяк не пов'язаним з перекладом російського слова «крок».

Дослідники не мають точного пояснення, в який історичний період та з якої причини монету назвали саме шагом. Імовірно, в давнину так вимірювали землю, тобто він був мірою довжини. Звідси і пішла назва монети, адже землю продавали або платили за виконану на ній роботу. Перша письмова згадка датується 1690-ми роками в рукописах, що знайдені на території Гетьманщини. Утім, історики вважають, що в побуті шагами почали користуватися раніше, ніж фіксувати в документах. Наступний історичний етап, який варто згадати -часи Української Народної Республіки. Саме за грошовою реформою 1918 року та за рішенням М. Грушевського шаг став офіційною розмінною монетою. В ті часи сто шагів дорівнювали одній гривні. Планувалося, що це будуть монети номіналом 20, 10, 5 і 1. Через війну з більшовиками було прийнято рішення про недоцільність ввезення за кордону необхідного обладнання. Саме тому шаги стали паперовими банкнотами, які виглядали як поштові марки. Це не вплинуло на їх цінність на що вказують відомості про те, що їх підробляли фальшивомонетники.

Проіснували шаги в обігу не довго, оскільки вже в березні 1919 року їх скасувала більшовицька влада. На цьому історія не завершується, тому що в цей час Українська повстанська армія починає друкувати грошові документи, серед яких є шаг. Борці за українську державність ніколи не забували про цю грошову одиницю: в еміграції друкували марки у вигляді шагів, а комітет визволення України готував законопроекти для часів незалежності, одним з яких була грошова реформа [3].

Цікавими є згадки також в літературі. Фахівці зазначають, що у творчості Тараса Шевченка виявили 11 випадків використання слів «шаг» і «шажок», використаних саме в значенні монети. Наприклад, шаг згадується у поемах «Катерина» та «Мар'яна-черниця». Леся Українка використовує таку грошову одиницю у своєму триптиху «Що дасть нам силу». Шаг існує і в народній творчості, а саме в прислів'ях та приказках [4].

Важливим в контексті змін є економічний аспект. Національний Банк України наголошує, що введення в обіг нової монети не потребує додаткових фінансів. Це зумовлено тим, що гроші на виготовлення копійки вже передбачені, тож штампування шагу замість копійки на це не вплине. Певний час монети використовуватимуться паралельно, але поступово залишиться тільки історично українська [2].

На противагу вищевикладеному, доречним буде зазначити історію копійки. Вважається, що ця назва походить від слова «копіє», тобто від назви такої зброї, як спис. Вона виникла в ході російської реформи у 16 столітті. Назва пішла від зображення, що містила монета. Це був вершник, скоріш за все цар, зі списом. Особливою повагою серед українців копійка не користувалася, але широко використовувалась на Лівобережжі вже в середині 17 століття [5].

Підсумовуючи зазначу про доцільність таких змін, які підтримують також і багато дослідників. Це про повернення своєї історії, відродження національних традицій та розірвання зв'язку з колоніальною російською культурою. Шаг-коротке слово, яке пронизує всю історію українських грошей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академічний тлумачний словник. URL: <https://sum.in.ua/s/shagh>
2. Офіційна сторінка НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vidnovlennya-istorichnoyi-spravedlivosti-natsionalniy-bank-initsiyuye-zminu-nazvi-moneti-kopiyka-na-shah>
3. Інтернет-ЗМІ «Українська правда». URL: <https://life.pravda.com.ua/society/shag-zamist-kopiyki-istoriya-viniknennya-i-etimologiya-303683/>

4. Інтернет-ЗМІ «Уніан». URL:
<https://www.unian.ua/economics/finance/shag-zamist-kopiyki-nbu-hoche-pereymenuvati-monetu-12749715.html>
5. Інтернет журнал «Локальна історія». URL:
<https://localhistory.org.ua/texts/statti/grivnia-peniaz-sheliag-shag-iak-nazivali-groshti-ukrayintsi/>.

Науковий керівник – Маринів Н.А., к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Кононенко Орина Сергіївна
студентка 04-24м-04ім,
факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

У науковій роботі розглядаються процеси трансформації та розвитку системи фінансового моніторингу в Україні та її здатність протистояти легалізації незаконних доходів в умовах сучасних глобальних і національних викликів. Наголошується на ключових напрямках вдосконалення: цифровізації моніторингових процесів, зміцненні інституцій, адаптації законодавства до нових загроз (зокрема криптовалют) та розширенні міжнародного співробітництва.

Ключові слова: трансформація системи фінансового моніторингу, розвиток фінансового моніторингу, легалізація незаконних доходів, цифровізація моніторингу, фінансова безпека, криптовалюти та фінансові злочини.

У сучасному глобальному середовищі фінансова безпека країни стає основою її економічної стабільності та репутації на міжнародній арені. Саме тому трансформація та вдосконалення системи фінансового моніторингу, що протидіє легалізації незаконних доходів, є вкрай важливими для захисту національних економічних інтересів і забезпечення інтеграції України у світову фінансову систему [1].

Фінансовий моніторинг як складова державного контролю з'явився у відповідь на виклики, пов'язані з тіньовою економікою та зростанням фінансових злочинів. Спершу основну увагу приділяли виявленню податкових порушень, проте з ініціативи міжнародних організацій, таких як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк та FATF (Міжнародна група з протидії відмиванню коштів), функції моніторингу значно розширилися, охопивши також боротьбу з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму [2].

Прийняття у 1989 році рекомендацій FATF стало важливим кроком у глобальній боротьбі з легалізацією незаконних доходів, встановивши міжнародний стандарт у сфері фінансової безпеки. На основі цих рекомендацій країни почали розвивати свої національні системи фінансового моніторингу, що передбачають суворий контроль з боку фінансових установ за операціями клієнтів.

В Україні система фінансового моніторингу почала формуватися у 2000-х роках, що вимагало адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів. Заснування Державної служби фінансового моніторингу стало важливим етапом цього процесу.

З часу заснування Держфінмоніторинг відіграє ключову роль у координації зусиль державних та приватних структур для виявлення та попередження легалізації незаконних доходів. Важливим досягненням стало прийняття у 2003 році Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», який закріпив правові основи функціонування цієї системи.

Проте Україна все ще стикається з викликами, які ускладнюють розвиток та модернізацію системи фінансового моніторингу. Це, передусім, розвиток новітніх технологій, що дозволяють створювати складні схеми відмивання коштів та ухилення від податків.

Щоб система фінансового моніторингу відповідала сучасним викликам, необхідні комплексні зміни, зокрема:

1. Цифровізація моніторингу. Використання технологій штучного інтелекту та алгоритмів машинного навчання допоможе швидко розпізнавати аномальні операції та повідомляти відповідні органи.
2. Законодавче вдосконалення. Необхідно адаптувати закони до нових реалій, таких як криптовалютний ринок, що дозволить знизити ризики відмивання коштів через цифрові платформи.
3. Розвиток міжнародного партнерства. Розширення співпраці з міжнародними організаціями, такими як FATF, Інтерпол та Європол, дозволить впроваджувати сучасні практики боротьби з фінансовими злочинами [3].

Отже, трансформація та розвиток системи фінансового моніторингу та боротьби з легалізацією незаконних доходів є необхідною умовою для забезпечення економічної безпеки України. Постійне вдосконалення методів контролю та впровадження нових технологічних і організаційних рішень дозволять Україні зміцнити свої позиції у глобальному фінансовому середовищі та зменшити рівень тіньових фінансових потоків [4].

Таким чином, ефективна система фінансового моніторингу є ключовим елементом для забезпечення економічної безпеки держави та її інтеграції у світову фінансову систему. Від первинної боротьби з податковими порушеннями до глобального контролю за відмиванням коштів і фінансуванням тероризму – система фінансового моніторингу адаптується до міжнародних стандартів та викликів.

Пріоритетними напрямками модернізації є цифровізація процесів моніторингу із застосуванням штучного інтелекту, удосконалення законодавства для регулювання новітніх фінансових інструментів, розширення міжнародного партнерства для впровадження передових практик у боротьбі з фінансовими злочинами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановський О. І., Бондаренко О. В. Застосування рекомендацій FATF у діяльності фінансових установ України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 38(2), С. 101-110. doi:10.18371/fcaptp.v38i2.241789.
2. Карпусь В. А., Мартинюк Ю. В. Цифрові технології у сфері фінансового моніторингу: проблеми та перспективи. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 1(38), 75-82.
3. Global Financial Integrity. (2021). Illicit Financial Flows and Measures to Combat Money Laundering: An Overview. Washington, DC: Global Financial Integrity. URL: <https://gfintegrity.org>.
4. Аналітичний звіт Державної служби фінансового моніторингу України. Стан та перспективи розвитку системи фінансового моніторингу в Україні. Київ: Державна служба фінансового моніторингу України. 2022. URL: <https://fiu.gov.ua>.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Кострова Анастасія Віталіївна
студентка I курсу магістратури
факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ВІРУСНОГО МАРКЕТИНГУ ЯК ІНСТРУМЕНТА ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Наукова робота присвячена дослідженню дефініції поняття «вірусного маркетингу», його розуміння з точки зору як маркетингу, так і права, а також розгляду правового регулювання вірусного маркетингу в Україні та інших державах. Автор проаналізував поняття, врахувавши його історичний розвиток і сучасне розуміння, а також чинне законодавство і наукові погляди, та зробив відповідні висновки.

Ключові слова: електронна комерція, вірусний маркетинг, прихована реклама, правове регулювання, види реклами.

Розглядаючи правове регулювання вірусного маркетингу як правового терміну, варто почати з визначення його дефініції і чітко зрозуміти його значення у контексті електронної комерції.

Можна сказати, що термін «вірусний маркетинг» є відносно новим у правовому і економічному розумінні. Він з'явився у 1990-х роках, а саме його першу появу можна було спостерігати у книзі медіакритика Дугласа Рускофа «Media Virus» [1]. Також варто відзначити статтю Джефрі Рейпорта, академіка Гарвардської Бізнес-школи, яка була викладена у журналі Fast Company в 1996 році [2]. Далі даний термін почав зустрічатися у наукових роботах усе частіше, а крім того набував поширення і у бізнес-просторі, наприклад, у 1997 році двоє підприємців Тім Драпер і Стів Юрветсан зробили розсилка Hotmail-листів своїм клієнтам, де підприємці могли розмістити свої рекламні оголошення, по суті цим використавши концепцію вірусного маркетингу.

Але насправді вірусний маркетинг, хоча ще не відокремлений у чіткий термін, використовувався ще набагато раніше. Навіть коли не існувало всесвітнього павутиння інтернету, то вже тоді бізнес користувався так званим «сарафанним радіо», коли люди розказували одне одному про певний продукт, бо з якихось причин інформація про нього їм запам'яталася більше, аніж про усі інші. Пізніше з'явилося радіо і телебачення, які тільки посприяли поширенню вірусного маркетингу як бізнес-інструменту. Напевно, кожен пам'ятає хоча б одну рекламу в телевізорі із легкою для запам'ятовування пісенькою, яка потім довгий час не виходить із думок, і людина ходить та наспівує цю мелодію, таким чином нагадуючи і іншим людям навколо про цю рекламу, а, відповідно, і про рекламований у ній продукт.

Наразі, коли майже весь світ користується соціальними мережами, це зробити ще легше. Кожного разу, коли, побачивши цікаве рекламне відео, ви пересилаєте його знайомим, ви по суті сприяєте поширенню маркетингового «вірусу».

Назва поняття «маркетинговий вірус» пов'язана зі схожістю на звичайний вірус, який передаючись від людини до людини створює цілу «епідемію». Таким чином, рекламодавцям варто лише запустити рекламний ролик для певної кількості користувачів, а усі наступні дізнаються про цю інформацію від своїх знайомих чи улюблених блогерів.

Щодо термінології і визначення дефініції, то цей термін охоплюється не тільки правовим спрямуванням, а також дуже активно використовується в маркетингу й економіці, журналістиці. Тому й окреслювати це поняття треба з різних боків, щоб охопити усі його аспекти. У контексті маркетингу і журналістики спеціалісти вказують вірусний маркетинг у якості комплексу заходів, що спрямовані на поширення реклами, причому поширення у цьому випадку здійснюється зазвичай самими кінцевими отримувачами рекламної інформації, тобто найімовірнішими споживачами рекламованої продукції. Уже згаданий вище Дуглас Рушкоф визначав, що вірусний маркетинг є рекламою, яка розрахована на споживачів, які легко піддаються впливу переконання. Ці люди «заражаються» інформацією із реклами, а потім діляться нею з іншими особами [1]. Саме це і є метою маркетингового вірусу – щоб якомога більше споживачів залучилися до поширення цієї реклами.

Якщо ж казати про юридичну складову цього терміну, варто зазначити, що поняття «вірусний маркетинг» у законодавстві України не зазначене. Проте його регулювання все таки здійснюється. Задля цього потрібно звертати увагу як на Закон України «Про рекламу», що регламентує відносини у сфері реклами та засади рекламної діяльності в Україні, так і Закони «Про електронну комерцію», «Про захист прав споживачів», «Про захист персональних даних», «Про медіа» та інші.

Важливим є і те питання, до якого виду реклами слід відносити вірусний маркетинг. Загалом цей інструмент може використовуватися у будь-якому виді реклами, адже варіанти його застосування є дуже різноманітними, і щодня з'являються нові. Але кожен вид має свої особливості правового регулювання, які варто дослідити. Для цього потрібно звернутися до вищезгаданого Закону «Про рекламу».

У деяких випадках, залежно від інструментів і способів донесення інформації, використаних у вірусному маркетингу, він може відноситися й до заборонених видів, зокрема до прихованої чи недоброчесної реклами. Видається логічним почати розгляд саме з цих видів, адже деякі науковці

розглядають вірусний маркетинг тільки як підвид прихованої реклами, що, є недоцільним.

Зокрема стаття 1 Закону України «Про рекламу» визначає, що прихованою рекламою є така інформація про ідею, товар або особу, яка була розповсюджена у медіа за винагороду з метою досягнення рекламних цілей, але при цьому може ввести споживачів рекламної інформації у оману стосовно того, яка справжня мета цієї розповсюдженої інформації [3]. Зокрема, у статті 9 закону вказано, що реклама обов'язково має бути такою, щоб її одразу можна було ідентифікувати як рекламу. Тобто вона має бути чітко відокремлена від іншої інформації, причому незалежно від її форм чи способів розповсюдження. Також обов'язково має використовуватися і слово «реклама», щоб глядач одразу зрозумів це. Якщо цих умов не дотримано, то дана інформація відноситься до категорії прихованої реклами, і така реклама в українському законодавстві заборонена.

Що ж щодо недобросовісної реклами, то вона так само забороняється законом, і виявляється у вигляді реклами, яка вводить чи може ввести споживачів реклами у оману, а також завдати шкоди державі, суспільству чи певним особам через недостовірність, двозначність, неточність, перебільшення чи замовчування інформації, а також порушення вимог щодо місця, часу та способу розповсюдження такої реклами [3].

Таким чином, якщо у вірусному маркетингу тим чи іншим чином не дотримані вимоги до реклами, зокрема якщо він виконаний у вигляді прихованої або недобросовісної реклами, то такий вид реклами порушуватиме вимоги українського законодавства і буде забороненим.

Вірусне поширення як інструмент може використовуватися й у порівняльній рекламі. Із назви можна зрозуміти, що це така реклама, де присутнє порівняння з іншими товарами, послугами чи особами, а також яка містить пряму чи опосередковану ідентифікацію конкурента, або товару чи послуги конкурента.

Неможливо оминати й соціальну рекламу, адже вірусний маркетинг дуже активно застосовує вплив на емоції людей задля швидкого поширення реклами, а таким самим чином функціонує і соціальна реклама. У цьому виді реклами зазвичай охоплюються суспільно важливі теми, такі як екологія, популяризація здорового способу життя, захист державного суверенітету, дотримання законодавства, патріотичне виховання та інші. Така реклама не має на меті отримання прибутку і не спонукає до голосування за певного суб'єкта виборчого процесу.

Таким чином, не обов'язково і не завжди вірусний маркетинг має на меті збільшити продажі певної продукції чи популяризувати конкретну послугу або

особу. Іноді вірусний маркетинг використовується і державою або громадськими активістами задля заохочення людей задуматися про суспільно важливі теми.

Отже, ми бачимо, що хоча і деякі закони охоплюють своїм регулюванням використання інструменту вірусного маркетингу як складової інших правових і маркетингових понять, але усе одно не вистачає чіткого визначення, виокремленого у законодавстві, що погіршує ефективність у контролі за дотриманням вимог до реклами та рекламної діяльності.

У наукових юридичних колах поняття вірусного маркетингу так само є недостатньо визначеним. Враховуючи популяризацію цього інструменту електронної комерції, я вважаю, що є проблемою той факт, що даному явищу не приділено достатньо уваги ні науковцями, ні законодавцями. Але якщо проаналізувати розгляд науковцями суміжних або більших за обсягом понять, які охоплюють у тому числі і вірусний маркетинг, то зазвичай найбільше уваги зосереджено на питаннях, пов'язаних із відповідальністю за поширення рекламного контенту в цифровому середовищі, а також дотриманню етичних норм при розробці й просуванні прихованої реклами, захистом інтелектуальної власності.

Можна також зазначити, що у деяких державах підхід до регулювання вірусного маркетингу є більш визначеним, і його включено в загальні положення про рекламу, захист персональних даних, а також захист прав споживачів.

Наприклад, регулювання реклами у ЄС, зокрема в рамках Загального регламенту про захист даних (GDPR), включає захист персональних даних споживачів, які можуть використовуватися у вірусних кампаніях, що вимагає інформування користувачів про збір і використання їхніх даних у рекламних цілях. Водночас, закони про недобросовісну рекламу можуть застосовуватися до маркетингових кампаній, які вводять споживачів в оману чи маніпулюють їхніми емоціями з метою отримання широкого розголосу, особливо коли такі кампанії порушують права користувачів або включають агресивні методи просування [4].

Крім того, в ЄС діє Директива про недобросовісну комерційну практику, яка забороняє приховану рекламу та маніпуляцію споживачами через дезінформацію. Порушення законодавства, яке захищає споживачів від недобросовісної реклами, може призвести до значних штрафів.

У США також здійснюється контроль у цій сфері. Федеральна торгова комісія (або FTC) регулює вірусний маркетинг через закони про чесну рекламу. FTC вимагає від рекламодавців чітко позначати рекламний контент, зокрема у випадках, коли використовуються соціальні мережі або користувачі створюють контент на замовлення компаній. Наприклад, коли інфлюенсери отримують плату за просування продуктів, FTC вимагає, щоб такий контент був чітко позначений як рекламний, аби уникнути прихованої реклами та маніпуляцій. Ці

положення схожі на регулювання прихованої реклами у нашому законодавстві, про які я вже розказувала вище.

Схожі положення стосовно маркування реклами задля запобігання поширенню прихованої реклами, а також положення проти небажаної, дискримінаційної та іншої забороненої законодавством реклами є і у Великобританії, Канаді та інших державах світу.

Таким чином, можна зробити висновок, що хоча вірусний маркетинг і має часткову правову регламентацію в українському законодавстві у контексті правового регулювання реклами, але цей напрямок усе ще потребує як законодавчого вдосконалення, так і більшої уваги з боку наукової спільноти, зокрема юридичної, задля запобігання порушенню прав споживачів, недобросовісної конкуренції та для захисту персональних даних.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Rushkoff D. Media Virus. Random House Australia, 1994. 338 p.
2. Rayport J. The Virus of Marketing. Fastcompany. 1996. URL: <https://www.fastcompany.com/27701/virus-marketing>.
3. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР (станом на 27 квіт. 2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр#Text>.
4. General Data Protection Regulation (GDPR) – Legal Text. General Data Protection Regulation (GDPR). URL: <https://gdpr-info.eu>.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НУЮ імені Ярослава Мудрого.

Коханова Олександра Вікторівна
студентка 3 курсу 4 групи факультету
юстиції НЮУ імені Ярослава Мудрого

ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ

Наукова робота присвячена розкриттю дослідженню правового регулювання грошової системи України, її організації та функціонуванню.

Ключові слова: грошовий обіг, інфляція, національна валюта, монетарна політика, НБУ, валютний ринок, фіскальна політика, монетарного нагляду, емісія, облігація.

Функціонування ринкової економіки країни забезпечують гроші та грошовий обіг у державі. Грошовий обіг - це безперервний рух грошей між учасниками, що забезпечує обмін товарами, капіталом, послугами та інше. Він одночасно виступає і як обов'язкова умова функціонування суспільства сьогодення, і як основна складова публічної фінансової діяльності [7]. Без майстерного правового регулювання грошовий обіг стане неконтрольованим, а це матиме наслідки у вигляді фінансової нестабільності, інфляції, зростання тіньової економіки та втрати довіри до національної валюти. Грошовий обіг потребує державного врегулювання та належного контролю уповноважених органів державної влади. Держава прикладає багато сил та ресурсів для врегулювання його як в межах фінансової діяльності, так і в усіх сферах суспільних відносин.

В Україні ця система закріплена в національному законодавстві в Конституції України та в Законах України "Про Національний банк України", "Про платіжні послуги" та складається з таких елементів: масштабу цін, видів законних платіжних засобів, грошової одиниці та найменування, платіжного обороту та його організації [4]. Стаття 92 Конституції України проголошує, що засади створення і функціонування грошового ринку, статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України встановлюється лише законами України [1]. Окрім цього, на конституційному рівні закріплено, що офіційною валютою є гривня, забезпечення стабільності якої є найголовнішою функцією Національного банку України. Відповідно до ст. 33 Закону України "Про Національний банк України" НБУ здійснює повноваження щодо організації готівкового грошового обігу.[2] Він володіє і закріплює за собою монопольне право здійснення емісії національної валюти та організація її обігу. Йому належить не тільки виняткове право введення в обіг (емісія) гривні і розмінної монети, організація їх обігу, а й вилучення з обігу. Для підтримки стабільності, контролю за інфляцією, економічного зростання валюти та

регулюванні грошово-кредитного ринку НБУ використовує низку інструментів: відсоткові ставки; рефінансування комерційних банків; нормативи обов'язкового резервування коштів банківською системою; депозитні сертифікати НБУ для їх розміщення серед комерційних банків; операції на відкритому ринку; операції на валютному ринку (обмінний курс) [5].

Таким чином, методи і засоби грошово-кредитної політики впливають на пропозицію грошей, що цілком відповідає монетариській концепції НБУ, а обов'язкове резервування відмічається як один із найважливіших засобів грошово-кредитної політики, який можна віднести до числа інструментів непрямого впливу на грошову масу, хоча щодо комерційних банків він є прямим і досить жорстким інструментом впливу [6].

Окрім монетарної політики, важливу роль відіграє регулювання валютного ринку через здійснення контролю гривні щодо інших валют для стабілізації зовнішньоекономічного обігу. При зміні курсу одразу спостерігаються зміни в імпорті, експорті, економічній стабільності та це впливає на інфляцію. Для контролю та регулювання валютного курсу використовують деякі обмеження з іноземною валютою. Наприклад, операції з іноземними валютами обмежені у внутрішньому використанні, для захисту гривні від впливу іноземних, також є ліміт на валютні операції, згідно з яких встановлюється межі та обсяги зберігання та використання іноземної валюти серед резидентів.

За врегулювання доходів відповідає фіскальна політика. Вона регулює доходи та витрати за допомогою бюджетної та податкової політики, від якої прямо залежить розмір грошової маси, попит та пропозиція грошей в економіці. Інструментами для стійкої економічної системи в цій політиці виступають податкове навантаження, бюджетні витрати, управління державним боргом. Бюджетний дефіцит потребує постійного фінансування. В разі дефіциту, тобто коли витрати перевищують доходи, держава залучає додаткові кошти через емісію або облігацію, проте це впливає на інфляцію та обіг грошей. Ще один варіант вирішення проблеми полягає в зовнішньому або внутрішньому запозиченню. В першому випадку держава залучає кошти від міжнародних фінансових організацій, наприклад, від Міжнародного Валютного Фонду (МВФ). У другому випадку держава може компенсувати дефіцит через випуск цінних паперів на внутрішній ринок. Проте, це може витіснити приватні інвестиції, що безпосередньо впливають на економіку. Таким чином, фіскальна політика, визначаючи обсяги та структуру державних витрат, джерела доходів та рівень державного боргу, а ефективно поєднання бюджетної та податкової політики, дозволяє підтримувати макроекономічну стабільність, контролювати

рівень інфляції, забезпечувати надійне фінансування пріоритетних сфер економіки та мінімізувати валютні ризики.

Ще одним з основних елементів фінансово-правового регулювання є контроль за обігом та використанням грошових коштів. Він спрямований на забезпечення прозорості фінансових операцій, запобігання злочинним схемам та посилення довіри до фінансової системи. Контроль базується на законодавчих вимогах обліку та звітності і застосуванні стандартів, наприклад KYC (Know Your Customer), що мінімізує фінансові ризики та сприяє стабільності економіки. Законодавство встановлює вимоги до обліку та звітності фінансових операцій, а також обов'язкові правила ведення бухгалтерського обліку для всіх юридичних осіб, які здійснюють операції з грошима. Бухгалтерський облік операцій з грошовими коштами відображає операції з грошовими коштами, що забезпечує надійність та точність фінансової звітності. Ведення обліку згідно із встановленими стандартами дозволяє контролювати рух коштів, забезпечуючи цілісність фінансової інформації. Податкові органи та регулятори фінансового сектору вимагають подання регулярної звітності, яка містить інформацію про доходи, видатки, активи та зобов'язання суб'єктів господарювання. Ця звітність дозволяє контролювати фінансові потоки і вчасно виявляти відхилення або можливі порушення. І, нарешті, контроль. Він включає ряд механізмів контролю за відповідністю звітності стандартам і вимогам. Зокрема, обов'язковий аудит для великих компаній забезпечує незалежну оцінку фінансової звітності, що знижує ризики викривлення даних і підвищує довіру до інформації, яка використовується для управління грошовими потоками. Завдяки цим заходам економіка має міцнішу основу для зростання, захищаючи її від нелегальних фінансових операцій і підтримуючи репутацію фінансової системи на міжнародному рівні. Фіскальна політика має ключовий вплив на регулювання грошового обігу, визначаючи обсяги та структуру державних витрат, джерела доходів та рівень державного боргу.

Для запобігання економічним загрозам та забезпечення стабільності фінансової системи ведеться боротьба з фінансовими правопорушеннями. Основна мета полягає у запобіганні відмиванню коштів та фінансовому тероризму. Інструментом контролю за такими операціями є фінансовий моніторинг. Він повинен відповідати міжнародним стандартам, розробленим такими міжнародними інституціями як FATF (Financial Action Task Force). Українські фінансові установи зобов'язані виконувати рекомендації FATF для виявлення підозрілих операцій.

Фінансово-правове регулювання грошового обігу є інструментом для підтримки стабільності економіки, забезпечення прозорості фінансових операцій та підвищення довіри до національної валюти. Монетарна політика

Національного банку України, валютне регулювання та заходи фіскальної політики є взаємопов'язаними елементами, що дозволяють стримувати інфляційні процеси, регулювати кредитну активність та забезпечувати стабільний розвиток економіки. Контроль за фінансовими потоками, вимоги до звітності та заходи фінансового моніторингу допомагають виявляти та запобігати відмиванню коштів і фінансуванню тероризму, що зміцнює фінансову систему загалом.

На перспективу, удосконалення законодавства, цифровізація фінансових процесів та подальша інтеграція з міжнародними стандартами сприятимуть посиленню фінансової стійкості України, створюючи передумови для економічного зростання і покращення інвестиційного клімату.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Про платіжні послуги :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>
3. Про Національний банк України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
4. Кот О. С. Економіко-правове регулювання аудиту грошового обігу банків. Актуальні проблеми економіки. 2009. № 12 (102). С. 182–187
5. Радченко О. М. «Поняття грошового обігу та грошової системи яку фінансово-правових категорій»: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/5_2020/21.pdf
6. Шатарська Т. Правове регулювання грошового обігу в Україні. Право грошової емісії. Правове становище Національного банку України. URL: <https://www.shatarska.in.ua/21-pravove-regulyuvannya-groshovogo-obigu-v-ukraïni-pravo-groshovoï-emisii-pravove-stanovishhe-nacionalnogo-banku-ukraïni/>

Науковий керівник – Маринів Н. А., к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Кудрик Вікторія Михайлівна
студентка 3 курсу, 4 групи
факультету міжнародного та європейського права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СФЕРІ ЗАКОНОДОВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

Наукова робота присвячена дослідженню побудови податкових систем Німеччини та Великобританії. Автор проаналізував податкове законодавство вищезгаданих держав та основні підходи до оподаткування.

Ключові слова: податкова система, податки, прибутковий податок, державний бюджет.

Одним із найважливіших елементів регулювання економічних та соціальних процесів кожної держави виступає податкова система. В умовах сучасної фінансової глобалізації податкова конкуренція між країнами спрямована на забезпечення функціонування сприятливого національного середовища для інвестиційної активності. Реалізацію оптимальної податкової політики України необхідно направити на вирішення питань, що стосуються адміністрування податків, організації оподаткування, яке в першу чергу повинне мати соціальну спрямованість. Оптимальні законодавчі зміни в системі оподаткування, які будуть покликані на поширення податкової культури серед населення, зможуть ефективно вирішити питання існування тіньового сектору економіки. Досвід побудови податкових систем зарубіжних країн має стати одним із орієнтирів для реформування українського законодавства у сфері податкової політики.

Розглядаючи широкий аспект визначення поняття «податкової системи» потрібно сказати, що це сукупність податкових відносин, регламентованих нормами фінансового права, які закріплені в законодавстві. Такі фінансові відносини здійснюються за допомогою фінансових органів, основним завданням, яких є адміністрування податків [5, с. 47]. Аналізуючи податкові системи зарубіжних країн, варто звернути увагу, що основні принципи побудови національних податкових систем більшості держав, ґрунтуються на чотирьох правилах, узагальнених А. Смітом. Змістом першого критерію справедливості є рівномірний розподіл оподаткування відповідно до доходів. Другим важливим аспектом виступає визначеність часу, способу і суми платежу податку, тобто незалежність цих елементів від суб'єктивних факторів. Іншими правилами виступають зручність та раціональність, які створюють сприятливе податкове середовище для платників [5, с.47-48].

Аналізуючи податкову систему Німеччини та її сучасний стан варто сказати, що саме в цій країні вперше з'явилася наукова школа управління державними фінансами – камералістика. Німецьке законодавство передбачає розподіл функцій між федерацією та її суб'єктами (землями). Таке нормативне положення зумовлює, що певні соціально-економічні функції віднесені до компетенції місцевих громад, які відповідно формують місцеві бюджети. Активне співробітництво федерації та земель щодо здійснення соціально-економічних програм, вагома роль регіональної влади у питанні перерозподілу національного прибутку дозволяє ефективно функціонувати бюджетній системі Німеччини, яка у наукових працях характеризується як кооперативна модель бюджетного федералізму. У Конституції ФРН міститься положення, яким передбачено регулювання доходів щодо бюджетів різного рівня. Німецьке законодавство дозволяє кожному рівню влади встановлювати та адмініструвати податки та збори і відповідно до нормативів частина податкових доходів перерозподіляється між бюджетами різних рівнів. Основним законом ФРН, яким регулюється оподаткування є «Порядок справлення податків», що в німецькому народі отримав назву податкової «конституції» [3, с.116]. У «Положенні про справляння податків, зборів і мита», законодавчо закріпленні визначення податків, податкових органів, передбачені основні права і обов'язки платників податків. Проте задля кращого правового регулювання податкової системи у країні діють спеціальні закони, в яких закріплені основні положення по кожному податку. Податкову систему ФРН складають федеральні та спільні податки, а також податки земель та громад, окремим спеціальним видом податків є церковний. Надходження за спільними податками повинні розподілятися між бюджетами. Податки, які передбачені законодавством можна класифікувати на три групи. По-перше, це податки на доходи, які складаються з корпоративного і промислового податку для юридичних осіб та прибуткового податку для фізичних осіб. Близько 40% податкових надходжень до німецького бюджету складає саме прибутковий податок, що розраховується за прогресивними ставками. Основна перевага прогресивної шкали, постає в тому, що при збільшенні доходу збільшуються податкові ставки (такий підхід використовує Великобританія, США, Франція) [2, с. 32]. Тому більша частина доходів бюджету забезпечується податками Німеччини, а сам бюджет є зведеним і складається з центрального бюджету, який містить близько 50% всіх податкових платежів. Третину податкових надходжень отримують бюджети федеральних територій, а до міських та сільських бюджетів зараховується близько 10 % сплачених податків [3, с.117]. Цікавим досвідом є функціонування у Німеччині інституту податкових консультацій, які допомагають суб'єктам підприємницької діяльності чи фізичним особам при виникненні питань з приводу податкового

законодавства. Так, міністерство фінансів видає ліцензії, що засвідчують право надавати платні консультації для платників податків.

Податкове законодавство Великобританії є одним із найбільш об'ємних. Податки формують дохідну частину державного бюджету більше ніж на 80%. У податковій системі Великобританії необхідно виділити два рівня: центральний уряд та рівень місцевих урядів. Прерогативою державного уряду є стягнення прибуткового та корпоративного податку, ПДВ, гербового збору та інші. Місцеві уряди здійснюють оподаткування державних грантів, нерухомості комерційної сфери, різноманітні збори, наприклад за вуличне паркування [4, с.104]. Суттєвим податком у Великобританії є прибутковий податок, що стягується за прогресивною шкалою, тобто від зростання суми доходів зростає і ставка податку [6, с.33]. Дохід від пенсій, трасту, дохід зароблений на місці працевлаштування та інші доходи підлягають цьому податку. В залежності від виду доходу такі ставки можуть навіть доходити до рівня 40%. При стягненні прибуткового податку в англійському законодавстві передбачені деякі пільги. Наприклад, перші 1000 фунтів стерлінгів від доходу самозайнятості, а також аналогічна сума доходу від орендованого майна (за умови не використання схеми, яка передбачає оренду кімнати) не підлягають оподаткуванню [4, с. 104]. Відповідно до податкової системи Великобританії резиденти повинні сплачувати податок з усіх своїх доходів, в тому числі отриманих за межами держави, тоді як нерезиденти сплачують прибутковий податок лише з доходів, отриманих на території країни [3, с. 118]. Інституційне управління податкової системи здійснюється урядом Великобританії за допомогою казначейства, проте така діяльність контролюється парламентом. Безпосередньо організацію податкової служби здійснює два урядових департаменти. Основним повноваженням, яке здійснює Управління податкових зборів є контроль за стягненням податків з юридичних та фізичних осіб, а також збір прямих податків у тому числі прибуткового [1, с. 163]. З 2006 р. в країні діє дворівнева система оподаткування прибутку підприємств, так званий корпоративний податок. Якщо дохід складає менше 1,5 млн. фунтів, то застосовується 19% ставка, якщо прибуток є більшим за визначену суму, то дохід обкладається за ставкою 30% [3, с.118].

Податкові системи, розглянутих країн є досить гнучкими, адже у Великобританії платник податку має змогу на власний розсуд обрати той варіант оподаткування, який для нього є найбільш задовільним та ефективним. Таке законодавче положення дозволяє зменшити тіньовий сектор економіки та подолати проблему ухилення від податків. Основні підходи у побудові податкової системи зарубіжних країн спрямовані на зміцнення інвестиційної конкурентоспроможності, залучення іноземного капіталу, розвитку підприємницької діяльності. Для сучасної податкової системи України є

необхідним запровадження оптимальних принципів оподаткування з метою підвищення ефективності функціонування такої системи в умовах воєнного стану. Практичний досвід побудови податкової системи провідних країн світу може стати основою проведення оптимальної податкової політики України для підтримки національних підприємців та створення сприятливої податкової обстановки для залучення інвестицій. Ефективна податкова система повинна забезпечити стабільність державного бюджету та дотримання соціальної справедливості в суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ілюшик О.М. Аналіз побудови податкових систем зарубіжних країн та в Україні / О.М. Ілюшик, М.О. Піщанська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. - Випуск 1. - 2018. - С. 157-161.

2. Карлін М.І. Фінанси країн Європейського Союзу. Київ : Знання, 2017. 639 с.

3. Ломака Є.А. Дослідження існуючих систем оподаткування в країнах з розвинутою економікою. Вісник ХНУ ім. В.Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2019. Вип. 9. С. 115-120.

4. Акименко О. Ю., Давиденко І. С. Податкова система Великобританії як вагомий фактор стимулювання інвестиційної активності : світовий досвід для України. *Принципи формування зовнішньої політики держави: економічні та інституціональні аспекти* : матеріали доповідей міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 14-15 травня 2021 р.). Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С.103-107.

5. Податкова система: навч. посібник / В. Г. Баранова, О. Ю. Дубовик, В. П. Хомутенко та ін.; за ред. В. Г. Баранової. Одеса: ВМВ, 2014. 344 с.

6. Податкова система: навч. посібник / І. О. Лютий, Л. М. Демиденко, М. В. Романюк та ін.; за ред. І. О. Лютого. Київ: Центр учбової літ-ри, 2009. 456 с.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НУЮ імені Ярослава Мудрого.

Кулик Аріна Ігорівна
студентка 4 групи, 3 курсу, факультету юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ (ЦИФРОВИХ) ГРОШЕЙ

На сьогоднішній день немає уніфікованого підходу в питанні регулювання електронних (цифрових) грошей, проте, єдність регулювання може бути лише тоді, коли країни прийматимуть одна у одної певні підходи, засоби та методи в регулюванні галузі цифрових грошей. А отже необхідним та важливим є аналіз як вітчизняного законодавства, так і зарубіжної практики у дослідженні цього питання, а після - виокремлення деяких пунктів, які можна було б імплементувати в українське законодавство.

Ключові слова. Електронні гроші, цифрові гроші, криптовалюта, регулювання, віртуальні активи.

Цифровізація всіх сфер життя з кожним роком набирає обертів. Таке явище не оминуло й сферу фінансів та грошового обігу, а отже логічним і закономірним є виникнення такого поняття як електронні (цифрові) гроші. Існує багато підходів щодо визначення даного поняття, зокрема, науковий та юридичний. Науковий підхід, який є дещо ширшим та абстрактнішим, ніж юридичний, включає в поняття такі категорії цифрових валют, як криптовалюта, віртуальні активи, тощо та окреслює цифрову валюту як альтернативні гроші. Щодо юридичного підходу, пропоную скористуватися Законом України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021, яким електронні гроші визначені як одиниці вартості, що зберігаються в електронному вигляді, випущені емітентом електронних грошей для виконання платіжних операцій (у тому числі з використанням наперед оплачених платіжних карток багатоцільового використання), які приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж їх емітент, та є грошовим зобов'язанням такого емітента електронних грошей (п. 14 ст. 1 Закону) , а цифрові гроші Національного банку України (далі - цифрові гроші) - електронна форма грошової одиниці України, емітентом якої є Національний банк України (п.97 ст.1 Закону) [1].

Виокремлюють такі категорії цифрових грошей:

- Цифрові валюти центрального банку (CBDC) – валюта, емітована центральним банком певної держави.
- Криптовалюта – валюта, емісія якої здійснюється децентралізованою платіжною системою

Загалом існує достатньо багато видів цифрових грошей, проте вищевказані прийнято вважати основними.

Першим нормативно-правовим актом, що врегулював відносини в сфері електронних грошей в історії українського законодавства є Постанова Правління НБУ від 25.06.2008 № 178 «Про затвердження Положення про електронні гроші в Україні» [2], де зазначалося, що «електронні гроші – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента» [3]. Тобто, проаналізувавши поняття електронних грошей, викладене в ЗУ «Про платіжні послуги» та в вищезазначеній постанові можна помітити, що в законі визначення даного поняття є ширшим.

В 2018 році Законом України «Про валюту та валютні операції» «електронні гроші були визнані валютою, яка належить до національної (номіновані у гривні) та/або іноземної валюти (номіновані у грошових одиницях іноземних держав та (або) банківських металах)» [2, ст. 585].

Щодо цифрових валют центральних банків, то НБУ на сьогоднішній день в процесі розробки цифрової валюти е-гривні, яка має бути своєрідним доповненням до готівкової та безготівкової форми української валюти. На думку НБУ введення в обіг е-гривні буде сприяти цифровізації та розвитку економіки, підвищенню прозорості розрахунків, тощо [4].

Проте щодо криптовалюти як законного засобу платежу в Україні, то голова НБУ Андрій Пишний зазначив, що криптовалюта не розглядається як законний засіб платежу в Україні і додав, що наразі відсутні варіанти законодавчого врегулювання ринку віртуальних активів, які б НБУ міг впровадити [5]. Але все ж таки на території України дозволені операції з криптовалютами, зокрема купівля-продаж, зберігання та обмін.

Щодо статусу криптовалюти як платіжного засобу та правового регулювання цифрових грошей в цілому іншими країнами світу, то, до прикладу, в *Японії* вона визнана легальним засобом платежу, криптовалютні компанії сплачують податки від продажу. *Велика Британія* регулює криптовалютні біржі та сама криптовалюта оподатковується. *Литва та Польща* дозволяє діяльність майнингових компаній [6].

Швеція визнала криптовалюту (Bitcoin) договірним платіжним засобом та зараз майже повністю відмовилася від готівкової форми грошей [7].

Німеччина в 2020 році законом зобов'язала криптовалютні біржі німецького ринку отримати ліцензію *VaFin* (ліцензія від Федерального управління фінансового надзору). При поданні заяви на отримання ліцензії необхідно надати докази законного початкового капіталу біржі та докази того, що компанії можна довіряти, бізнес-модель на перші три роки роботи компанії, тощо. Також компанії мають дотримуватися правил проти розповсюдження явища відмивання фінансів та протидії фінансового тероризму. Прибутки від

віртуальних активів оподатковуються 42%, за винятками, коли величина прибутку від продажу активів не перевищує €600 на рік; коли роботодавець надає четверту частину заробітної плати (це правило не стосується мінімальної заробітної плати); не оподатковується дохід від майнингу в разі, якщо він складає не більше €256 на рік [8, ст. 232].

США має доволі багато різних відомчих груп, як, наприклад, Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами, Федеральна комісія з торгівлі, яких так чи інакше стосується питання цифрових валют. Цифрові активи США не визнає фіатною валютою, а віртуальні активи є платіжним засобом, як зазначила податкова служба США. Загалом цілями врегулювання відносин в сфері цифрових грошей є унеможливлення незаконного використання віртуальних активів, безпечність прав споживачів, впровадження інновацій в даній сфері. Задля досягнення вищезазначених цілей органи, що регулюють це питання діють на основі наступних засад: надання безпечного доступу до фінансових послуг; підтримка фінансової та економічної стабільності; сприяння інноваціям в даній сфері; посилення конкурентоспроможності США; протидія незаконному фінансуванню та подальше дослідження і розвиток сфери цифрової валюти [8, ст. 230].

Отже, проаналізувавши правове регулювання цифрової валюти інших країн світу, які мають більш розгалужене регулювання цієї сфери, ніж в Україні можна зробити висновок, що в українському законодавстві сьогодні не вистачає повного законодавчого закріплення даного питання, зокрема виокремлення криптовалюти як окремого засобу платежу. Враховуючи той факт, що Україна має перелаштовувати всі галузі на європейський лад через намір вступу до ЄС, то непогано було б брати приклад у європейських країн щодо законодавчого статусу цифрової валюти. Також, на мою думку, необхідно розробити міжнародний акт, що окреслив би основні ознаки цифрових грошей, визначив би їх природу як платіжного засобу та механізм впровадження в грошовий обіг країни, адже зараз загалом спостерігається асиметричне регулювання цифрових грошей в різних країнах, що може завадити деяким транскордонним операціям з цифровою валютою у зв'язку з тією самою асиметрією в законодавчому регулюванні цієї сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX : станом на 20 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 28.10.2024).

2. Сударенко О. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ ВАЛЮТИ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ. Law in the postmodern epoch: general characteristics and manifestation particularities in separate law branches. 2023. С. 585.

3. Про затвердження Положення про електронні гроші в Україні : Лист Нац. банку України від 30.07.2008 № 25-212/1645-10454. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1045500-08#Text> (дата звернення: 28.10.2024).

4. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Draft_vision_introducing_e-hryvnia_2023.pdf (дата звернення: 31.10.2024).

5. НБУ не розглядає криптовалюту як законний спосіб платежу, але ринок врегулювати плануть. *Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/313257-nbu-ne-rassmatryvaet-kryptovalyutu-kak-zakonnyy-sposob-platezha-no-rynok-uregulirovat-planiruyut> (дата звернення: 28.10.2024).

6. Цифрова валюта у світі та в Україні: правове регулювання, судова практика, цифрові валюти, е-гривня : монографія / С. В. Петков та ін. ЦУЛ, 2022. 298 с.

7. Шустрова К. В., Бускевич А. В. Правовий статус криптовалюти в світі та в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. № 2 (55). С. 83–85.

8. Цукан С. В. Міжнародне регулювання обороту віртуальних активів: основні положення та принципи. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. № 81. С. 229–232.

Науковий керівник - Маринів Наталія Анатоліївна, кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Манасян Каріне Норіківна
студентка 5 курсу
Факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ЯК СКЛАДОВА ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Наукова робота полягає у дослідженні сутності права на інформацію у контексті захисту прав споживачів електронної комерції. Авторка проаналізувала стан діючого українського законодавства, заплановані зміни останнього у майбутньому та європейське регулювання, що дозволило виокремити певну проблематику та необхідність у внесенні відповідних нововведень.

Ключові слова: право на інформацію, захист прав споживачів, електронна комерція.

Вільне переміщення продуктів і послуг у мережі Інтернет вже стало нормою для сучасного населення України та світу загалом. Електронна комерція надає широкий перелік можливостей для кінцевих користувачів, значно збільшує вірогідність знайти ідеальний товар/послугу, забезпечує доставку у найближчий час та дозволяє купувати будь-де і будь-коли. Але разом з тим цифрова торгівля є джерелом новітніх правових проблем і викликів. У своїй роботі я маю за ціль визначити як саме українське законодавство захищає користувача у цифровій площині, зобов'язуючі продавців надавати інформацію про продукт.

Зазначу, що законодавча база у даній сфері складається з низки нормативних актів, з яких центральним є безпосередньо Закон України «Про електронну комерцію», прийнятий у 2015 році. Відповідно до цього Закону споживач (покупець, замовник) у сфері електронної комерції прирівнюється до споживача, визначеного у Законі України «Про захист прав споживачів». На даний момент щодо останнього нормативно-правового акту існує певна особливість. Закон чинний на зараз № 1023-ХІІ буде замінений на новий № 3153-ІХ. Новий закон набуде чинності у такі часові рамки: через один рік з дня його опублікування, але не раніше закінчення воєнного стану в державі (окрім частин 7-11 ст. 11 Закону та положень про Портал е-покупець).

Надане визначення «споживачу» у новому Законі є ширшим і, на мій погляд, більш детально та зрозуміло розкриває сутність поняття, тому зазначу саме його, комбінуючи з поняттям електронної комерції, наданим у Законі «Про електронну комерцію».

Споживачем є фізична особа, яка замовляє, придбаває, отримує, використовує, вживає або має намір придбати, замовити продукцію дистанційно з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем для особистих

потреб, не пов'язаних з підприємницькою діяльністю, незалежною професійною діяльністю чи обов'язками найманого працівника [1, 2].

Основою захисту прав та інтересів користувачів є певні принципи, що розповсюджуються на всі норми та є вихідними і ключовими правилами, якими мають керуватися учасники відносин у сфері електронної комерції. Такими принципами є: повага до прав, свобод та інтересів учасників; рівність їх прав; забезпечення належної якості товарів і послуг; однакова юридична сила і електронних правочинів, і правочинів, що укладені в традиційному вигляді; забезпечення доступу до інформації, що пов'язана з товаром або послугою.

Закон України «Про інформацію» загалом надає визначення праву на інформацію як можливості вільного отримання, поширення, використання тощо інформації, що необхідна суб'єкту для реалізації та задоволення своїх прав, свобод, інтересів [3].

Ризиковим під час купівлі онлайн порівняно з правочином у фізичній точці є неможливість споживачем оцінити якість та відповідність вимогам товару, що зобов'язує продавців відповідно до законодавства забезпечити клієнта інформацією про продукт [4].

Чинним і новим Законами «Про захист прав споживачів» визначено вимогу щодо права споживача одержувати повну і достатню інформацію задля об'єктивного вибору товару до його безпосереднього придбання. Такими відомостями є: назва товару, його властивості, кількість, правила використання і зберігання, ціна та правила придбання, зазначення шкідливості, виробник і дата виготовлення, строк придатності, гарантійні зобов'язання виробника/виконавця, інше відповідно до ст. 15 Закону України «Про захист прав споживачів» [5].

Цікавим нововведенням Закону № 3153-IX є наявність окремої статті, яка регулює обсяг інформації у разі укладення договору поза торгівельним чи офісним приміщенням або дистанційного договору. Зазначу, що тут перелік таких даних, розписаний аж на 18 пунктів, що чисто теоретично дійсно більше захищає покупця та зменшує його ризик.

Вважаю за потрібне акцентувати на самих цікавих особливостях, що в перспективі дозволять вирішити суттєві проблеми у сфері електронної комерції.

Окрім пунктів інформації з чинного Закону України «Про захист прав споживачів», також продавець має зазначати:

- детальні відомості щодо суб'єкта господарювання, що дозволить його ідентифікувати: для юридичних осіб (повне найменування, ЄДРПОУ, ІПН, місце реєстрації і знаходження), для фізичних осіб-підприємців (ПІБ, РНОКПП, адреса реєстрації), для обох – за необхідності дозвіл/ліцензія, контактні відомості для зв'язку. Така вимога вирішить наявну проблему надання фіктивних даних

продавцем та шахрайства, а також надає змогу встановити чи має право такий суб'єкт підприємництва здійснювати Інтернет-торгівлю;

- витрати, що пов'язані з доставкою продукції;
- інформація, яка необхідна для наданням споживачу можливості ознайомитися з порядком подання скарги і її розгляду, повернення товару і коштів, умови, що унеможливають відмову від договору;
- зазначення механізму позасудового регулювання спору, порядок звернення до такого органу [2].

Ще однією перевагою нового Закону, яка значно повисить довіру споживачів та їх впевненість у площині електронної комерції, є створення Порталу е-покупець. Такий Портал буде містити систему так званих «перевіраних продавців» — суб'єктів електронної комерції, що успішно пройшли автентифікацію та ідентифікацію на Порталі. Припис «перевірений продавець» має з'явитися і на сайті інтернет-магазину продавця, і на сайтах маркетплейсів, класифайдів та прайс-агрегаторів, де представлена його продукція. Звісно, такі зміни є позитивними для вразливої сторони – покупця. Відсутність такого припису буде викликати сумніви при купівлі [6,7].

За чинним законодавством, а саме п. 5 ч.1 ст. 21 і п.7 ч.1 ст.23 Закону № 1023-ХІІ, продавець у випадку ненадання повної та достовірної інформації про продукцію або про себе несе відповідальність у розмірі 30% вартості одержаної для реалізації вартості товару, виконаної роботи, наданої послуги, але не менше 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а якщо продавець не веде облік доходів і витрат – 5 неоподаткованих мінімумів доходів громадян [5]. До речі, аналогічна санкція описана і в Законі № 3153-ІХ.

Повертаючись до Закону «Про інформацію», то у ньому передбачається обов'язковий елемент права на інформацію – реалізація доступу до останньої. Тобто держава має створити дієвий механізм доступу до інформації, в тому числі у вигляді накладення на продавців вимоги надавати певні відомості.

The Electronic Commerce Directive (Directive 2000/31/EC), що діє в межах Європейського Союзу, у ст. 5 зазначає, що постачальник послуг має надавати легкий, постійний та прямий доступ одержувачам послуг принаймні до такої інформації: найменування постачальника, його місце розташування, контакти (включно з електронною поштою для швидкого зв'язку з постачальником), реєстраційний номер у реєстрі (за наявності такої реєстрації), за необхідності дозволу, ідентифікаційний номер (якщо діяльність постачальника оподатковується ПДВ) [8].

Аналізуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що право на інформацію в контексті захисту прав споживачів, як звичайних продуктів/послуг, так і електронної комерції, є визначальним та таким, що

робить можливим забезпечення рівності між суб'єктами та реалізації покупцями своїх свобод й інтересів. Завдяки порівнянню діючого Закону «Про захист прав споживачів», Закону № 3153-IX та The Electronic Commerce Directive з впевненістю можемо сказати, що положення саме нового Закону відповідають європейським ідеям, відповідно більше захищають споживачів і детально описують у чому полягає право на інформацію при здійсненні правочинів онлайн. На даний момент, я вважаю, ми можемо спостерігати прогалину між Законом «Про електронну комерцію» та Законом № 1023-XII. Норми, що дозволяють ідентифікувати продавця, та переваги Порталу е-покупця стануть органічним доповненням українського законодавства, метою якого є йти в ногу з сучасними технологіями електронної торгівлі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. №45. Ст. 410.
2. Про захист прав споживачів: Закон України, що набирає чинності, від 10.06.2023 № 3153-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2023. №78. Ст. 276.
3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради*. 1992. №48. Ст.650.
4. Семенда Д.К., Семенда О.В. Проблеми захисту прав споживачів при здійсненні електронної комерції в Україні. *Економічні науки*. 2021. URL:https://www.researchgate.net/publication/351021745_PROBLEMI_ZAHISTU_PRAV_SPOZIVACIV_PRI_ZDIJSNENNI_ELEKTRONNOI_KOMERCII_V_UKR_AINI.
5. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. *Відомості Верховної Ради*. 1991. №30. Ст. 379.
6. Новий закон про захист прав споживачів. URL: <https://sk.ua/uk/novij-zakon-pro-zahist-prav-spozivachiv/>.
7. Портал е-Покупець — що це таке і для чого потрібно? URL: <https://www.smallbiz.com.ua/article/portal-e-pokupets/>.
8. Directive 2000/31/EC of 8 June 2000 'Directive on electronic commerce'. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32000L0031>.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Миронюк Єлизавета Геннадіївна
студентка 5 групи, 3 курсу,
факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

БЕЗГОТІВКОВА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ І РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У роботі розглядаються проблеми реалізації та розвитку безготівкової економіки в Україні в умовах воєнного стану. Зокрема, акцентується увага на тенденції до цифровізації фінансових операцій та переходу до безготівкових розрахунків, які стають все більш популярними у світі. Однак війна в Україні, руйнування інфраструктури, часті відключення електрики та проблеми з мобільним зв'язком створюють значні труднощі для безготівкових платежів. Зазначається, що безготівкові розрахунки мають свої переваги, проте в умовах війни їх реалізація стикається з серйозними викликами.

Ключові слова: безготівкова економіка, безготівкові розрахунки, фінансова кібербезпека, мобільні платежі.

Світова економіка поступово йде шляхом цифровізації, і одним із її яскравих проявів є перехід до безготівкових розрахунків. Ця тенденція не є випадковою. Вона зумовлена значною кількістю факторів, які роблять безготівкову економіку вигідною та зручною як для держави, так і для бізнесу та громадян. Усе більше країн поступово відмовляються від готівки, що змінює не лише способи оплати, а й сприйняття грошей в суспільстві.

На сьогодні у високорозвинених країнах лише близько 20% населення користується готівкою, тоді як 80% віддають перевагу безготівковим розрахункам. І варто буде наголосити, що в Україні відсоток користування готівковим розрахунком є дещо більшим.

Але Національний банк України активно підтримує рух України в напрямку розвитку безготівкових розрахунків, сприяючи удосконаленню платіжної інфраструктури. Безготівкові платежі є не тільки швидким і зручним способом оплати товарів і послуг, але й одним із найбезпечніших завдяки сучасним технологіям захисту даних [1].

Електронні гроші стають важливою частиною економіки, пропонуючи значні переваги порівняно з готівковими розрахунками. Їх використання не тільки спрощує фінансові операції для громадян і бізнесу, але й допомагає державі в боротьбі з тіньовою економікою.

Однією з головних переваг безготівкових розрахунків є захист від фізичних крадіжок. Традиційні готівкові кошти, що зберігаються в гаманці, завжди піддаються ризику бути вкраденими. У випадку втрати або крадіжки банківської

картки чи мобільного пристрою з електронним гаманцем, власник має змогу швидко заблокувати рахунок, що унеможлиблює доступ до коштів для зловмисників. Це робить електронні гроші значно безпечнішими у повсякденному житті. Але тут варто зазначити і про зворотний бік таких розрахунків. Одним із головних викликів є загроза кіберзлочинів. Хоча банківські системи постійно вдосконалюють захист даних, кіберзлочинці не перестають шукати нові шляхи для атак. Існує ризик того, що користувачі можуть стати жертвами хакерських атак або шахрайства. Однак сучасні методи безпеки, такі як багатофакторна аутентифікація, шифрування даних і токенізація, значно знижують ці ризики. Важливо також, щоб користувачі залишалися обізнаними про загрози та дотримувалися основних правил кібербезпеки.

Електронні гроші дозволяють зекономити час під час оплати. Замість того, щоб шукати дрібні купюри або чекати на решту, користувач може швидко здійснити оплату одним дотиком до терміналу чи кількома кліками в мобільному додатку. Крім того, електронні перекази коштів є миттєвими – незалежно від того, чи це покупка в магазині, чи переведення грошей іншій особі, – кошти зараховуються негайно. Це особливо важливо для бізнесу та підприємств, що можуть ефективно управляти фінансовими потоками. Банки в усьому світі підтримують розвиток мобільних платежів, оскільки вони дозволяють клієнтам здійснювати покупки швидше та зручніше. Провідні українські банки (наприклад, Monobank та ПриватБанк) також інтегрували цю технологію для своїх клієнтів, пропонуючи можливість оплачувати покупки за допомогою мобільних додатків та цифрових гаманців (наприклад Apple Pay, Google Pay) [2]. Така форма оплати не лише спрощує процес транзакцій, але й підвищує безпеку платежів, завдяки захисту даних токенізацією та додатковими заходами безпеки на мобільних пристроях.

Під час пандемії COVID-19 популярність безготівкових розрахунків зростає через їх гігієнічні переваги. Готівка може бути переносником бактерій і вірусів, що створює ризик зараження. Безконтактна оплата, що здійснюється за допомогою карток чи мобільних пристроїв, дозволяє уникати фізичного контакту з грошима або платіжними терміналами. Це стало особливо важливим у часи, коли зменшення ризиків поширення інфекцій є пріоритетом.

Ще однією перевагою електронних грошей є можливість користуватися різними програмами лояльності, такими як кешбек (доволі популярним у використанні є через Monobank) [3]. Кешбек дозволяє повернути частину витрачених коштів за покупки, що здійснюються в певних магазинах або через платіжні системи. Це стимулює клієнтів частіше використовувати безготівкові розрахунки та дає змогу заощаджувати кошти. Програми лояльності також можуть включати знижки, бонусні бали або спеціальні пропозиції, що робить

безготівкові платежі ще більш привабливими для користувачів. Але і тут важливо пам'ятати, що відповідно до податкового законодавства України, кешбек за покупки класифікується як дохід. Тому при знятті коштів з рахунку власника картки Monobank стягується податок у розмірі 19,5%. Цей податок складається з 18% податку на доходи та 1,5% військового збору, що важливо враховувати перед переведенням кешбеку з Monobank [3].

Однією з ключових переваг електронних грошей є також підвищення прозорості фінансових операцій. Оскільки всі безготівкові транзакції відбуваються через банківські системи, вони легко контролюються та фіксуються. Це значно ускладнює проведення нелегальних або тіншових операцій, що є поширеними при використанні готівки. Прозорість фінансових потоків дозволяє ефективніше боротися з ухиленням від сплати податків і корупцією, що зміцнює економіку країни та забезпечує стабільніші надходження до державного бюджету.

Отже, як ми можемо бачити, безготівкова економіка є невід'ємною частиною сучасного фінансового світу, проте її розвиток в Україні стикається з численними викликами. Враховуючи реалії сьогодення, війна вносить значні корективи в усі сфери життя, зокрема, і у фінансову систему. На тлі руйнування інфраструктури, нестабільності енергопостачання та проблем з мережею, безготівкові розрахунки в Україні зазнають серйозних труднощів.

Одним із найзначніших викликів для безготівкової економіки є руйнування інфраструктури, що відбувається внаслідок бойових дій. У містах і селищах можуть знищуватися банківські відділення, термінали для безготівкових платежів, а також комунікаційні мережі, що ускладнює доступ до фінансових послуг. Ще однією суттєвою проблемою, виходячи з попереднього, є часті відключення електрики (як планові, так і аварійні), які стали вже певною мірою звичним явищем у багатьох регіонах України. Без стабільного електропостачання неможливо користуватися банківськими системами, здійснювати електронні платежі або обслуговувати термінали. Багато людей стикаються з труднощами при спробах здійснити оплату за товари у супермаркеті через те, що необхідна техніка не працює. В умовах воєнного стану, коли доступ до електрики стає обмеженим, безготівкові платежі стають менш доступними для населення, що, в свою чергу, сприяє поверненню до готівкових розрахунків.

Проблеми з мобільним та інтернет-зв'язком через обстріли та/або повітряні тривоги також суттєво ускладнюють розвиток безготівкової економіки. Часті перерви інтернет-зв'язку також можуть призвести до неможливості здійснення транзакцій, що створює невизначеність для підприємців та споживачів. Відсутність стабільного інтернет-з'єднання робить

неможливим використання онлайн-сервісів, необхідних для безготівкових платежів.

Безготівкова економіка в Україні має потенціал стати важливим елементом фінансової системи, проте її розвиток у нинішніх умовах зустрічає серйозні виклики. Війна, руйнування інфраструктури, нестабільність електропостачання та проблеми з комунікацією заважають впровадженню безготівкових розрахунків у повсякденному житті. Щоб подолати ці труднощі, Україні необхідно зосередитися на відновленні інфраструктури, забезпеченні стабільного електропостачання, покращенні безпеки фінансових операцій і розвитку сучасних платіжних систем. Тільки за умови комплексного підходу до цих питань безготівкова економіка може стати реальною альтернативою готівковим розрахункам, забезпечуючи зручність і безпеку для громадян і бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Платежі та розрахунки. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments> (дата звернення: 22.10.2024).
2. Еволюція мобільних платіжних систем: Вичерпний посібник | Блог | Lebara UK. *Блог | Lebara UK* | URL: <https://blog.lebara.co.uk/uk/еволюція-систем-мобільних-платежів-в/> (дата звернення: 22.10.2024).
3. Цимбалюк І. Що таке кешбек від Монобанку та як ним користуватись. *rates.fm*. URL: <https://rates.fm/ua-uk/banks/sho-take-keshbek-vid-monobanku-ta-yak-nim-koristuvatis/> (дата звернення: 22.10.2024).

Науковий керівник - Маринів Наталія Анатоліївна, к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Огурцова Єлизавета Володимирівна

курсант 3 курс 1 група

Військово-юридичного інституту,

НЮУ імені Ярослава Мудрого

КІБЕРБЕЗПЕКА У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КІБЕРАТАКИ

У роботі розглядається питання кібербезпеки у фінансовому секторі України, яке стало критично важливим в умовах сучасних викликів, зокрема під час воєнного стану. Автор аналізує існуючі нормативно-правові акти, що регулюють цю сферу, та виявляє недоліки в правовій регуляції, зокрема в контексті захисту конфіденційних даних і відповідальності за кібератаки. Обговорюється важливість розробки Інформаційного кодексу України, що об'єднає всі інформаційно-правові норми, та адаптація до міжнародних стандартів, таких як NIS Directive. Особливу увагу приділено міжнародній співпраці у протидії кіберзагрозам, що набуває актуальності в умовах глобалізації. Автор підкреслює, що лише комплексний підхід до законодавчого регулювання, посилення відповідальності за кіберзлочини та активізація міжнародної співпраці можуть забезпечити надійний захист інформаційних ресурсів в Україні та сприяти стабільності фінансового сектору.

Ключові слова: кібербезпека, фінансовий сектор, Стратегія кібербезпеки.

З розвитком інформаційних технологій та формуванням інформаційного суспільства кібербезпека стає одним з ключових елементів національної безпеки України. Зокрема, у фінансовому секторі захист конфіденційних даних, забезпечення цілісності фінансової системи та безперервності банківських операцій є критично важливими. В умовах воєнного стану в Україні фінансові установи часто стають об'єктами цілеспрямованих кібератак, які не лише загрожують економічній стабільності та фінансовій інфраструктурі країни, а й підривають довіру населення до уряду та банківської системи. Необхідність високого рівня захисту даних та відповідальності за кібератаки є надзвичайно актуальною з огляду на підвищені ризики у фінансовому секторі в нинішніх умовах.

Проблематика кібербезпеки, особливо у фінансовій галузі, та питання відповідальності за кібератаки є предметом досліджень провідних науковців, зокрема В.Б. Авер'янова, В.Т. Білоуса, Р.О. Додонова, Д.В. Дубова, Г.П. Ситника, В.П. Горбуліна та інших. Їхні роботи підкреслюють необхідність розвитку правових засад відповідальності за кібератаки, розробки сучасних стандартів захисту інформації та міжнародної співпраці в протидії кіберзагрозам, що набуває особливої важливості для забезпечення стійкості фінансового сектору України під час воєнного стану. Метою дослідження є обґрунтування необхідності посилення правового регулювання кібербезпеки у фінансовому

секторі України, аналіз ефективності існуючих нормативно-правових актів та міжнародних стандартів у сфері кіберзахисту, а також визначення механізмів відповідальності за кібератаки в умовах воєнного стану.

З розвитком інформаційних технологій та формуванням інформаційного суспільства кібербезпека стає невід'ємною складовою національної безпеки України. Основи правового регулювання кібербезпеки закладено в законодавчих актах, таких як Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [1], Стратегія кібербезпеки [2], постанови Кабінету Міністрів України. Проте для досягнення належного рівня захисту та ефективної інтеграції в міжнародну систему кібербезпеки ці нормативні акти потребують додаткової аргументації та удосконалення. Зокрема, Постанова Кабінету Міністрів України від 19 червня 2019 року «Про затвердження Загальних вимог до кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури» [3] визначає загальні вимоги до кіберзахисту таких об'єктів та встановлює обов'язкові заходи для забезпечення їхньої захищеності від кібератак. Запровадження таких якісних нововведень у правовій площині стало можливим завдяки прийняттю Стратегії кібербезпеки України від 15 жовтня 2021 року. Цей документ став визначальним у питанні нормативного регулювання кібербезпеки, оскільки сформулював стратегічні цілі, завдання, а також напрямки, за якими Україна має діяти для посилення кіберзахисту. Стратегія кібербезпеки охоплює такі аспекти: визначення актуальних викликів і загроз, протидія кіберагресії, захист інформаційних прав громадян і персональних даних, а також забезпечення інформаційної стійкості держави. Крім того, серед її пріоритетів є збереження державного суверенітету та демократичного устрою, захист прав і свобод громадян, розвиток національної інформаційної інфраструктури, зокрема у фінансовому секторі. Особливо важливо, що Стратегія акцентує увагу на заходах щодо нейтралізації спеціальних інформаційних операцій, що є надзвичайно актуальним у сучасних умовах інформаційної агресії з боку держави-агресора. Розвиток системи кібербезпеки в Україні має важливе значення для поглиблення євроінтеграційних процесів. Уніфікація підходів і засобів забезпечення кібербезпеки, гармонізованих з вимогами ЄС та НАТО, створює умови для інтеграції України в міжнародну систему безпеки. Такий підхід не лише зміцнить кіберстійкість країни, але й стане основою для побудови міжнародної системи безпеки, заснованої на ефективній співпраці та координації з іноземними партнерами.

Аналіз чинного законодавства виявляє суттєві недоліки в правовій регуляції кібербезпеки, зокрема в фінансовому секторі, що вимагає термінового вирішення. Важливим є врахування євроінтеграційних процесів, оскільки вони впливають на формування нормативної бази кібербезпеки в Україні. Держава повинна займати активну роль ініціатора та гаранта ефективного розвитку

інформаційного простору, особливо у фінансовій сфері, де кіберзахист має критичне значення. Необхідність розробки Інформаційного кодексу України полягає в об'єднанні всіх інформаційно-правових норм, які стосуються захисту даних у фінансовому секторі. Застарілість інформаційних норм і недостатній рівень відповідальності за інформаційні порушення свідчать про потребу в узгодженому термінологічному апараті. Стаття 12 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки» [1] передбачає відповідальність за правопорушення у кіберпросторі, якщо цей простір використовується для вчинення протиправних дій, що є особливо актуальним для фінансових установ.

Дії кіберугруповань, що спрямовані на втручання у фінансові системи, можуть кваліфікуватися як адміністративно-протиправні відповідно до статті 148-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення [4]. Прагнення до європейської інтеграції залишається ключовим зовнішньополітичним пріоритетом, адже забезпечення кібербезпеки в фінансовому секторі є критично важливим для стабільності економіки. Законодавче регулювання кіберпростору в Україні повинно забезпечувати захист даних користувачів і посилювати відповідальність за кібератаки, що загрожують безпеці країни. Важливою є юридична конструкція відповідальності за кібератаки, яка охоплює як кримінальну, так і адміністративну відповідальність. Кримінальний кодекс України містить статті, що передбачають покарання за несанкціонований доступ до інформаційних систем (ст. 361, 361-1 КК України [5]) та за перешкоджання нормальній роботі автоматизованих систем, що може загрожувати національній безпеці. Міжнародна співпраця у сфері протидії кібератакам має особливе значення, оскільки фінансова кібербезпека є транснаціональною проблемою. Європейські стандарти кібербезпеки, такі як NIS Directive (EU Directive on Security of Network and Information Systems), можуть стати основою для вдосконалення українського законодавства в цій галузі. Фурашев В.М. вважає, що інтеграція національних законодавчих актів з міжнародними стандартами сприятиме підвищенню рівня кібербезпеки в фінансовому секторі України [6, с. 169].

Отже, кібербезпека у фінансовому секторі України є критично важливим аспектом національної безпеки, що вимагає комплексного підходу до законодавчого регулювання та практичної реалізації заходів захисту. У сучасному інформаційному середовищі фінансові установи стають об'єктами численних кібератак, що ставить під загрозу не лише їхню стабільність, але й довіру споживачів та загальний економічний розвиток країни. Важливим кроком у забезпеченні кібербезпеки є розробка та впровадження ефективного правового механізму, який регулює питання відповідальності за кіберзлочини. Необхідність створення Інформаційного кодексу України, що об'єднає всі інформаційно-

правові норми, стає дедалі актуальнішою. Врахування євроінтеграційних процесів та адаптація до міжнародних стандартів, таких як NIS Directive, сприятимуть покращенню правового середовища в сфері кібербезпеки. З огляду на вищезазначене, Україні необхідно активізувати зусилля з метою підвищення рівня кіберзахисту в фінансовому секторі через посилення відповідальності за кібератаки, вдосконалення законодавства та розвиток міжнародної співпраці. Тільки завдяки скоординованим діям держави, фінансових установ та міжнародних партнерів можливо забезпечити надійний захист інформаційних ресурсів, що є основою стабільності та розвитку країни в умовах сучасних викликів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 5 жовтня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.
2. Про Стратегію інформаційної безпеки: Указ Президента України від 15 жовтня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n7>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Загальних вимог до кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури» від 19 червня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/518-2019-п#Text>.
4. Кодексу України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року з подальшими змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
6. Фурашев В.М. Кіберпростір та інформаційний простір, кібербезпека та інформаційна безпека: сутність, визначення, відмінності. Інформація і право. 2012. № 2. С. 162–169.

Науковий керівник - Галинська Каріна Юріївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

*Падалко Олександр
студент 3 курсу, 14 групи
факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Наукова стаття присвячена дослідженню правового регулювання криптовалют, зокрема в Україні та за кордоном. Обговорюються ключові аспекти, такі як регламент МіСА в ЄС, який встановлює єдині вимоги для криптоактивів, та поточна ситуація в Україні, де законодавство в цій сфері все ще формується. Стаття також аналізує різноманітні підходи до регулювання в інших країнах, таких як Швейцарія, Японія, Китай та Латинська Америка, а також міжнародні стандарти, що впливають на регуляцію. На основі міжнародного досвіду обговорюються перспективи розвитку ринку криптовалют в Україні з акцентом на важливість гармонізації законодавства та впровадження нових технологій.

Ключові слова. Криптовалюти, правове регулювання, регламент МіСА, Україна, ЄС, криптоактиви, ліцензування, міжнародні стандарти, AML, KYC, фінансові інновації, блокчейн, цифрові активи.

Криптовалюти, що радикально змінюють фінансові системи у світі, ставлять перед державами численні виклики у сфері регулювання. Уряди по всьому світу працюють над розробкою нормативно-правових актів, щоб справитися з питаннями безпеки, шахрайства та захисту споживачів. При цьому підходи до регулювання суттєво різняться, залежно від економічних пріоритетів країн і турботи про фінансову стабільність.

В Європейському Союзі ключовим елементом регулювання є регламент про ринки криптоактивів (MiCA), який був затверджений у квітні 2023 року. MiCA пропонує єдині вимоги до ліцензування для провайдерів крипто послуг та встановлює правила для ринку цифрових активів. Це важливий крок у забезпеченні прозорості та захисту інвесторів, оскільки регламент передбачає механізми контролю за діяльністю криптобірж і постачальників послуг. Завдяки MiCA, країни-члени ЄС отримують змогу діяти у спільному правовому полі, що має спростити транзакції між ними та підвищити довіру до цифрових активів. [4]

Для України, що займає одну з лідируючих позицій за рівнем прийняття криптовалют, вивчення MiCA є актуальним. Цей регламент пропонує детальну структуру, яку можна адаптувати до українських реалій. В Україні, де криптовалюти активно використовуються в бізнесі та приватних інвестиціях, важливо розробити національні регуляторні норми, які забезпечать правовий статус активів, контроль за транзакціями та захист прав споживачів.

Наразі правове регулювання криптовалют в Україні залишається неповним. Хоча пропозиції мають на меті визначити правовий статус криптовалют, встановити регуляторний нагляд та ввести систему ліцензування, реальні зрушення залишаються обмеженими. На фоні динамічного розвитку технологій, законодавча база повинна постійно адаптуватися до нових умов. [1]

Останні ініціативи українського уряду, такі як проекти e-Auction 3.0 та e-Vox, демонструють готовність країни прийняти технології блокчейн, проте законодавча база для криптовалют ще потребує розвитку. Що стосується оподаткування, то в Україні існує неоднозначність, оскільки загальні податкові правила застосовуються до криптоактивів, а спеціального регулювання наразі немає. Введення чітких норм оподаткування могло б стимулювати ринок, надавши більше впевненості інвесторам.

У той же час в країнах ЄС регуляторні підходи дуже різняться. Швейцарія, наприклад, має прогресивні закони, що розглядають криптовалюти як традиційні фінансові активи, і запровадила ліцензування для постачальників крипто послуг. У Сполучених Штатах регуляція фрагментована, де різні агентства, такі як SEC і CFTC, застосовують різні підходи до криптовалют, що ставить інвесторів перед викликами захисту. Це створює правову невизначеність для бізнесу та споживачів. [3]

Японія реалізувала прогресивну модель регулювання, легалізувавши біткоїн і вимагавши ліцензування для бірж. Це забезпечує певний рівень захисту інвесторів та стимулює розвиток ринку. В той же час Китай наклав суворі заборони на торгівлю криптовалютами, віддаючи перевагу своєму цифровому юаню, що також свідчить про прагнення контролювати фінансові потоки. [2]

Латинська Америка спостерігає за зростанням прийняття криптовалют, зокрема в таких країнах, як Сальвадор, де біткоїн визнано законним платіжним засобом. Інші країни регіону, хоч і обережно, розглядають можливість прийняття політик, що сприяють фінансовій інновації. Це демонструє, як національні стратегії можуть впливати на глобальний ринок криптовалют.

На міжнародному рівні країни стикаються з однаковими викликами в регулюванні криптовалют, зокрема питаннями забезпечення безпеки, боротьби з відмиванням грошей та управлінням трансакціями між кордонами. Багато країн прагнуть до координації політики на міжнародному рівні, зокрема через організації, такі як FATF, які розробляють рекомендації щодо забезпечення прозорості та легітимності криптооперацій.

Відповідно до міжнародних вимог, більшість країн запроваджують стандарти AML (Anti-Money Laundering) та KYC (Know Your Customer) для криптобірж. У рамках МіСА ЄС вимагає ідентифікації користувачів, а Україна розглядає впровадження схожих стандартів для запобігання незаконним

фінансовим операціям. Це важливий крок до формування безпечного ринку криптовалют.

Отже, регулювання ринку криптовалют є складним і багатоаспектним процесом, що вимагає всебічного підходу. Досвід зарубіжних країн різний, але здебільшого він демонструє важливість адаптації законодавства до технологічних інновацій і забезпечення захисту інвесторів. В Україні, хоча вже є певні кроки у напрямку формування регуляторної бази, існує потреба в розробці чітких норм, що забезпечать правовий статус криптовалют та ліцензування криптоактивів. Запровадження міжнародних стандартів AML і KYC може допомогти Україні інтегруватися в глобальний ринок, підвищуючи довіру до криптоіндустрії. Успішне регулювання ринку криптовалют вимагає також постійного моніторингу та адаптації законодавства до нових викликів і ризиків, пов'язаних із швидким розвитком технологій. Таким чином, Україні необхідно прагнути до гармонізації своєї регуляторної політики з міжнародними нормами для забезпечення стабільності і прозорості на криптовалютному ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Захарків В. Т. Регулювання ринку криптовалют: вітчизняний та зарубіжний досвід. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-57> (дата звернення: 31.10.2024).

2. Омельчук О.С. Зарубіжний досвід правового регулювання відносин у сфері обігу криптовалют. URL: http://lsej.org.ua/9_2022/159.pdf. (дата звернення: 30.10.2024).

3. Смерічевський С.Ф., Суздальова О.С. Світовий досвід регулювання криптовалют. *Економіка та підприємництво*. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2020/6_2020/4.pdf. (дата звернення: 30.10.2024).

4. Регулювання MiCA та його вплив на ринок криптовалют URL: <https://lawrange.net/uk/reguljuvannya-mica-ta-jogo-vpliv-na-rinok-kriptoaljut/>.

Науковий керівник - Галинська Каріна Юріївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Пивовар Ірина Віталіївна
студентка 3 курсу,
факультету міжнародного та європейського права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ (КРИПТОВАЛЮТ) В УКРАЇНІ

Правове регулювання обігу віртуальних активів, зокрема криптовалют, є актуальною для сучасної правової системи України. Стрімкий розвиток ринку цифрових валют, особливо таких, як Bitcoin, Ethereum та інших, вимагає впровадження відповідного законодавства, що забезпечить захист інтересів громадян та юридичних осіб, стабільність фінансового ринку та інтеграцію України у світовий криптовалютний простір.

Ключові слова: правове регулювання, віртуальні активи, криптовалюта, технології.

В епоху глобальної технологічної трансформації та масштабної інтеграції цифрових рішень в економічні процеси, особливої значущості набуває питання юридичного врегулювання сфери віртуальних активів, зокрема криптовалютного сектору. Україна входить до світових лідерів за обсягом операцій з криптовалютами та кількістю користувачів цифрових активів, що вимагає створення комплексної системи правового регулювання цієї сфери для забезпечення захисту прав усіх суб'єктів ринку та детальної розробки юридичного підґрунтя для забезпечення його регулювання.

Нормативно-правове поле функціонування віртуальних активів в Україні характеризується динамічним розвитком та трансформацією. На сьогодні в Україні здійснюються активні зусилля з розробки правових механізмів регулювання обігу віртуальних активів, про це свідчить Проєкт Закону «Про обіг криптовалюти в Україні» № 7183 від 6 жовтня 2017 р., Проєкт Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні)» № 7246 від 30 жовтня 2017 р та Проєкт Закону «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» № 7183-1 від 10 жовтня 2017 р. У 2020 році ініціатива щодо правового регулювання віртуальних активів в Україні активізувалася. Було подано два законопроєкти: № 3637 «Про віртуальні активи» (від 11 червня) та № 4328 «Про токенизовані активи та криптоактиви» (від 5 листопада), це стало визначальним моментом у побудові регуляторної архітектури для функціонування криптовалютного ринку та інших цифрових інструментів, що відкриває широкі перспективи для експансії цифрової економіки та залучення капіталовкладень у технологічний сектор [1].

Поняття «віртуальні активи» вже закріплено в українському законодавстві. Його офіційне визначення міститься в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06 грудня 2019 р., відповідно до якого «віртуальний актив - цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей» [2]. Крім того, можна згадати Проєкт Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні)» № 7246 від 30.10.2017 р. де, був вживаний термін «віртуальний актив», під яким пропонувалося розуміти особливий вид майна, який є цінністю у цифровій формі, яка створюється, обліковується та відчужується електронно [4]. На мою думку, українське законодавство визначає віртуальний актив як специфічну форму нематеріального блага, що виступає предметом цивільно-правових відносин, характеризується економічним потенціалом та реалізується через сукупність електронних даних. Подібне формулювання охоплює різноманітні форми цифрових цінностей – від криптовалют до токенизованих активів та інших віртуальних інструментів. Крім того, для того, щоб певний об'єкт кваліфікувався як віртуальний актив та потрапив у поле зору фінансового моніторингу, він повинен відповідати таким критеріям: мати економічну цінність, існувати у формі цифрових даних та мати потенціал для обміну на інші види майна

Віртуальні активи – це суто цифрові об'єкти, представлені у вигляді криптографічних кодів, вони не мають фізичного втілення і існують лише в електронному середовищі. Як зазначає А.С. Овчаренко, віртуальні активи, незважаючи на свою електронну природу, виходять за рамки простого набору даних, вони перетворилися на повноцінні об'єкти цивільного обороту, які використовуються як засіб обміну, інвестиційний інструмент та для здійснення платежів. [3]. Серед множини віртуальних активів, саме криптовалюти займають лідируючі позиції за обсягом ринку та кількістю користувачів проте незважаючи на масову їх популяризацію, їхнє правове регулювання залишається недостатнім. Проєкт Закону № 7183 «Про обіг криптовалюти в Україні» запропонував таке визначення «криптовалюта - це програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду)» [5]. Криптоактиви були розроблені з метою створення децентралізованої системи платежів, яка б дозволяла здійснювати транзакції швидко, без втручання третіх сторін, забезпечивши фінансову свободу, мінімізуючи вплив держави та банків

на транзакції. На відміну від традиційних фінансових систем, де існують регуляторні органи, у світі криптовалют контроль за транзакціями здійснюється децентралізовано, головним чином розробниками системи.

Національний банк України розглядає «віртуальну валюту/криптовалюту» Bitcoin як грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це протирічить нормам українського законодавства [6]. Висловлення Національного Банку України є досить аргументовані, бо використання віртуальних активів, криптовалюти, зважаючи на їхню цифрову природу можуть швидко і легко створити певні загрози, через неповне їх законодавче регулювання. Криптовалюти можуть використовуватися для незаконної торгівлі товарами, включаючи зброю, наркотики та інші заборонені предмети, через анонімні онлайн-ринки. Також криптовалюти часто застосовуються для «очищення» грошей, які отримані незаконним шляхом, зокрема через змішування криптоактивів або використання платформ, що дозволяють приховати джерело надходжень. Для того аби уникнути всіх можливих негативних ризиків, повинно бути забезпечено всебічне правове регулювання обігу віртуальних активів в Україні це передбачає розробку нових законів, прийняття вже розроблених законів, які визначатимуть критерії, правила їх обігу, а також вимоги до учасників ринку.

Для ефективного регулювання віртуальних активів на даному етапі доцільно не тільки створювати абсолютно нові закони, а внести суттєві зміни до вже існуючих нормативно-правових актів. Зокрема, такі зміни пропонуються ввести до основних правових документів, що регулюють фінансову та господарську діяльність, з метою адаптації їх до сучасних реалій ринку віртуальних активів до Господарського та Податкового кодексів, а також до законів «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», «Про Національний банк України». Ці зміни в законодавстві покликані усунути ряд проблем, пов'язаних з обігом криптовалют, проблеми їх правового статусу, відсутності чітких правил обліку та оподаткування.

Отже, розробка законопроектів у сфері віртуальних активів сприяє підвищенню прозорості ринку криптовалют та створить умови для його подальшого розвитку та законного використання. Формування ефективної системи правового регулювання обігу віртуальних активів є найбільшим фактором розвитку цифрової економіки України та її інтеграції у глобальний фінансовий простір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рибікова Г., Ковригіна О. Особливості правового регулювання обігу віртуальних активів в Україні та світі. Молодий вчений. 2024. № 3 (127). С. 78-84.
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 грудня 2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20>.
3. Овчаренко А. С. Правове регулювання віртуальних активів та криптовалют в Україні: сучасний стан і перспективи. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 4. С. 200–202.
4. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні) № 7246 від 30.10.2017. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62816.
5. Про обіг криптовалюти в Україні № 7183 від 06.10.2017: Законопроект. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684.
6. Національний Банк України. Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні "віртуальної валюти/криптовалюти" Bitcoin від 10.11.2014. URL: <https://bank.gov.ua/ua/archive-news/all/11879608-rozjasnennya-schodo-pravomirnosti-vikoristannya-v-ukrayini-virtualnoyi-valyuti-kriptovalyuti-bitcoin>.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Пилипова Вікторія Сергіївна
студентка 4 групи, 3 курсу, факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що пов'язані із правовою природою криптовалют в Україні. Авторка проаналізувала еволюцію нормативно-правового регулювання криптовалют та положення Закону України «Про віртуальні активи», зробила відповідні висновки.

Ключові слова: криптовалюта, віртуальні активи, цифрові технології, Bitcoin.

На сьогодні загальною світовою тенденцією є активне використання цифрових технологій. Ці електронні інструменти дозволяють оптимізувати багато процесів, зробити їх прозорими та зручними для пересічної людини. Саме завдяки цифровим інноваціям, у 2009 році з'явилася перша віртуальна валюта – Bitcoin, яка кожного року здобуває все більшу популярність не тільки у бізнесі, а й в інших сферах життя. Не оминула цифрова глобалізація і Україну: за результатами дослідження Chainalysis, наша держава посідає шосте місце у світі за прийняттям криптоактивів[1]. Для того, щоб проаналізувати правову природу криптовалют в Україні, звернемось до їхнього нормативно-правового регулювання.

Вперше на офіційному рівні про криптовалюту було згадано в рекомендаційному роз'яснювальному документі НБУ: «Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні віртуальної валюти/криптовалюти Bitcoin від 10.11.2014 р.». Відповідно до зазначеного роз'яснення, під віртуальною валютою/криптовалютою Bitcoin НБУ розуміє грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це суперечить нормам українського законодавства [2].

Натомість вже у 2020 році, після внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення», законодавець окреслив поняття криптовалют як цифрового виразу вартості, яким можна торгувати в цифровому форматі або переводити, і який може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей [3]. Отже, криптовалюту було легалізовано та створено підґрунтя для подальшого її правового регулювання.

17 грудня 2022 року ВРУ ухвалила Закон України «Про віртуальні активи» (далі - Закон), який наразі досі не набув чинності. Як зазначається у Прикінцевих та перехідних положеннях Закону, мають бути врегульовані усі податкові процеси, аби він вступив в дію. Також необхідно наголосити, що Законом врегульовано не поняття «криптовалюта», а поняття «віртуальні активи», що є більш широкою категорією. Загалом законодавець визначив:

1. правову природу віртуальних активів, їхні різновиди;
2. перелік постачальників послуг віртуальних активів, умови їх реєстрації;
3. право власності віртуальних активів;
4. умови для подальшого оподаткування ринку віртуальних активів;
5. заходи фінансового моніторингу у сфері віртуальних активів.

Згідно із Законом, віртуальним активом є «нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема, права вимоги на інші об'єкти цивільних прав»[4]. Отже, відповідно до наведеного визначення, до віртуальних активів належить криптовалюта, NFT, токени тощо. Крім того, Законом встановлено порядок публічної пропозиції віртуальних активів, наведено вимоги для розміщення публічної інформації про віртуальні активи. Так, особа, яка здійснює публічну пропозицію віртуальних активів зобов'язана надати публічну інформацію щодо: 1) найменування особи; 2) адреси вебсайту особи; 3) загальну інформацію про віртуальні активи, які продаються; 4) опис прав, які посвідчують віртуальні активи (за наявності); 5) умови придбання та відчуження віртуальних активів; 6) інформацію про ризики, що можуть виникнути з придбанням віртуальних активів, тощо.

Закон закріплює, що віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно або товари, роботи, послуги. Однак передбачена можливість укладати правочини, об'єктом яких можуть бути віртуальні активи, наприклад при договорі купівлі-продажу, дарування тощо.

Законодавець поділяє віртуальні активи на три групи – незабезпечені, забезпечені та фінансові. Під забезпеченим віртуальним активом розуміється віртуальний актив, що посвідчує майнові права, зокрема, права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. А під незабезпеченим віртуальним активом – віртуальний актив, що не посвідчує жодних майнових або немайнових прав. Тобто він несе в собі лише ту цінність, яку в нього вкладала особа, яка його створила. Прикладом незабезпеченого активу є Bitcoin. Вартість такого активу визначається не конкретною матеріальною річчю, яка стоїть за ним, а

попитом та пропозицією ринку. Фінансовими віртуальними активами є фіатна криптовалюта та дорогоцінні метали.

Законом встановлено, що надавати послуги у сфері віртуальних активів зможуть юридичні особи резиденти та нерезиденти. Для цього їм буде потрібно отримати спеціальний дозвіл від Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Вони зможуть надавати послуги із зберігання, адміністрування, обміну, переказу віртуальних активів, здійснювати посередництво, пов'язане з ними. Передбачено окрему заборону бути постачальником послуг щодо віртуальних активів компаніям, які певним чином пов'язані з державою-агресором, наприклад, зареєстровані на території такої держави, контролюються резидентами таких держав тощо.

Отже, проаналізувавши положення Закону, доходимо до висновку, що поняття «криптовалюта» все ще не отримало чіткого правового визначення. Закон має рамковий характер, він окреслює правовий статус віртуальних активів і криптовалют зокрема, але не конкретизує як саме все це працюватиме. Ним лише закладено основу для майбутнього формування ринку віртуальних активів. Вбачається необхідність подальшого ухвалення спеціальних нормативно-правових актів, які б забезпечили врегульований обіг віртуальних активів, що б дозволило залучити іноземні інвестиції для нашої країни та значно вплинути на розвиток національної цифрової економіки [5].

Незважаючи на таку правову невизначеність, криптовалюта є об'єктом цивільних правовідносин і підлягає оподаткуванню з боку держави. На сьогодні доходи від операцій з криптовалютою оподатковуються за двома податками: податком на доходи фізичних осіб в розмірі 18% та військовим збором у розмірі 1,5%. Фізичні особи повинні декларувати такий дохід шляхом подачі декларації про майновий стан і доходи. Декларація про майновий стан і доходи подається до 1 травня року, наступного за звітним, а податки потрібно сплатити до 1 серпня року, наступного за звітним. Комісії за торгові операції не враховуються. Юридичні особи, що працюють на загальній системі оподаткування, мають сплатити 20% включаючи ПДВ. Платники єдиного податку зобов'язані сплатити 5% від доходу з продажу криптовалюти[6].

На підставі викладеного можна сказати, що Україна лише заклала підвалини для нормативно-правового регулювання обігу криптовалюти в Україні. Досі залишається низка нерегульованих питань: Податковим кодексом не передбачено оподаткування доходів від операцій з віртуальними активами, відсутнє єдине тлумачення поняття «криптовалюта» у різних законодавчих актах. Натомість законодавством було створено суттєві

переваги для розвитку криптобізнесу та обігу віртуальних активів в Україні. Важливо, щоб наступні законодавчі ініціативи були виваженими та послідовними, захищали права та законні інтереси всіх учасників ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. The 2024 Global Crypto Index. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/2024-global-crypto-adoption-index/>
2. Національний Банк України. "Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні" віртуальної валюти/криптовалюти" Bitcoin. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14#Text>
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 №361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
4. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення 20.10.2024)
5. Захарків, Віктор. "Регулювання ринку криптовалют: вітчизняний та зарубіжний досвід." *Економіка та суспільство* 53 (2023).
6. Євенко, Т. І. "ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ." *Рекомендовано до друку вченою радою ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут» (Протокол № 7 від 30.03. 2023 року): 91.*

Науковий керівник – Маринів Наталія Анатоліївна, к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ

У роботі було розглянуто та проаналізовано проблеми впровадження системи штучного інтелекту (далі - ШІ) в електронній комерції на прикладі бізнесу в США. Авторка наголошує на необхідності розробки та вдосконалення правового підґрунтя для захисту прав споживачів та їх даних, а також на необхідності імплементувати принципи, які закріплені в Білі про права штучного інтелекту, з метою забезпечення безпеки і конфіденційності користувачів та зменшення випадків дискримінації алгоритмічними системами. Зроблено висновок про нагальну потребу адаптації українського законодавства до розвитку нових технологій з метою забезпечення балансу між інноваціями та захистом прав споживачів.

Ключові слова: електронна комерція, штучний інтелект, новітні технології, алгоритми, Біль про права штучного інтелекту, персональні дані, споживачі.

Впровадження ШІ без стійкого правового підґрунтя може мати наслідком порушення прав та свобод споживачів, особливо в контексті захисту їх даних. Такі компанії-гіганти як Uber, Walmart, Target, які вже декілька років використовують системи ШІ для досягнення комерційних цілей є яскравим прикладом того, що законодавство і юриспруденція в цілому мають вдосконалюватися паралельно із розвитком новітніх технологій, для того, щоб споживачі (бізнес, фізичні особи чи держава) мали право на безпечний простір щодо користування ШІ та новітніми мережами. Прикладом розвитку правової бази стала розробка та публікація Білля про права штучного інтелекту в США (Blueprint for an AI Bill of Rights) від 2022 року.

Першим принципом в Білі про права штучного інтелект є безпечність та ефективність систем. Основна ідея полягає в тому, щоб автоматизовані системи були розроблені та спроектовані таким чином, щоб захистити безпеку користувачів та їх даних від можливої (передбачуваної) шкоди [1]. В свою чергу, розробники мережі мають підтверджувати ефективність і безпечність системи шляхом проведення незалежної оцінки та звітності для користувачів. Такі звіти мають включати, наприклад, таку інформацію як політика та процедури автоматизованої системи, інструменти та алгоритми, що використовуються для оновлення та вдосконалення змісту програми, в частині прийняття рішень автоматизованою системою. Це дозволить розробникам ідентифікувати ризики

використання мережі та прийти кроки щодо пом'якшення виявлених загроз [2, с. 5]. В електронній комерції безпечні та ефективні системи ШІ відіграють вирішальне значення, коли справа стосується захисту прав та інтересів споживачів, а також забезпечення чесних транзакцій, що є важливими як для фізичних осіб, так і безпосередньо для бізнесу. Водночас, слід зауважити, що досягнення безпеки та ефективності автоматизованої системи є явним викликом для програмістів та юристів, оскільки системи електронної комерції оновлюються, а їхні алгоритми часто є непрозорими для зовнішньої оцінки. Яскравим прикладом впровадженні системи ШІ в електронну комерцію є мережа магазинів Walmart в США, яка запровадила ШІ, який на основі даних покупок за минулі роки, історії пошуку клієнтів та переглядів сторінок товару прогнозує кількість та об'єм продукції, яку буде необхідно закупити під час святкових днів [3]. Однак, не було знайдено жодної інформації щодо того, що компанія Walmart надає звіти чи інформацію клієнтам щодо того, які саме персональні дані та дії користувача в мережі збирає та аналізує ШІ, як вдосконалюється чи змінюється автоматизована система, які дії клієнтів вона аналізує чи планує реалізувати в майбутньому для прогнозування закупівель для власника мережі супермаркетів.

Наступним принципом, який зазначений в Білі про права штучного інтелекту, є захист від алгоритмічної дискримінації. Основна ідея полягає в тому, що «користувачі не повинні стикатися з дискримінацією з боку алгоритмів, а системи повинні використовуватися та розроблятися справедливим чином» [1]. В більшості випадків, така алгоритмічна дискримінація має місце тоді, коли інформаційна система класифікує та розділяє людей з огляду на такі фактори, як от стать, вік, колір шкіри тощо. Прикладом роботи ШІ, що призвело порушення прав людини в частині заборони дискримінації є упереджене та свавільне ціноутворення в компанії Uber мережею ШІ. Асхат Пандей (Akshat Pandey) та Айлін Калісан (Aylin Caliskan) проаналізували механізм ціноутворення ШІ в додатку Uber та виявили, що ШІ встановлює ціну на поїздку на основні дискримінаційних чинників. Наприклад, співавтори виявили, що «поїздки, які починаються в районах із меншою кількістю освічених мешканців або з нижчою вартістю житла, мають нижчі тарифи, частоту та тривалість поїздок. Поїздки, які починаються або закінчуються в районах із більшою часткою небілих мешканців або мешканців, які живуть за межею бідності, мають вищі тарифи та тривалість поїздок» [4, с. 5]. Проблематика алгоритмічної дискримінації також може стосуватися електронної комерції, наприклад в аспекті надання рекомендацій користувачам. В дослідженні групи вчених було виявлено, що на платформах

електронної комерції, таких як Amazon eBay та Taobao, економічно неблагополучні групи населення менш імовірно отримують рекомендації на певну групу товарів через обмежену кількість взаємодій між цими користувачами та товарами, що спричиняє алгоритмічну упередженість і знижує їхню видимість у системах рекомендацій. Результатом такої алгоритмічної дискримінації є те, що системи ШІ стають схильними до упередженості, що призводить до несправедливого ставлення до певних користувачів [5, с. 1].

Третій принцип – конфіденційність даних, метою якого є впровадження правового підґрунтя, щоб користувачі могли бути захищеними від зловживань їхніми персональними даними через вбудовані механізми захисту, а також мати право контролювати, як вони використовуються [2, с. 6]. Вважаю, що цей принцип відіграє одну з найважливіших ролей в сфері електронної комерції, оскільки ШІ схильний надмірно збирати та використовувати дані користувачів для досягнення цілей компанії. Прикладом цієї проблематики є кейс з мережею супермаркетів Walmart, який вже було проаналізовано вище. Walmart в сфері електронної комерції впровадив збір даних користувачів за допомогою ШІ, але ця мережа аналізує обширну та детальну кількість даних про споживачів, як от уподобання користувачів, історії їх покупок і перегляду сторінок, щоб оптимізувати алгоритми штучного інтелекту [3]. Запровадження цього принципу як основу для законодавства у сфері впровадження ШІ в електронну комерцію допоможе встановити правові межі для розробників автоматизованих систем, які не дозволять ШІ обробляти чутливу інформацію користувачів і мінімізувати ризики витоку інформації чи її неправомірного використання бізнесом.

Четвертим принципом є повідомлення та пояснення, який, на мою думку, безпосередньо корелюється з першим принципом щодо ефективності та безпечності використання ШІ. Основна мета цього стовпа функціонування ШІ полягає в тому, що користувач має отримувати інформацію від розробника мережі про те, як саме використовується автоматизована система, за яким принципом вона впливає на результати пошуку користувача, надання рекомендацій, ціноутворення тощо [2, с. 6]. Для цього, дизайнери та розробники мають надати просту для розуміння документацію (звіти) включаючи чіткі описи функціонування автоматизованої системи й дані щодо значних змін вмісту алгоритмів, а звіти мають бути доступні для публічного огляду. Основна проблематика ШІ в електронній комерції з огляду на цей принцип є непрозорість рекомендацій, який отримує споживач. Велика кількість платформ електронної комерції використовує ШІ для «просування» рекомендацій товарів. Результатом

таких дій є те, що споживачі стають об'єктом певної алгоритмічної маніпуляції, оскільки рекомендації налаштовані таким чином, щоб керуватися цілями бізнесу, а не інтересами користувачів платформи. Наочним прикладом такої роботи ШІ є магазин Target. В дослідженні зазначено, що Target використовував аналітику даних для прогнозування вагітності жінки, як от їх історія покупок, придбання ліків та вітамінів для вагітних тощо. Після чого компанія надсилала буклети жінкам, де рекламувалися дитячий одяг, засоби за доглядом за дітьми тощо [6]. Зазначається, що «99% кукі-файлів в Інтернеті використовуються для веб-трекінгу та для показу цільової реклами користувачам» [6], хоча самі користувачі не мають доступу до інформації, які самі їх дії в мережі інтернеті аналізуються ШІ, що «направляє» користувачів до вибору конкретного товару чи послуги, для того щоб фірми, які використовують алгоритми ШІ, могли максимізувати свій дохід.

Останнім, але не менш важливим принципом є людська альтернатива, розгляд та запобіжні заходи. Принцип полягає в тому, що користувачам має бути надана можливість відмовитися від автоматизованих систем на користь людської альтернативи та мати доступ до фізичної особи, яка швидко розгляне і вирішить проблеми, з якими зіткнувся клієнт [1]. В контексті електронної комерції це означає, що споживач повинен мати змогу оскаржити дії ШІ, якщо автоматизована система не працює, показує помилку або якщо клієнт хоче оскаржити його вплив, наприклад через систему рекомендацій. Прикладом є компанія Uber, яка користується автоматизованою системою обслуговування клієнтів. В разі, якщо користувач хоче оскаржити проблему, то в нього буде можливість подивитися необхідну інформацію в розділі, яка охоплює оскаржувану дію або написати коментар/скаргу на сторінці. Проблема полягає в тому, що користувачі не завжди отримують підтримку та зворотню відповідь від відділу підтримки користувачів. Також, в додатку немає можливості безпосередньо подзвонити фізичній особі задля оскарження бездіяльності технічної підтримки чи для швидкого вирішення проблеми. Таким чином, імплементація принципу людської альтернативи у сфері електронної комерції забезпечить користувачам доступ до реальної та фізичної підтримки, що дозволить їм оперативно вирішувати проблеми, пов'язані з несправедливими рішеннями штучного інтелекту.

Отже, впровадження системи ШІ у сфері електронної комерції, попри очевидні переваги для бізнесу, створює нові виклики для захисту прав та даних користувачів. Проблематика впровадження ШІ в електронній комерції полягає у

небезпеці даних, ризиків алгоритмічної дискримінації та необхідності розвивати альтернативні шляхи для вирішення спорів, які пов'язані з помилками ШІ. Враховуючи стрімкий розвиток новітніх технологій та їх впровадження у різні сфери життя, прийняття Білля про права штучного інтелекту у США є необхідним етапом для врегулювання діяльності ШІ. Також, треба відзначити, що розвиток законодавства в Україні має бути спрямованим на забезпечення балансу між інноваціями та захистом прав споживачів. Для цього, перш за все, слід імплементувати принципи, які закріплені в Біллі про права штучного інтелекту. Цей крок допоможе зобов'язати український бізнес проводити незалежну оцінку безпеки своїх систем і надавати звіти для прозорості обробки даних. Також, є необхідність введення правил проти алгоритмічної дискримінації та забезпечити об'єктивну перевірку алгоритмів на їх справедливість. Найважливішим аспектом є впровадження норм, які будуть вимагати від українських компаній надавати користувачам інформацію про те, як використовуються їхні дані, що мінімізує випадки їх свавільної обробки та використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Blueprint for an AI Bill of Rights. OSTP. *The White House*. URL: <https://www.whitehouse.gov/ostp/ai-bill-of-rights/>.
2. Blueprint for an AI Bill of Rights I Making automated systems work for the American people. *The White House*. P. 73. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Blueprint-for-an-AI-Bill-of-Rights.pdf>.
3. Parvez Musani. Decking the aisles with data: How Walmart's AI-powered inventory system brightens the holidays. *Walmart Global Tech*. URL: https://tech.walmart.com/content/walmart-global-tech/en_us/blog/post/walmarts-ai-powered-inventory-system-brightens-the-holidays.html.
4. Akshat Pandey Aylin Caliskan. Disparate Impact of Artificial Intelligence Bias in Ridehailing Economy's Price Discrimination Algorithms. P. 16. URL: <https://arxiv.org/pdf/2006.04599>.
5. Zuohui Fu Yikun Xian Ruoyuan Gao Jieyu Zhao Qiaoying Huang Yingqiang Ge Shuyuan Xu Shijie Geng Chirag Shah Yongfeng Zhang Gerard de Melo. Fairness-Aware Explainable Recommendation over Knowledge Graphs. *Proceedings of the 43rd International ACM SIGIR Conference on Research and Development in Information Retrieval (SIGIR '20)*. P. 10. URL: <https://arxiv.org/pdf/2006.02046>.

6. George Kuhn. How Target Used Data Analytics to Predict Pregnancies. *Drive Research*. URL: <https://www.driveresearch.com/market-research-company-blog/how-target-used-data-analytics-to-predict-pregnancies/>.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НУЮ імені Ярослава Мудрого.

*Сафонов Дмитро Вячеславович,
студент 3 курсу 9 групи факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

БЮДЖЕТ УЧАСТІ В МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ УКРАЇНИ

Громадський бюджет, або бюджет участі, є важливим інструментом для розвитку місцевої демократії в умовах євроінтеграційних процесів в Україні, який дозволяє мешканцям активно впливати на розподіл частини коштів бюджету територіальної громади. Він забезпечує пряме залучення громадян до процесу прийняття рішень, що допомагає краще враховувати потреби мешканців громади та підвищувати ефективність використання бюджетних ресурсів [1].

Основний принцип бюджету участі полягає в тому, що жителі міста пропонують свої проекти, спрямовані на покращення інфраструктури або на реалізацію соціальних ініціатив. Потім ці проекти проходять попередню оцінку, після чого мешканці шляхом голосування обирають найкращі. Переможці отримують фінансування з бюджету територіальної громади для реалізації своїх ідей.

Цей механізм дозволяє мешканцям реалізовувати ідеї, які сприяють поліпшенню умов життя у місті. Водночас, бюджет участі підвищує прозорість розподілу бюджетних коштів та довіру до місцевої влади, оскільки рішення приймаються безпосередньо громадою, а не виконавчими чи представницькими органами місцевого самоврядування. Такі ініціативи активно використовуються в багатьох містах, де бюджет участі допомагає реалізувати ряд проектів, що спрямовані на розвиток спортивних та дитячих майданчиків, облаштування громадських просторів, покращення екологічного стану тощо. Це є яскравим прикладом впровадження в Україні діджиталізації та електронної демократії, а також залучення мешканців громади до участі в місцевому самоврядуванні.

Громадський бюджет в Україні був уперше впроваджений у 2015 році в трьох містах: Чернігові, Черкасах та Полтаві [2]. Цей крок став початком поширення практики залучення громадян до розподілу частини міського бюджету в багатьох українських містах. За цей час громадський бюджет став ефективним інструментом для реалізації проектів, запропонованих мешканцями, що сприяло покращенню міського середовища та розвитку соціальних ініціатив.

Загальна сума коштів, виділених на реалізацію проектів через громадський бюджет в Україні з 2015 року, становить близько 700 мільйонів гривень.

Найбільший громадський бюджет має столиця — Київ, де на цей інструмент участі виділено 150 мільйонів гривень [3]. В Харкові станом на 2021 рік на бюджет участі було виділено 50 мільйонів гривень, так мінімальна вартість проекту складала близько 50 тисяч гривень, а максимальна понад 1,5 мільйонів гривень [1].

Загалом бюджет участі регулюється положеннями про громадський бюджет (бюджет участі) відповідного міста в якому воно запроваджується [4]. Далі за проекти проводиться голосування у трьох формах: а) за допомогою BankID; б) у Центрах надання адміністративних послуг міста; в) у терміналах самообслуговування одного з українських банків.

Основними напрямками проектів громадського бюджету, як правило є: 1. Підвищення енергоефективності об'єктів комунальної власності; 2. Розвиток місцевої соціальної, сімейної та гендерної політики; 3. Розвиток молодіжної, дитячої та спортивної інфраструктури громади; 4. Цифрова трансформація територіальної громади та підвищення цифрової грамотності населення; 5. Популяризація здорового способу життя та боротьба з наркозалежністю; 6. Розвиток транспортної інфраструктури громади; 7. Проведення фестивалів креативних іміджевих напрямків сучасного мистецтва та культури; 8. Розвиток туризму та підвищення рівня комфортності громадського середовища.

Бюджет участі є надзвичайно корисним інструментом для розвитку територіальних громад, забезпечуючи ефективно використання бюджетних коштів та підвищення прозорості, а також сприяє розвитку громадянського суспільства.

Але існують і певні проблеми у запровадженні цього механізму по всій Україні в цілому, так головними викликами з якими стикаються організатори громадського бюджету особливо в малих громадах є: 1. Недостатнє інформування громадян; 2. Великі корупційні ризики та політичний вплив; 3. Фінансові обмеження; 4. Відсутність рівного доступу всіх категорій громадян до бюджету участі. Ті шаги, які ми можемо зробити для подолання цих корінних проблем може стати:

1. Технологічні інновації: Розвиток цифрових технологій відкриває нові можливості для ефективнішого функціонування бюджету участі. Веб-платформи та мобільні додатки полегшують процес подачі та обговорення проектів, а також спрощують процедуру голосування. Це дозволяє залучити більше людей до процесу, зокрема тих, хто раніше не мав можливості активно брати участь. Наприклад, онлайн-консультації, інтерактивні мапи проектів та

платформи для зворотного зв'язку дають можливість громадянам не лише пропонувати свої ідеї, але й слідкувати за їх реалізацією. Гарним прикладом впровадження таких веб-платформ є електронний сервіс «Єдиний кабінет харків'янина» (Мій Харків) [5], через який харків'яни забезпечує авторизований доступ фізичних осіб до інформаційних ресурсів, що перебувають у розпорядженні Харківської міської ради, та електронних сервісів, що надаються її структурними підрозділами, комунальними підприємствами, та іншими суб'єктами надання послуг через мережу Інтернет.

2. Розширення участі громадян: Важливо залучати різноманітні соціальні групи, зокрема менш забезпечених громадян, молодь, літніх людей та інші соціальні групи.

3. Розвиток партнерства з місцевими органами влади: Впровадження бюджету участі потребує активної співпраці між місцевими органами влади та громадянами. Місцеві органи влади можуть надавати підтримку у вигляді консультацій, технічної допомоги та організації процесу голосування. Також важливим є обмін досвідом між різними громадами та регіонами, що допомагає впроваджувати найкращі практики в галузі громадського бюджету.

4. Із інших важливих кроків можна також виділити: створення культури громадянської участі, забезпечення прозорості та відкритості [6].

Підбиваючи підсумки, розвиток бюджету участі в контексті інтеграції України до Європейського Союзу сприяє формуванню більш відкритого, демократичного суспільства, де кожен громадянин має реальну можливість впливати на прийняття рішень. Це не лише покращує якість життя в громаді, але й сприяє зміцненню довіри до місцевого самоврядування та розвитку активного громадянського суспільства в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громадський бюджет Харкова 2021. URL: <http://gb.kharkiv.tilda.ws>
2. Бюджет участі в містах України: регіональний розріз URL: <https://web.archive.org/web/20180810235711/https://www.prostir.ua/?news=byudzhet-uchasti-v-mistah-ukrajiny-rehionalnyj-rozriz>
3. Громадський бюджет Києва URL: <https://web.archive.org/web/20180811031903/https://gb.kyivcity.gov.ua/about>
4. Положення про громадський бюджет (бюджет участі) міста Харкова (нова редакція) URL: <https://doc.city.kharkov.ua/uk/profile/document/view/id/688737>

5. Рішення виконавчого комітету Харківської міської ради від 22.04.2020 р. № 252 "Про затвердження Положення про електронний сервіс «Єдиний кабінет харків'янина»". URL:

<https://doc.city.kharkov.ua/uk/profile/document/view/id/686201>.

6. Ірина Редчиць. Бюджет участі (Громадський бюджет) як механізм прийняття рішень у сфері розвитку місцевого самоврядування. Матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. Київ. 2024 р. С. 95-97.

Науковий керівник - Овчаренко А. С., к.ю.н., асистентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ОБЛІК ТА ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Наукова робота присвячена дослідженню проблематиці, у сфері обліку та фінансової звітності в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України. Автор проаналізував чинне законодавство, та актуальні праці науковців в даній сфері, після чого зробив висновки.

Ключові слова: воєнний стан, облік та фінансова звітність в умовах воєнного стану, післявоєнне відновлення України.

З початком повномасштабного вторгнення держави-терориста до України, відбулися величезні зміни в різних сферах життєдіяльності, в тому числі й у сфері економіки держави. Указом Президента України №64/2022 від 24.02.2022 року, було введено воєнний стан [1].

З об'єктивних причин в умовах воєнного стану облік та фінансова звітність стають ключовими елементами для забезпечення ефективного управління економікою, та сприяння її відновленню, але щоб це було не тільки де-юре, але й де-факто, потрібно враховувати і застосовувати різні підходи найкращого світового досвіду.

Методологія міжнародних та національних стандартів діяльності суб'єкта, який звітує в умовах воєнного стану, слід розглядати, як діяльність за форс-мажорних обставин. Підтверджує цю тезу й Торгово-промислова палата України (На далі – ТПП) засвідчуючи, що форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили), з 24.02.2022 року, і до їх офіційного закінчення є «надзвичайними, невідворотними» [2].

Виходячи з вищенаведеної тези, варто говорити про динамічність, яка потребує швидкого реагування та нормативно-правового закріплення, оскільки з року в рік вводяться нововведення в обліку, відповідно до економічної ситуації. Беручи до уваги ті події, які розвивались з початку повномасштабного вторгнення, до Податкового кодексу України (На далі – ПКУ), було внесено 55 змін, де з початку надавалися пільги, потім забиралися, то встановлювалися на воєнний час і до закінчення року в якому закінчиться воєнний час, а з цього року, ми фактично перейдемо до такого стану законодавства, що існував до повномасштабного вторгнення [3].

Наразі навіть є кейс, де Державна Податкова Служба м. Харкова понараховувала платникам податків штрафну санкцію за те, що вони за I квартал 2022 року, не подали розрахунки виплачених доходів, отриманих податків, розрахунок от МДФ.

Торкаючись тематики бізнесу, варто говорити про його найбільший прошарок, це малий та середній, який наймовірно відчуває на собі всі економічні зміни. Тож для підтримки цієї вразливої групи, на період воєнного стану, уряд ввів ряд послаблень, зокрема: звільнення платників ЄП від сплати ЄСВ за себе та мобілізовахи працівників ЗУ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану».

КМУ, схвалено постанову, котра надає можливість місцевій владі звільнити бізнес від сплати податків за рахунок державного бюджету, які компенсують втрати місцевих бюджетів, які надають пільги бізнесу на прифронтових територіях, податок на нерухомість, плату за землю та єдиний податок, що дає змогу бізнесу, так чи інакше виживати в таких скрутних становищах, наприклад, як у Харкові [4].

Ще одним нововведенням від 27.05.2022 року, є так званий мораторій, який стосується штрафних санкцій, зокрема, за несвоєчасну подачу звітності й сплату податків, нарахування пені в період воєнного стану. Динамічними змінами економічних умов стали й поширення нових специфічних операцій в обліку, як відображення операцій з безоплатного передавання та вилучення майна на користь ЗСУ та підрозділів ТРО. Виключенням не став й порядок нарахування амортизації на подібне майно, та ті засоби підприємства, чиє майно було пошкоджено або опинилося в зоні бойових дій. Таким чином цим суб'єктам надається можливість продовжувати нараховувати амортизацію таких об'єктів для відшкодування понесених втрат від об'єктивного старіння [5].

Питанням післявоєнного відновлення України від наслідків завданих країною-терористом, займається консультативно-дорадчий орган при Президентові України, Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Завданням даного органу є розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України.

Необхідно говорити про план, в якому зазначається відновлення та розвиток України, а саме про пріоритетні реально діючі цілі, реформи, а також їх прийняття та запровадження яких, є необхідним для відновлення України, не

тілки у післявоєнний час, але й уже зараз, оскільки розумна стратегія та, з якою можна дивитися на кілька кроків вперед.

Ті проблеми, та потреби, які Україна має як в безпековій так і в економічній допомозі, незакінчатся одномоментно, вони можуть і вірогідніше завсе будуть тривати більше часу ніж нам всім хочеться, оскільки, це складний бюрократичний процес, який не вирішується одним НПА. Відбудова України, буде важкою, у зв'язку з тим, скільки ворог наніс руйнувань, тож перш за все потрібно з акцентувати погляд на безпеці, для подальших кроків.

Між Україною та США, була ухвалена «Спільна декларація про підтримку відновлення та реконструкцію України», даний документ погодили більше 30 країн, в тому числі і ЄС. Як зазначається, що підтримка вже буде відчутна цього річ, а на відбудову України, будуть працювати доходи від заморожених активів росії, зокрема, це вже практикується Бельгією [6].

Успішна післявоєнна відбудова – це Україна, в мирі, та безпеці, економічно процвітаюча країна, з залученням неймовірного масштабу інвестиції, з статусом члена ЄС, та НАТО.

Виходячи з вищезазначеного, можна говорити про те, що умови, як воєнного стану, так й післявоєнного відновлення уявляють собою величезного масштабу виклики для держави, і в тому числі для обліку та фінансової звітності, які першочергово були спрямовані на шляхи фінансової стійкості підприємств, та відновлення необхідних процесів функціонування в сфері економічної кризи та соціальної напруги. Допомога цим ключовим аспектам може відобразитися в тісній співпраці з міжнародними організаціями, наприклад такими, як: «Світовий банк», «Міжнародний Валютний Фонд», та «Організація економічного співробітництва та розвитку». Окрім цього, варто залучитися й підтримкою іноземних урядів, що все разом надасть самий швидкий шлях до відновлення нашої з Вами країни. А системи обліку, потребують швидкої адаптації до нових реалії, враховуючи при цьому, ті зміни та реформи, які зможуть підвищити рівень ефективності і нададуть кращих результатів удосконалюючи правові недоліки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua> (дата звернення 29.09.2024).

2. Офіційний лист: Торгово-промислової палати України щодо засвідчення форс-мажорних обставин №2024/02.0-7.1 від 28.02.2022 року. URL: <https://uccr.org.ua> (дата звернення 29.09.2024).
3. Податковий кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 29.09.2024).
4. Підприємці Харківщини будуть звільнені від сплати деяких місцевих податків і зборів. *ХОВА*. URL: <https://kharkivoda.gov.ua> (дата звернення: 29.09.2024).
5. Галицький економічний вісник. *Home Page*. URL: <https://doi.org> (дата звернення: 29.09.2024).
6. Спільна декларація про підтримку відновлення та реконструкції України – Офіційне інтернет-представництво Президента України. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua> (дата звернення: 29.09.2024).

Науковий керівник - Галинська Каріна Юріївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Синяк Олег Сергійович
студент 3 курсу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ВИКЛИКИ ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Збройна агресія російської федерації проти України викликала безпрецедентні економічні виклики, що вплинули на всю фінансову систему країни. Масштабні втрати та збільшення потреб на відновлення вимагають підтримки міжнародних партнерів та продуманої економічної політики. Програма розширеного фінансування (EFF), узгоджена з Міжнародним валютним фондом, допомагає Україні стабілізувати макроекономічну ситуацію, забезпечити боргову стійкість та реалізувати структурні реформи для прискорення економічного відновлення.

Ключові слова: фінансова система, економічна політика, міжнародна допомога, боргова стійкість, структурні реформи, податки, мобілізація доходів.

Відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року в Україні введено воєнний стан який триває й до цього часу. Дії внаслідок збройної агресії російської федерації проти України спричиняють величезні економічні й фінансові втрати, які суттєво вплинули та впливають на структуру та функціонування української фінансової системи, а також загалом на економіку країни. Ці втрати охоплюють як безпосередні збитки, пов'язані з руйнуванням фізичної інфраструктури, так і витрати на її відновлення, що включають модернізацію і підвищення енергоефективності відповідно до сучасних вимог. За даними Світового банку, загальна сума пошкоджень становить близько 134,7 мільярдів доларів США. Розглядаючи питання потреб на відновлення наявна методологія "Rapid Damage and Needs Assessments" (RDNA2), яку використовує Світовий банк (далі СБ) для оцінки втрат, розглядає спричинену шкоду в поняттях «пошкодження» та "потреби". Відповідно до звіту СБ станом з лютого 2022 року – лютий 2023 року найбільших збитків зазнали: транспортна система, житловий сектор, енергетика, промисловість та сільське господарство, що в сукупності складає понад 70% усіх пошкоджень. З урахуванням цих факторів, загальні потреби для відновлення оцінюються у 410,6 мільярдів доларів США (станом на 31 грудня 2023 року, загальні витрати на відбудову та відновлення в Україні оцінюються у 486

мільярдів доларів США на наступні десять років, що перевищує попередні оцінки у 411 мільярдів доларів рік тому) [1].

Згідно з оцінками українського уряду, у 2024 році країна потребуватиме близько 15 мільярдів доларів США для реалізації термінових пріоритетних заходів з відновлення на національному та місцевому рівнях. Основна увага буде приділена підтримці приватного сектору, відновленню житла, соціальної інфраструктури та послуг, а також енергетичному та транспортному секторам. У звіті RDNA3 зазначено, що з цієї суми близько 5,5 мільярдів доларів уже забезпечено міжнародними партнерами України та її власним бюджетом, тоді як близько 9,5 мільярдів доларів усе ще залишаються без фінансового покриття, що робить уразливою взаємодію українського уряду в різних сферах як суспільства так й бізнесу [2].

Проте, незважаючи на всі виклики українська економіка намагається демонструвати стійкість навіть за умов воєнних дій.. Зростання ВВП у першій половині 2024 року склало 6,5% рік до року, однак перспективи на 2025 рік залежать від успішного відновлення енергетичного сектора, покращення умов для торгівлі в Чорноморському коридорі та підтримки внутрішнього споживання. Зростання витрат на оборону та відбудову підвищує навантаження на поточний бюджет, що вимагає мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів, зокрема через облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), які, своєю чергою, забезпечують додаткові надходження для стабільності фінансової системи.

Уряд України активно працює над мобілізацією доходів через комплекс реформ у податковій політиці та адмініструванні, скерованих Національною стратегією доходів (НСД), прийнятою у грудні 2023 року. Основна мета НСД — створення справедливого та конкурентного податкового середовища, яке забезпечить необхідний рівень доходів для післявоєнного розвитку, зберігаючи фінансову та боргову стійкість. У рамках цієї стратегії визначено ключові завдання: підвищення рівня податкової дисципліни, боротьба з ухиленням від сплати податків, зниження рівня тіньової економіки та мінімізація можливостей для зловживань податковими пільгами.

Прогноз на 2024 рік відповідно «Меморандуму про економічну та фінансову політику» від 4 жовтня 2024 року передбачає стійке зростання економіки на рівні 3–4%, хоча процес відновлення дещо сповільниться через атаки на енергетичний сектор та очікуване зниження врожаїв. Проте очікується, що це буде компенсовано зростанням експорту через новий Чорноморський коридор та стійким внутрішнім споживанням. Інфляція, яка знизилася з 26,6%

наприкінці 2022 року до 3,3% у травні 2024 року, знову зросла до 7,5% у серпні, причиною цього стало підвищення витрат на енергоносії та оплату праці. Через терористичні дії російської федерації до кінця року інфляція може досягти 9%, з огляду на зростання витрат бізнесу, вплив девальвації валюти та вичерпання сприятливого ефекту від низьких цін на сирі продукти харчування. Дефіцит поточного рахунку, відповідно до меморандуму, ймовірно, розшириться до 14,9 млрд доларів у 2024 році порівняно з 9,7 млрд доларів у 2023 році. Це зумовлено погіршенням торговельного балансу через зниження врожаїв і збільшення імпорту для потреб оборони та відновлення. Зростання зовнішнього кредитного фінансування дозволить наростити резерви до 42,6 млрд доларів на кінець 2024 року, а підтримка Групи семи допоможе досягти 44,9 млрд доларів до кінця 2025 року [3].

Гнучкий режим обмінного курсу сприяв послабленню гривні на 12,2% до кінця липня 2024 року, що відображає пристосування до ринкових умов. При цьому валютні інтервенції залишаються значними, покриваючи зростаючий попит на іноземну валюту з боку приватного сектору. Відновлення кредитування підживлюється покращенням ділової активності, кредитними гарантіями та зниженням відсоткових ставок. Державна підтримка через програму «5-7-9» зменшується, натомість в іпотечному кредитуванні домінує програма субсидій «Оселя». Банківська система залишається прибутковою та ліквідною, що підтверджується швидким зростанням депозитів і зменшенням частки непрацюючих кредитів.

Прийнятий Верховною Радою законопроект №11416-д передбачає безпосередні зміни до податкової системи, які спрямовані на мобілізацію додаткових ресурсів для оборонного бюджету України. Зокрема, планується підвищити військовий збір з 1,5% до 5% для зарплат, дивідендів та інших доходів фізичних осіб. Для юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців, що є платниками єдиного податку 3-ї групи, вводиться військовий збір у розмірі 1% від доходу додатково до єдиного податку. Також передбачено введення фіксованого військового збору для 1-ї та 2-ї груп ФОПів, що додасться до єдиного податку. Крім цього, законопроект включає авансові внески по податку на прибуток для автозаправних станцій, підвищення ставки податку на прибуток для банків до 50% за підсумками 2024 року та збільшення ставки податку на прибуток для небанківських фінансових установ (окрім страховиків) до 25%. Очікується, що такі заходи забезпечать значне поповнення державного бюджету, зокрема надходження на рівні близько 58 мільярдів гривень у 2024 році та 137 мільярдів

гривень у 2025 році. Основна частина цих коштів буде спрямована на забезпечення армії та підтримку державних військових програм, що є пріоритетними у поточних умовах війни. Проте, відсутність прозорості розподілу майбутніх фінансових потоків та чіткий і регламентований список отримувачів бюджетних коштів ставить під питанням довіру до цих заходів і підкреслює їх цільове спрямування [4].

Згідно вищезазначеного, Українська економіка показує ознаки стійкості, зокрема, завдяки внутрішнім реформам і підтримці міжнародних партнерів, однак при зростанні витрат на оборону та відбудову автоматично висуває вимогу до мобілізації внутрішніх ресурсів, що реалізується через податкові реформи та додаткові збори, що може визивати невдоволення українського суспільства та недовіру до економічного майбутнього держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ukraine: Rapid Damage and Needs Assessment. 1818 H Street NW, Washington, DC 20433 : World Bank Publications, World Bank Group, 2023. 132 p.
2. ПРЕС-РЕЛІЗ №: 2024/ECA/063. Kyiv : World Bank Publications, World Bank Group, 2024. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>.
3. МВФ-Україна: Лист про наміри та Меморандум про економічну і фінансову політику від 04 жовтня 2024 року . URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/ihppwrViKalfniT>.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану: Закон України від 10.10.2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/parlament-ukhvalyv-v-tsilomu-zakonoproekt-pro-vnesennia-zmin-do-podatkovoho-kodeksu-dlia-finansuvannia-syl-oborony>.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторіна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НУЮ імені Ярослава Мудрого.

ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗЕЛЕНИХ ФІНАНСІВ ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПЕРЕВАГИ

Зосереджена на аналізі проблем пов'язаних з війною, перспектива запровадження зелених фінансів в Україні. Розглянуто ключові аспекти зеленої економіки, становленні зелених фінансів, зокрема роль, наслідки воєнних дій, що потребують дієвих механізмів вирішення задля відновлення інфраструктури та покращення економічної. Акцентовано окремо увагу на важливості залучення міжнародних інвесторів, фінансових установ для підтримки екологічно орієнтованих проєктів у галузях енергетики, транспорту та водопостачання.

Ключові слова. Зелена економіка, зелені фінанси, післявоєнне відновлення, сталий розвиток, енергоефективність, екологічна інфраструктура, міжнародні фінансові установи, зміна клімату, модернізація, зелені технології, економічна стабільність.

Зелена економіка постає як важливий тренд, що викликає інтерес у світовій спільноті й стає невіддільною частиною структурних реформ. Вона має на меті підвищення обізнаності про реальне екологічне, енергетичне та соціально-економічне становище на глобальному рівні. Це включає виявлення ідеологічних варіантів для кращого розуміння дилеми між економічним зростанням та захистом довкілля. [1]

Зелені фінанси – це специфічний компонент фінсистеми, що базується на економічному розвитку із залученням ефективного управління природними ресурсами. Особливістю застосування зелених фінансів насамперед є – зниження негативних факторів впливу на екосистему, зрозумілі підходи до розв'язання проблем клімату, адаптація до змін, що покращуватиме існування людей. Зелена фінансова діяльність розширює сферу інвестицій, що сприяє залученню капіталу до проєктів, спрямованих на екологічно сталий розвиток.

На наднаціональному рівні зелені фінанси є ключовим аспектом у реалізації цілей сталого розвитку, визначених ООН. Зелені фінанси стимулюють країни до переходу на екологічно чисті технології, що призводить до зменшення викидів парникових газів і підвищення енергоефективності, що забезпечує довгострокову стійкість економіки. Завдяки впровадженню зеленого фінансування, розвиваються нові ринки, які базуються на екологічних інноваціях

що дозволяє залучити різноманітні сектори економіки, такі як енергетика, транспорт, аграрний сектор і будівництво, що сприяє їхній прибутковості та стійкості.

Принципи зеленого фінансування активно впроваджуються в різних секторах економіки, таких як енергетика, транспорт, аграрний сектор і будівництво, що забезпечує їхню стійкість та прибутковість. Залучення в економіку держави зелених фінансів стають стимулом для країни на перехід екологічно чистих технологій, що сприяє поліпшенню розвитку нових ринків, які базуються на екологічних інноваціях. [2]

В умовах війни основні фінансові ресурси України та міжнародних донорів спрямовані на оборону, гуманітарну допомогу та підтримку економічної стабільності, що звузило можливості інвестицій у зелені проєкти, такі як енергетика, транспорт та інфраструктура. Масштабні руйнування промислових об'єктів, електростанцій, у тому числі відновлюваних джерел енергії, а також забруднення навколишнього середовища внаслідок війни підвищують потребу в екологічно орієнтованих підходах до відновлення. Після Завершення активної фази війни зелена фінансова політика може стати рушійною силою відбудови, спрямованої на довгостроковий сталий розвиток та відновлення економіки на засадах екологічної стійкості.

Зелені фінанси мають стати пріоритетними в післявоєнній відбудові аби забезпечувати широке кола ресурсів для відбудови системи України, що забезпечить трансформацію економіки в бік сталого розвитку, дозволить відповідати сучасним викликам і стане основою для майбутнього розвитку країни, що враховує екологічні, економічні та соціальні аспекти.

Внаслідок бомбардувань та наслідках обстрілів, пошкодження значна частина систем водопостачання та водовідведення, що обмежено доступ до чистої води та викликало загрозу екологічної катастрофи. Країна гостро відчуває потребу у модернізації водної інфраструктури, саме залучення зелених фінансів до таких ініціатив дозволить не лише відновити доступ до води, а підвищити стійкість системи до кліматичних змін. [3]

Залучення зелених фінансів допоможе ефективніше долати наслідки війни, зменшивши негативний вплив на навколишнє середовище, покращити життя населення запропонувавши сучасні технології, що будуть сприяти курсу сталого розвитку. Зелені фінанси – є платформою для розширення ринку праці завдяки створенню нових «зелених» робочим місць у сферах діяльності пов'язані з енергетикою, водопостачанням управлінням відходами та енергоефективними

технологіями, що є позитивним фактором для енергетичної безпеки та сприяють розвитку ринку праці та економіки країни. Актуальності набуває ця професія і посада у регіонах, що зазнали найбільших втрат від війни, оскільки створення нових робочих місць сприятиме економічній активності та соціальній стабільності.

Створення нових робочих місць у цих сферах не лише сприятиме економічній активності, але й допоможе забезпечити соціальну стабільність, оскільки відновлення інфраструктури є пріоритетним завданням для післявоєнної відбудови країни.

Програми навчання та перекваліфікації нових спеціалістів у цих галузях можуть суттєво підвищити кваліфікацію трудових ресурсів України, стане дієвим ресурсом для зміцнення економіки, забезпечивши її стійкість та конкурентоспроможність. Ключовим елементом є інтеграція сучасних технологій і зелених стандартів, що допоможе підготувати кваліфіковані кадри для сталого розвитку країни.

Активне залучення міжнародних фінансових установ і співпраця з ними може значно посилити позиції України в процесі євроінтеграції, сприяючи розвитку зелених проектів, що орієнтовані на екологічний захист та захист населення. Співпраця з міжнародними організаціями, окрім фінансової підтримки, відкриває можливості для обміну досвідом і технологіями, що дозволить Україні адаптувати передові рішення для відбудови з урахуванням національних умов. [1] Залученість та співпраця на міжнародній арені дозволить підвищити фінансову стійкість країни, буде свідчити про стабільність і прозорість економічної політики, що створює простір для інвестицій.

Отже, перспектива зелених фінансів в Україні має стати основою для розвитку України, що враховуватиме економічні, екологічні та соціальні аспекти. Активне залучення зелених фінансів в економіку країни не тільки покращить життя громадян, дозволить створити нові робочі місця та сприятиме відновленню економіки та поліпшить інтеграцію України до міжнародного співробітництва у глобальні екологічні ініціативи, спрямовані на боротьбу зі зміною клімату й досягнення сталого розвитку. Інвестиція у майбутнє нашої країни має базуватися на принципах сталого розвитку, екологічної безпеки та економічній стабільності, де дієвих та актуальним механізмом є зелені фінанси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зелені інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст. Центр Разумкова, Видавництво «Заповіт». 2020. URL https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf.
2. Трушкіна Н., Боярська І. ЗЕЛЕНІ ФІНАНСИ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ І ТРЕНДОВИЙ АНАЛІЗ. *Society. Economy. Digitalization / Суспільство. Економіка. Цифровізація*. 2024. Т. 2, № 2. С. 13–28.
3. Ангурець О., Хазан П., Колесникова К., Куц М., Чернохова М., Гавранек М. Наслідки для довкілля війни росії проти України *Електронне науково-популярне видання*. 2023. С. 73. URL: <https://cleanair.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/cleanair.org.ua-war-damages-ua-version-04-low-res.pdf>.

Науковий керівник - Галинська Каріна Юріївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

*Сікун Максим Владиславович,
здобувач вищої освіти
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ DMA ТА БРИТАНСЬКИЙ DMCC - ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ТА ПРОБЛЕМАТИКА

Робота присвячена деяким аспектам співвідношення законодавства ЄС та Великобританії у галузі е-комерції, а саме на прикладі нормативно-правових актів, які регламентують поведінку ключових учасників цифрового ринку. У роботі досліджено деякі розбіжності між Digital Markets Act та Digital Markets, Competition and Consumers Act, звернено уваги на переваги та недоліки обох правових підходів.

Ключові слова: Регламент про цифрові ринки, Закон про цифрові ринки, змагальність та споживачів, е-комерція.

Минає четвертий рік як Сполучене королівство Великобританії та північної Ірландії відіграє роль у міжнародному економічному просторі не як складовий елемент Європейського Союзу, а як окремих гравець. До «брексіту» законодавство у Великобританії було напряму пов'язано з директивами та регламентами Союзу. У сучасних реаліях, уряд має як потребу, так і можливості для впровадження нормотворчої діяльності на власний розсуд, у тому числі й у галузі е-комерції.

Одним з результатів такої діяльності став Digital Markets, Competition and Consumers Act, або Закон про цифрові ринки, змагальність та споживачів (далі – DMCC), який повинен був набрати чинності восени 2024 року, але скоріш за все почне діяти з кінця цього – початку наступного року [1]. За предметом правового регулювання він нагадує Digital Markets Act Європейського Союзу (далі – DMA), більшість норм якого почали діяти у травні 2022 року [2].

Обидва акти присвячені регламентації діяльності «великих цифрових платформ», так званих європейських «гейткіперів» та британських суб'єктів із «стратегічним ринковим статусом» (далі – Компанії). Перша чутлива розбіжність між актами полягає у процесі визначення суб'єктів як таких, що відносяться до Компаній. У ЄС Компанія має сама повідомити Європейську комісію (далі – Комісія) про те, що відповідає критеріям які ставляться до гейткіперів [3]. На Компанії Великобританії такий обов'язок не покладається, а ініціатором виступає відповідальний орган, яким є Управління конкуренції та ринків (далі - CMA)[4, 23].

На мою думку, британський підхід є більш коректним з точки зору розподілу інтересів: виходячи з того, що Компанія є останнім суб'єктом, який міг би бути зацікавленим у тому, щоб знаходитись під обмеженнями нового акту, саме держава має бути ініціатором так званого «розслідування». У той же час, європейський підхід вдається мені більш ефективним, оскільки Європейська комісія одразу може досліджувати кандидатів, не витрачаючи зайвого часу на їх пошук.

Наступна розбіжність полягає у критеріях, які ставляться до Компаній. На перший погляд DMCC надає СМА більш широкі критерії віднесення компанії до впливових, оскільки критерій «значної та міцної ринкової влади» вимагає від СМА передбачити майбутній розвиток цифрових ринків, і таким чином залучити більше Компаній які підпадали б під цей критерій. У той же час, критерій, що стосується доходів Компаній застосовується щодо **передбачуваних** доходів згідно з DMA, а відповідно до DMCC – тільки щодо **фактичних** доходів [5, 2].

Вважаю, що чіткі фінансові критерії є чуттєвою перевагою DMCC у порівнянні з європейським аналогом. Проте підхід ЄС у свою чергу є прогностичним і дозволить застосовувати додаткове регулювання до Компаній які хоча ще й не мають достатніх фактичних надходжень, проте ймовірно матимуть у найближчому майбутньому.

Також суттєвою є розбіжність у обсязі регулювання. DMA лише встановлює вимоги до гейткіперів, а британський аналог надає контролюючому органу широкий спектр повноважень. Зокрема СМА уповноважений розглядати спори між Компаніями та третіми сторонами щодо умов оплати, а також здійснювати так зване «про-конкурентне втручання», видаючи індивідуально-правові акти імперативного характеру, або акти рекомендаційного характеру, направленні на діяльність державних органів.

Слід визнати, що у відносинах такого роду повинен бути повноважний контролюючий орган з вузько-направленою компетенцією, який відображено у правовому підході Великобританії. А на європейському прикладі бачимо, що по-перше Комісія в принципі є органом загальної компетенції, а по-друге не відіграє ніяких функцій після визначення кола гейткіперів.

В рамках роботи вдалось розглянути лише деякі розбіжності між цими двома актами, але вже на підставі цього можна зрозуміти що DMCC не було просто скопійовано з DMA, хоча уряд Великобританії мав для цього всі можливості з огляду на дату набрання чинності останнього. Кожен з актів має свої

переваги, недоліки та особливості правового регулювання одних і тих самих суспільно-правових відносин у сфері е-комерції.

ЛІТЕРАТУРА

1. V. Egerton-Doyle, J. Hunter, The UK's New Digital Markets Regime: Unfettered Discretion and Power for the CMA, Kluwer Competition Law Blog, 2024, URL: <https://competitionlawblog.kluwercompetitionlaw.com/2024/10/07/the-uks-new-digital-markets-regime-unfettered-discretion-and-power-for-the-cma/>
2. Usercentrics, Digital Markets Act timeline: a roadmap to regulation, 2024, URL: <https://usercentrics.com/knowledge-hub/digital-markets-act-timeline/>
3. REGULATION (EU) 2022/1925, Digital Markets Act, URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/1925/oj>
4. Digital Markets, Competition and Consumers Act, URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2024/13/pdfs/ukpga_20240013_en.pdf
5. Bryan Cave Leighton Paisner, The DMA and The DMCC - A side by side analysis, URL: <https://www.bclplaw.com/a/web/f7P51EpE3mLuMTysmrzANm/the-dma-and-the-dmcc-a-side-by-side-analysis.pdf>.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторіна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НУЮ імені Ярослава Мудрого.

Сірова Ангеліна Олександрівна
студентка 3 курсу, 2 групи
факультету міжнародного та європейського права,
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Наукова робота присвячена аналізу ефективності існуючого правового регулювання грошового обігу та виявленню його недоліків. Запропоновано шляхи вдосконалення правової бази для забезпечення стабільності національної валюти та розвитку фінансового сектору.

Ключові слова: правове забезпечення, грошова система, Україна, Національний банк, стабільність гривні.

Правове забезпечення грошової системи України – це сукупність правових норм, що регулюють відносини, пов’язані з випуском, обігом та використанням грошових знаків, а також діяльність суб’єктів грошового ринку. Основною метою такого забезпечення є забезпечення стабільності грошової одиниці, ефективність розрахунків та захист прав учасників грошового обігу.

Дослідження правового забезпечення функціонування грошової системи України є надзвичайно важливим з кількох причин: 1) чітке правове регулювання грошового обігу дозволяє оцінювати ризики та забезпечувати стабільність економіки; 2) прозоре правове поле в грошовій сфері є одним із ключових факторів, що приваблюють інвестиції (інвестори прагнуть вкласти кошти в країни з передбачуваною та стабільною грошовою системою); 3) дозволяє виявити недоліки в законодавстві та практиці його застосування, що можуть порушувати права споживачів фінансових послуг та можуть бути використані для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом або фінансування тероризму; 4) аналіз правового забезпечення допомагає оцінити ефективність інструментів грошово-кредитної політики та розробити пропозиції щодо їх вдосконалення [1].

Україна активно інтегрується в світову економіку, що вимагає адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів та створення сприятливого правового середовища для стимулювання фінансового сектору. В свою чергу, зростання фінансових послуг вимагає кращого захисту споживачів, а стабільність гривні – ефективного регулювання.

Основною функцією грошової системи є забезпечення реалізації економічних відносин шляхом використання грошей для здійснення розрахунків. Ключовими аспектами в правовому забезпечення функціонування грошової системи України можна виділити: 1) конституційні засади функціонування Національного банку України з виключним правом емісії грошей, законодавче регулювання грошових відносин; 2) роль Національного банку України (відповідає за стабільність грошової одиниці, емісію грошей, регулювання грошової маси та банківський нагляд); 3) грошово-кредитна політика та валютне регулювання; 4) платіжні системи та безготівкові розрахунки (правове регулювання безготівкових розрахунків, захист інформації при здійсненні електронних платежів та розвиток інфраструктури платіжних систем); 5) захист прав споживачів фінансових послуг (механізми захисту прав громадян при взаємодії з банками та іншими фінансовими установами); 6) протидія відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (правове регулювання та діяльність уповноважених органів, спрямоване на запобігання незаконним фінансовим операціям) [2].

Регулювання грошової системи України здійснюється комплексно і передбачає взаємодію різних органів державної влади. Національний банк України, як основний регулятор грошової системи, здійснює емісію грошей, встановлює облікову ставку та проводить інші операції, спрямовані на забезпечення стабільності грошової одиниці та підтримку економічного зростання.

Слід звернути увагу на надзвичайну динамічність українського законодавства у сфері фінансового регулювання, яке все одно досі потребує вдосконалення в контексті протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Недостатня прозорість та передбачуваність регуляторних рішень, а також слабкий захист прав споживачів фінансових послуг створюють додаткові перешкоди для розвитку фінансового ринку [3].

Проблеми правового забезпечення грошової системи України зумовлені як внутрішніми факторами, так і зовнішніми викликами, пов'язаними із динамічними змінами економічного середовища, фінансової глобалізації та цифровізації. На цій підставі можна виділити основні з них, зокрема:

1. Інституційна недостатність, що характеризується суперечностями у законодавстві, повільною імплементацією міжнародних стандартів Базельського комітету, FATF, директиви ЄС у сфері грошового обігу, обмеженістю повноважень органів, зокрема щодо контролю за фінансовими технологіями.

2. Регулювання цифрових фінансів. Невизначений статус цифрових активів, відсутність повноцінного механізму оподаткування та регулювання криптовалют створює ризики для економіки. Проєкт «е-гривні» перебуває на стадії експериментів, але відсутність чіткого правового поля для впровадження може зумовити затримки та втрату конкурентоспроможності. Відставання у регулюванні FinTech, яке недостатньо охоплює нові платіжні інструменти, мобільний банкінг, платформи P2P-платежів.

3. Нестійкість фінансової системи через повномасштабне вторгнення на територію держави, вплив тіньової економіки, високий рівень доларизації.

4. Правові прогалини в регулюванні системі платежів, а саме: нечітке законодавство щодо відповідальності за шахрайство з платіжними картками, слабкий захист користувачів електронних грошей.

Вирішення цих проблем сприятиме стабільності грошової системи, підвищенню довіри до гривні й інтеграції України у глобальні фінансові ринки.

Для забезпечення стабільності гривні та розвитку фінансового сектору України необхідно вдосконалити законодавство, зокрема гармонізувати його з міжнародними стандартами, особливо у сфері протидії відмиванню коштів. Посилення прозорості та передбачуваності регуляторних рішень, а також захисту прав споживачів фінансових послуг є ключовими для створення сприятливого бізнес-середовища. Оптимізація структури органів фінансового регулювання та розробка чітких правил для нових фінансових інструментів, таких як електронні гроші, також є необхідними кроками. Реалізація цих заходів дозволить підвищити довіру інвесторів та сприяти економічному зростанню країни [3].

Правове забезпечення грошової системи України потребує постійного вдосконалення. Для забезпечення стабільності гривні та розвитку фінансового сектору необхідно рухатися в напрямку гармонізації з міжнародними стандартами, підвищення прозорості та ефективності регулювання, а також посилення захисту прав споживачів. Реалізація цих заходів відкриє нові можливості для розвитку української економіки та підвищення добробуту громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скоморович І. Г. Еволюція та функціонування грошової системи в Україні (теоретичні та історико-економічні аспекти): монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 518 с.

2. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн: навчальний посібник / З. К. Сороківська, Г. Р. Балянт. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 208 с.
3. Мейш А .В., Лисак О. М. Перспективи розвитку фінансової системи України. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. 2019. №1. С. 70-74. DOI: 10.31891/2307-5740-2018-266-1-70-74.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторіна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НУЮ імені Ярослава Мудрого.

Сломінський Ілля Русланович
курсант 1 групи, 3 курсу, Інституту СБУ
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ГРОШЕЙ (Е-ГРИВНІ) В УКРАЇНІ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають під час впровадження е-гривні, що потрібно для успішної реалізації цього проекту, а також аналіз досвіду інших країн та виявлення кращих практик.

Ключові слова: електронна гривня, цифрові гроші, регулювання, Національний банк України (НБУ), блокчейн.

Розвиток процесу цифровізації у світі сприяє появі нових фінансових інструментів які удосконалюють фінансові системи країн шляхом підвищення ефективності, доступності та прозорості надання платіжних послуг. Це відкриває для країн нові можливості у сфері фінансових інновацій, державного управління та економічної інтеграції.

Прикладом таких фінансових інструментів є цифрові валюти центральних банків (CBDC, **Central Bank Digital Currencies**), які представляють собою цифрові форми національних валют і випускаються та контролюються центральними банками країн світу.

Щодо України, то цифровою валютою для неї є цифрові гроші НБУ(електронна гривня). З прийняттям і введенням в дію з 1 серпня 2022 року Закону України "Про платіжні послуги" №1591 (далі – Закон №1591), було надано визначення цифрових грошей Національного банку України (НБУ), під якими розуміють електронну форму грошової одиниці України, емітентом якої є НБУ [3]. Метою її запровадження є підвищення економічної безпеки країни, зміцнення її фінансової системи та можливість для НБУ більш ефективного управління грошовою масою.

Цифрові гроші НБУ (е-гривня) є цифровим аналогом грошових коштів, що існують в Україні у безготівковій (формі записів на рахунках) формі. Відповідно до ч.5 ст.3 Закону № 1591 вони і електронні гроші, номіновані у гривні, використовуються фізичними і юридичними особами для проведення платіжних операцій та розрахунків виключно у випадках, передбачений законами України та/або нормативно-правовими актами НБУ [4].

Національний банк України став одним із перших у світі, хто розпочав розробку електронної гривні. Так, на рівні пілотного проєкту, у 2018 році було проведено перший закритий тест електронної версії національної валюти (е-гривні) за участю працівників банку та кількох компаній. Тест мав на меті визначити потенціал її використання. Учасники тесту отримали можливість створювати віртуальні гаманці, здійснювати перекази коштів та оплачувати мобільний зв'язок цифровими грошима. Хоча тестування показало, що система працює швидко та безпечно, її функціональні можливості були обмежені. Для повного впровадження е-гривні були необхідні додаткові інвестиції, модернізація існуючої платіжної системи та ухвалення нових законів [2]. На кінець 2024 року НБУ планує провести відкрите тестування е-гривні, залучивши широке коло користувачів для оцінки її можливостей та ефективності.

Розробка е-гривні є важливим аспектом інтеграції України до ряду важливих міжнародних стандартів та ініціатив у сфері фінансових послуг, а саме, стандартів центральних банків щодо розробки цифрових валют, інтеграції до єдиної зони платежів, таких як SEPA в ЄС та інше.

Нарешті, електронна гривня може зіграти важливу роль у розвитку державних послуг. Так, завдяки електронним платежам можна спростити процедури отримання соціальних виплат, оплати податків та інших державних послуг. Це буде не тільки зручно для громадян, але й дозволить підвищити ефективність роботи державних органів [1].

Зазначаючи перспективи використання е-гривні, звернемо увагу на переваги та ризики на цьому шляху. Щодо переваг, то впровадження цифрової гривні може стимулювати банки до використання нових технологій на основі блокчейн, що допоможе їм залишатися конкурентоспроможними. Також, використання е-гривні може суттєво знизити витрати, пов'язані з обробкою платежів, оскільки цифрові валюти не потребують посередників для проведення багатьох операцій. Це дозволить банкам скоротити витрати на обслуговування і поліпшити швидкість здійснення платежів. Також е-гривня може забезпечити більш простий доступ до фінансових послуг для населення, особливо в регіонах з недостатньо розвинутою банківською інфраструктурою. Так, віддалені або малозаселені території можуть отримати кращий доступ до фінансових операцій без потреби у фізичних відділеннях банків. Завдяки своїй прозорості та можливості відстежувати кожен транзакцію, е-гривня, може допомогти боротися з тіньовою економікою та відмиванням грошей, що зміцнить стабільність банківської системи.

Щодо ризиків, то зазначимо, що введення е-гривня може скоротити потребу в послугах банків як посередників, оскільки користувачі зможуть напряду здійснювати платежі без використання банківських рахунків. Це може призвести до зниження прибутковості банків. Якщо держава активно просуватиме е-гривню то, це може створити додатковий тиск на комерційні банки, які вже розробляють власні цифрові рішення, що може посилити конкуренцію і вплинути на фінансову стабільність таких банків. Оскільки е-гривня може виступати альтернативою банківським депозитам, існує ризик, що частина клієнтів виведе свої кошти з банківських рахунків, що може зменшити обсяги депозитної бази банків і вплинути на їхню здатність до кредитування.

Враховуючи такі ризики, НБУ обережно підходить до реалізації цього проєкту (розглядає можливість поетапного впровадження е-гривні), розуміючи необхідність забезпечення фінансової стабільності держави, безпеки та довіри до цифрових грошей учасників ринку.

У висновку зазначимо, що е-гривня має потенціал стати успіхом для розвитку української економіки. Вона відкриває нові можливості для держави, бізнесу та громадян. Однак, для успішного її впровадження необхідно розробити і узгодити національне законодавство з міжнародними стандартами та забезпечити інтеграцію з іншими системами цифрових валют, зокрема у рамках ініціатив CBDC інших держав, забезпечити високий рівень безпеки та створити сприятливі умови для її використання. Потрібно розуміти, що впровадження е-гривні – це довготривалий процес, який вимагає спільних зусиль держави, банківського сектору та громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Е-гривня. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia> (дата звернення: 19.10.2024).
2. Недашківська Ю. Електронна гривня: навіщо вона потрібна та чи замінить звичайні гроші. *Бізнес Цензор*. URL: https://biz.censor.net/resonance/3477966/elektronna_gryvnya_navischo_vona_potribna_ta_chy_zaminyt_zvychayini_groshi (дата звернення: 19.10.2024).
3. Економічна правда. Майбутнє цифрових грошей в Україні. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/12/699012/> (дата звернення: 19.10.2024).

4. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX : станом на 20 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 19.10.2024).

Науковий керівник - Товкун Л. В., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Соболев Данило Миколайович
студент 3 курсу,
факультету міжнародного та європейського права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ФІНАНСОВІ ТА НЕФІНАНСОВІ ПЛАТІЖНІ ПОСЛУГИ

Робота присвячена правовому регулюванню фінансових та нефінансових платіжних послуг. Визначено роль платіжних систем у сучасній економіці, зокрема розмежування платіжних послуг на фінансові та нефінансові. Дослідження акцентує увагу на різницю між цими послугами.

Ключові слова: фінансова послуга, платіжна послуга, нефінансова послуга, платіжна система.

Розвиток платіжних послуг є одним із ключових аспектів функціонування сучасної фінансової системи України. У контексті глобальної цифровізації та інтеграції в міжнародні ринки платіжні послуги в країні зазнали значних змін, спрямованих на підвищення їхньої доступності, ефективності та інноваційності. Зокрема, їх класифікація на фінансові та нефінансові дозволяє розкрити різноманітність механізмів, що використовуються для задоволення потреб громадян і бізнесу.

Фінансові платіжні послуги охоплюють традиційні операції з переказу коштів, відкриття рахунків, розрахунків і платежів, тоді як нефінансові спрямовані на супровід цих операцій через технологічні рішення, інформаційне забезпечення та інші сервіси. В Україні чітко визначене поняття платіжна послуга в Законі України «Про платіжні послуги». А саме як діяльність надавача платіжних послуг з виконання та супроводження платіжних операцій. До цього переліку входить внесення, переказ або зняття коштів серед платником і отримувачем. Послуги ж поділяються на фінансові та нефінансові [1].

Поняття «фінансові послуги» було запроваджено на початку 1980-х років в Сполучених Штатах. У Німеччині це поняття було введено у 1987 році для забезпечення економічно-функціонального визначення банківських операцій. Фінансові послуги розглядалися як виконання одної або декількох фінансових функцій.

У травні 1999 року Європейська комісія представила план дій щодо фінансових послуг (Financial Services Action Plan), що складався із заходів зі створення єдиного функціонуючого фінансового ринку ЄС та розвитку

фінансових послуг в ЄС. Після низки регламентуючих документів Європейської комісії поняття фінансових послуг введено в законодавчі акти країн – членів ЄС. Наприклад, у квітні 2002 року в німецькому фінансовому праві. Директива № 2002/65/ЄС Європейського Парламенту і Ради щодо захисту споживачів у процесі дистанційного продажу фінансових послуг визначила фінансові послуги як «будь-яку послугу банківського, кредитного, страхового, персональної пенсії, інвестиційного чи платіжного характеру» [3].

До фінансових послуг належить послуги із зарахування готівкових коштів на рахунки, та зняття з рахунків користувачів, а також відкриття чи закриття рахунків. Послуги які пов'язані з виконанням кредитового або дебетового переказу. Платіжні операції з рахунку або на рахунок користувача, за умови що кошти для виконання платіжних операції надаються користувачу надавачем платіжних послуг на умовах кредиту. Також до них відносяться послуги з емісії платіжних інструментів або здійснення еквайрингу платіжних інструментів. Послуги з переказу коштів без відкриття рахунку, та послуги з випуску електронних грошей та виконання платіжних операцій з ними. Для цих послуг є окремий виняток, який закріплений в ст.5 Закону України «Про платіжні послуги», про відкриття та обслуговування електронних гаманців [1].

Нефінансові платіжні послуги — це сервіси, які не пов'язані безпосередньо з рухом грошових коштів, але забезпечують підтримку платіжної інфраструктури, підвищуючи її ефективність, зручність і безпеку. Вони стали важливим компонентом сучасної економіки, зокрема в Україні, де цифровізація і впровадження інновацій значно вплинули на розвиток цієї сфери [2].

Серед основних функцій нефінансових платіжних послуг є надання клієнтам доступу до інформації про рахунки, історію операцій і графіки платежів, а також забезпечення технологічної підтримки обробки та маршрутизації транзакцій.

В Україні розвиток нефінансових послуг відбувається завдяки цифровізації економіки, активності фінтех-компаній, підтримці державних ініціатив і адаптації міжнародних стандартів. Інтеграція з глобальними ринками, впровадження мобільних платформ для платежів та створення сервісів, таких як «Дія», сприяють поширенню цих послуг серед громадян і бізнесу.

До нефінансових платіжних послуг належать: 1) послуги з ініціювання платіжної операції – нефінансова платіжна послуга, яка полягає у ініціюванні платіжної інструкції постачальником послуги з ініціювання платіжної операції на запит платника з рахунку платника, відкритому в іншому постачальнику

платіжних послуг; 2) послуги з надання відомостей з рахунків - нефінансова платіжна послуга, яка полягає в наданні в режимі реального часу консолідованої інформації щодо одного або більше рахунків, що відкриті на ім'я користувача у одному або більше постачальників платіжних послуг.

Крім надання платіжних послуг, платіжні установи, банки, оператори поштового зв'язку, установи електронних грошей, філії іноземних платіжних установ мають право надавати послуги, що є допоміжними до платіжних послуг, зокрема: послуги технічного характеру, що супроводжують надання платіжних послуг (у тому числі, послуги з надання інформаційних та комунікаційних технологій, сервісного обслуговування платіжних пристроїв та іншого обладнання, що використовується під час надання платіжних послуг, за умови що надавач таких послуг не має доступу до коштів користувачів платіжних послуг). Послуги оператора платіжної системи та послуги технологічного оператора.

Таким чином, доходимо висновку, що Закон України «Про платіжні послуги» гармонізований із правом ЄС, зокрема з положеннями Директиви 2002/65/ЄС, що забезпечує інтеграцію України в єдиний європейський фінансовий простір, сприяючи захисту прав споживачів та розвитку конкурентного середовища.

Чітке визначення фінансових платіжних послуг, включно з операціями переказу коштів, відкриттям і закриттям рахунків, емісією платіжних інструментів та еквайрингом, забезпечує прозорість та правову визначеність для учасників ринку. Урахування нефінансових послуг, таких як ініціювання платіжних операцій та надання відомостей про рахунки, свідчить про інтеграцію технологій у платіжну інфраструктуру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-ІХ. Офіційний вісник України. 2021. № 62.
2. Волосович С. В. Інноваційні платіжні послуги як інструмент розвитку торгівлі. Економічний вісник Університету. 2016. Вип. 29 (1). С. 12-18.
3. Пожидаєва М. А. Платіжні системи: теоретичні засади та фінансово-правове регулювання в Україні : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 348 с.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Токарева Катерина Андріївна
студентка I курсу магістратури,
факультету юстиції,
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ

Наукова робота присвячена дослідженню особливостей та проблемних аспектів забезпечення добросовісної конкуренції в цифровому просторі. Автор аналізує вплив цифрових платформ, а також ризики, які можуть виникати внаслідок їхньої діяльності. Окрім цього, розглядається актуальна судова практика та провідне конкурентне законодавство.

Ключові слова: добросовісна конкуренція, цифрові платформи, антимонопольне законодавство, електронна комерція, зловживання впливом.

Інформаційна революція та стрімкий технологічний прогрес останніх десятиліть перенесли значну частину людських відносин в цифровий простір. Звісно, цей процес не зміг обійти й сфери комерції, яка трансформувалася і стала електронною.

Тільки «у 2023 році на електронну комерцію припадало понад 19 відсотків роздрібних продажів у всьому світі» [1], а відповідною до останніх прогнозів «до 2027 року онлайн-сегмент становитиме близько чверті загального обсягу роздрібних продажів у світі» [1], що свідчить не тільки про велику, а й надалі зростаючу роль електронної комерції в економіках країн.

Але, там де ринок, там є і конкуренція, яка є одним з основних його регуляторів, який сприяє економії ресурсів, підвищенню якості товарів та послуг, покращенню ефективності праці та інноваціям. Саме тому, в останні роки надзвичайної актуальності набувають питання забезпечення добросовісної конкуренції в цифровому просторі, які ми і пропонуємо розглянути в рамках цієї тези.

Основними гравцями на цифрових ринках є цифрові платформи, які по-суті є технологічними рішеннями, які пропонують майданчики для взаємодії учасників ринку з приводу надання та отримання товарів, робіт, послуг, обміну інформацією та ін.. Це можуть бути: пошукові системи (Google, Bing, DuckDuckGO), маркетплейси (Amazon, Allegro, eBay, Розетка, OLX), соціальні мережі (Instagram, Facebook, Twitter), платіжні системи (PayPal), платформи спільної економіки (Airbnb, Uber), магазини додатків (Google Play, App Store), платформи креативного контенту (Pinterest, Behance), веб сайти порівняння цін

(Google Shopping, Ceneo, Hotline) [2]. Характерними особливостями цифрових платформ є здатність транскордонного з'єднання великої кількості користувачів та швидкого масштабування без значного збільшення витрат, що пояснює значний вплив на економіку та обумовлює їх схильність до стійкої концентрації, що може негативно впливає на конкуренцію на ринку.

Серед переваг цифрових платформ виділяють: «підвищення з'єднаності, зменшення витрат на транзакції, низькі ціни, інновації в бізнес-моделях та товарах/послугах, зростання продуктивності, економічне зростання та численні застосування штучного інтелекту» [3, с. 92], кращу персоналізація і націленість рекламних послуг, швидке масштабування і створення робочих місць [3, с. 92-93], позитивний вплив на конкуренцію між компаніями, надання додаткових послуг та пропозицію вже готового майданчика для взаємодії. Зокрема Рада з питань конкуренції Латвії в результаті провадження дослідження зазначила, що онлайн платформи можуть «сприяти конкуренції між компаніями, надаючи їм можливість порівнювати пропозиції та ціни конкурентів в одному місці» [4; 5] і пропонують такі переваги бізнесу «як економія ресурсів, необхідних для розробки власного рішення для онлайн-торгівлі або інтернет-магазину, надання логістичних або маркетингових послуг» [4; 5].

Але разом з перевагами, цифрові платформи несуть в собі й багато ризиків. Серед таких виділяють: доступ до великої кількості даних, згенерованих внаслідок діяльності користувачів, надмірний збір таких даних та можливість їх використання на власну користь, ставлення до власних товарів і послуг більш сприятливо і заниження пропозицій конкурентів, обмеження бізнес користувачів в розповсюдженні товарів, послуг, робіт чи інформації через інші канали, підвищення цін для користувачів внаслідок стягнення високих комісійних зборів за посередництво чи плати за доступ, цінова дискримінація [4; 3, с. 94-101] та ін.

Практичним прикладом втілення цих ризиків є гучна судова справа Google Shopping case в рамках якої 10 вересня 2024 року, Суд Справедливості остаточно відхилив апеляцію Google на рішення Європейської комісії, яким в 2017 Google було оштрафовано 2,42 мільярда євро за зловживання домінуючим становищем, як пошукової системи, шляхом віддання переваги власному сервісу порівняння цін з одночасним заниженням результатів конкуруючих сервісів порівняння цін. Зокрема, в зазначеній справі «комісія встановила, що з огляду на залежність конкурентоспроможності служби порівняння цін від трафіку, така дискримінаційна поведінка з боку Google мала значний вплив на конкуренцію, оскільки дозволила Google перенаправити значну частку трафіку, який раніше

існував між загальними результатами пошуку Google та службами порівняння цін його конкурентів, на користь власної служби порівняння цін. При цьому конкуренти не могли компенсувати втрату трафіку за рахунок інших джерел трафіку, оскільки збільшення інвестицій в альтернативні джерела не було «економічно доцільним» рішенням» [6].

Ще однією справою є *United States v. Google LLC*, в рамках якого 5 серпня 2024 року федеральний суд США ухвалив рішення, яким встановив, що Google має монопольну владу на ринках загального пошуку та загальної текстової реклами в пошуковій мережі та порушив Закон Шермана, уклавши ексклюзивні торгові угоди з виробниками обладнання (Apple, Samsung та іншими), що робило Google пошуковою системою за замовчуванням на цих пристроях, там самим зберігаючи монополію, позбавляючи можливості суперників конкурувати з Google та зменшуючи стимули для інвестицій та впровадження інновацій на ринку [7; 8].

Ці справи є уособленням вищезгаданих ризиків та прикладом недобросовісної конкуренції, що, свідчить про те, що ринок не завжди може саморегулюватися, підтримуючи ефективні та справедливі відносини. А тому, забезпечення добросовісної конкуренції є ключовим для повноцінного використання переваг цифрових платформ і електронної комерції в цілому.

Одним з основних шляхів забезпечення добросовісної конкуренції є розробка і вдосконалення антимонопольного законодавства, і варто зазначити, що в останні роки країни активно над ним працюють. Зокрема в Європейському Союзі в 2022 році був прийнятий *Digital Markets Act* (більшість положень застосовується з 2 травня 2023 року), який відповідно до класифікації джерел права ЄС є регламентом, а тому, згідно зі ст. 288 ДФЄС, має загальне застосування, є обов'язковим у повному обсязі та безпосередньо застосовується в усіх державах-членах. Регламент покликати забезпечити конкуренцію та справедливість в цифровому секторі шляхом попереднього (*ex ante*) регулювання, яке встановлює критерії для визначення «гейткіперів» (посередники, зокрема великі онлайн платформи) та встановлення для кола платформ, які кваліфікуються як гейткіпери, чітких зобов'язань та заборон. Так, відповідно до ст. 6, гейткіпер не може більш сприятливо ставитися до власних товарів і послуг, порівняно з аналогічними пропозиціями третіх сторін. Також, новий акт в сфері регулювання конкуренції на цифрових ринках був прийнятий і в Великобританії. Закон має назву *Digital Markets, Competition and Consumers Act 2024* і отримав королівську згоду 24 травня 2024 року.

Що стосується України, то наразі в українському законодавстві відсутній подібний до Digital Markets, Competition and Consumers Act 2024 [11] чи Digital Markets Act [12] закон. Але, зважаючи на загальний контекст гармонізації українського законодавства з правом ЄС, кілька нових публікацій (за 2023 рік) на офіційному вебпорталі Антимонопольного комітету України [4; 9] присвячених питанням добросовісної конкуренції на цифрових платформах, а також публікації (за 2023 рік) на офіційному вебпорталі ВРУ з приводу підготовки проекту Закону України «Про цифрові послуги та ринки» [10], можна зробити висновок про зацікавленість у цих проблемах і наявну роботу. Тож можливо, в найближчому майбутньому нам варто очікувати проекту нового закону, який може бути предметом наступних досліджень.

Підбиваючи підсумки, необхідно зазначити, що цифровізація докорінно змінила принципи функціонування бізнесу і, зокрема, електронної комерції, що обумовило появу на ринку нових гравців (цифрових платформ), які, з огляду на свої особливості та надзвичайний вплив, змушують нас переосмислювати основи правового регулювання, адаптуючи їх до нових реалій. Такої адаптація, вдосконалення та розробки, зокрема, потребує і конкурентне (антимонопольне) законодавство, про що свідчать і дослідження, і судові рішення, і законодавча діяльність на рівні провідних країн протягом останніх років. Наразі в Україні відсутній нормативний акт у сфері забезпечення добросовісної конкуренції на цифрових ринках. Але з огляду на загальне тло асоціації України в ЄС проект такого закону варто очікувати в майбутньому, що зможе бути предметом для нових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. E-commerce as percentage of total retail sales worldwide from 2021 to 2027. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/534123/e-commerce-share-of-retail-sales-worldwide/>.
2. Online platforms. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/online-platforms.html>.
3. Lancieri, Filippo and Sakowski, Patricia, Competition in Digital Markets: A Review of Expert Reports (January 30, 2021). URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3681322.
4. Онлайн-платформи позитивно впливають на конкуренцію між компаніями - латвійські та литовські конкурентні відомства провели паралельні дослідження. *Офіційний вебпортал Антимонопольного комітету України*. URL:

<https://amcu.gov.ua/news/onlajn-platforni-pozitivno-vplivayut-na-konkurenciyu-mizh-kompaniyami>.

5. Online platforms have a positive impact on competition between companies. *The Competition Council of Latvia*. URL: <https://www.kp.gov.lv/en/article/online-platforms-have-positive-impact-competition-between-companies>.

6. JUDGMENT OF THE COURT (Grand Chamber) on 10 September 2024 in Case C-48/22 P. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62022CJ0048>.

7. In Landmark Decision, D.C. Federal Court Holds Google Maintained an Illegal Monopoly in Internet Search and Advertising Markets and Sets the Stage For Future Enforcement Actions. *White & Case LLP*. URL: <https://www.whitecase.com/insight-our-thinking/landmark-decision-dc-federal-court-holds-google-maintained-illegal-monopoly>.

8. United States, et al. v. Google, LLC, No. 20-cv-3010 (APM) (D.D.C. Aug. 5, 2024), Dkt. No. 1033. URL: <https://www.texasattorneygeneral.gov/sites/default/files/images/press/Google%20Search%20Engine%20Monopoly%20Ruling.pdf>.

9. Конкуренція на цифрових ринках. Досвід інституційного розвитку та бачення майбутнього. *Антимонопольний комітет України*. URL: <https://amcu.gov.ua/news/konkurenciya-na-cifrovih-rinkah-dosvid-institucijnogo-rozvitku-ta-bachennya-majbutnogo>.

10. Єдиний цифровий ринок та інші програми цифрового співробітництва з ЄС - Комітет з питань цифрової трансформації. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/239177.html.

11. Digital Markets, Competition and Consumers Act 2024. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2024/13/contents>.

12. Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/1925/oj>.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторіна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НУЮ імені Ярослава Мудрого.

*Тоток Дарія Олександрівна
студентка, 3 курс 4 група,
факультету міжнародного та європейського права
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

СУТНІСТЬ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ТА ЇХ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Робота розкриває сутність віртуальних активів, зокрема криптовалют, їхній вплив на економічні та правові системи, а також технологію блокчейн, яка забезпечує прозорість і децентралізоване управління такими активами. У статті висвітлюється еволюція правового регулювання віртуальних активів у різних країнах, а також труднощі, пов'язані з інтеграцією цих нових явищ у правову систему України. Розглянуто, що віртуальні активи в Україні досі залишаються юридично невизначеними, а чинне законодавство потребує вдосконалення для належного регулювання цього сегмента. Відзначено також важливість уточнення правового статусу віртуальних активів і механізмів посвідчення майнових прав, пов'язаних із ними.

Ключові слова: віртуальні активи, криптовалюта, блокчейн, правове регулювання.

Віртуальні активи – це відносно нове явище, яке стрімко розвивається в сучасному цифровому світі. Поява та швидка популяризація віртуальних активів, зокрема криптовалют та інших видів цифрових ресурсів, суттєво вплинула на фінансові, правові та економічні системи. Завдяки технології блокчейн, що забезпечує децентралізоване управління та прозорість операцій, віртуальні активи стали важливим елементом глобальної економіки.

На сьогоднішній день віртуальні активи виходять за межі виключно фінансового сектору, впливаючи на різні сфери суспільного життя, включаючи бізнес, інвестиції, державне управління та право. Вони є універсальним інструментом для здійснення операцій, що не мають географічних обмежень і можуть здійснюватися анонімно. Водночас, їхня нестабільність і нерегульованість створюють загрози для економічної стабільності та безпеки користувачів.

Вперше поняття віртуальних активів почало обговорюватися у 2008 році, коли програміст під псевдонімом Сатоші Накамото опублікував статтю, присвячену концепції цифрової валюти. У цій статті він детально описав децентралізовану систему електронних платежів, а незабаром розробив і запусив програмне забезпечення для мережі «Bitcoin». Ця система забезпечувала можливість здійснення цифрових переказів вартості. Учасники могли приєднатися до мережі та отримувати невелику частину біткоїнів, яка дорівнювала меншій частці від одного Bitcoin, завдяки процесу майнінгу. Таким

чином, вперше виникла можливість добувати цифровий еквівалент вартості шляхом видобутку криптовалюти.

Для розуміння процесу майнінгу важливо звернутися до визначення блокчейну. Згідно з твердженням Бабінської С. Я., блокчейн являє собою децентралізовану базу даних, яка дозволяє в реальному часі перевіряти та передавати інформацію між учасниками мережі, що мають різні рівні доступу до неї [1, С. 2]. Це своєрідний цифровий реєстр, в якому всі дані зберігаються у вигляді послідовно з'єднаних блоків, де кожен новий блок містить зашифровану інформацію про попередній.

Таким чином, блокчейн можна охарактеризувати як структуру даних, що складається з незалежних, але взаємопов'язаних блоків, які зберігають інформацію в режимі реального часу. Кожен новий блок містить шифровані дані про попередні, забезпечуючи тим самим цілісність і безпеку інформації, зокрема в контексті криптовалютних транзакцій.

Перші згадки про віртуальні активи з'явилися у 2008 році, коли Сатоші Накамото опублікував концепцію цифрової валюти, яка базувалася на децентралізованій системі платежів. Ця система, відома як «Bitcoin», дозволила здійснювати цифрові перекази вартості між користувачами. Учасники могли заробляти невелику кількість біткоїнів через процес майнінгу. Технологія блокчейн, на основі якої функціонує біткоїн, забезпечувала надійність та безпеку цієї системи, дозволяючи перевіряти і передавати дані в режимі реального часу.

На початкових етапах розвитку, термін «віртуальні активи» ще не використовувався. Усі посилалися на цифрові валюти, такі як біткоїн, або на криптовалюту загалом. Лише з часом, коли криптовалюта набула більшого визнання в фінансових колах, з'явилася необхідність у правовому врегулюванні таких активів. У 2017 році Японія стала однією з перших країн, яка офіційно визнала криптовалюту платіжним засобом, не прирівнюючи її до державної валюти. У наступні роки регулювання віртуальних активів розвивалося у різних країнах, включаючи Швейцарію та Францію, які почали запроваджувати правові рамки для використання криптовалют та токенів у фінансовій сфері.

У 2018 році було надано більш чітке визначення віртуальної валюти. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/843 від 10 30 травня 2018 року про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС визначила віртуальні валюти як цифрове відображення вартості, яке

не випускається центральними банками та не прив'язане до офіційних валют, але визнається засобом обміну [2]. Це стало основою для майбутнього правового регулювання віртуальних активів в Україні та багатьох інших країнах.

У 2020 році Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) випустила огляд, в якому наголосила на необхідності визнання віртуальних активів як майнових або фінансових інструментів для цілей боротьби з відмиванням грошей [3, с. 21]. Це змінило підхід до трактування віртуальних активів, замінивши термін «цифрова валюта» на більш універсальне «віртуальні активи», що дозволило інтегрувати їх у різні правові системи.

Зокрема, у 2023 році Європейський парламент прийняв регламент MiCA (Markets in Crypto Assets Regulation), який надав визначення криптоактивам як цифровому представленню вартості чи права, яке може передаватися та зберігатися за допомогою технології блокчейн [4]. Це визначення відмежовує криптоактиви від інших фінансових інструментів, закріплюючи їх як самостійний об'єкт правового регулювання.

Таким чином, розвиток правового статусу віртуальних активів пройшов етап від нерозуміння та прирівнювання їх до цифрових валют до створення комплексного підходу до їх регулювання, що враховує їх економічну та майнову природу в цифровому просторі.

Віртуальні активи в Україні є новим і малодослідженим феноменом у правовій галузі, що викликає багато питань через свою юридичну невизначеність і відсутність усталених підходів до визначення їхніх характеристик. Спроби створити чітке правове регулювання наштовхнулися на низку перешкод, таких як відсутність готовності чинного законодавства адаптуватися до нових реалій, нерозуміння правової природи віртуальних активів, і несприйняття суспільством необхідності врегулювання криптовалюти. Ці труднощі свідчать про нагальну потребу у єдиному законодавчому визначенні віртуальних активів.

Однією з перших спроб законодавчо регулювати криптовалюту був Проект Закону № 7183 (2017 р.), який визначав криптовалюту як програмний код, що є об'єктом права власності й використовується як засіб обміну. Проте це обмежене визначення не враховувало всіх характеристик криптовалюти, через що проєкт був відхилений [5].

Наступною важливою ініціативою став Проект Закону № 7183-1, де криптовалюта розглядалася як децентралізований цифровий актив, який може бути засобом обміну, збереження вартості або обліковою одиницею. Однак формулювання, що криптовалюта "може бути виражена в цифровій формі",

викликало критику, оскільки цифрова форма є невід'ємною характеристикою віртуальних активів [6].

Ще одним важливим кроком був Проект Закону № 9083 (2018 р.), який запропонував новий підхід до розуміння віртуальних активів, визначивши їх як записи у розподіленому реєстрі, що можуть використовуватися як засіб обміну або збереження вартості [7]. Проте цей підхід також був недосконалим, оскільки не розкривав повної правової природи активів і не уточнював, чи можуть вони бути об'єктами права власності або цивільних прав.

Таким чином, спроби створити чітке правове регулювання віртуальних активів в Україні поки що залишаються незавершеними. Відсутність єдиного визначення і правового підходу потребує подальшого вдосконалення законодавства для належної інтеграції цього нового явища в правову систему країни.

Поняття віртуальних активів було створено з метою охопити широкий спектр цифрових технологій, включаючи криптовалюти, токени, стейблкоїни та інші подібні віртуальні цінності. Водночас важливо глибше розібратися в сутності криптовалюти. У свою чергу унікальність криптовалюти полягає в тому, що вона може перебувати у володінні лише одного суб'єкта в певний момент часу, і при передачі вона втрачає свою цінність для попереднього власника. Ця властивість робить її відмінною від інших форм інформації, оскільки навіть запам'ятовування символів не відтворює цінності одиниці криптовалюти.

Криптовалюта на сьогодні не має правового статусу в більшості країн світу, тому спроби об'єднати її в ширше поняття віртуальні активи є шляхом до її легітимізації та подальшого регулювання на фінансових ринках і в цивільному обігу. Однією з таких спроб став Закон України "Про віртуальні активи", прийнятий Верховною Радою 17 лютого 2022 року. Закон визначає віртуальні активи як нематеріальні блага, що є об'єктами цивільних прав, мають вартість і існують у вигляді сукупності даних в електронній формі [8]. Вони можуть посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Проте, цей закон ще не набрав чинності, оскільки його введення залежить від ухвалення відповідних змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами.

Тож, термін віртуальних активів досі залишається юридично невизначеним, а наукові дебати щодо його єдиного тлумачення тривають. Це свідчить про важливість подальшого дослідження та вдосконалення правового регулювання цього складного і новаторського явища.

Отже, проаналізувавши усе вищевказане, хочеться зауважити, що віртуальні активи є новим об'єктом правового регулювання, що вимагає більш детального осмислення їх сутності та правових ознак. Хоча в Законі України «Про віртуальні активи» закладено основи для регулювання таких активів, це визначення потребує вдосконалення, оскільки не відображає повної картини щодо правового статусу віртуальних активів і механізмів посвідчення ними майнових прав.

Згідно з законопроектом, віртуальні активи визнаються нематеріальними благами з власною вартістю та можливістю посвідчення майнових прав, однак відсутнє роз'яснення щодо конкретних механізмів цього посвідчення. Цей підхід створює певні правові протиріччя, оскільки нематеріальні блага, відповідно до Цивільного кодексу України, не мають економічної вартості. Водночас віртуальні активи, будучи об'єктом прав, можуть мати економічний зміст, що вказує на необхідність їхнього перегляду та уточнення в законодавстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабінська С. Я. Технологія блокчейн в аудиті: сучасний стан та перспективи застосування. Економіка та суспільство: електрон. наук. фахове вид. 2022. Вип. 36. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1151/1109>
2. Про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС: Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2018/843 від 30.05.2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text.
3. FATF. 12-month Review Of The Revised FATF Standards On Virtual Assets And Virtual Asset Service Providers. 2020. 24 p. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/12-Month-Review-Revised-FATF-StandardsVirtual-Assets-VASPS.pdf>
4. On Markets In Crypto-assets, And Amending Regulations (EU) № 1093/2010 And (EU) № 1095/2010 And Directives 2013/36/EU And (EU) 2019/1937: Regulation (EU) 2023/1114 Of The European Parliament And Of Council Of 31 May 2023. URL: <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R1114>.
5. Про обіг криптовалюти в Україні: Проект Закону від 06.10.2017 р. № 7183. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684.

6. Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні: Проект Закону від 10.10.2017 р. № 7183-1. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710.
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні: Проект Закону від 14.09.2018 р. № 9083. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64597.
8. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX. (не набрав чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.

Науковий керівник - Єфремова Катерина Вікторіна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НУЮ імені Ярослава Мудрого.

Фролов Ярослав Андрійович
Студент 5 курсу факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ ВИРОБНИКАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

В роботі розглянуто сучасний стан правового регулювання обігу сільськогосподарської продукції на ринку електронної комерції. Акцентовано увагу на проблемах, які постають в правовому регулюванні відповідно до особливостей такого товару, розвитку електронної комерції та супутніх новітніх технологій, які включають штучний інтелект, Blockchain та Big Data. Автор дійшов до висновку, що дана сфера потребує подальшого законодавчого вдосконалення, адже відповідні суспільні відносини мають багато прогалин в українському праві.

Ключові слова: електронна комерція, електронна комерція сільськогосподарської продукції, новітні технології, General Data Protection Regulation, Digital Service Act, Big Data, штучний інтелект, blockchain.

Сучасне сільське господарство та ланцюг постачання продовольства загалом мають історію швидкого впровадження та засвоєння нових технологій, особливо технологій зниження витрат. Сільське господарство було визначено як одну з найбільших перспектив електронної комерції через високий рівень фрагментації в ланцюжку поставок, великі обсяги торгівлі та однорідні продукти лише підкріпили очікування.

За даними Market.us, прогнозується, що до 2033 року ринок електронної комерції сільськогосподарської продукції досягне 90,1 мільярда доларів США із середньорічним зростанням 8,4% з 2024 по 2033 рік [1]. Основні платформи електронної комерції вже розширюють свої онлайн-пропозиції до продукції харчування. Amazon запустив онлайн-сервіс доставки продуктів Amazon Fresh, у вибраних регіонах США, Великобританії та Німеччини. Інші платформи електронної комерції, включаючи Alibaba, Flipkart і Mercado Libre, також продають продукти онлайн [2]. Не зважаючи на відсутність великих онлайн-платформ з продажу сільськогосподарської продукції в Україні, вже наразі в деяких класифаїдах можна побачити пропозиції продажу таких товарів, тому з часом ця зарубіжна буденність стане більш актуальною і для нас. А отже, варто дивитися на перспективу і робити правове підґрунтя вже сьогодні.

Сільськогосподарський ланцюг створення вартості включає виробників, постачальників агрохімії, переробників харчових продуктів, роздрібних

торговців і споживачів. Цифровізація і перехід до електронної комерції має багато переваг як для фермерів, так і споживачів їхньої продукції. Цифровий ринок надає фермерам платформу для охоплення ширшої клієнтської бази, минаючи традиційних посередників і обмеження фізичного ринку. Він пропонує ефективне, масштабоване та рентабельне рішення для фермерів та агробізнесів для продажу своєї продукції безпосередньо споживачам, роздрібним торговцям та іншим підприємствам. Завдяки інтеграції передових технологій, таких як мобільні додатки, штучний інтелект для управління запасами та ланцюгами поставок, а також аналітика даних у реальному часі, платформи електронної комерції революціонізують сільськогосподарський сектор. Ці платформи не тільки спрощують процес продажу та купівлі, але й покращують прозорість ланцюжка поставок, надаючи дані в реальному часі про ціни, наявність і походження продукції.

Окрім очевидних переваг, які мають новітні технології, вони викликають багато правового вакууму, який особливо помітний, на жаль і в нашій державі. В Україні відсутність чітко визначених правових вимог щодо висвітлення характеристик товарів, якості та даних про продавця на онлайн-платформах створює правову невизначеність як для споживачів, так і для продавців. А коли ми кажемо про сільськогосподарські товари, то проблема стає ще більш наочною через фізичні особливості даних товарів. Багато онлайн-платформ обмежуються лише базовими описами продукції, що може не відповідати реальним властивостям товару або бути недостатньо деталізованим для прийняття обґрунтованого рішення про покупку. Внаслідок цього покупці не отримують повної інформації про якість, умови зберігання чи походження товарів. Відсутність чіткої відповідальності продавців за надання неправдивої або неповної інформації підриває захист прав споживачів. З іншого боку, як зазначає Qiuping Zhang, неможливо уніфікувати форму характеристик для всіх сільськогосподарських товарів, так як існує велика різноманітність продукції, і якість сільськогосподарської продукції буде залежати від багатьох факторів. Це ускладнює впровадження єдиних законів і правил для єдиного нагляду [3].

Крім того, обмежена доступність даних про продавця ускладнює процес підтвердження автентичності та надійності постачальників. У Європейському Союзі існують стандарти, як наприклад, закріплені в Digital Service Act, які зобов'язують продавців надавати вичерпні дані про себе, що підвищує прозорість і довіру до електронної торгівлі. В Україні, де такі вимоги не є обов'язковими, покупцям важче відстежити походження товарів або перевірити їхню безпечність.

Це створює ризик появи на ринку недобросовісних продавців, а споживачі залишаються юридично незахищеними у випадку, якщо продукція виявиться неякісною чи небезпечною. Коли ми кажемо про ринок сільськогосподарської продукції, то це стає особливо гострим питанням, яке зачіпає безпосередньо здоров'я людини.

Правове регулювання статусу платформ електронної комерції також має не останню роль. Наприклад, якщо платформа не відповідає вимогам, вона не зможе ефективно захищати права та інтереси як споживачів, так і фермерів. При цьому законодавство не накладає на них обов'язків, адже такі платформи визнаються як дошка оголошень, тобто не є стороною договору. А подібних вимог до платформ, як наприклад, за DSA в Україні не передбачено, чим власне і користуються відповідні платформи.

Окрім цього значним викликом для електронної комерції сільськогосподарських товарів є псування продукції під час транспортування. Це ускладнює гарантування якості, оскільки свіжі продукти потребують суворого дотримання умов зберігання і транспортування. У випадках порушення цих умов відповідальність часто може розмиватися між різними учасниками ланцюга постачання, що створює правову невизначеність між онлайн-платформами, продавцями, транспортерами і споживачами.

Зростання використання цифрових програм у сільському господарстві призводить до збільшення обсягів даних, які є дуже специфічними та різноманітними. Збір даних про сільське господарство включає дані про землю, посіви, худобу, агрономічні дані, кліматичні дані, машинні дані, фінансові дані та дані про відповідність. Деякі дані фермери можуть вважати особистими або конфіденційними, як-от дані про маршрути тракторів або фактори, що сприяють успішному виробництву. Інші дані можуть розглядатися агробізнесом як конфіденційні. Сільськогосподарські дані, особливо якщо вони доступні багатьом фермам, є економічно важливими не лише для фермерів, але й для всього ланцюга створення вартості, наприклад, для прогнозування ринку, розробки продукції та страхування. Фермери стурбовані тим, що їхні дані можуть використовуватися третіми особами без їхньої згоди чи відома. Захист комерційної таємниці має важливе значення [4].

Інтеграція блокчейну, Big Data і штучного інтелекту в електронну комерцію сільськогосподарських товарів відкриває значні можливості для підвищення ефективності бізнес-процесів та прозорості ланцюгів постачання, проте це ще більше посилює проблему, описану вище. Використання великих даних та

технологій штучного інтелекту для аналізу ринків, поведінки споживачів і оптимізації ланцюгів постачання вимагає обробки великої кількості інформації. Це ставить високі вимоги до дотримання правил обробки та зберігання даних, як-от GDPR в ЄС, щоб забезпечити конфіденційність і права користувачів. Зростає потреба в розробці національних та міжнародних нормативних актів, що узгодять правові режими обробки даних у сільськогосподарській сфері.

Технологія блокчейну, яка дозволяє надійно зберігати дані та підтверджувати транзакції, має потенціал для збільшення прозорості та зниження ризику шахрайства в електронній комерції. Проте її правовий статус залишається невизначеним у багатьох країнах, оскільки блокчейн часто не відповідає чинним вимогам до цифрових записів та може конфліктувати з правом на видалення інформації. При застосуванні смарт-контрактів постає питання, чи визнаватимуться такі контракти як юридично обов'язкові, адже, не зважаючи на наявність таких, українське законодавство і досі обходить сторону закріплення даної форми правочину.

Отже, застосування новітніх цифрових технологій, в тому числі засобів електронної комерції, надає ряд беззаперечних переваг як для виробників, так і споживачів продукції сільськогосподарського походження. Зважаючи на особливість даного товару, окрім загальних проблем, які висувуються до регулювання ринку електронної комерції, необхідна законодавча робота для закріплення гарантій для всіх суб'єктів, які беруть участь на всіх етапах відповідних правовідносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. E-commerce of Agricultural Products Market: Pioneering the Digital Transformation of Agriculture». *AgriTechTomorrow*. URL: <https://www.agritechtomorrow.com/article/2024/08/e-commerce-of-agricultural-products-market-pioneering-the-digital-transformation-of-agriculture/15785>.
2. e-Commerce in Agriculture / M. Patel et al. E-Agriculture in Modern Era. 2022. P. 343–355. URL: https://www.researchgate.net/publication/362709112_e-Commerce_in_Agriculture.
3. Legal Issues about Online Sales of Agricultural Products in the Development of Rural E-commerce in China. *International Journal of Frontiers in Sociology*. 2021. 3 (16). URL: <https://doi.org/10.25236/ijfs.2021.031605>.

4. The Digitalisation of the European Agricultural Sector. Shaping Europe's digital future. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digitalisation-agriculture>.

5. The Influence of E-Commerce Platforms on Sustainable Agriculture Practices among Smallholder Farmers in Sub-Saharan Africa / M. T. Morepje et al. Sustainability. 2024. 16(15). P. 6496. URL: <https://doi.org/10.3390/su16156496>.

Науковий керівник - Єфремова Катерина Вікторіна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НУЮ імені Ярослава Мудрого.

Харченко Марія Олександрівна
студентка 3 курс 1 група
факультету міжнародного та європейського права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Фінансова безпека є важливою складовою національної безпеки. Це стосується не лише держави в цілому, а й територіальних громад і суб'єктів господарювання, окремих домогосподарств, національних галузей тощо. Тому загрози фінансовій безпеці потрібно розглядати завжди як наявні та потенційно можливі явища і чинники, що суперечать основним та життєво важливим національним інтересам України у цій сфері. Автором визначено, що аналіз зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій безпеці України в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим при розробці стратегії щодо нейтралізації цих загроз та підвищення рівня ефективності фінансової безпеки як у цілому, так і як складової економічної безпеки країни.

Ключові слова: фінансова безпека, воєнний стан, принципи фінансової безпеки, загрози, елементи фінансової безпеки, стратегія, міжнародні валютні резерви.

Через кровопролитну війну, розв'язану російською федерацією, вже не перший рік перед Україною та всім світом постають нові виклики в сфері фінансів. За цих умов внутрішні та зовнішні загрози національній безпеці держави все більше зростають, що не могло оминати таку її складову, як фінансова безпека. Експерти впевнені, що ця війна призведе до розростання глобальної фінансової кризи. Тому задля розроблення чіткої стратегії нейтралізації загроз задля підвищення рівня ефективності фінансової безпеки, необхідно правильно їх визначити як на внутрішньому, так і зовнішньому рівні в умовах воєнного стану.

Фінансова безпека держави є складовою економічної безпеки, тому залежить від її елементів, за допомогою яких і здійснюється безпосередній вплив на національну безпеку держави. Поняття фінансової безпеки держави можна розкривати по-різному, тому відсутнє його єдине чітке визначення, але воно має прямо взаємодіяти із загальним поняттям національної безпеки країни; визначити місце фінансової безпеки як складової економічної безпеки, але мати власний зміст, відрізняючий її проблеми від загальних в економіці [1].

Загалом вчені сформували три окремі підходи до визначення змісту фінансової безпеки держави: статичний, коли фінансова безпека оцінюється як стан митної, бюджетної, податкової та інших систем і має сприяти досяганням

балансу та стійкості до загроз, що забезпечить сталий розвиток економіки країни; з погляду функціонального забезпечення, де фінансова безпека розглядається залежно від виду загроз, які треба уникнути; у контексті нормативно-правового регулювання фінансова безпека розглядається з точки зору створення усіх необхідних передумов для функціонування фінансової системи, ефективно правове забезпечення функціонування фінансових установ зробить неможливим спрямовувати фінанси до тіньової сфери чи використати фінансові ресурси держави не за цільовим призначенням [3].

Визначення фінансової безпеки має охоплювати всі вищезазначені підходи, тому варто її охарактеризувати такими ключовими поняттями: безпека фінансових інтересів на кожному з рівнів фінансових відносин; збалансованість та узгодженість фінансової системи; здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім ризикам та загрозам; досягнення ефективного функціонування інститутів фінансової системи та національної економіки; забезпечення сталого економічного зростання.

Фінансова безпека держави завжди є комплексною системою і має такі компоненти як: об'єкт, суб'єкт, напрями, принципи, національні інтереси у фінансовій сфері, методи, загрози, усунення перешкод.

Найважливішою умовою при створенні і ефективному забезпеченні фінансової безпеки буде правильне визначення та безумовне дотримання її принципів. Принцип (від лат. *principium* – основа, начало) – це твердження, яке сприймають як важливе, головне, суттєве, неодмінне. Принципи фінансової безпеки варто об'єднати в три групи: загальні, функціональні, організаційні. За воєнного стану надзвичайно важливим буде своєчасне визначення загроз фінансовій безпеці України. Це дозволить не тільки їх мінімізувати, а ще й розробити стратегії зміцнення фінансової безпеки та провести виважену та дієву політику щодо забезпечення стійкості фінансової системи. Для нашої держави характерними будуть загрози, пов'язані саме зі слабкістю системи, недостатньо ефективним її контролем та регулюванням. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, затверджена Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021 [4], містить основні загрози сучасній фінансовій безпеці України. На фінансову безпеку, також, значно вплинула пандемія, це вимагало проведення радикальних заходів, і, як наслідок, суттєво постраждала національна економіка. В умовах нарощування збройної агресії з боку росії слід враховувати наступні реалії: структурні зміни у матеріальному виробництві; падіння попиту на товари; руйнування базових галузей економіки та економічних

зв'язків; втрата ринків збуту, праці, сировини та ресурсної бази; порушення правового механізму оподаткування тощо [5].

Задля запобігання руйнування економіки в умовах війни та протистояння вищевказаним загрозам у фінансовій системі варто запровадити спеціальне державне регулювання, яке націлене на систематичне забезпечення доходів бюджету за рахунок власної виробничої бази, наприклад, через розвиток малого підприємництва і збереження державного на територіях, що вільні від бойових дій. Також, доцільно забезпечити такі заходи, як систематичне бюджетне фінансування галузей оборони за рахунок хоч і спрощеного, але стабільного оподаткування державних і приватних підприємств та спрощення правових засад ведення бізнесу і відкриття малих підприємств. В сучасних умовах необхідно створити такий державно-приватний механізм господарювання, що з одного боку регулюватиме відносини у державному секторі економіки, де діяльність спрямована на забезпечення обороноздатності країни, фінанси якого повністю контролюються державою, а з іншого – сектор приватного підприємництва, який забезпечуватиме потреби населення, і оподаткування якого створюватиме стабільне наповнення бюджетів [6].

Таким чином, нормативно-правове регулювання державно-приватного механізму господарювання забезпечує здатність фінансової системи країни виживати в таких складних умовах, тобто фінансову безпеку держави. Фінансова безпека України у війні визначається станом обігу фінансів з метою забезпечення фінансування армії та оборонної галузі, можливістю для підприємств, регіонів і суб'єктів підприємницької діяльності отримувати та направляти фінансові ресурси на захист держави, забезпечити систематичне відтворення матеріального виробництва [1].

Отже, щоб досягти фінансової безпеки держави, потрібно правильно визначити правові засади стабільного функціонування бюджетної системи, державного регулювання банківської системи і підприємництва. Звісно, найважливішим для забезпечення фінансової безпеки є перемога України. Однак стратегію фінансової безпеки потрібно розробляти вже зараз. Під стратегією фінансової безпеки мається на увазі політичний та економічний курс в діяльності фінансових органів державної влади, фінансово-банківських та економічних структур, який передбачає створення умов та ресурсів фінансової стабілізації та економічного зростання при збереженні й зміцненні цілісності, економічного простору та фінансової системи України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ситник Н. С., Стефанків Б. О. Фінансові аспекти складників економічної безпеки держави. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2018. Випуск 1–2 (44). С. 136–140.
2. Кравчук Н. Я., Колісник О. Я., Мелих О. Ю. Фінансова безпека: навч.-метод. посібник. Тернопіль: Вектор, 2010. 277 с.
3. Гетманець О. Фінансова безпека як об'єкт правового регулювання. *Фінансове право*. 2020. № 3. С. 218–223
4. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, затверджена Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613>.
5. Єрмошенко М. М., Горячева К. С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: наук. монографія. Київ: Національна академія управління, 2010. 232 с.
6. Коробцова Д. В., Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 141-146.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Хижняк Ярослава Петрівна
студентка 3 курсу групи 07-22-02
факультету міжнародного та європейського права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ КАПІТАЛУ

Наукова робота присвячена дослідженню європейського досвіду регулювання ринків капіталу, зокрема питань свободи руху капіталу, прозорості та захисту інвесторів, а також забезпечення фінансової стабільності. Проаналізовано нормативно-правову базу Європейського Союзу, основні механізми захисту інвесторів і запобігання фінансовим кризам, включаючи стрес-тести та систему страхування депозитів, а також розглянуто виклики, зокрема вплив Brexit і проблеми гармонізації законодавств країн-членів.

Ключові слова: єдиний ринок капіталу, Європейський союз, свобода руху капіталу, фінансова стабільність, гармонізація законодавства.

Європейський досвід регулювання ринків капіталу є важливим орієнтиром для країн, які прагнуть забезпечити стабільність своїх фінансових систем та інтегруватися у глобальні економічні процеси. З огляду на швидкий розвиток фінансових технологій, процеси глобалізації та економічні виклики, Європейський Союз постійно вдосконалює свої підходи до регулювання ринків капіталу, впроваджуючи інноваційні рішення для захисту інвесторів, прозорості та стабільності ринків. Розвиток єдиного ринку капіталу в ЄС забезпечив посилення фінансової інтеграції між країнами-членами, створивши нові можливості для бізнесу і капіталовкладень.

У праві ЄС під «капіталом» прийнято розуміти грошові кошти (як національну, так і іноземну валюту), цінні папери, дорогоцінні метали. Водночас право ЄС розрізняє рух капіталу і рух грошових коштів. У справі *Luisi & Carbone* СПЕС відзначив, що рух капіталу – це всі фінансові операції (транзакції), пов'язані в першу чергу з інвестуванням коштів на відміну від платежів, що є відшкодуванням за надані послуги, виконані роботи або поставлені товари (тобто у зв'язку з виконанням зобов'язань сторони за раніше укладеними договорами) [с. 158, 1]. Це розмежування також створює основу для свободи руху капіталу як фундаментального принципу, що сприяє інтеграції фінансових ринків у Європі. Зважаючи на цей принцип, наступним кроком є розгляд механізмів, за допомогою яких ЄС прагне створити єдиний ринок капіталу та забезпечити вільний рух капіталу між державами-членами.

Відповідно до ст. 2 Договору про заснування Європейського економічного співтовариства, Співтовариство ставить своїм завданням сприяти, шляхом створення спільного ринку і прогресуючого зближення економічної політики держав-членів, гармонійному розвитку економічної діяльності в усьому Співтоваристві, безперервному і збалансованому зростанню, зростаючій стабільності, прискореному підвищенню рівня життя і тісніших зв'язків між державами, які воно об'єднує. Згідно з положеннями ст. 3 ДЄЕС діяльність Співтовариства передбачає, як це визначено Договором і у встановлені терміни, зокрема, усунення між державами-членами перешкод у вільному руху осіб, послуг і капіталів [2].

Починаючи з 1980-х років, ЄС активно працює над зняттям обмежень на рух капіталу, що включає гармонізацію законодавства між країнами-членами та усунення національних бар'єрів. Протягом тривалого часу країни самостійно визначали нормативи достатності капіталу для банків. Однак з розвитком міжнародних фінансових операцій і зростанням системних ризиків виникла потреба у глобальних стандартах. У 1988 році Базельський комітет з банківського нагляду ухвалив угоду про міжнародні стандарти капіталу що встановили загальні вимоги до структури капіталу банків і врахування ризиків як для балансових, так і позабалансових активів, з метою зміцнення стабільності банківської системи. Базельські стандарти – це міжнародні правила для банківської сфери, які встановлюють мінімальні вимоги до капіталу і ризиків. У ЄС їх впровадження включає дотримання капітальних вимог для банківських установ, управління кредитними, ринковими і операційними ризиками. Стандарти Базель III, зокрема, фокусуються на підвищенні фінансової стійкості банків через вимоги до ліквідності та капіталу, що є критичним для запобігання системних криз у фінансовій системі ЄС [3].

У 1999 році було прийнято «Financial Services Action Plan» , що визначив ключові кроки для створення єдиного ринку капіталу, включаючи гармонізацію правил щодо цінних паперів, банківських послуг та інших фінансових продуктів. Цей підхід дозволив значно розширити можливості для інвесторів і підприємств, надавши їм доступ до капіталу з усієї Європи, що в свою чергу сприяє зниженню витрат та поліпшенню умов для конкуренції .

Захист інвесторів та забезпечення фінансової стабільності є ключовими аспектами регулювання ринків капіталу в Європейському Союзі. Для забезпечення цих цілей ЄС використовує різноманітні механізми, які охоплюють прозорість, розкриття інформації, страхування депозитів, фонди захисту

інвесторів, а також інструменти для запобігання фінансовим кризам. Основою захисту інвесторів є принцип прозорості, який передбачає, що фінансові установи зобов'язані надавати детальну та своєчасну інформацію про свої продукти та послуги.

Ще одним важливим інструментом захисту інвесторів є система страхування депозитів, яка діє в межах ЄС. Відповідно до Директиви про систему страхування депозитів кожна країна-член ЄС повинна забезпечити захист депозитів фізичних осіб до певної суми в разі банкрутства банку. Це створює додатковий рівень безпеки для вкладників і підвищує довіру до фінансової системи в цілому [5].

ЄС впроваджує ряд заходів для запобігання фінансовим кризам, зокрема фідучіарний обов'язок фінансових установ перед інвесторами. Згідно з цим обов'язком, фінансові посередники повинні діяти в найкращих інтересах своїх клієнтів, що означає, що вони зобов'язані враховувати ризики та інвестиційні цілі своїх клієнтів при рекомендації фінансових продуктів.

Стрес-тести також є важливим інструментом для оцінки стійкості фінансових установ у умовах кризових ситуацій. У ЄС основними регуляторами, відповідальними за проведення стрес-тестів, є Європейський центральний банк та Європейський орган з банківського нагляду. Ці органи регулярно публікують результати стрес-тестів, що дозволяє інвесторам, аналітикам і політикам оцінити фінансову стабільність банківського сектору. Наприклад, у 2018 році ЄЦБ провів стрес-тестування 48 банків, що охоплює 70% активів європейської банківської системи, з акцентом на перевірку ліквідності та капітальних вимог [5].

Однак ринки капіталу в ЄС стикаються з численними проблемами та викликами, які ускладнюють їхнє регулювання та інтеграцію. Серед основних проблем можна виділити вплив Brexit, що змінив динаміку фінансових потоків між Великою Британією та країнами ЄС, створивши нові бар'єри для інвестицій та торгівлі.

Відхід Великої Британії з ЄС створив нові виклики для європейських фінансових установ, адже Лондон традиційно вважався фінансовим центром Європи. Brexit також викликав нестабільність у регуляторному середовищі, оскільки постала потреба адаптувати законодавство до нових умов. Багато європейських компаній, що працювали на британському ринку, стали зобов'язані переглядати свої бізнес-моделі, щоб відповідати новим вимогам. Хоча ЄС має за мету створення єдиного ринку капіталу, гармонізація законодавств різних країн-членів залишається серйозним викликом. Кожна країна має свої специфічні

вимоги та регуляторні підходи, що ускладнює інтеграцію ринків капіталу. Наприклад, різниця у правилах ведення бізнесу, оподаткуванні, та регуляторних вимогах може створювати бар'єри для інвесторів, які прагнуть вийти на інші ринки в межах ЄС.

Регулювання ринків капіталу в Європейському Союзі є важливим прикладом для країн, які прагнуть до економічної стабільності та інтеграції у світову фінансову систему. Завдяки ефективним механізмам, таким як єдиний ринок капіталу, система страхування депозитів, стрес-тести, ЄС зміг створити надійне правове та економічне середовище для захисту інвесторів, підвищення прозорості та забезпечення фінансової стабільності. Розмежування між рухом капіталу та рухом грошових коштів, як і свобода руху капіталу, стали основою інтеграції фінансових ринків у рамках Союзу, а сучасні механізми прозорості та захисту сприяють зростанню довіри інвесторів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мацелик В., Долженкова О. Фінансове право Європейського Союзу. 2020. НаУКМА. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ff8967b2-af62-4ce6-9d59-1c6280c508f4/content>.
2. Treaty establishing the European Economic Community signed at Rome, 25 March 1957. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX:11957E/TXT>.
3. Жанна Довгань. Базельські стандарти оцінювання адекватності власного капіталу банків. *Вісник ТАНГ*. 2005. № 5-2. 29 с.
4. European Banking Authority. (2020). Deposit Guarantee Schemes: Overview and Implementation. *EBA Report*. URL: <https://www.eba.europa.eu/activities/single-rulebook/regulatory-activities/depositor-protection/deposit-guarantee-schemes-data>
5. European Central Bank. (2019). Results of the 2018 EU-wide stress test. *ECB Report*. URL: https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/pr/date/2019/html/ssm.pr190201_presentation.en.pdf.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Чернявський В'ячеслав В'ячеславович
студент 3 курсу, 07-22-01 групи
факультету міжнародного та європейського права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМ ОБІГОМ

Робота аналізує стратегії управління грошовим обігом, які використовують центральні банки для забезпечення макроекономічної стабільності та стимулювання економічного зростання. Основна увага приділяється розгляду таких інструментів монетарної політики, як регулювання процентних ставок, резервні вимоги, операції на відкритому ринку та квантитативне пом'якшення. Робота підкреслює важливість координації цих заходів з урядовими політиками та міжнародними фінансовими інституціями для ефективного реагування на зміни в економічному середовищі та забезпечення фінансової стабільності.

Ключові слова: Центральний банк, монетарна політика, грошовий обіг, процентні ставки, резервні вимоги, операції на відкритому ринку, квантитативне пом'якшення, економічне зростання, макроекономічна стабільність.

Управління грошовим обігом є ключовою функцією центральних банків, які використовують різноманітні інструменти монетарної політики для досягнення макроекономічної стабільності, забезпечення низької інфляції та сприяння стабільному економічному зростанню.

Монетарна політика включає керування процентними ставками, регулювання рівня грошової маси в обігу та управління очікуваннями ринку. Процентні ставки є одним із найпотужніших інструментів у цьому контексті. Зниження ставок може стимулювати економіку, збільшуючи обсяг кредитування та інвестицій, тоді як їх підвищення часто використовується для стримування інфляції та охолодження надмірно розігрітої економіки. Монетарна політика, яку використовують центральні банки для контролю економіки, має прямий вплив на бізнес-середовище. Зокрема, зміна процентних ставок може мати значний вплив на вартість позик для підприємств [4].

Намагаючись пом'якшити економічний вплив COVID-19, Федеральна резервна система США різко знизила федеральну фондову ставку в 2020 році на піку пандемії. Під час локдаунів, коли попит на онлайн-покупки та стрімінгові послуги різко зріс, такі компанії, як Amazon і Netflix, могли отримати більше грошей за допомогою цих рішень. Ці компанії змогли збільшити свої інвестиції в маркетинг та технологічні новинки завдяки зниженим витратам на кредити, що дозволило їм розвиватися та проникати на нові ринки. На відміну від цього, малі

та середні підприємства відчули негативний вплив, коли Федеральна резервна система підвищила ставки у 2018 році після тривалого історично низького рівня. Зокрема, маленькі виробничі підприємства, такі як американські виробники меблів, зіткнулися зі зростанням витрат на обслуговування своїх існуючих кредитів, а також з труднощами з отриманням нового фінансування для продовження своїх операцій. З цієї причини їх зростання та інвестиції в нові проекти зменшилися [2].

Резервні вимоги також є важливими інструментами. Ця сума коштів є найменшою, яку комерційні банки повинні зберігати в центральному банку. Зміна цих вимог може вплинути на те, скільки грошей банки можуть позичити. Збільшення резервних вимог стимулює економічну активність і збільшує грошову масу, тоді як збільшення цих вимог може допомогти стримувати інфляцію.

Операції на відкритому ринку (ОВР) становлять ще один основний метод регулювання грошового обігу. Центральний банк купує або продає урядові цінні папери на відкритому ринку для регулювання кількості грошей в економіці. Покупка цінних паперів збільшує грошову масу і знижує процентні ставки, в той час як продаж зменшує грошову масу та підвищує ставки. Національний банк України (НБУ) провів низку операцій на відкритому ринку в 2019 році, продаючи урядові облігації, щоб зміцнити національну валюту на тлі зростання інфляції. Щоб стабілізувати гривню та уповільнити інфляцію, ці дії сприяли видаленню надлишку гривні з ринку. Такі операції сприяли стабілізації економіки шляхом поступового зниження рівня інфляції [3].

Квантитативне пом'якшення (КП) є менш традиційним, але іноді застосовуваним методом, особливо під час економічних криз. КП включає масштабні покупки активів, таких як урядові та корпоративні облігації, для збільшення грошової маси та стимулювання нижчих процентних ставок. НБУ вперше запровадив квантитативне пом'якшення під час екологічної кризи, спричиненої пандемією COVID-19 у 2020 році. Банк розпочав програму рефінансування банків під заставу облігацій уряду України, незважаючи на те, що традиційне КП в Україні не використовувалося. Це забезпечило ліквідність фінансової системи та підтримку кредитування економіки під час кризи. Впровадження цієї програми допомогло підприємствам, зокрема середнім і малим підприємствам, отримати доступ до кредитних ресурсів, щоб допомогти їм продовжувати працювати під час складного періоду [3].

Управління грошовим обігом також включає співпрацю з урядами на національному та міжнародному рівнях. Центральні банки взаємодіють з урядовими структурами та іншими центральними банками для координації політик, що може включати інтервенції на валютних ринках для стабілізації національної валюти [1].

Як показано на прикладі управління грошовим обігом, монетарна політика центрального банку має вирішальне значення для підтримки стабільності економіки та створення основи для постійного економічного зростання. Щоб уникнути плутанини та зберегти довіру публіки та інвесторів, ці заходи повинні проводитися разом із чіткою комунікацією з ринком.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зінченко О. В., Приємницька В. О. Економічна сутність та класифікації грошових коштів. Бухгалтерський облік і аудит. 2019. № 38. С. 390-398.
2. Корнева Н.А., Барабан Т.В. Системний підхід до управління грошовими потоками підприємств. Молодий вчений. 2018. № 5 (57). С. 298–302.
3. Макроекономічний та монетарний огляд. Національний банк України: веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/makroekonomichniy-ta-monetarniy-oglyad>.
4. Фінансовий менеджмент : підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. М. І. Крупки ; М. І. Крупка, О. М. Ковалюк, В.М. Коваленко та ін. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 440 с.

Науковий керівник - Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Чугай Костянтин В'ячеславович
студент 3 курсу,
Факультету міжнародного та європейського права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ДЕРЖАВНА КАЗНАЧЕЙСЬКА СЛУЖБА УКРАЇНИ: АДАПТАЦІЯ ДО ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВ

Наукова робота спрямована на глибокий аналіз діяльності Державної казначейської служби України в умовах воєнного стану на основі чинного законодавства та наукових праць вчених-правників, висвітлення основних проблем і можливих шляхів їх вирішення, питання ефективності роботи казначейства.

Ключові слова: Державна казначейська служба України, воєнний стан, бюджетне фінансування.

Державна казначейська служба України (ДКСУ) є одним з ключових органів, відповідальним за виконання державного бюджету, забезпечуючи сталість та контрольованість фінансової системи України [2]. Попри воєнний стан, введений у 2022 році внаслідок повномасштабного вторгнення РФ, Державна казначейська служба України не втратила своїх позицій у системі фінансів України, навпаки, через потребу в швидкому та ефективному розподілі бюджетних коштів, набула особливої важливості. Адаптація до нових реалій, зміна пріоритетів бюджетного фінансування, забезпечення соціальних зобов'язань перед населенням — це лише частина проблем, з якими зіткнулася ДКСУ.

З початком воєнного стану перед Державним казначейством постали нові, масштабні виклики, які вимагають швидких та ефективних рішень з боку казначейства. Ці виклики вимагали від ДКСУ оперативного перегляду контролю за бюджетними процесами, що дозволило б уникнути хаосу у фінансуванні критично важливих секторів економіки.

Вимушена переорієнтація бюджетних ресурсів пов'язана зі збройною агресією РФ була спрямована на потреби оборони. Це включало не лише фінансування Збройних Сил України, а й розширення підтримки внутрішніх органів безпеки, територіальної оборони та інших силових структур. Внаслідок цього в інших секторах, як, наприклад, у освіті та культурі, фінансування було скорочено, що потребувало негайної реакції від ДКСУ на всі зміни, що стосуються державного бюджету. [5].

Контроль над бюджетними витратами та запобіганню дефіциту: збільшення оборонних витрат призвело до закономірного зниження надходжень до бюджету, оскільки економіка України відчутно постраждала від війни. Це у свою чергу викликало з боку ДКСУ необхідність жорсткого контролю за бюджетними витратами. Забезпечення фінансової дисципліни в умовах, коли ресурси обмежені, стало одним з ключових завдань казначейства. Впровадження суворого контролю за витратами було спрямоване на запобігання дефіциту бюджету та забезпечення стійкості фінансової системи [4].

Посталі проблеми спонукали ДКСУ до оперативних процесуально-організаційних змін, що ставили за мету забезпечити максимально ефективну роботу служби в умовах воєнного стану.

Одним із перших кроків стало впровадження нових механізмів планування та виконання державного бюджету. Пріоритетність була надана оборонним видаткам, підтримці внутрішньо переміщених осіб та соціальним програмам, таким як пенсійні виплати [5]. Саме постанова Кабінету Міністрів України № 590 від 2021 року встановила нові правила для державних платежів під час воєнного стану. Відповідно до цієї постанови, державні органи повинні дотримуватися нових порядків проведення платежів, забезпечуючи першочергове фінансування національної оборони та соціального захисту [3]. Для реалізації та підтримки роботи в умовах війни та обмеженого доступу до окупованих територій, було впроваджено цифровізацію багатьох фінансових процесів. Важливим аспектом стало запровадження електронних платіжних систем для проведення операцій навіть у регіонах, де звичайні (фізичні) процедури були обмеженими через бойові дії [5].

Продовжуючи тему цифровізації та беручи до уваги ризики для фізичної інфраструктури, багато функцій казначейства були переведені в дистанційний режим роботи. Це сприяло захисту від руйнування фінансових баз даних та забезпеченню безперебійної роботи, навіть коли установи зазнавали ушкоджень через бойові дії. Впровадження нових форм звітності, зокрема електронних, дозволило більш гнучко та швидко реагувати на запити центральних органів влади, зокрема щодо виконання термінових фінансових зобов'язань. Окрім фізичних ризиків, діяльність казначейства також опинилася під загрозою кібернападів, які є частиною військових дій. У зв'язку з цим, казначейство було зобов'язане до впровадження нових технологій захисту інформаційних систем і забезпечення безперебійної роботи електронних платіжних систем [4].

Вищезазначені зміни супроводжувалися впровадженням удосконалених, а часами, нових механізмів контролю за видатками та розподілом існуючих ресурсів.

Головним нормативно-правовим актом, що визначає основні напрями роботи та регулює діяльність Державної казначейської служби України, є Постанова Кабміну № 590 Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану. Виступаючи центральним регуляторним механізмом, постанова визначає та регламентує пріоритети бюджетних видатків, визначивши фінансування оборони, соціальних програм та гуманітарних потреб як першочергове [3]. У такий спосіб уряд сприяв централізованому управлінню бюджетними коштами з боку казначейства, зменшивши ризики нецільового використання коштів на потреби, котрі не є першочерговими [5]. Це, в свою чергу, забезпечило більш ефективне використання державних коштів і дає у певній мірі змогу уникнути затримок у фінансуванні критично важливих сфер. Також до сфери компетенції Казначейства належить попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства з вимогою щодо усунення порушення та зупинення операцій з бюджетними коштами на рахунках, відкритих в органах Казначейства [4].

Більше того, казначейство активно працює над вдосконаленням законодавства з питань бухгалтерського обліку, звітності та фінансової дисципліни, що свідчить про діяльність Казначейства спрямовану на створення належної нормативно-правової та методологічної бази казначейського обслуговування бюджетних коштів [4].

У контексті співпраці з міжнародними фінансовими інституціями (МВФ, ЄБРР), Україна також повинна продемонструвати прозорість у використанні отриманих коштів. Казначейство забезпечує звітність та контроль за використанням міжнародних позик і кредитів, втілених у державний бюджет. Така діяльність Державної казначейської служби підтверджує раціональне та ефективне використання державою наданих їй коштів.

Отже, Державна казначейська служба України під час воєнного стану зіткнулася з безпрецедентними викликами, що вимагали глибоких змін у роботі системи державних фінансів. Швидка реакція на зміну пріоритетів, автоматизація процесів стали ключовими факторами, які допомогли Україні зберегти фінансову стабільність в складних умовах війни. Попри це, залишається низка негативних факторів, що свідчить про практичні недоліки служби. Певна частина інформаційних систем ДКСУ залишається застарілою і потребує вдосконалення.

Автоматизовані системи управління не завжди здатні забезпечують у повній мірі необхідну гнучкість і швидкість обробки фінансових відомостей. Більше того у системі все ще наявні елементи бюрократії, що на практиці уповільнює проведення платежів та управління бюджетними коштами, що є критичним в умовах війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
2. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF#Text>.
3. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text>
4. Публічний звіт голови Казначейства Тетяни Слюз про підсумки діяльності Державної казначейської служби України за 2022 рік. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2022/Zvit_kazna_2022.pdf.
5. Русін В. Особливості функціонування органів державної казначейської служби України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-68>.
6. Деуленко В. М., Парфентій Л. А. Діяльність Державної казначейської служби України в умовах воєнного стану. *Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів*: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 19-20 трав. 2023 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. Суми, 2023. С. 292-293.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Шабельник Поліна Олександрівна
студентка 4 групи, 3 курсу,
факультету адвокатури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ВИКЛИКИ ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають в результаті повномасштабної війни Російської Федерації проти України та введення воєнного стану з 24 лютого 2022 року. Автор проаналізував чинне законодавство та зробив відповідні висновки.

Ключові слова: фінансування, фінансова система, бюджет, військова агресія, воєнний стан, Національний банк України.

Щоб дослідити правову природу фінансової системи, треба визначити зміст поняття "фінансова система". Варто зазначити, що в чинному законодавстві це поняття не має безпосереднього визначення, а лише непрямо згадується, тому основними джерелами для його розуміння є наукові тлумачення. На думку О. П. Орлюк, фінансова система - це сукупність фінансових інститутів, кожний з яких сприяє утворенню та використанню відповідних децентралізованих та централізованих фондів грошових коштів для здійснення фінансової діяльності держави [1]. В. М. Орел зазначає, що фінансова система – сукупність різноманітних видів фондів фінансових ресурсів, які є у розпорядженні держави [2]. Тобто фінансова система держави - сукупність фінансових інститутів, які сприяють утворенню та використанню відповідних централізованих і децентралізованих грошових фондів, необхідних для здійснення публічної фінансової діяльності, що забезпечується постійним рухом коштів у готівковій та безготівкових формах.

Ще з появою пандемії з'явилося додаткове навантаження на фінансову систему. Однак, ще не повернувшись в норму від наслідків пандемії, фінансова система України зазнала ще більшого пригнічення через широкомасштабну військову агресію Російської Федерації. З 24 лютого 2022 року, після запровадження воєнного стану, фінансова система країни була змушена перебудуватися, щоб відповідати новим умовам, орієнтованим на задоволення військових та спричинених війною потреб. Першого тижня воєнного стану відбувся сплеск паніки, спекулятивні атаки на гривню, масова купівля іноземної валюти, яка призвела до значної девальвації гривні.

Унаслідок руйнування об'єктів інфраструктури, бойових дій, довелося покрити першочергові потреби суспільства та військової сфери. Великою проблемою стала незбалансованість видатків та доходів бюджету: підприємства перестали працювати; громадяни не виходять на роботу, переховуючись в метро чи вдома; багато міст та сіл знаходяться в окупації; дефіцит бензину, продуктів та ліків. Поступово зростає державна заборгованість, а витрати розподіляються на першочергові потреби населення. Фінансування військових потреб здійснюється з державного бюджету відповідно до Державного бюджету на 2022 рік, але стало необхідним залучити міжбюджетні трансферти до інших видів бюджету. Українці з перших днів повномасштабного вторгнення починають допомагати, донатять на військові потреби, волонтерять, організують безкоштовні їдальні та забезпечують один одного продовольчими та непродовольчими товарами.

Казначейством в особливому режимі здійснювалося перерахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану” від 09 червня 2021 р [3]. Відповідно до п.11 розділу «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» [4], залишки коштів за окремими субвенціями з державного бюджету місцевим бюджетам, зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів для здійснення відповідних витрат у 2022 році з урахуванням їх цільового призначення. Так, дані кошти були спрямовані на заходи територіальної оборони та інші потреби. У період воєнного стану зазнали змін і місцеві бюджети. Наприклад, Постановою Кабінету Міністрів “Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану” [5] постановлено, що у разі утворення військових адміністрацій бюджетні повноваження здійснюють військові адміністрації відповідно до Закону України “Про правовий режим воєнного стану” [6]. Таким чином, на період дії воєнного стану військові державні адміністрації стають новими учасниками фінансової системи України і отримують право самостійно розпоряджатися бюджетними коштами. Але у першу чергу це стосується військових потреб, територіальної оборони та озброєння. Відповідно до ст. 23 ч. 1 Закону України «Про основи національного спротиву» [7], фінансування та матеріально-технічне забезпечення національного спротиву здійснюються за рахунок і в межах коштів

Державного бюджету України, місцевих бюджетів, а також з інших не заборонених законодавством України джерел.

Валютний вплив також має суттєве значення в фінансовій системі України. У перший день повномасштабного вторгнення НБУ прийняв Постанову «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» № 18 від 24.02.2022 [8], якою було введено ряд обмежень: зафіксовано офіційний курс валюти станом на 24.02.2022; заборонено видачу коштів в іноземній валюті; обмежено зняття готівки; заборонені транскордонні валютні перекази та ін. Заходи валютного регулювання були спрямовані у першу чергу на збереження капіталу у державному та місцевих бюджетах України.

Сьогодні одним із прикладів успішного подолання кризи є стабільне функціонування банківської системи України. Під час війни НБУ швидко зафіксував курс долара, стримавши інфляцію, і запровадив жорсткий контроль над операціями за поточним та капітальним рахунками. Завдяки вчасним валютним інтервенціям вдалося запобігти паніці на готівковому ринку. На початку березня НБУ не лише зберіг стабільність, але й зміцнив золотовалютні резерви на 2%. Рішучі дії НБУ в умовах підвищених валютних ризиків гарантували безперервну роботу банківської системи навіть у найскладніший період війни.

На сьогоднішній день, збитки завдані в результаті агресії РФ за час повномасштабної війни вже перебільшує 150 мільярдів доларів. Більшість держав Світу підтримують Україну у війні з агресором. Багато країн та організацій надають фінансову підтримку: допомагають відновити житлову інфраструктуру; надають виплати незахищеним верствам населення та ВПО; інколи передають зброю, боєприпаси, танки та ін. Окремі фінансові рішення були прийняті і на місцевих рівнях. Так, наприклад, у Харкові з травня 2022 року був запроваджений безкоштовний проїзд на громадському транспорті. Таким чином, поступове вирішення фінансових проблем України в умовах повномасштабного вторгнення демонструє ефективну реакцію на виклики. Завдяки швидким діям НБУ, міжнародній фінансовій підтримці та допомозі населення, дані заходи в комплексі сприяють відновленню стабільності економіки та поступовому подоланню фінансових труднощів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Орлюк О. Фінансове право. Академічний курс: підруч. Юрінком Інтер 2010. 808 с.

2. Орел, В. М. Фінансова система як невід’ємна складова економічного процесу країни. *Український журнал прикладної економіки*. 2016.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-п#Text>.
4. Закон України “Про Державний бюджет України на 2021 рік”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>.
5. Постанова Кабінету Міністрів “Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-п#Text>.
6. Закон України “Про правовий режим воєнного стану”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
7. Закон України “Про основи національного спротиву”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>.
8. Постанова «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>.

Науковий керівник - Овчаренко А. С., к.ю.н., асист., асистентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Яковлева Лоліта Максимівна,
курсант 1 групи 3 курсу
Військово-юридичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

МІЖНАРОДНЕ ФІНАНСОВЕ ПРАВО ТА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У СВІТОВУ ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ

Робота присвячена аналізу міжнародного фінансового права та процесу інтеграції України у світову фінансову систему. Вона досліджує ключові аспекти взаємодії України з міжнародними фінансовими організаціями, такими як МВФ, Світовий банк, ЄБРР, та іншими, а також роль міжнародних фінансових угод у забезпеченні економічної стабільності та сталого розвитку. У статті розглядаються основні тенденції розвитку глобальних фінансових ринків, їх вплив на національну економіку, а також важливість правового регулювання міжнародних фінансових відносин для ефективної інтеграції країни в міжнародну економічну систему. Акцентується увага на необхідності адаптації українського фінансового законодавства до міжнародних стандартів для підтримки конкурентоспроможності та забезпечення прозорості економічних процесів.

Ключові слова: міжнародне фінансове право, інтеграція України, світова фінансова система, фінансове регулювання, економічна глобалізація, міжнародні фінансові організації, фінансова стабільність, економічний розвиток, фінансові угоди, інвестиційне співробітництво.

Глобалізація фінансових ринків та посилення інтеграції України в світову економіку вимагають ретельного аналізу та правового регулювання міжнародних фінансових угод. В таких умовах важливо глибоке розуміння юридичної природи та механізмів реалізації цих угод, адже це є ключем до забезпечення стабільності та сталого розвитку країни.

Сучасний глобалізований світ диктує необхідність якнайшвидшої інтеграції української економічної системи, зокрема її фінансового сектору, у міжнародну економіку. Це передбачає налагодження співпраці українських банків із банками та фінансовими установами інших країн, що дозволить підвищити ефективність, розширити масштаби діяльності та забезпечити стабільність фінансової системи. Без такої інтеграції неможливий ані повноцінний розвиток національного виробництва, ані задоволення потреб українських споживачів на належному рівні [1].

Фінансова інтеграція є ключовою тенденцією розвитку сучасної світової економіки з урахуванням інновацій. Вона сприяє створенню гнучких ринків

капіталу та фінансів і допомагає врівноважувати негативні дисбаланси економічної глобалізації. Завдяки інтеграційним фінансовим процесам стираються інституційні межі між різними видами банківських послуг. Це змінює умови для підвищення конкурентоспроможності фінансового ринку, посилюючи міждержавну взаємозалежність та взаємний вплив у фінансових відносинах. Важливо зазначити, що зростаюча відкритість національних економік через сучасні коливання зумовлює не тільки формування наднаціональної системи регулювання міжнародних фінансів, але й реалізацію глобальних фінансових стратегій транснаціональних корпорацій і банків [2].

Однією з характерних ознак сучасної держави є її розвиток в умовах глобальної економіки та геополітичних змін. Для забезпечення стійкого економічного зростання і фінансової стабільності стає необхідною активна співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, такими як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Багатостороння агенція з гарантій інвестицій (БАГІ), Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (МЦУІС) та іншими. Для України така підтримка стала особливо актуальною після початку російської агресії в 2022 році. Міжнародні фінансові організації відіграють ключову роль у формуванні економічних стратегій і національних політик, забезпечуючи укладання комплексних договорів, що визначають умови фінансової підтримки, реформи та програми розвитку. Ці договори не лише надають фінансову і технічну допомогу, а й сприяють реформам для підвищення економічної ефективності, прозорого управління та підтримки сталого розвитку [3].

За результатами досліджень як іноземних, так і українських науковців та практиків, основні напрямки розвитку глобального фінансового ринку та зниження фінансових ризиків сьогодні включають такі тенденції: підвищення вимог до якості капіталу, що сприятиме ефективнішому управлінню операційними та кредитними ризиками; запровадження коефіцієнта левериджу, який допоможе регулювати ризики постачальників, боргове навантаження та рентабельність операцій; заохочення до збільшення заощаджень та розширення ресурсної бази банків; кризова та антициклічна орієнтація фінансової системи, заснована на консолідації фінансових установ; визначення довгострокових стратегічних пріоритетів на основі розвитку механізмів спільного фінансування; розширення застосування аутсорсингу в глобальному фінансовому секторі [5, с. 30].

Міжнародне фінансове право визначає правила та норми, що регулюють відносини між державами, міжнародними фінансовими організаціями та приватними фінансовими інститутами. Інтеграція України у світову фінансову систему є стратегічно важливим процесом, що сприяє економічному розвитку та стабільності країни. Приєднання України до міжнародних фінансових організацій, таких як МВФ та Світовий банк, забезпечує доступ до фінансових ресурсів та міжнародної технічної підтримки. Важливим аспектом інтеграції є адаптація національного законодавства до міжнародних стандартів, що підвищує прозорість і стабільність української фінансової системи. Взаємодія з міжнародними фінансовими установами також стимулює проведення реформ, спрямованих на посилення фінансової дисципліни та боротьбу з корупцією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рагуліна А.О. Інтеграція банківської системи України у світовий простір. Редакційна колегія. 2023. С. 253. (дата звернення: 14.11.2024).
2. Танклевська Н.С., Ярмоленко В.В. Сучасний стан та проблеми функціонування фондового ринку в Україні. Ефективна економіка. 2021. №7. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.7.1>. (дата звернення: 14.11.2024).
3. Кузьмін А.Р. Договори між Україною та міжнародними фінансовими організаціями, як джерело фінансового права України: теоретичні аспекти. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/17066347168990.pdf> (дата звернення: 14.11.2024).
4. Бездітко О.Є. Управління фінансовими ризиками підприємства. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2020. Вип. 3. С. 43-49. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.3.6> (дата звернення: 14.11.2024).

Науковий керівник - Галинська Каріна Юріївна, кандидатка юридичних наук, асистент кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Чухно Марія Іванівна
студентка 19 групи, 3 курсу,
факультету прокуратури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУЦІЙ У ПІДТРИМЦІ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ: МЕХАНІЗМИ, УМОВИ ТА РИЗИКИ

У тезах розглянуто роль міжнародних фінансових інституцій (МВФ, Світового банку, ЄБРР) у процесі післявоєнного відновлення держав. Проаналізовано основні механізми їхньої діяльності, включаючи надання фінансування, технічну підтримку та впровадження економічних реформ. Особлива увага приділена умовам співпраці, таким як реформування податкових систем, боротьба з корупцією та забезпечення інвестиційного клімату, а також ризикам, серед яких виділено боргове навантаження та залежність від донорів. На основі аналізу міжнародного досвіду запропоновано рекомендації для України, зокрема посилення прозорості використання коштів, впровадження антикорупційних заходів та стимулювання національного бізнесу. Отримані висновки є важливими для формування ефективної стратегії відновлення економіки України в післявоєнний період.

Ключові слова: післявоєнне відновлення, міжнародні фінансові інституції, МВФ, Світовий банк, ЄБРР, фінансова допомога, економічні реформи.

Післявоєнне відновлення є комплексним процесом, що потребує значних фінансових ресурсів, технічної підтримки та координації міжнародного співтовариства. У цьому контексті міжнародні фінансові інституції (МВФ, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку) відіграють важливу роль, надаючи державам фінансування, експертну підтримку та механізми економічного планування. Зважаючи на поточний стан України, розуміння їхньої ролі, умов і ризиків є особливо актуальним для забезпечення ефективного відновлення країни.

Міжнародний валютний фонд (далі - МВФ) є ключовим інструментом стабілізації макроекономічної ситуації в країнах, що переживають економічні кризи або наслідки воєнних конфліктів. Основними механізмами МВФ є надання кредитів для стабілізації валютних резервів, подолання дефіциту платіжного балансу та зниження інфляційного тиску [1]. Наприклад, під час пандемії COVID-19 МВФ запровадив Інструмент швидкого фінансування (далі - RFI), який також може бути адаптований для воєнних умов [2].

Світовий банк зосереджується на довгостроковому економічному відновленні, фінансуючи інфраструктурні проекти, розвиток соціальних послуг

та інституційних реформ. Його програми, такі як "Партнерство для розвитку", передбачають комплексний підхід до реконструкції, включаючи технічну допомогу та консультації [3]. Прикладом може слугувати діяльність Світового банку в Боснії і Герцеговині після війни 1992–1995 років, де була відновлена інфраструктура транспорту й електроенергетики [4].

Європейський банк реконструкції та розвитку (далі - ЄБРР) спрямовує зусилля на підтримку приватного сектора, сприяючи інвестиціям у підприємництво та фінансову стабільність банківської системи. У 2023 році ЄБРР виділив понад 1 млрд євро для підтримки малого та середнього бізнесу в Україні, що сприяє економічній адаптації під час війни [6].

Надання фінансування міжнародними інституціями супроводжується жорсткими умовами. Для отримання коштів від МВФ країни зобов'язані виконувати макроекономічні програми, спрямовані на скорочення дефіциту бюджету, реформування податкової системи та боротьбу з корупцією [6]. Наприклад, Україні у 2022 році було поставлено умови щодо прозорого адміністрування державних фінансів та реформування енергетичного сектору.

Світовий банк, у свою чергу, акцентує увагу на впровадженні структурних реформ, спрямованих на підвищення ефективності використання ресурсів та розвитку інфраструктури [7]. Зокрема, одним із ключових вимог є створення ефективних механізмів контролю за витратами фінансування, щоб уникнути корупційних ризиків.

ЄБРР висуває вимоги щодо забезпечення сприятливого інвестиційного клімату, зокрема гарантії прав інвесторів, прозорість фінансової звітності та посилення верховенства права [9]. Наприклад, країни Балкан, які залучали фінансування від ЄБРР, були змушені реформувати судову систему, щоб забезпечити захист прав бізнесу.

Попри очевидні переваги, залучення фінансування від міжнародних інституцій має низку ризиків. Один із ключових ризиків — зростання боргового навантаження. Високі зобов'язання можуть обмежувати можливості держави інвестувати у власний розвиток, як це сталося з Грецією під час боргової кризи 2010-х років [8]. Ще одним ризиком є можлива залежність від донорів, коли країна втрачає можливість самостійно формувати власну економічну політику. Умови МВФ часто критикуються за надмірний тиск на соціальні витрати, що може поглиблювати соціальну нерівність.

Для України, яка переживає надзвичайно складний період, необхідно врахувати уроки інших держав і мінімізувати ризики залучення міжнародної

допомоги. Можна запропонувати такі заходи, як **запровадження ефективної системи моніторингу використання коштів** із залученням міжнародних аудиторів та громадських організацій; **посилення антикорупційної політики**, зокрема через впровадження цифрових платформ для прозорого адміністрування фінансів; **диверсифікація джерел фінансування** шляхом залучення не лише державних, але й приватних інвесторів; **підтримка розвитку національного бізнесу**, що дозволить знизити залежність від зовнішньої допомоги та стимулювати економічне зростання.

Отже, міжнародні фінансові інституції відіграють ключову роль у процесі післявоєнного відновлення країн, надаючи фінансові ресурси, експертну підтримку та політичну вагу. Водночас ефективність такої допомоги залежить від умов її отримання, здатності держави виконувати поставлені вимоги та мінімізувати ризики. Для України важливо врахувати досвід інших країн, розробляючи власну стратегію відновлення, яка базуватиметься на прозорості, ефективності використання ресурсів та сталому економічному розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. IMF. "Lending Tools." International Monetary Fund. (Електронний ресурс). URL: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2021/03/17/IMF-Lending> (дата звернення: 15.11.2024).
2. Світовий банк. "Проекти відновлення в післяконфліктних країнах." Офіційний сайт Світового банку. URL: <https://www.worldbank.org/en/projects-operations/post-conflict> (дата звернення: 15.11.2024).
3. Європейський банк реконструкції та розвитку. "Інвестиції в Україні: звіт за 2023 рік." URL: <https://www.ebrd.com/documents/ukraine-investment-report> (дата звернення: 15.11.2024).
4. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 50, ст. 540. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 15.11.2024).
5. The International Committee of the Red Cross. "War Finance and Economic Recovery: Principles of Reconstruction". URL: <https://www.icrc.org/en/documents/war-reconstruction-principles> (дата звернення: 15.11.2024).

6. Transparency International. "Corruption Risks in Post-War Reconstruction". URL: <https://www.transparency.org/en/reports/post-war-reconstruction-risks>(дата звернення: 15.11.2024).
7. SIGAR (Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction). "Lessons Learned: Managing Risks in Reconstruction". URL: <https://www.sigar.mil/pdf/reports/lessons-learned>(дата звернення: 15.11.2024).
8. Кравченко О.О., Сидоренко Т.В. "Міжнародні фінансові інституції у післявоєнному відновленні: виклики та перспективи для України." *Економіка і право*, 2023. Т. 15, № 4, с. 45–57.
9. Regulation (EU) № 2021/241 of the European Parliament and of the Council of 12 February 2021 establishing the Recovery and Resilience Facility. *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/241/oj>(дата звернення: 15.11.2024).

Науковий керівник – Галинська Каріна Юріївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ПРАВА:
ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ**

**Матеріали науково-практичної конференції
(м. Харків, 4 листопада 2024 року)**

*До 220-річчя Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Електронне наукове видання

Видається в авторській редакції

Підписано до поширення через мережу Інтернет 17.12.2024.
Відповідає формату друкованого видання 60×84/8.
Обл.-вид. арк. 18,09. Об'єм даних 3,4 Мб

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023